B d. 325

22

265

CONSPECTVS REIPVBLICAE LITERARIAE

SIVE

VIA

AD

HISTORIAM LITERARIAM

IVVENTVTI STVDIOSAE APERTA

A

CHRISTOPHORO AVGVSTO HEVMANNO, D.

EDITIO QVARTA LOCVPLETIOR.

14 e

F. LOEW. ROS. CANZLEI= BIBLIOTHEK

HANOVERAE

APVD HEREDES NICOLAI FOERSTERI ET FILII.

M DCC XXXV.

VIRO
AMPLISSIMO, CONSVLTISSIMO,
EXCELLENTISSIMO,
IO. BVRCHARDO MENCKENIO,
I. V. D. REGIS POLONIAE CONSILIARIO AVLICO ET HISTORIOGRAPHO, SOCIETATIS REG. BRIT. COLLEGAE, IN ACAD. LIPS. HIST. PROF. PVBL.

REIP. LITERARIAE SENATORI PRAESTANTISSIMO,

LIBELLVM HVNC

DICAT

C. A. HEVMANNVS.

DVo elapſi ſunt anni, *Excellentiſſime MENCKENI*, cum iuuentutem fidei meae commiſſam hiſtoriae literariae notitia impertiendam duxi. Inuitabat me ad aperiendas huius generis ſcholas cum manifeſta iſtius tractationis vtilitas, tum etiam argumenti ſuauitas, qua velut ineſcanda videbantur illa quoque ingenia, quae alioquin valde mediocri afficiuntur literarum amore. Iamdudum enim perſpexeram, maximam fugientium literarum culpam eſſe in iis doctoribus, qui ne adultioribus quidem diſcipulis quicquam, niſi dapes memoriae ſummo cum faſtidio inferciendas, apponunt, adeoque ludum literarium in piſtrinum conuertunt. Hinc ad philoſophiae ſacra viam ipſis praeibam, ac ſtatim de-

prehen-

prehendebam, literas haſce, licet ſeueriores, non ſine voluptate tractari ab erectioris ingenii diſcipulis, hosque me duce horas linguis addiſcendis deſtinatas libentiſſime diſtinguere cultura realium, quas vocant, diſciplinarum. Nimirum ea vis eſt ſapientiae, vt ſua pulcritudine rapiat ad ſe quosuis non plane ſanae mentis expertes, maxime iuuenes, quos tantum abeſt, vt diſcere pudeat, (hoc enim ſeniorum eſt vitium,) vt potius impenſe laetentur, ſe priſtinis erroribus exui et in veritatis adytum admitti. Nec vero ſatis iam feciſſe videbar muneri meo, quod in formandis verſatur adoleſcentum ingeniis. Reſtabat enim hiſtoria, cuius ignoratio dedecori eſt, notitia non honorem ſolum, verum etiam fructum permagnum affert. Emetiebar itaque primum vna cum auditoribus meis patentiſſimum illum hiſtoriae ciuilis campum, eiusque tria interualla, doctiſſimo illo *Cellario* facem praeferente, perluſtrabam. Inde filum ſecutus *Buddei*, viri

πολυμαθεςάτε, philoſophorum decurrebam hiſtoriam, ac modo cum Ariſtotele deambulabam, modo Epicuri hortos ingrediebar, nunc cum Democrito ridebam, nunc gemitus edebam cum Heraclito, etiam cum Copernico ſolem ſiſtere gradum iubebam. Cumque haec hiſtoria pars ſit, eaque non poſtrema, hiſtoriae literariae, deinceps longius progrediebar, et vniuerſae reip. literariae faciem diſcipulis meis repraeſentare conabar. Quod conſilium exſecuturo mihi cum nullus ſuppeteret liber, quem ſequerer ducem, (quae enim exſtant Introductiones ingenii induſtriaeque ſingularis laude haud fraudandae, *Struuiana* et *Reimmanniana*, hiſtoriam literariam vniuerſalem, *capite quarto* a me deſcriptam, prorſus omiſerant,) cogebar ipſe ſynopſin literariae hiſtoriae conficere. Ita enatus eſt hic, quem TIBI offero, libellus, exiguus ille quidem, at ea tamen, niſi fallor, complexus, quae qui a doctore paucis illuſtrata recte perceperit memo-

memoriaque comprehenderit, tantos habere videtur in hiſtoria literaria profectus, quanti ſufficere poſſunt ei, qui non totum ſe excolendae huic hiſtoriae dedere conſtituit. Vt autem ſcias, VIR Honoratiſſime, quam ſecutus ſim rationem libellum hunc in auditorio meo pertractans, primo libros, de quibus diſſerendum erat, quorum quidem copia mihi erat, oculis diſcentium ſubiiciebam et perluſtrandos dabam. Hinc delatus ad mentionem viri cuiusque ingenio clari, de eius aetate ac libris, item de perſona fatisque eius, proferebam, non quae dici poterant, ſed quae maxime memoratu erant digna. Incluſeram enim pertractationem huius libelli ſpatio ſex menſium: adeoque, ſi magis vanam multarum rerum librorumque cognitionem iactare, quam auditorum meorum vtilitati conſulere voluiſſem, vbique potuiſſem eſſe longior. Huius breuitatis ſtudio etiam ſola nomina eruditorum, qui adhuc in vivis ſunt, adduxi, reciſo titulorum praeconiorum-

que ſyrmate: qua in re aliorum non ignobilium ſcriptorum ſecutus ſum exemplum, qui veriti fuiſſe videntur, ne ea res adulationis ſuſpicionem moueat, ac legentibus taedium afferat. Nominare magnos viros eſt eos laudare. Ad minorum autem gentium deos quod attinet, eos mea quidem mediocritas magnos facere non valet, licet vocarem Ariſtotele eruditiores, Platone celebriores, Argo oculatiores, excellentia denique ipſa excellentiores. Forſitan deſiderabit quispiam vberiorem deductionem capitis quinti, ratus, ibi exponenda dilucidius fuiſſe fata diſciplinarum ſingularum. Mihi vero videbatur id alienum a propoſito meo, quippe cum hiſtoriam literariam vniuerſalem tractare contentus ſpecialiora iure meo miſſa fecerim. Accedit, quod ſingularum diſciplinarum hiſtoria rectius ipſis diſciplinis vtiliusque annectitur, vt v. g. pertractata Logica doceantur auditores, a quibus initiis profecta haec diſciplina, quam impeditos ſub-

inde

inde curſus habuerit, donec ad eum ſplendorem, quo nunc quidem gaudet, fuerit deducta. Atque hunc ego quoque morem ſequi meis in ſcholis philoſophicis conſueui.

Caeterum Tibi, *VIR conſultiſſime excellentiſſimeque*, TIBI potiſſimum hunc dedicare librum volui, non propterea ſolum, quod idoneus eiusmodi librorum iudex es, ſed quod tanta TVA exſtant in rem literariam merita, vt grati animi officio tibi deuincti ſint, quotquot non perfunctorie colunt literas. Vt enim caetera taceam, TVIS auſpiciis editum eſt *Lexicon hiſtorico-literarium*: Tuis auſpiciis publicantur *Nouellae literariae*: TVIS auſpiciis Germania habet *Acta eruditorum* patrio ſermone conſcripta: TVIS denique auſpiciis coepta a patre TVO *Acta eruditorum* adhuc ſtrenue proferuntur in lucem ſingulis menſibus, ac totum literarium orbem perambulant, ſerenaque fronte excipiuntur vbique terrarum ac gentium. Vix poterat vlla re *Menckenianum* nomen

magis nobilitari reddique illuſtrius, quam iſto opere, cui perpetuitatem apprecatur, quisquis ſanum habet ſinciput. Nec iniuria mihi gratulor, quod nouem abhinc annis abs TE receptus in collegium eorum, quorum opera deſcribuntur *acta eruditorum*, nonnihil prodeſſe coepi reip. literariae, quodque iam centum quadraginta recenſiones meae in praeclaro iſto opere exſtant. Nec in poſterum TIBI deerit ſtudium meum, vel potius reip. literariae, cuius rationibus non parum conſulere videntur, qui praeſtantiorum librorum recenſiones concinnant, atque ita fontes aperiunt, vnde explere ſitim poſſint, qui longius in literario ſtadio progrediendi cupiditate flagrant. Sed redeo ad libellum meum, eumque vt excipias beneuole, TVVMque mihi conſerues amorem fauoremque, maiorem in modum rogito. Vale, *VIR Excellentiſſime*, diuque fruere gloria, quam tot tantaque in rem literariam merita TIBI conciliarunt. Gottingae, d. XXX. Sept. cIↄ Iↄcc xviii.

PRAE-

PRAEFATIO
SECUNDAE EDITIONIS,
SCRIPTA A. cIↄ Iↄcc XXVI. M. IAN.

SEptem circumacti ſunt anni, et menſes aliquot praeterea, ex quo libellum hunc ſtudioſae iuuentuti dicatum exire paſſus ſum in publicum. Non ita longo temporis ſpatio diuendita ſunt exempla eius omnia, atque iterum (*a*) is fuit typis exſcribendus: quibus exemplis et ipſis conſumtis, bibliopolae, viro honeſtiſſimo et iamdudum bene merenti de literis, neceſſe fuit, nouam me rogare editionem, eamque, ſi opus videretur, locupletiorem. Noli vero credere, LECTOR, ſingularem eruditionem tot emtores conciliaſſe libellulo. Neces-

(*a*) Haec altera editio a prima duntaxat forma literarum *curſiuarum*, quas vocant, differt, quippe quae in ſecunda editione grandiores ſunt, quam in prima. Caeterum omnia, exceptis paucis typographi peccatis, (vt cum p. 41. *Heldelb.* pro *Heidelb.* et p. 90. *Genuenſes* pro *Geneuenſes*,) adeo inter ſe ſunt ſimilia, vt has duas editiones pro vna putem habendas.

Neceſſitas fuit, qua permoti plures iuuentutis literatae doctores cum in Gymnaſiis, tum in Academiis, iſtum libellum auditoribus commendarunt ſuis, eumque et interpretati ſunt, et luculentiſſime in ſcholis ſuis illuſtrarunt. Scilicet quod iam obſeruare me memini in primae editionis praefatione illuſtri viro, MENCKENIO, inſcripta, nullum exſtabat *Compendium Hiſtoriae literariae:* ac proinde, qui Hiſtoriam literariam exponere erectioribus ingeniis pulchrum ducebant, cupide amplexabantur qualemcunque meam Synopſin. Fuerant quidem, qui bene mereri ſtuderent de illa Hiſtoria, eosque laudaui in ſecundo Capite: aſt nemo horum concinnarat ipſam Hiſtoriam literariam, et, cum ciuilis hiſtoriae prope innumera habeamus Compendia, literariae in toto orbe literato ne vnum quidem reperiebatur. Ac ne quis dicat, me eo, quem nominaui, loco laudaſſe *Reimmanni*, viri ſumme reuerendi, Antiſtitis nunc Hildeſienſis, *Manuductionem ad Hiſtoriam literariam;* manuductio quidem haec eſt, eademque elegans, ſed non eſt ſuo ordine contextum *Hiſtoriae literariae Compendium.* Id quo minus dubites, ſcias, conſtare eam tribus partibus, quarum in prima ac tertia exhibentur ſcriptores, qui certos Hiſtoriae literariae articulos tractarunt, in ſuas percommode diuiſi claſſes; in ſecunda

ſecunda vtilitates explicantur Hiſtoriae literariae. Quod igitur vir optimus et de his literis optime promeritus in praefatione illius *Manuductionis* queſtus eſt, non exſtare vllum Compendium Hiſtoriae literariae, id omnino verum fuit vsque ad annum 1718. quo primus ego tale Compendium publicaui. Ac eodem anno STOLLIVS, celeberrimus Academiae Ienenſis Profeſſor, ſuam edidit *Hiſtoriam literariam*, ſynthetica contextam methodo, etſi nondum ad finem perductam. Qui quidem liber maximo ſuo merito lectus fuit et laudatus a quamplurimis; ſed plerique ſimul iudicarunt, Hiſtoriam literariam aeque, ac ciuilem et eccleſiaſticam, eam proprie dici, quae, quoad longiſſime poteſt mens noſtra reſpicere ſpatium praeteriti temporis, inde vsque repetens, per ſingula ſaecula deſcribat vniuerſim ſtatum ſtudii literarum, et, ſi qua forte ſeparatim videantur exponenda, certis tradat in Capitibus. Eam igitur laudem facile concedet quilibet Stolliano operi, vt cenſeatur et copioſius meo et eruditius: at titulus *Compendii Hiſtoriae literariae vniuerſalis* meo facilius adiudicabitur opuſculo: cum ille magis particularem pertractet hiſtoriam, cuius demum partes in vnum corpus connexae dici poſſunt certo ſenſu Hiſtoria vniuerſalis: quem in modum *Puſendorfii Hiſtoria*

ſtoria ciuilis, quae per ſingula regna decurrit, non minus vere particularis appellatur, quam vniuerſalis. Sed ad meum redeo libellum, quem primum eſſe huius generis, non alio conſilio lectores admoneo, quam vt magnae eius imperfectioni facilius ignoſcant, et vel conatui meo nonnihil gratiae tribuant. Ipſemet ſatis illam imperfectionem agnoui, cum ſemel iterumque eum expoſui auditoribus meis: et hac occaſione obſeruaui, permulta Hiſtoriae literariae argumenta mihi fuiſſe ſilentio praeterita. Hinc igitur ad ſecundam hanc me accingens editionem, ſtatui quidem, intra limites Compendii conſiſtere, verum tamen efficiendum duxi, vt ne nimis id eſſet aridum, vtque nulla facile materia maneret intacta. Quod quidem eo facilius mihi factu fuit, quod ſeptem his octoue annis, quibus exſtat libellus meus, tam multis tamque bonis respublica literaria aucta fuit libris ad Hiſtoriam literariam pertinentibus, vt vix credam, vllum vnquam ſeptennium tam laetum vidiſſe huius generis librorum prouentum. Quae igitur talibus in libris plene eruditeque elaborata deprehendi, ea duntaxat tribus attingo verbis, lectoresque ablego ad fontes, vnde hauriri queat, quantum ſatis eſt. Cumque ipſe alibi non pauca argumenta huius Hiſtoriae tractarim haud indiligenter, non dubitaui, illos quoque fontes monſtrare

digito,

digito, nec veritus ſum, ne id mihi futurum ſit obtrectationi. Caeterum fuerunt amici, iique eruditiſſimi, (quorum vnus (*b*) haud pauca mecum communicauit e ſuis in hunc libellum praelectionibus,) qui cenſerent, quintum Caput eſſe oportere elaboratius, ſingularumque diſciplinarum hiſtoriam compendioſe mihi deſcribendam fuiſſe. Iidem quarto in Capite deſiderarunt deſcriptionem virorum ibi laudatorum, qualem Celeb. *Weiſmannus* dedit in praeſtantiſſimo ſuo Hiſtoriae eccleſiaſticae Compendio. At hi ſciant, ne nunc quidem dare me velle Compendium Hiſtoriae literariae, ſed Compendiolum duntaxat: priorisque rei deſiderium expleuiſſe abunde laudatiſſimum illum *Stollium*; ad alterum vero quod attinet, ſufficere tironibus poſſe *Lexicon literario-biographicum*, quod Menckenianis auſpiciis nuper iterum prodiit. Caeterum quia per aetatem ſperare mihi licet, (ſperare vero, non confidere,) fore, vt poſt aliquot ariſtas denuo recognoſcere iubear hunc meum libellum, promitto, me tum vtrique deſiderio ſatisfacturum pro virili, et tunc demum daturum eſſe librum pro libello, Compendium pro Compendiolo. Ad hunc igitur me conuerto in exitu praefationis, eumque ſic Virgiliana voce alloquor: *Nunc*

(*b*) *Bierlingius*, Rintelienſis Academiae magnum decus, A. 1728. rebus humanis ereptus in ipſo ſenectutis limine.

Nunc te marmoreum pro tempore fecimus; at tu,
Si foetura gregem ſuppleuerit, aureus eſto.

Verum poëtice hoc dictum ſit ac praefiſcini. Valete, LECTORES, et, quem toties ab amicis ac patronis rogatus, ſiſto mearum lucubrationum catalogum, aeque beneuole accipite, ac Celeb. *Langii* catalogum librorum ſuorum excepiſtis, ipſius *Inſtitutionibus Theologiae literariis* praefixum, et *Labbei* ſimilem ſuorum librorum indicem, ſubiectum eius *Bibliothecae Bibliothecarum.* Ante tamen, quam veſtrum do in conſpectum ſcriptiunculas meas, duo mihi praefanda videntur. Primo ſcilicet ea tantummodo ſcripta profero, in quibus vtile aliquod argumentum elaboratum eſt ad fines fundi literarii longius promouendos ac latius. Vnde non ſolum carmina mea omiſi ſiue Latina ſiue Germanica, inſcriptiones item et epiſtolas, honori patronorum amicorumue dicatas ac ſeparatim emiſſas; verum etiam programmata illa, quae duntaxat honori demortui cuiuspiam vel alii ſubitae occaſioni dicata, ea continent, quae ſi extra muros Iliacos proferantur, facile reiici poſſint addito hoc epiphonemate: Quid hoc ad nos? Quid hoc ad orbem literatum? Deinde ſciatis velim, iteratas libellorum meorum editiones pleraſque omnes auctas eſſe curis poſterioribus. Vti

Vti enim me haudquaquam pudet, quotidie in literis proficere, ſic nec libellos pudet meos prodire meliores et cultiores, et, vt ita dicam, viriliores. Iterum valete, LECTORES, et, quae compoſui inde ab anno aetatis meae vigeſimo primo vsque ad hunc quadrageſimum quintum, haec eſſe, ſi vultis, ſcitote:

I. DISPVTATIONES.

1. *De duellis Principum.* Ienae 1702.
2. *De vita et Philoſophia Epicteti.* Ienae 1703.
3. *De αὐτοχειρίᾳ Philoſophorum.* Ibid. 1703. Eodem anno ibidem recuſa in 8.
4. *De fato vxoris Loti.* Ienae 1706. Recuſa auctior ibid. 1708. ac rurſus auctior recuſa in *Poeciles* T. II. lib. II.
5. *De miraculis Imp. Veſpaſiani.* Ienae 1707. Recuſa in *Poeciles* T. II. lib. III.
6. *De Chreſto Suetonii.* Ienae 1709.
7. *De origine dominii.* Ienae 1709. Recuſa in *Poeciles* T. I. lib. I.
8. *Ad 1. Corinth. XI. 10. de angelis.* Iſenaci 1709. Recuſa in *Poeciles* T. III. lib. I.
9. *Diſſ. exhibens analyſin exegeticam et paraphraſin Capitis noni Epiſtolae Pauli ad Romanos datae.* Iſenaci 1709. Recuſa in *Poeciles* T. I. lib. III.

10. *De Friderico Barbaroſſa a Papa non calcato.* Iſenaci 1710.
 Recuſa in *Poeciles* T. III. lib. I.

11. *De baptizatis ſuper mortuos 1. Corinth. XV. 29.* Iſenaci 1710.
 Recuſa in *Poeciles* T. III. lib. I.

12. *De vera Deitate Chriſti ex 1. Ioan. V. 20.* Iſenaci 1711.
 Recuſa eſt emendatior, et *Parergis criticis* annexa.

13. *De externis candidati ſacri ad 1. Tim. III. et Tit. I.* Iſenaci 1712.
 Recuſa in *Poeciles* T. I. lib. II.

14. *Hebdomas Salomonaea, ſiue Explicatio ſeptem locorum in gnomis Salomonaeis.* Iſenaci 1714.
 Recuſa in *Biblioth. Brem.* T. IV. p. 108. ſqq.

15. *Par fabularum ex Hiſtoria eccleſiaſtica exterminatum,* (1) *de Ioanne Apoſtolo in feruens oleum coniecto,* (2) *de columba e Polycarpi rogo euolanti.* Iſenaci 1715.
 Vtraque Diſſertatio recuſa eſt in *Biblioth. Brem.* T. III. p. 316. ſqq. et p. 429. ſqq.

16. *Hebdomas Paulina, hoc eſt, Explicatio ſeptem locorum Epiſtolae ad Romanos.* Iſenaci 1716.
 Recuſa in *Bibl. Brem.* T. IV. p. 281. ſqq.

17. *Theſes anno Iubilaeo ſecundo Eccleſiae Lutheranae publicae diſputationi ſubiectae.* Gottingae 1717.

18. *Diſp.*

18. *Diſp. aretologica prima de natura virtutis.* Gottingae 1718.

19. *De ſummo bono.* Ibid. 1719.
Recuſa in *Poeciles* T. III. lib. IV.

20. *Diſp. aretologica ſecunda de humilitate.* Ibid. 1719.

21. *Diſp. aretologica tertia de fortitudine.* 1720.

22. *De docta ignorantia.* 1721.
Recuſa in *Biblioth. Brem.* T. V. p. 187. ſqq.

23. *Diſp. aretologica quarta de manſuetudine.* 1721.

24. *Diſp. aretologica quinta de beneficentia.* 1722.

25. *Prolegomena hiſtorica*, ſiue *Introductio in ſtudium hiſtoricum.* 1723.
Recuſa in *Poeciles* T. III. lib. III.

26. *Diſp. aretologica ſexta de ſimplicitate.* 1723.

27. *Diſp. prima ad Grotium de veritate religionis Chriſtianae.* 1724.

28. *Diſp. aretologica ſeptima de gratitudine.* 1724.

29. *Diſp. ſecunda ad Grotium de veritate religionis Chriſtianae.* 1725.

30. Vorſchlag zu einem gütlichen Vergleich zwiſchen dem Herrn Verfaſſer der Neuen Bibliotheck zu Halle (*Gundlingio*) und dem Inſp. Heumannen. Worbey zugleich das *Nil admirari* Horatianum ausführlich erkläret wird. Eiſenach 1712. in 8.

31. Verſio Germanica *Diſputationis Sam. Werenfelſii polemicae aduerſus ſecuritatem.* Allendorfii 1724.

II. PROGRAMMATA.

1. *De temperamento in diſputando.* Ienae 1708.
2. **Von der Theologiſchen** *Seminariorum* **Nutzbarkeit und Nothwendigkeit. Eiſenach** 1717. Caetera quatuor Programmata, Iſenaci A. 1713. 1714. 1715. 1716. edita, recuſa ſunt in *Luthero Apocalyptico.*
3. *De Bohuslao Haſſenſteinio.* Gottingae 1717.
4. *De beneficiis Principum aeternis.* 1717.
5. *De ecſtaſi Hieronymi anti-Ciceroniana.* 1717.
   Haec ſuperiora tria Programmata recuſa fuerunt cum Oratione mea inaugurali Gottingenſi, Halae 1717. Bibliopolae libuit praefigere faciem meam, vel potius non meam. Nam et pictor et fictor errauerat.
6. **Jubel-Feſt-** Programma **von den guten Wercken** Lutheri. 1717.
7. *De Abrahami viſione Chriſti, Ioan. VIII. 56.* 1718.
   Recuſum eſt hoc Programma in *Biblioth. Brem.* T. I. p. 473.
8. *Supplementum primum ad Boecleri Hiſtoriam literariam ſaeculi XVI.* 1718.

Recu-

Recuſum in *Halenſi Biblioth. Acad.* A. 1718. p. 339.

9. **Erörterung der Frage: Was einen König zum groſſen Könige mache?** 1718.

10. *De ciuitate Latina Vtopica.* 1718.
Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. I.

11. *De vaticiniis caſu veris.* 1718.

12. *De metamorphoſi Filii DEI, Phil. II. 6. 7.* 1719.
Recuſum in *Bibl. Brem.* T. III. p. 580.

13. *De Germanis literarum ſecreta ignorantibus, ad Taciti Germ. cap. 3.* 1719.
Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. IV.

14. *Supplementum ſecundum ad Boeclerum.* 1719.

15. *De ſomnio poëtico, non prophetico, Petri Lotichii.* 1719.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. III.

16. *De bibliotheca ſelecta primum.* 1720. Hoc vna cum ſecutis duobus recuſum eſt in *Poeciles* T. III. lib. IV.

17. *De optima ſecta philoſophorum.* 1720.
Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. I.

18. *De caecis videntibus.* 1720.
Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. I.

19. *Supplementum tertium ad Boeclerum.* 1720.

20. *De Theophilo, cui Lucas hiſtoriam ſuam ſacram inſcripſit.* 1720.
Recuſum in *Biblioth. Brem.* T. IV. p. 483. ſqq.

21. *De panſophia Chriſtiana ad 1. Ioan. II. 20.* 1721.
Recuſum in *Biblioth. Brem.* T. IV. p. 991. ſqq.
22. *Supplementum quartum ad Boeclerum.* 1721.
23. *De titulo Patris patriae.* 1721.
Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. I.
24. *De fulminibus politicis.* 1721.
Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. IV.
25. Von dem alten Weyhnacht-Liede: In dulci jubilo. 1721.
26. *Supplementum quintum ad Boeclerum.* 1722.
27. *De ſanctitate Regum.* 1722.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. I.
28. *De Paulo Apoſtolo inſaniae reo, Actor. XXVI. v. 24.* 1722.
Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. IV.
29. *De Chriſto, ſapiente perfecto, ſiue demonſtratio diuinitatis religionis Chriſtianae.* 1722.
Recuſum in *Poeciles* T. III. Lib. IV.
30. *De bibliotheca ſelecta ſecundum.* 1723.
31. *Supplementum ſextum ad Boeclerum.* 1723.
32. *De macromicris, ſiue magnis non magnis.* 1723.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. IV.
33. *De ſtella Magis praelucenti. Matth. II.* 1723.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. I.
34. *De vita et ſcriptis Henr. Petrei primum.* 1724.
35. *De Dea Fortuna Reduce.* 1724.

36. *De*

36. *De Paulo Athenienſium religioſitatem Actor. XVII. 22. quodammodo laudanti.* 1724.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. IV.

37. *De ſectis ſiue haereſibus Grammaticorum.* 1724.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. IV.

38. *De nomine Chriſtophori.* 1724.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. II.

39. *De vita et ſcriptis Henr. Petrei ſecundum.* 1725.

40. *De angelo Spirenſi* 1725.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. III.

41. *De Chriſto in ſcholis formando, Galat. IV. 19.* 1725.

Addatur 42. *Acclamatio ad D. Gudenium, nouum Sup. Gener. Gottingenſem.* 1722.
Recuſa in *Poeciles* T. I. lib. II.

III. DISSERTATIVNCVLAE,

Actis eruditorum inſertae, aliisque Ephemeridibus literariis.

1. *Emendatio critica aliquot locorum Auguſtini.* In *Actis erud.* A. 1709. p. 539. ſqq.
2. *Coniectura Critica* de Philoſophumenis, *quae ſub Origenis nomine a Gronouio edita ſunt.* Ibidem A. 1710. p. 165. ſqq.

3. *Diſſ. de diſtinctione Iuris naturalis in abſolutum et hypotheticum, item de diſcrimine* Iuſti, Honeſti, Aequi *et* Decori. Ibid. Supplem. T. IV. p. 410. ſqq.

4. 5. *De Commentario MS. in Iobum, quem Hieronymo tribuit Meibomius: adiectis ex eo excerptis, horumque emendationibus criticis.* Ibidem A. 1711. p. 269. ſqq. et p. 513. ſqq.

6. Επίκεισις *in Specimen Commentarii MS. in Iobum, Hieronymo tributi.* Ibid. An. 1712. p. 21. ſqq.

7. 8. *Ad Matth. XXIV. 51.* de voce διχοτομεῖν. Ibidem A. 1712. p. 26. ſqq. et Suppl. T. V. p. 202. ſqq.

9. *Fabula de Hippocrate, Democriti inſaniae medicinam adhibere iuſſo, ex hiſtoria veterum philoſophorum eliminata.* Ibid. A. 1713. p. 458. ſqq.

Recuſa auctior in *Actis Philoſ.* T. I. p. 670. ſqq.

10. *Notae criticae ad Pſalterium Salomonis, et ad Petri Cluniacenſis carmen de Miſſa.* Ibid. A. 1713. p. 539. ſqq.

11. *Meditatio de modo, quo viſuri ſumus DEVM in vita aeterna.* Ibidem A. 1714. p. 108. ſqq.

12. *Meditatio orthographica ad diſſertationem Fabricianam.* Ibid. A. 1715. p. 16. ſqq.

13. 14.

13. 14. *Emendatio libri Tertulliani* de praeſcript. aduerſus haereticos. Ibid. A. 1715. p. 299. ſqq. et Suppl. T. VI. p. 196. ſqq.

15. *Retractatio et correctio duarum emendationum minus feliciter ſuſceptarum in Epiſtolis Ouidianis.* Ibid. A. 1716. p. 456. ſqq.

16. *Emendationes Ouidianae.* Ibidem Supplem. T. VI. p. 77. ſqq.

17. *Diſſ. de titulo* Theologi, *Ioanni prophetae in titulo Apocalypſeos tributo.* Ibid. Suppl. T. VI. p. 170. ſqq.

18. *Emendationes ad Senecae* ἀποκολοκύντωσιν. Ibidem Suppl. T. VI. p. 296 ſqq.

19. *Epiſtola critica ad Celeb. I. G. Walchium, in qua aliquot loca Lactantii emendantur.* Im neuen Bücher-Saale. P. XLV. p. 670. ſqq.

20. Gedancken von etlicher Teutſchen Wörter und Sprüch-Wörter Lateiniſchen Urſprunge. In der Neuen Bibliotheck P. XLI. p. 72. ſqq.

21. *Idea Commentarii mei in Epiſtolam Pauli ad Romanos.* Ibidem p. 69. ſqq.

22. Beantwortung der Frage, zu welcher Zeit und warum man die Univerſitäten *Academien* tituliret habe. Ibidem P. XLV. p. 363. ſqq.

23. *De Societate fabuloſa Abbreuiatorum.* In *Miſcell. Lipſ.* T. III. p. 1. ſqq.

24. *Quatuor emendationes Horatii.* Ibidem T. IV. p. 137. ſqq.

25. **Von dem Nahmen der Welt-Weisheit. In der Neuen Bibliotheck** P. XXVII. p. 598. ſqq.

26. *Emendatio aliquot locorum Phaedri, adiecta diſſertatione de Philoſophia Aeſopi.* Ibidem p. 603. ſqq.

27. **Antwort auf** Plinii **ſieben und zwantzigſte Epiſtel in dem ſiebenden Buche.** Ibidem P. XXXIV. p. 276. ſqq.

28. *Diſſ. de particula* nequicquam. In *Miſcellaneis Lipſ.* T. V. p. 161. ſqq.

29. *Emendatio ſingularium locorum Martiani Capellae et Ciceronis.* Ibid. T. VIII. p. 82. ſq.

30. *Notae ad tria Cantica ſacra Germanica.* Ibid. p. 89. ſqq.

31. *Reſolutio aenigmatis Apocalyptici Cap. XIII. 18.* In *Bibl. Brem.* T. I. p. 864. ſqq.

32. *Specimen artis criticae, nouae editioni Q. Curtii praemiſſum.* In *Actis Erud.* Suppl. T. VII. p. 54. ſqq.

33. *Relatio de codice MS. operis Poggiani nondum editi* de varietate fortunae. In *Nouis literariis* Lipſienſibus Latinis A. 1720. p. 84. ſqq. Hac relatione me effeciſſe, vt deſideratiſſimum illud opus *Poggii* e tenebris ſuis extraheretur in lucem publicam, relatum leges in *Actis erud.* 1730. p. 548.

34. *Ex-*

34. *Explicatio Sympoſiaci aenigmatis.* Ibidem p. 114. ſqq.

35. *Diſſ. de Eurydice Plutarchi.* In *Miſcell. Lipſ.* T. IX. p. 157. ſqq.

36. *Notae ad Muſaei et Ouidii carmina de Hero et Leandro.* In *Muſaei* editione *Kromayeriana.* A. 1721.

37. *Relatio de Colloquio Goslarienſi cum Oſtorodo, Sociniano.* In *Bibl. Brem.* T. V. p. 948. ſqq.

38. *Interpretatio loci Iacobi IV. 5. et 6.* In *Miſcell. Lipſ.* T. XII. p. 172. ſqq.

39. *Emendatio carminis Seueri Sancti* de mortibus boum. In *Actis Erud.* Suppl. T. VIII. p. 218.

40. *Emendationes libri primi Poggii* de varietate fortunae. Ibid. A. 1725. p. 223. ſqq.

41. *Diſſ. de Nicolaitis e catalogo haereticorum expungendis.* Ibid. A. 1712. p. 179. ſqq.

42. *Diſſ. de Simone Mago ex haereticorum catalogo exterminando.* Ibid. p. 181. ſqq.

43. *Diſſ. de auctore Epiſtolarum Ignatii.* Ibidem A. 1710. p. 197.

44. *Emendationes et illuſtrationes Ouidianarum Epiſtolarum Heroidum.* Ibid. A. 1716. p. 452. ſqq.

45. *Notae ad Gennadium de ſcript. eccl.* Ibidem Supplem. T. VI. p. 295. ſq.

46. *Diſſ. de monumento Bononienſi:* Aelia, Laelia, Criſpis. Ibid. A. 1720. p. 7. ſq.

47. Ἐπίκρισις *de Celeb. Weiſmanni Hiſt. eccl. N. T.* Ibid. p. 413. ſqq.

48. *Emendationes Velleii Paterculi.* Ibid. A. 1721. p. 116. ſqq.

49. *Diſſ. de ceto Ionam in ore tenenti.* In *Nouis literariis* Lipſ. Latinis A. 1720. p. 116. ſq. et in *Actis Erud.* A. 1723. p. 269. ſq.

50. *Epiſtola de circulatoria literatorum vanitate,* ſubiecta Celeb. *Menckenii* Orationibus *de Charlataneria eruditorum,* edit. Amſtel. 1716. et 1727. Eodem anno 1716. prodiit Germanica eius verſio in 8. in qua quidem haec verba: *ſcriptis ſuis praefigunt compendia ſcribendi Rabbinica,* non debebant ita reddi: **und daher ihren Büchern kurtze Anleitungen, Rabbiniſch zu ſchreiben, beyfügen,** ſed hoc modo: **Und daher ihren Schrifften Rabbiniſche Abbreviaturen fürſetzen.**

51. *Excerpta ex Epiſtolis Boineburgii et Prueſchenckii.* In *Struuii Actis literariis* T. I. faſcic. VIII. p. 29. ſqq. et p. 67. ſqq.

IV. LIBRI.

1. *De Anonymis et Pſeudonymis libri duo.* Ienae 1711. 8.

2. *Parerga critica.* Ienae 1712. 8.

Ex-

Excerptas hinc notas meas ad *Curtium* nouae eius editioni inſeruit nuper An. 1724. *Snakeburgius.*

3. *Vita Erneſti Stockmanni, Superint. Alſtad.* Iſenaci 1712. fol.

4. Der Politiſche Philoſophus. Franckfurth und Leipzig, 1714. Auctior editio 1724.

5. *Acta Philoſophorum.* Tom. I. Erſtes Stück. Halle 1715. 8.
   Zweytes Stück. 1715.
   Drittes Stück. 1715.
   Vierdtes Stück. 1716.
   Fünfftes Stück. 1716
   Sechſtes Stück cum Indice 1716.

6. *Acta Philoſophorum.* Tomus II. Siebendes Stück. 1716.
   Achtes Stück. 1717.
   Neundtes Stück. 1718.
   Zehendes Stück. 1719.
   Eilfftes Stück. 1720.
   Zwölfftes Stück cum Indice 1721.

7. *Acta Philoſophorum.* Tomus III. Dreyzehendes Stück. 1723.
   Vierzehendes Stück. 1723.
   Funffzehendes Stück. 1724.
   Sechzehendes Stück. 1725.

8. *Sapientia ſcenae Romanae.* Iſenaci 1716. 12.

9. *Lutherus Apocalypticus. Adiectae ſunt quin-*

que

que aliae diſſertationes, hiſtoriam Reformationis Lutheri illuſtrantes. Hanouerae 1717.

10. *Conſpectus reip. literariae, ſiue Via ad hiſtoriam literariam.* Hanouerae 1718.
    Editio ſecunda locupletior. 1726.

11. *Quintiliani Dialogus de cauſis corruptae eloquentiae, recognitus, emendatus, et illuſtratus. Adiecta eſt Epiſtola critica de iure Latinam linguam augendi nouis vocabulis.* Gottingae 1719. 8.

12. *Anthologia Latina, hoc eſt, Epigrammata ſelecta, cum Praef. de natura et virtutibus epigrammatis.* Hanouerae 1721. 8.

13. *Lactantii Sympoſium cum notis variorum. Adiecta eſt Diſſ. contra Nurrium, librum* de mortibus perſecutorum *Lactantio abiudicantem, itemque Symbola critica ad Lactantium.* Hanouerae 1721. 8.

14. *Scaeuolae Sammarthani Elogia Gallorum ſaeculo XVI. doctrina illuſtrium, cum notis. Accedit Wilh. Wottoni Elogium Thomae Stanleii.* Iſenaci 1722. 8.

15. *Poeciles* Tomi primi Liber primus. Halae 1722. 8.
    Liber ſecundus. 1723.
    Liber tertius. 1724.
    Liber quartus. 1725.

16. *Poeciles* Tomi ſecundi liber primus. Halae 1725. 8.

V. ORA-

V. ORATIONES.

1. *Oratio panegyrica in exceſſum Chriſtoph. Henr. Loeberi, Superint. Orlam. qua theologi comparantur cum medicis.* Ienae 1705. 4.
2. *Oratio de tribus Scholae finibus. Adiecta ſunt tria Programmata Gottingenſia.* Francof. et Lipſ. 1717. 8.
3. *Parentatio Germanica in exequiis I. D. Butemeiſteri, Gen. Superint. Gottingenſis.* Gottingae 1722. 4.

VI. PRAEFATIONES,

aliorum libris praemiſſae.

1. *Georgii Dieterici Bohmii Commentario de particulis Latinae linguae.* Francof. 1718. 8.
2. *Chriſtoph. Cellarii Latinitatis libro memoriali,* quem contractiorem edidi Gottingae 1718. 8.
3. *Adami Tribbechouii libro de doctoribus Scholaſticis.* Ienae 1719. 8.
4. *Io. Lud. Iunckeri* Hiſtoriſcher Erzehlung von dem *Anno 1717.* zu Eiſenach gehaltenen Lutheriſchen *Iubilaeo.* Eiſenach 1722. 8.
5. *Phraſibus Latinis* in vſum ſcholae Gottingenſis editis 1729.

Hic eſt librorum ac libellorum meorum catalogus, quem hocce concludo carmine:

Te,

Te, VERVM, in magnis rebus pariterque minutis
Nocte dieque mihi quaerere dulce fuit.
Inuentum non dedecuit mandare libellis,
Qui cito, quo domino non licet ire, volant.
Diſplicui, placui. Facile ſed mens mea veri
Conſcia diſſenſus et maledicta tulit.
Tandem tu, VERVM, vinces, tenebrisque fugatis
Aetas te certe poſtera rite colet.
Queis placui, non his alia volo lege placere,
Quam ſi, quod verum, dixero, quodque bonum.
Quod ſi mundicolis fuero per plura ſuperſtes
Tempora, ſique licet ſcribere plura mihi,
Tu, veri fons atque boni, DEVS alme PATERque,
Fac, verum nunquam non ſequar atque bonum!

PRAE-

PRAEFATIO
TERTIAE EDITIONIS,
SCRIPTA A. CIↃ IↃCC. XXXII. M. FEBRVAR.

BOna tua venia, LECTOR, edi a me ſpero tertiam huius libri formam. Nolim enim, te vnum eſſe de iis, qui indignantur, quoties nouam vident, eandemque meliorem libri cuiuspiam editionem. Imo vero facile agnoſces, non turpe ſolum, ſed prorſus inhumanum eſſe, aliis inuidere, ſiue tempora iis, quibus vſus ipſe ſis, meliora, ſiue libros iis, quibus tibi licuit vti, meliores ornatioresque. Augendi vero huius libelli neceſſitatem mihi impoſuit partim aliorum laudabilis induſtria, partim mea ipſius negligentia. Ad me quod attinet, quaedam expoſueram breuius, quae vberius tractari oportebat; alia plane omiſeram, quae iure

in hoc libro quaeri poterant. Deinde et illarum nunc rerum facere debui mentionem, quae ex eo tempore, quo priorem a me accepiſti editionem, geſtae ſunt in orbe literario, eorumque librorum, in quibus ex illo tempore illuſtrata fuit literaria haec hiſtoria. Vtrumque igitur quod feci, non ſum laude dignus: ſed, ſi non feciſſem, iuſtam incurriſſem bonorum reprehenſionem. Gratum proinde hac editione feciſſe mihi videor iis, qui ſiue diſcenda, ſiue docenda hiſtoria literaria temporis nonnihil conſumere voluerint. Hi vero praeterea rogandi mihi ſunt, vt exſpectare a me deſinant perfectius et inſtructius illud *Compendium Hiſtoriae literariae*, quod in ſecundae editionis praefatione promiſi. Scilicet conſiderata ſpatii illius, quod ad viuendum mihi reſtat, anguſtia, conſtitui finem huic labori imponere, et reliquum vitae tempus relictumque a publico munere otium dicare aliis argumentis, ac praecipue ſacro Codici, cuius et verbis et hiſtoriae rectius percipiendae non irritam me tam diu dediſſe operam confido. Ac ſum iam in eo, vt *Hiſtoriam Apoſtolicam* a *Luca* deſcriptam, quam percurſam verius fuiſſe a commentatoribus deprehendi, quam pertractatam, debitis proſequar commentationibus,

ac

ac tibi, LECTOR, lucidiorem (adſis, quaeſo, mihi, lux illa coeleſtis!) exhibeam. Ad vltimum precor, vt bene tibi eueniat prima haec hiſtoriae literariae concoctio, vtque vere dicere poſſis, non ineptum tibi me ducem fuiſſe viae ad hiſtoriam literarum literatorumque ferentis. Illud tamen adiicio, me poſthac emiſſurum exiguis voluminibus comprehenſa *Fragmenta hiſtoriae literariae*, hoc eſt, diſſertatiunculas, aliquam eius hiſtoriae partem illuſtrantes: quarum alias iam edidi, ſed paucis viſas ob exemplarium paucitatem; ad alias fabricandas materiam in ſcriniis habeo; alias denique a viris eruditis ad me miſſas libenter interſeram. Si quis igitur quicquam huius generis elaborauerit, quod interitu videatur indignum, niſi alia ſuppetit id euulgandi via, ad me deleget, velim.

Poſtremo cum ſuperiori in Praefatione exhibuerim titulos lucubrationum mearum ad illud vsque tempus editarum, nunc, quae ex illo tempore typographis deſcribenda dederim, haud illibenter, credo, cognoſces. Non enim id a me fit eo conſilio, vt digito monſtrer inter polygraphos, (multa enim illa, quae ſcripſi, ſunt perpauca, ſi numerum paginarum ineas,) ſed vt appareat, me haud ſegniter laboraſſe in

 vinea

vinea mihi diuinitus demandata, vtque, quae ad amplificandam cum ſacram, tum caeteram ſcientiam protuli, examini ſubiiciantur, eaque, quae ſatis luculenter demonſtraui, priſtinorum errorum in locum beneuole recipiantur. Vale, LECTOR, et mecum precare a DEO, Patre optimo maximo, vt futuri temporis hiſtoriae literariae ſuppeditet materiam ex omni parte laetiſſimam. En, quem modo dixi, indicem!

I. LIBRI.

1. *Acta Philoſophorum.* Tomi III. **Siebenzehendes Stück.** 1726.
   Achtzehendes Stück. 1727.
2. *Poeciles* Tomi ſecundi liber ſecundus. 1726.
   Liber tertius. 1727.
   Liber quartus. 1727.
3. *Poeciles* Tomi tertii liber primus. 1729.
   Liber ſecundus. 1729.
   Liber tertius. 1730.
   Liber quartus. 1731.
4. *Auguſta Concilii Nicaeni II. cenſura, hoc eſt, CAROLI M. de impio imaginum cultu libri IV. cum praefatione et notis C. A. H.* Hanouerae. 1731.

II. DISPV-

II. DISPVTATIONES.

1. *Diſp. tertia ad Grotium de veritate religionis Chriſtianae.* 1726.
2. *De ſuperſtitione verae fidei innocue admixta.* 1728.
3. *De peccatis clamantibus.* 1729.
4. *De paupertate.* 1730.
5. *De lenitate Confeſſionis Auguſtanae. Accedunt Epiſtolae* Lutheri *et* Melanchthonis, *Gottingam miſſae.* 1730.
6. *De Pilatismo literario.* 1730.
   Recuſa nonnihil auctior. 1731.
7. *De perſecutione Chriſtianorum Pliniana.* 1731.

III. PROGRAMMATA.

1. *De Minerua Muſica,* ſiue de eruditis *Cantoribus.* 1726.
   Pars eius recuſa eſt in *Poeciles* T. II. lib. 3. p. 389. ſq. Totum vero *Academicis* ſuis *opuſculis* inſerere dignatus eſt vir doctiſſimus, *Henr. Iac. Siuerſius.*
2. *De orationis Latinae idiotiſmis, ſiue de Latinitate plebeia aeui Ciceroniani.* 1726.
   Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 2.
3. *De vita et ſcriptis Henr. Petrei tertium.* 1726.

4. *De titulo SERENISSIMI.* 1726.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 3.
5. *De Cyria, S. Ioannis amica.* 1726.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. 3.
6. *De bibliotheca ſelecta tertium.* 1726.
7. *De Chriſtologia Paulina 1. Timoth. III. 16.* 1726.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 3.
8. *De vita et ſcriptis Ge. Andr. Fabricii primum.* 1727.
9. *De horis aſceticis.* 1727.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 1.
10. *De titulo DEFENSORIS FIDEI.* 1727.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 2.
11. *In mortem Regis GEORGII I.* 1727.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 2.
12. *De differentia conſolationis Ciceronianae a* Chriſtiana. 1727.
13. *In coronationem Regis GEORGII II.* 1727.
14. *De titulo DEI GRATIA.* 1727.
15. *De Virgilio iniuſte laudato inter praecones aduentus Chriſti in orbem.* 1728.
16. *De ſecta Paulinorum.* 1728.
17. *De vita et ſcriptis G. A. Fabricii ſecundum.* 1728.
18. *De puluere ſcholaſtico.* 1728.

19. *De*

19. *De aurora Muſis amica, Conſtantinopoli nuper orta.* 1728.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 2.

20. *De titulo PACIFICI.* 1728.

21. *De Sela,* Hebraeorum interiectione Muſica. 1728.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 3.

22. *De vita et ſcriptis G. A. Fabricii tertium.* 1729.

23. *De Muſa pietaticultrice.* 1729.

24. *De amicitia literata.* 1729.

25. **Etliche Fabeln** Phaedri **in Deutſche Verſe gebracht.** 1729.

26. *De aduentu Regis GEORGII II. in vrbem Gottingam.* 1729.

27. *De CHRISTI humilitate, eamque ſecuto regno eius ampliſſimo, ad Ezech. XVII. 22. 23. 24.* 1730.

28. *De Paſchatis Chriſtiani celebratione vera et falſa.* 1730.

29. *De vita et ſcriptis Hippolyti Hubmeieri.* 1730.

30. **Warum die Lehre der Augſpurgiſchen Confeßion in Spanien nicht Wurtzel gefaſſet.** 1730.

31. *De prouidentia CHRISTI, Regis Eccleſiae, Electoratum Germanicum coniungentis cum regno Britanniae.* 1730.

32. *De pia impii Herodis praeceptione de officiis erga manifeſtatum CHRISTVM Matth. II. 8.* 1731.

33. Von der rechten Geſellſchafft des Heiligen Geiſtes. 1731.
34. *De S. Vitale.* 1731.
35. *De eloquentia Medici.* 1731.
36. *De Theocratia mundi perpetua.* 1731.
37. *De cenſu antequiriano Lucae II. 2.* 1732.

IV. EPISTOLAE.

1. *Epiſtola ad S. R. BOEHMERVM de florenti fructiferoque ſcipione Aaronis.* 1726. Recuſa eſt in *Poeciles* T. III. lib. 2.
2. 3. *Duae epiſtolae ad THOMASIVM,* in quibus aliquot loca *Ciceronis* illuſtrantur, 1723. 1724. Inſertae ſunt eius Appendici der gemiſchten Händel, p. 26. ſqq. et p. 48. ſqq.
4. *Epiſtola ad M. R. COLERVM de Iubilaeis, ab Evangelica Eccleſia quinquageſimo quoque anno iuſtius celebrandis.* 1730.

V. NOTAE.

1. Ad *Lipſii Orationes Ienenſes* in editione *Kromayeriana* 1726.
2. Ad *Grotii de veritate religionis Chriſtianae* libros in editione *Koecheriana.* 1727.
3. Ad *Eutropium* in editione *Hauercampiana.* 1728.

PRAE-

PRAEFATIO
QVARTAE EDITIONIS
SCRIPTA A. cIↄ Iↄccxxxv.
M. FEBR.

VEnditis ſuperioris editionis exemplaribus rogatum me voluit bibliopola, nouam vt adornarem, hoc eſt, vt ſuperiori adiicerem nec pauca, nec proletaria. Ego vero publici mei promiſſi memor tam pauca inſerui, (etſi, quae insererentur, dignisſima,) vt perparum haec editio differat a priori. Ac pergratum mihi fuit, cognoſcere ex doctiſſimo editore Gundlingianorum ſermonum in *Conſpectum* meum habitorum, ipſum conſtituiſſe pertexere telam Hiſtoriae literariae, et, quae poſtea geſta ſunt, geranturque in orbe literato, publice deſcribere. Agnoſco enim viri induſtriam et peritiam, quippe cuius ad *Gundlingii* ſermones acceſſio-

nes prolixae ſtudioſis huius hiſtoriae non ſolum vtiles ſunt, ſed etiam neceſſariae. Quod enim ſolet fieri in ſcholis Academicis, neque copioſe ſatis, neque ſatis praemeditatus haec ediſſerebat *Gundlingius*, cogitans, ſufficere ea tironibus, nec ſe edere legenda doctiſſimo cuique. Satis quoque ſcio, nunquam, vt haec a typographo deſcriberentur, paſſurum fuiſſe *Gundlingium*, verae laudis ſtudioſiſſimum. Excuſandus tamen eſt editor, quod admiratoribus Gundlingiani nominis hoc dedit, vt extemporales has partim narrationes, partim meditationes euulgaret, ſuasque adiungeret merces, venialiores ſcilicet futuras ſub hoc oculiferio. Adhortandus etiam is mihi videtur, vt reliqua Gundlingianorum ſermonum, reliqua item ſua ſupplementa ne grauetur emittere. Haec habui nunc, quae ad te praefarer, LECTOR, qui cum praeterea deſiderare videaris indicem mearum lucubrationum, poſt ſuperiorem huius libri editionem euulgatarum, non deeſſe tibi patior hoc officium. Editi igitur ex eo tempore a me ſunt

I, LIBRI.

I. LIBRI.

1. *Ciceronis Oratio pro Milone, emendata et illuſtrata.* Acceſſit eius *interpretatio Germanica.* Hamburgi, 1733.

2. *Ciceronis Orationes* (nouem) *pro Archia, in Catilinam, poſt reditum, pro lege Manilia, pro Milone, emendatae et illuſtratae.* Iſenaci, 1735.

3. **Göttingiſche Schul-Hiſtorie. Göttingen**, 1735.

II. PRAEFATIONES.

1. Ad *Iuſti Chriſtoph. Boehmeri* (Abbatis Loccumenſis,) *Memorias Profeſſorum eloquentiae Academiae Helmſtadienſis.* Gottingae, 1733.

2. Ad Kohliana, quae Hamburgi eduntur, *Noua literaria* (**Hamburgiſche Berichte von gelehrten Sachen,**) anni 1735.

III. DISPVTATIONES.

1. *De praecipua cauſſa, ob quam diſcipulis Chriſti tribus ſe conſpiciendos praebuerunt et audiendos Moſes et Elias.* 1732.

2. De

2. *De geographia Chriſtum tentantis diaboli, Matth. IV. 8.* 1734.

3. *Diſputatio prima Theologica Academiae Gottingenſis, Commentatio de paſſione Chriſti maieſtatica.* 1735.

IV. PROGRAMMATA.

1. *De reluctatione Dei aduerſus Iacobum Geneſ. XXXII. 24. - 29.* 1732.

   Recuſum in Coleri *Biblioth. Theol. T. VI, p. 236. ſqq.*

2. *De vita et ſcriptis D. Ioach. Meieri.* 1732.

3. *Programma* (Inſcriptio Germanica) *in funere Subconrectoris, Car. Ge. Stillii.* 1732.

4. *De Paulo Oroſio, cui nomen tertium* Hormisdae *reſtituitur.* 1732.

   Recuſum in *Actis eruditorum, Suppl. T. X. p. 263. ſqq.*

5. *De coniuge Paulino Phil. IV. 3.*

6. Von dem Hertzoglichen Braunſchweig-Lüneburgiſchen Wapen-Roſſe. 1732.

7. *De*

7. *De praeconio Angelico Lucae II. 14.* 1733.

8. *De initio ac fine Lucae Hiſtoriae Apoſtolicae.* 1733.

9. **Von dem Nutzen der Uberſetzungen in den Schulen der Beredtſamkeit.** 1733.

10. *De Caianorum ſecta, Gottingae quoque nunc efflorescenti.* 1733.

Recuſum in Coleri *Supplemento XVI. Bibliothecae Theologicae p. 321. ſqq.*

11. *Ad Actor. XIII. 48.* 1733.

12. *De Felicitate Regia.* 1733.

13. *De primis Apoſtolis, iisdemque Evangeliſtis, paſtoribus Bethlehemicis.* 1734.

14. *Programma, quo Muſis Gottingenſibus exilium indicit, ſimulque ſplendidiſſimum reditum praedicit, adiecta inuitatione ad Gymnaſii huius actum vltimum* C. *A. H.* 1734.

15. *Hiſtoria gladii Academici.* 1734.

16. *Idea Theologi Iacobaea, ex Iac. III. 17.* 1734.

17. *De primo, eodemque vltimo* CHRISTI *nomine prophetico, ad Gen. XLIX. 10. et Mal. III. 1.* 1734.

V. EPI-

V. EPISTOLAE.

1. *Ad M. Io. Georgium Raphelium, in qua Dionyſius, Siciliae Rex, ſegregatur a numero magiſtrorum.* 1732.

2. *Ad Io. Petrum Kohlium, in qua aliquot loca Horatii emendantur illuſtranturque.* Inſerta eſt eius *Nouis literariis* (**Hamburgiſchen Berichten**) anni 1733. p. 835. ſq.

3. *Ad eundem, in qua aliquot loca* Artis poëticae *Horatianae emendantur.* Inſerta eſt iisdem *Nouis literariis* anni 1734. p. 505. ſqq.

4. *Ad D. Henr. Phil. Gudenium de fabuloſo Pontificatu maximo Ioannis Apoſtoli.* 1734.

VI. ORATIO.

Oratio exauguralis in Gymnaſio Gottingenſi, maiori ſcholae cedere iuſſo, d. 20. April. 1734. habita. Praemiſſa eſt ad audiendam eam inuitatio. Gottingae, 1735.

VII. DISSERTATIVNCVLAE.

1. *Emendatio vnius loci* Taciti, *et duorum* Velleii Paterculi. Inſerta eſt *Actis eruditorum*, A. 1733. p. 431.

2. Kurtze

2. Kurtze Nachricht von denen durch das Göttingiſche Fürſtenthum gekommenen Saltzburgiſchen Religions-Exulanten. Göttingen. 1732.

Non commemoraſſem hanc extemporalem ſcriptiunculam, niſi eam dignam iudicaſſet celeb. *Colerus*, cuius mentionem faceret in *Suppl. XV. Bibliothecae ſuae Theologicae*, *p. 239.*

VIII. RECENSIONES NOVORVM LIBRORVM.

Harum magnus numerus exſtat in *Actis eruditorum* inde ab anno 1710. vsque ad annum 1735.

INDEX CAPITVM.

C A P V T I.

De natura et partibus Hiſtoriae literariae. pag. 1

C A P V T II.

De ſcriptoribus Hiſtoriae literariae vniuerſalis. p. 10

C A P V T III.

De arte ſcribendi. p. 27

C A P V T IV.

De ortu et progreſſu ſtudiorum literariorum vsque ad hanc noſtram aetatem. p. 56

C A P V T V.

De fatis diſciplinarum, ſiue de earum origine et incrementis. p. 199

C A P V T VI.

De notitia librorum. p. 266

C A P V T VII.

De notitia auctorum. p. 340

CAP.

CAPVT I.
DE
NATVRA ET PARTIBVS HISTORIAE LITERARIAE.

Σύνοψις.

Hiſtoriae literariae definitio, I. *Eius vitia*, II. *Eiusdem vtilitas*, III. IV. *Eius abuſus*, V. *Eius partes*, VI. *Eius partitiones*, VII. VIII.

I.

HIſtoria literaria eſt Hiſtoria (*a*) literarum et literatorum, ſiue Narratio de ortu et progreſſu ſtudiorum literariorum ad noſtram vsque aetatem.

II.

(*a*) Eodem modo *Hiſtoria ciuilis* eſt hiſtoria imperiorum et imperantium, ac *Hiſtoria eccleſiaſtica* eſt hiſtoria theologiae (ſiue religionis) et theologorum.

II.

Haec hiſtoria ob (*b*) monumentorum penuriam eſt admodum imperfecta, et propter varia praeiudicia multis mixta (*c*) fabulis.

III.

(*b*) Haec *monumentorum penuria* eſt duplex. Alii enim libri, quos ſcribi oportebat, non fuerunt conſcripti: alii, qui exſtiterunt, periere. Olim quippe hiſtoriae literariae nemo erat incurioſior literatis ipſis, ac vix quicquam eius prodebatur literis. Vnde de veterum ſcholis, de viris doctis, de bibliothecis, de caeteris hiſtoriae literariae partibus, quantum eſt, quod neſcimus! Ne aetatem quidem omnium compertam habemus. *Palaephatus*, *Curtius*, *Petronius*, *Aphthonius*, quorum libros habemus et libenter legimus, quo quisque tempore vixerit, philologi certant, et adhuc ſub iudice lis eſt. Quod autem ad eos libros attinet, qui ſcripti quidem fuere de hiſtoria literaria, ſed interciderunt, praeclariſſimum de illis naufragiis teſtem habemus *Ionſium* in opere (ita enim inſcribendum erat,) *de ſcriptoribus hiſtoriae literariae.* Omnium vero locupletiſſimus teſtis eſt rex *Salomo*, *Eccleſ.* XII. 12. inquiens: *Faciendi libros multos nullus eſt finis.* Bone Deus! vbi ſunt innumeri illi libri Hebraice ſcripti? Videtur exitium iis attuliſſe captiuitas Babylonica. Vid. de his Salomonis verbis *Reimmanni* Praef. ad *Hiſt. lit. antedil.* cuius tamen interpretationi Geierianam praefero.

(*c*) Exſtat *Gothofredi Vockerodii Hiſtoria ſocietatum et rei literariae mundi primi* ſiue antediluuiani. Multas ea exhibet fabulas, quas tamen auctor non omnes ſuo dignatus eſt ſuffragio. Scilicet cupiditas explendi hiatus hiſtoriae literariae effecit, vt alii veris hiſto-

riis

III.

Caeterum quia non contemnendi ex ea fructus (*d*) capi poſſunt, merito damus operam, vt eam, vtcunque licet, ex probatae fidei auctoribus eruamus, et ſimul a fabulis repurgemus.

IV.

Vt enim omittam, literatis eſſe turpitudini, literariam adeoque domeſticam (*e*) ignorare hiſtoriam, in eaque errores (*f*) committere; ex ea (1) notitiam haurimus bonorum malorumue librorum; (2) methodum addiſcimus, expeditiore breuioreque via perueniendi ad eruditionem; (3) quae in ſtudiis ſequenda vel fugienda, cognoſcimus,

riis aſſuerent pannos fabularum, alii hosce pannos cupide amplexarentur pro purpura.

(*d*) Vid. Diſſ. mea de fructibus ex hiſtoria philoſophica capiendis, quae extat in *Actis Philoſophorum* P. I. cap. 1.

(*e*) Hiſtoriam literariam acrius a literatis excolendam eſſe, quam hiſtoriam ciuilem, ex vero iudicat praeclareque docet *Moshemius* in Praef. ad *Haleſii* Hiſt. Conc. Dordr. §. 36. p. 118. ſq.

(*f*) Horum ſatis amplam ſegetem exhibet *Reimmannus* Hiſt. lit. T. I. p. 131. - 142. In primis dulce eſt, ex hiſtoria literaria diſcere origines rerum literariarum. Quam putide, quaeſo, ille peccabat, qui in praefatione libri ſui Catechetici docebat, iam tempore prophetae Ieſaiae Catechiſmos e typographeis prodiiſſe, *im Drucke heraus gekommen!*

mus, et prudentiam addiſcimus (*g*) literatam; (4) vitas virorum ingenio doctrinaque illuſtrium oculis animoque luſtrantes, non ſolum praeiudicium auctoritatis (*h*) et antiquitatis ſenſim exuimus, verum etiam (5) cognoſcentes, quanti viri ope literarum euaſerint, ad aemulationem (*i*) incitamur.

V.

(*g*) Exempli cauſſa vnam hanc obſeruationem affero. Hiſtoriam intuentes literariam diſcimus, omnes nouas veritates, firmiſſimo licet fundamento nixas, habuiſſe aduerſarios grauiſſimos, at poſtremo feliciter triumphaſſe de hoſtibus ſuis; ac doctores illos melius feciſſe, qui tacuerint, iis, qui diu multumque reſpondendo ſibi multum moleſtiae arceſſierunt, ſimulque prodiderunt poſteritati, ſe ſuccubuiſſe prauis affectibus, nec ſatis magno animo fuiſſe praeditos. Vtriusque rei exemplum in *Harueo* habemus et *Pufendorfio.* Hic, vt *Senecae* verbis e lib. II. *de ira* cap. 32. vtar, *ille magnus et nobilis eſt, qui more magnae ferae latratus minutorum canum ſecurus exaudit.* Eſt enim *veritas* lux quaedam. Quae eam circumuolant auiculae et inuolant, ipſi nihil nocent, ſibi vero damnum, aliis riſum, pariunt.

(*h*) Obſeruatu haud indignum, ſuperioribus ſaeculis, quibus frigebat ſtudium hiſtoriae literariae, philoſophos caeca fide ſuum Ariſtotelem, ICtos ſuum Bartolum, theologos ſuum Thomam, ouium ritu eſſe ſecutos; hodie, perculta hiſtoria literaria, non ſolum philoſophos, ſed etiam iureconſultos, hiſtoricos, medicos, philologos, imo et theologos, factos eſſe eclecticos et ex ſolido eruditos. Eſt ergo hiſtoria literaria lux veritatis et mater libertatis ingeniorum. Vid. *Poecile* mea T. III. p. 297.

(*i*) Singulare huius aemulationis exemplum eſt LVDOVI-

V.

Illud vero cauendum ſedulo, ne totos (*k*) nos dedamus hiſtoriae literariae, ſed reputemus nobiscum, eam eſſe hiſtoriam eruditionis, non eruditionem ipſam, adeoque, qui in hiſtoria hac verſatiſſimus nullam praeterea diſciplinam excoluit, eum vix ac ne vix quidem in eruditorum hominum numerum referri debere. Qui enim ita totum ſe dat (*l*) hiſtoriae literariae, nullam vt ipſe

DOVICVS, Elector Palatinus, quem *Altingius* Hiſt. eccl. Palat. p. 244. ſcribit haec aliquando verba edidiſſe: *Quoties GEORGII, Principis Anhaltini, ſcripta lego, adeo afficior, et tanta cum admiratione inſignia eius dona ſuſpicio, vt, ſi a Deo mihi integra optio daretur, non Romanum Imperium magis, quam ſimile docendi et ſcribendi donum, eligerem.*

(*k*) Vid. meum Schediaſma *de Anonymis* P. I. Cap. IV. §. 3. et 4. *Miſcell. Lipſ.* T. VI. p. 63. ſqq.

(*l*) Maxime curioſitas omnes noſcendi libros de quocunque argumento ſcriptos, ſiue bonae ſiue deterioris notae, omnesque illorum librorum editiones, ſufflaminat profectus in eruditione ſolida, efficitque, vt eiusmodi homines corticis literarii plurimum habeant, nuclei perparum. Intereſt tamen reip. literariae, habere viros, qui et huius rei notitiam exhibeant. Verum tales *Voſſios*, *Morhoſios*, *Fabricios* qui caeco imitantur impetu et ſola ducti voluptate literaria, meminerint, Herculis cothurnos non eſſe omnibus pedibus aptos. Triumuiri illi, quos dixi, ita praepollebant ingenio, vt minutiora iſta ſtudia non eſſent fraudi eruditioni ipſorum ſolidae, vtque cura corti-

ipſe fundi literarii partem propria aret vitula, ſimilis eſt agricolae, qui neglecto ſuo agro tantummodo inueſtigat nomina caeterorum agricolarum, et, quantam quisque meſſem fecerit, quantumque ceperit laboris ſui fructum, curioſe cognoſcit, ipſe vero tempore meſſis nihil ab agro ſuo accipit, atque adeo, cum ſui agri fructus oſtendere iubetur, aliorum inuadit horrea, dicendus cum poëta *congeſto alieno pauper in auro.* Similis item eſt peregrinatoribus literariis, qui domum reduces multa auditu iucunda narrant de literatorum, quos videre ipſis contigit et conuenire, faciebus, veſtitu, moribus, domibus, vxoribus, liberis, paupertate vel diuitiis, muneribus, bibliothecis, ſcriptis, ipſi interea per plures diſcurſionis ſuæ vel menſes vel annos ne teruncium quidem adiecerunt illi eruditionis qualicunque theſauro, quem iam poſſidebant, cum iter ſuum literarium ingrediebantur. Admonendi itaque ſunt eruditionis candidati, ne hiſtoriae ſcriptores literariae ſibi faciant *fures temporis* ingenio diſciplinisque excolendis merito dicandi.

VI.

cis non abſtraheret eos ab eſu et vſu nuclei. Contra videmus hodie multos in hiſtoria literarum multum, in literis parum proficere. Vid. *Clerici* Biblioth. anc. et mod. T. XVI. p. 423. Scilicet hiſtoriam literariam tractare et facile et iucundum eſt, cum ipſum diſciplinarum agrum colere res ſit admodum laborioſæ tardiorisque ſucceſſus.

VI.

Quinque conſtitui commode poſſunt iſtius hiſtoriae partes, vt in *prima* agatur de arte ſcribendi, in *ſecunda* de ortu ſtudiorum literariorum, et, quomodo ea ſint diſſeminata, per totque viciſſitudines ad noſtram vsque aetatem propagata, demonſtretur; in *tertia* de diſciplinis earumque et incrementis et decrementis diſſeratur; in *quarta* de libris omnis generis; in *quinta* denique de auctoribus. Cuius diſtributionis hanc reddo rationem. Cum hiſtoria literaria ſupponat *artem ſcribendi*, de hac omnium primo diſſeri debet et eius exponi memorabilia. Hinc ſtatim ſecundum ordinem ſaeculorum deſcribenda omnis hiſtoria literaria. Tertio loco hiſtoria iſta duce confici oportet ſingularem cuiusque diſciplinae hiſtoriam. Sed cum generales obſeruationes permultae occurrant cum de libris, tum de ipſorum auctoribus, quae tribus praecedentibus in capitibus commodum haud inueniunt locum, in quarto capite *de libris*, in quinto *de auctoribus* exhiberi par eſt obſeruationes illas generales. Ac mihi quidem nihil quicquam occurrit in tota hiſtoria literaria, quod non ſuum haberet locum in quinque illis capitibus.

VII.

Eſt haec hiſtoria literaria *vniuerſalis*; cui opponitur *particularis*, quae vel *geographi-*

ca, cum certae (*m*) gentis vel prouinciae; vel *topographica*, cum certae (*n*) Academiae vel (*o*) vrbis; vel *chronologica*, cum certi (*p*) temporis; vel *technologica*, cum certae artis (*q*) vel diſciplinae (*r*) hiſtoria literaria exponitur; vel *anthropologica* ſiue *biographica*,

(*m*) E. g. *Hiſtoria literaria Germaniae*, quam edidit *Reimmannus.* Sic *Albertus Thura* A. 1723. edidit *Hiſtoriam literariam Daniae*, *et Hyacinthus Gimma Hiſtoriam literariam Italiae.* Ac *Bailletus* Iudiciorum T. I. p. 287. - 359. exhibet compendioſam hiſtoriam ſtudiorum in Gallia florentium inde ab initio vsque ad haec tempora, ſimulque nominatim laudat Gallorum eruditiſſimos. Speciatim *Claud. Sorellus* in ſua *Bibliotheca Gallica*, patrio ſcripta ſermone, copioſe oſtendit, Gallos ſua lingua omnes ſcientias et artes excoluiſſe, ac veterum quoque libros in eam tranſtuliſſe.

(*n*) E. g. *Hiſtoria Academiae Pariſienſis.*

(*o*) E. g. *Brema literata.* A. 1729. *Ioſ. Ant. Saxius* emiſit *Prodromum ad hiſtoriam literario-topographicam Mediolanenſem*, et A. 1728. Pater *de Colonia Hiſtoriam literariam ciuitatis Lugdunenſis* edere coepit, eiuſque poſteriorem Partem a. 1730. publicauit.

(*p*) E. g. *Hiſtoria antediluuiana.*

(*q*) E. g. *Hiſtoria Poëſeos.*

(*r*) E. g. *Hiſtoria philoſophica, Hiſtoria Medicinae.* A. 1720. *Pfaffius* edidit *Introductionem in Hiſtoriam Theologiae literariam*, magno applauſu exceptam. Eam cum vberrimis annotationibus iterum edidit A. 1724. et ſequentibus. Vid. iudicium de hoc Opere in *Actis erud.* A. 1724. p. 526. et 527. Etiam *Ioach. Langius* A. 1724. emiſit *Inſtitutiones literarias ſtudii theologici.* Verum non eſt haec hiſtoria Theologiae literaria, ſed tantum continet hic liber bibliothecam theologicam, praemiſſa de

phica, cum vitae clarorum certi generis virorum deſcribuntur; vel *bibliographica*, cum libri alicuius diſciplinae recenſentur.

VIII.

Addi debet hiſtoria literaria *ſpecialiſſima*, vt cum *Io. Petrus Titius* libellum ſcripſit de fatis operum *Thuani*; *Launoius de fortuna Ariſtotelis in Academia Pariſienſi*; *Kettnerus hiſtoriam dicti Ioannei* (1. Ioh. V, 7.) *de Trinitate*; *Kingius Hiſtoriam Symboli Apoſtolici*, a *G. Oleario* Latine redditam; *Io. Alb. Fabricius* (in *Centifolio* ſuo *Lutherano* p. 106.-144) et *Saligius* (in toto libro IV. ſuae *Aug. Conf. Hiſtoriae*) *hiſtoriam literariam Auguſtanae Confeſſionis.* Sic facile eſſet, conſcribere hiſtoriam (*s*) libri *de imitatione Chriſti*, qui vulgo idque ſummo iure *Thomae Kempenſi* tribuitur; aut libri *Grotiani de veritate religionis Chriſtianae.* Omnium maxime huc pertinet *hiſtoria literaria codicis ſacri*, tractata a *Ioan. Gottlob*

A 5 *Carpzo-*

de methodo ſtudii theologici, de ſtudio hiſtoriae literariae, de comparanda notitia librorum et bibliothecarum, denique de hiſtoria artis typographicae, tractatione ſatis perfunctoria. Conf. *Acta erud. Germ.* P. XCV. p. 801. ſqq.

(*s*) Sic plures ſcripſerunt *hiſtoriam verſionis Bibliorum Germanicae* a Luthero confectae. Hiſtoriam libri Maſiani *de Intereſſe Principum circa religionem* exhibuit *Thomaſius in den gemiſchten Händeln* T. II. cap. 3. Ipſe hiſtoriam *Sympoſii Lactantiani* compoſui, et ſub titulo Praefationis ad illud *Sympoſium* edidi.

Carpzouio in *Introductione ad libros hiſtoricos veteris Teſtamenti*, in cuius praefatione ſuos in hoc ſcribendi genere anteceſſores adducit; a *Rich. Simonio* in *Recenſione critica commentatorum Biblicorum*; a *Io. Frid. Mayero* in *Bibliotheca Biblica*, quam locupletauit *Carolus Arndius*; a *Iac. Longo* in *Bibliotheca ſacra* A. 1723. auctius recuſa; a *Io. Georgio Pritio* in *Introduct. in lectionem N. T.* A. 1722. locupletius edita. Quid? Datur etiam *hiſtoria literaria ſingulorum verſuum ſacri codicis*, quam exhibere ſolent Exegetae, omnes omnium ſaeculorum interpretationes alicuius dicti proferentes. Hoc ſaepiſſime fecit *Suicerus* in *Theſauro eccleſiaſtico*, e. g. de vxore Loti *T. 1. p. 179. ſq.* Mihi quidem talis hiſtoriae literariae vix pulchrius exemplum occurrit, quam *Henr. Walth. Gerdeſii* Diſſertatio inauguralis, Gieſſa A. 1723. habita ad locum Pauli *Galat. III, 20.*

CAPVT II.

DE SCRIPTORIBVS HISTORIAE LITERARIAE VNIVERSALIS.

Σύνοψις.

Syſtema hiſtoriae literariae *fruſtra exſpectatur*, I. *Duplex methodus componendi Hiſtoriam*

ſtoriam literariam. Iudicium de Stollii Hiſtoria literaria, II. *et* Paſchii, III. *Hiſtoria literaria analytica methodo ſcripta deſideratur*, IV. *Iudicium de* Friſii Bibliotheca, V. *De* Ionſii *opere literario*, VI. *De* Lambecii Prodromo, VII. *De* Conringii Antiquitatibus Academicis, VIII. *De eiusdem* Commentario de ſcriptoribus XVI. ſaeculorum, IX. *De* Morhofii Polyhiſtore, X. *De* Struuii Introductione, XI. *De* Gundlingii Sciagraphia Hiſtoriae literariae, XII. *De* Reimmanni hiſtoria literaria, XIII. *De* Caroli Arndii Syſtemate, *et de* Pſeudo-Graeuii Cohorte Muſarum, XIV. *De iis, qui in ſuo* ciuilis, *vel* eccleſiaſticae hiſtoriae Compendio *attigerunt hiſtoriam literariam*, XV. *De* Krauſii Nouellis literariis, *deque ſimilibus* Nouellis *Hamburgenſibus*, XVI. *De* Schmeizelii *et* Bertrami Hiſtoria literaria. XVII. *Meum conſilium in hoc opuſculo*, XVIII.

I.

Hiſtoriam literariam plures deſcribendam ſuſcepere, vel potius eius compendium. Omnem enim hiſtoriam literariam plene ac perfecte exponere, non eſt vnius hominis, nec vnius quantumuis magni voluminis. Solius *Graeciae* hiſtoriam literariam, imo ne hanc quidem vniuerſam, ſed duntaxat librariam, perſequitur *Fabricius* in *Bibliotheca Graeca*, multorum voluminum

minum opere. *Germaniae* ſolius hiſtoriam literariam aliquot voluminibus expoſuit *Reimmannus.* Intelligi hinc poteſt, hiſtoriae literariae vniuerſalis perfectum corpus ſiue Syſtema (in quo πάν]α περὶ πάντων,) aeque imperite exſpectari, ac Syſtema ciuilis hiſtoriae vniuerſalis. Pluribus hoc ediſſerit in Praefatione ſua ad *Lambecii Prodromum hiſtoriae literariae* is, quem modo laudaui, *Fabricius.*

II.

Caeterum duplex eſt methodus (*a*) componendi hiſtoriam literariam, *analytica* et *ſynthetica.* Syntheticam voco, qua hiſtoria literaria ſub certa capita redigitur, et ſecundum ordinem diſciplinarum aliarumque huc pertinentium rerum deſcribitur, atque hac occaſione cum de ſcriptoribus, tum de ſcriptis traduntur potiora. Secutus iſtam methodum eſt *Gottlieb Stollius* in ſua *Hiſtoria eruditionis*, quam A. 1718. primum, deinde ſupplementis hic illic inſertis A. 1724. (*b*) edidit. Feliciter ei ſucceſſit hic labor, et ſumma, quam adhibuit, diligentia, rectum item et erectum modo de libris, modo de auctoribus iudicium, magnum viro non a doctri-

(*a*) Idem monui de *hiſtoria philoſophica* in *Actis Philoſ.* T. I. p. 462.

(*b*) Separatim quoque alia edidit *Supplementa* A. 1727. Ac Latinam totius huius operis verſionem A. 1728. emiſit *Car. Henr. Langius.*

doctrina ſolum, verum etiam a virtute laudando attulit operae (*c*) pretium. Eſt autem iſtud opus nondum abſolutum, quippe Philologiae tantum ac Philoſophiae repraeſentans hiſtoriam. Sperare autem nos iuſſit vir clariſſimus pari filo contextam *Theologiae, Iurisprudentiae* ac *Medicinae* (*) *hiſtoriam.* Sed nec tum perfecta cenſeri poterit hiſtoria literaria ſynthetice deſcripta, niſi, quod in votis mihi eſt, ſingularibus libellis expoſitam adiungat *hiſtoriam* (1) *Maecenatum*, (2) *Academiarum*, (3) *Gymnaſiorum*, (4) *Societatum literariarum*, (5) *Bibliothecarum.*

III.

Non eſt hic ſilentio praetereundus *Georgius Paſchius*, qui et ipſe ſynthetica methodo hiſtoriam diſciplinarum perſequi coepit in libro *de inuentis nouis*, cuius editio ſecunda Lipſiae prodiit A. 1700. Capite ſcilicet in *ſecundo* (nam primum et breue et leue eſt,) perſequitur hiſtoriam Logicae, Metaphyſicae, Phyſicae, Grammaticae, Rhetoricae, et Poëſeos. Multa hic collegit

(*c*) *Hoc libro nemo eruditionis elegantioris cupidus carere poteſt.* Ita *Bierlingius* de Stolliano iſto opere exiſtimat lib. *de Pyrrhoniſmo hiſt.* cap. 3. p. 198. Mihi cum maxima laude digna videatur iſta *Hiſtoria literaria*, tamen ſingula Capita inter ſe comparanti viſa eſt *Hiſtoria Poëſeos* ſupremum laudis tenere locum, *Hiſtoria Criticae* vltimum.

(*) Haec non ita pridem in lucem prodiit.

git lectu haud iniucunda, ſed nec argumento ſuo ſatisfaciens nec lectoris eruditi (*d*) deſiderio. In *tertio* hiſtoriam enarrat Carteſii: in *quarto* hiſtoriam doctrinae moralis: in *quinto* hiſtoriam Iurisprudentiae ciuilis: in *ſexto* hiſtoriam Medicinae recentiorem: in *ſeptimo* denique, quod longiſſimum eſt et optimum, hiſtoriam recentioris Phyſicae et Matheſeos. Ad ſupplendum *Caput quartum* poſtea A. 1707. edidit opus *de variis modis moralia tradendi*, adiuncta *Introductione in rem literariam moralem veterum ſapientiae antiſtitum*. Verum et hic deſcriptorem verius, quam ſcriptorem, ſe praebet, mera exhibens collectanea, nullo proprii vel iudicii vel ingenii lumine diſtincta.

IV.

Analytica methodus eſt, cum inde ab orbe condito vsque ad noſtram aetatem per ſingula ſaecula deſcribitur ſtatus rei literariae. Huius generis opus animo conceperat *Lambecius*, ſed praeter *Prodromum* expromſit nihil. Habet igitur, qui ingenio pollet ac doctrina, nec otio libriſque deſtituitur, in quo ſuam induſtriam exerceat: nec dubium eſt, quin gratiam doctiſſimi cuiusque ſit initurus, qui ea methodo confectum hiſtoriae literariae volumen publicae luci expoſuerit.

V.

(*d*) Nec ideo magnifice de eo exiſtimat *Niceronius* in Tomo VII. *Vitarum eruditorum*.

V.

Quam ſolliciti de accurata methodo fuerint ſcriptores hiſtoriae literariae, quos ante *Stollium* habemus, patebit ex iis, quae mox dicenda veniunt. Inter primos eſt *Io. Iacobus Friſius*, de cuius *Bibliotheca chronologica* quid exiſtimandum ſit, alibi (*d*) expoſui.

VI.

Secutus eſt *Ioannes Ionſius*, cuius opus *de ſcriptoribus hiſtoriae literariae*, (minus enim recte inſcripſit *philoſophicae*,) anno 1659. editum, A. 1716. *Io. Chriſtophorus Dornius* non contemnendis auctum ſupplementis in lucem reduxit. Sed de hoc quoque ſyntagmate quid ſentiendum ſit, in *Actis Philoſophorum* (*e*) docere me memini.

VII.

Eodem anno 1659. *Petrus Lambecius*, *Friſii* exemplo ad maiora incitatus, *Prodromum* (*f*) *hiſto-*

(*d*) *Act. Philoſ.* P. IV. cap. 5.

(*e*) P. I. cap. 7. et P. VIII. cap. 7.

(*f*) Primus omnium, quod ſciam, *Lambecius* in ſcholis ſuis expoſuit tradiditque *Hiſtoriam literariam:* quod facere aggreſſo cum deeſſet Compendium hiſtoriae illius, filum ſequi coactus eſt *Friſii* modo memorati. Cum vero in eius libro naeuorum deprehenderet plurimum, in animum induxit componere Hiſtoriam literariam, eoque fine edidit *Prodromum Hiſtoriae literariae*. Qui titulus vel ideo dignus eſt animaduerſione, quod antea nunquam in vllius libri titulo nomen occurrit *Hiſtoriae literariae*.

hiſtoriae literariae emiſit, *Fabricio* obſtetricante A. 1710. recuſum. Verum is hiſtoriam literariam inde a condito mundo vſque ad Moſem emenſus, adeoque ſolam ſcriptorum ſubdititiorum notitiam tradens, in caeteris meras exhibet ſciagraphias, ſatis quidem bonas, ſed quibus ita, vt par eſt, elaborandis ne decem quidem *Lambecii* ſuffecerint.

VIII.

Non omittenda hic eſt mentio *Hermanni Conringii*, qui ſuſcepta *Academicarum antiquitatum* deſcriptione, cum A. 1674. alteram (g) earum editionem emitteret, tot tantaque ſubiunxit ſupplementa, vt in titulo libri docere auderet, *hoc libro reipublicae literariae omnis aeui ſtatum illuſtrari.* Perſequitur ſcilicet hoc opere non ſolum Academiarum, ſed in vniuerſum ſcholarum hiſtoriam, adeoque, dum de domiciliis Muſarum et ingeniorum officinis more ſuo, hoc eſt, perdocte diſputat, vtique non mediocriter hiſtoriam literariam, cui ſe a teneris fuiſſe deditiſſimum in Praefatione refert, illuſtrat. Caeterum cum *hiſtoria ſcholarum* membrum duntaxat aliquod ſit literariae hiſtoriae, facile apparet, Conringianum illud opus non haberi poſſe pro compendioſo Hiſtoriae literariae corpore.

IX.

(g) Prima editio prodierat A. 1651.

IX.

Magis huc loci pertinet (*h*) *Conringii Commentarius de ſcriptoribus XVI. poſt Chriſtum natum ſaeculorum*, quem priuatos intra parietes diſcipulis ſuis exhibuit, daturus haud dubie meliorem, ſi eum eruditorum conſpectui ſubiicere induxiſſet in animum. Edidit eum A. 1703. iterumque A. 1727. *Gottlob. Kranzius*, non ſolum praemittens *Hiſtoriam eruditionis ante Chriſtum natum* apud Hebraeos, (quo tamen in Capite pro hiſtoria exhibet traditiones vulgares,) Barbaros, Graecos et Italos; ſed etiam textui Conringiano ſubiiciens notas, in quibus laudat eos, qui de vnoquoque ſcriptore egerunt fuſius: imo et *Supplementa* doctiſſima annectens de ſaeculi XVI. et XVII. ſcriptoribus. Habemus igitur hic vnam partem hiſtoriae literariae vniuerſalis, ſed tantummodo vnam, eamque deſcriptam perfunctorie.

X.

Felicioribus (*i*) auſpiciis ad contexendam hanc

(*h*) De hoc Opere vid. *Struuii* Introductio cap. I. §. XI. p. 34. ſqq.

(*i*) *Morhofiano* enim *Polyhiſtori* potiſſimum debetur cultura feruentior hiſtoriae literariae in Germania noſtra. Ex eo certe tempore hoc literarum genus acerrime tractarunt populares noſtri: vt pro duce tam numeroſi nunc gregis iure habeatur Morhofius, perpaucis antea nantibus inuaſto hoc gurgite.

hanc hiſtoriam ſeſe accinxit *Morhoſius*, cuius *Polyhiſtor* A. 1689. edi coeptus, a *Mollero* A. 1708. iterumque A. 1714. integer publicatus eſt, ac tertium A. 1732. a FABRICIO. Sed et hic vir vni duntaxat hiſtoriae literariae parti praecipuam impendit curam, non omnem eius ambitum, *lib. I. cap. 2. §. 1.* recte ab ipſo definitum, pari complexus induſtria. Scilicet conſtituerat is, facto hiſtoriae literariae et literariae prudentiae connubio viam lectoribus pandere ad πολυμάθειαν, hoc eſt, ad ampliſſimam eruditionem; et conſilia dare, quae qui ſequatur, *Polyhiſtoris* famam conſequi ac tueri poſſit. Hunc in finem non ſolum, quid in literarum ſtudio ſequendum fugiendumue ſit, edocet; ſed etiam ſingula ſtudiorum literariorum genera perſequens, libros in quouis genere conſcriptos diligenter recenſet, ſuam de plerisque adiungens ἐπίκρισιν. Caetera hiſtoriae literariae capita etſi non aequa perfundit luce, ita tamen illuſtrat propemodum ſingula, vt pauciſſima ſint, qui prorſus intacta praetermiſerit. Quamquam igitur non poteſt hoc opus pro ſyſtemate hiſtoriae literariae haberi, ſuo tamen in genere eximium eſt, meritoque (*k*) commendatur accuratioris eruditionis candidatis. XI.

k) *Morhoſium illuſtratum* ſiue Commentarium in Polyhiſtorem Morhoſii promiſit *Chriſtianus Matthaeus Kneſebeck* in *Prodromo ſuo Iuris publici vniuerſalis*. Sed promiſſo non ſtetit.

XI.

Morhofianis veſtigiis inſiſtens *Struuius* A. 1704. publicae luci expoſuit doctiſſimam (*l*) *Introductionem ad notitiam rei literariae et vſum bibliothecarum*, adiecta Diſſertatione *de doctis impoſtoribus*: qui (*m*) liber vna cum ampliſſimis *ſupplementis* iterum A. 1706. ac tertium A. 1710. recuſus eſt. Anno vero 1729. idem prodiit vna cum *Io. Chriſtoph. Coleri*, *Mich. Lilienthalii*, et *Io. Chriſt. Koecheri* annotationibus. Verum nec hic liber haberi poteſt pro ſynopſi hiſtoriae literariae: ad quam tamen prope accedit. Namque doctiſſimus auctor duntaxat aliquot eius hiſtoriae capita exhibet, praetereaque ſcriptores recenſet de hiſtoria literaria eiusque partibus bene meritos. Vnde quas poſtea edidit *Bibliothecas*, *philoſophicam*, *hiſtoricam*, *iuridicam*, (adde iamdudum editam *numiſmaticam*,) pro continuatione iſtius laboris

 haberi

(*l*) Occaſionem editioni huius libri praebuerunt octo Studioſi, *Struuium* rogitantes, vt ipſis exponeret in priuatis ſcholis notitiam rei literariae. Annuit is, et, Morhoſio potiſſimum duce, aliquid elaborauit, poſteaque ipſis dictauit excipiendum calamo. Veritus deinceps, ne imperfecta haec elaboratio typis exſcriberetur, emendatiorem et auctiorem ipſe edidit hunc librum. Ac magno ſtatim applauſu is exceptus eſt.

(*m*) A. 1723. prodierunt *Io. Chriſtoph. Coleri Analecta ad Struuii Introductionem*, in quibus non ſolum illuſtratur et adaugetur *Struuii* liber, ſed nec paucis ab erroribus liberatur.

haberi debent: vt adeo non potuiſſet veriorem *Struuius* titulum indere *Introductioni* ſuae, quam ſi eam inſcripſiſſet *Bibliothecam hiſtoriae literariae.* Verum videtur imitatus eſſe titulum libri Sagittariani, qui inſcribitur *Introductio in Hiſtoriam eccleſiaſticam*, cum inſcribi debuiſſet *Bibliotheca hiſtoriae eccleſiaſticae*, exhibens quippe, quod ipſe titulus profitetur, *notitiam ſcriptorum veterum et recentium, qui hiſtoriam eccleſiaſticam ſiue vniuerſalem ſiue particularem illuſtrant.*

XII.

Paulo ante *Struuium* A. 1703. menſe Maio *Nic. Hieron. Gundlingius* Halae ediderat lingua patria *Sciagraphiam* (*Entwurff*) *hiſtoriae literariae*, ſuis in ſcholis illuſtrandam viua voce. Hic ſola capita nominat doctiſſimus ille vir, de quibus agendum putabat et ipſe verba facturus erat in ſuo illo, quod vocant, *collegio hiſtoriae literariae.* Eſt igitur hic merus index materiarum ſuis diſcipulis expoſitarum: ex quo diſcimus, eum in ſex penſa ſiue *Capita* diuiſiſſe ſuum illum laborem, diſſeruiſſeque in *primo* de hiſtoria typographiae et typographorum, ſimulque de polygraphia Germanorum et eorum ingenio; in *ſecundo* de hiſtoria bibliothecarum, de varietate ingeniorum pro diuerſitate aetatum ac nationum, de libris MSS. de criteriis boni libri, de ſcriptoribus anonymis; in *tertio* de ſcriptoribus notitiam aucto-

auctorum et librorum exhibentibus, de *Actis eruditorum* ſimilibusque nouorum librorum recenſionibus, de libris in *Ana*, de ſcriptoribus epiſtolarum literariarum, de ſcriptoribus vitarum eruditorum, de indicibus librorum expurgatoriis et prohibitoriis; in *quarto* de hiſtoria literaria Iuris ciuilis; in *quinto* de hiſtoria literaria *Lutheri* et eminentiorum noſtrae Eccleſiae Theologorum; in *ſexto* denique de hiſtoria literaria clariorum recentioris aeui philoſophorum. Facile apparet, de hoc labore idem, quod de *Struuiano*, ferendum eſſe iudicium.

XIII.

Ex eo tempore *Verulamianam* hiſtoriae literariae (*n*) delineationem ſecutus, Morhofianisque ac Struuianis inſtructus copiis, *Reimmannus* perquam elegantem ad hiſtoriam literariam vniuerſalem (*o*) Manuductionem methodo dialogica adornatam A. 1708. emiſit: annisque ſecutis *Hiſtoriam literariam Germanorum* quinque tomis ſeparatim editis

(*n*) Lib. II. de augm. ſcient. cap. 4. Idem *Verulamii* de conſcribenda hiſtoria literaria conſilium diductius expoſuit, et ad vnam aliquam gentem reſtrinxit *Lilienthalius* in *Conſultatione de hiſtoria literaria certae cuiusdam gentis ſcribenda*, A. 1710. edita: qui quidem conatus ei ſatis feliciter ſucceſſit.

(*o*) Nec tamen haec *Manuductio* haberi debet pro veri nominis *Compendio hiſtoriae literariae*: vti ſupra iam monui in Praefatione editionis ſecundae.

editis expoſuit, non mediocrem conſecutus eruditorum (*p*) applauſum.

XIV.

Hinc *Carolus Arndius* A. 1714. publicauit (*q*) *Syſtema literarium* ſiue *ſcientiae literariae*. Ac A. 1715. accurante *Wolpherdo* quodam *van Bueren* Traiecti ad Rhenum prodiit in publicum *Io. Georgii Graeuii Cohors Muſarum*, *ſiue hiſtoria rei literariae.* At ſatis conſtat, huius libri auctorem non eſſe *Graeuium*, valdeque indignatur *Burmannus* in praefatione, *Orationibus Graeuii* A. 1717. praemiſſa, Graeuianum nomen inſcriptum eſſe *paedagogici ingenii libro.* Equidem ex libelli huius pagina 301. diſco, *Ludolphum Kuſterum* eius eſſe auctorem, cuius et *Hiſtoria Librorum nouorum* ſaepius ibi laudatur. Cum vero *Kuſterus* haec congeſſerit in vſum priuati auditorii, omnino editor male de eo meruiſſe cenſendus eſt. Neque enim ita com-

(*p*) Non immerito tamen *pia*, quae vocat *Reimmannus*, *deſideria hiſtoriae literariae* notauit *Michael Richey* in programmate quodam, cuius argumentum exhibetur in *Nouis literariis Germaniae* A. 1709. p. 106. Lege tamen et reſponſionem *Reimmanni* T. V. Hiſt. liter. p. 788.

(*q*) Hic auctor iam A. 1709. ediderat *Rudem delineationem Syſtematis ſelecti ſcientiae literariae hiſtorico-pragmatici*, haud honorifice exceptam in *Noua Bibliotheca* Halenſi T. I. p. 135. et 405. ſqq. Conf. Unpartheyiſche Gedancken von den Iournalen p. 260. ſeq.

comparatus eſt liber ille, vt eruditorum (*r*) ferre poſſit oculos. Caeterum an de *Arndiano Syſtemate literario* (*s*) idem ferendum ſit iudicium, quod de *Pſeudo-Graeuiana Hiſtoria literaria* tulit *Burmannus*, *alii* viderint.

XV.

A. 1726. *Io. Laur. Moshemius Inſtitutionibus* ſuis *Hiſtoriae eccleſiaſticae* per ſingula ſaecula poſt Chriſtum natum decurſa breuiter quidem, ſed erudite et concinne deſcriptam inſeruit hiſtoriam literariam, exhibens eam in cuiusque *Saeculi Partis ſecundae capite primo.* Qua occaſione recordor, etiam in *Hiſtoriae ciuilis Compendiis* nonnullos attingendam duxiſſe Hiſtoriam literariam. Inde a quarto poſt Chriſtum natum ſaeculo id fecit (*t*) *Chriſtoph. Cellarius*: quanquam nomina duntaxat virorum doctorum et ortum ſingularum Academiarum exhibet, imo in *Hiſtoria noua* eos tantum (*u*) nominat, quos appellare ſolemus polyhiſto-

(*r*) Vid. *Acta eruditorum* A. 1716. p. 522. ſeqq.

(*s*) Ridiculum ſane eſt, quod p. 4. §. 3. *Adamo*, primo mortalium, tribuit ſcientiam hiſtoriae literariae. Cur non et hiſtoriae Romanae? Recordor hac occaſione me aliquando vidiſſe Catalogum iocularem bibliothecae *Caini*, in quo potiſſimum memorabantur *Itineraria*.

(*t*) Vid. eius Praef. ad *Hiſtoriam medii aeui.*

(*u*) Vid. Praefatio eius ad *Hiſtoriam nouam.*

res. Vberior eſt *Eberhardus Rudolphus Rothius* in *Hiſtoria* ſua *vniuerſali ciuili, eccleſiaſtica et literaria*, ab orbe condito vsque ad A. C. 1706. deducta. Etiam *Gottfridus Ludouicus* in ſua *Hiſtoria vniuerſali* (x) Germanice, ſcripta, duosque in tomos diuiſa, non ſolum natales Academiarum annos indicat, ſed etiam de viris cuiusque ſaeculi ingenio clarioribus copioſe diligenterque agit, alia quoque multa ad Hiſtoriam literariam pertinentia commemorans. Denique *Hieronymus Freyerus* in duabus ſuis *Hiſtoriae vniuerſalis* (*) Epitomis, et quidem in ſingularum periodorum hiſtoricarum quarta parte, hiſtoriam literariam pro eo, ac ſatis videbatur tironibus, attingit. Quid? Etiam in *Schraderianis* atque *Tappianis Hiſtoriae vniuerſalis Tabulis* nomina virorum doctorum, ſed ſola nomina cum diebus emortualibus, in conſpectum prodeunt legentium.

XVI.

Non eſt hic ſilentio praetereundum *Io. Gottlieb Krauſii* inſtitutum, qui A. 1715. *Nouellas* (y) *literarias* conſcribere, ac ſingulis hebdo-

(x) Habeo in manibus illam editionem, quae A. 1716. et 1717. prodiit.

(*) Prior inſcripta eſt Erſte Vorbereitung, poſterior Nähere Einleitung zur Univerſal-Hiſtorie.

(y) Imitatione *Krauſii* edita deinceps ſunt *Noua literaria Weſtphaliae*, *Acta literaria Sueciae*, *Noua literaria* Fran-

hebdomadibus Lipſiae publicare coepit. Hoc enim modo, quicquid in toto orbe literario geritur, ad nos perfertur, ſimulque inde exiſtimari poteſt, quae ſingulis literarum generibus per ſingulos annos fiant acceſſiones, itemque quae ſtudia acrius remiſſiusue excolantur, et id genus plura. Optandum omnino eſt, vt coepta haec tela per omnes, qui ad finem vsque mundi ſequentur, annos pari induſtria pertexatur. Aemulatus hanc induſtriam *Chriſtoph. Frider. Leiſnerus* A. 1729. et 1730. Hamburgi ſimiles edidit *Nouellas*, quas A. 1731. pertexuit (z) *Io. Petrus Kohlius*, qui poſtea ſingulari in folio exſpectare nos iuſſit huius laboris perpetuitatem. Ac ſane vterque per proximos annos ſuas emiſerunt *Nouellas*,

 et

Franconiae, *Acta erudita Franconiae*, *Pruſſia literata.* Imo et Noua literaria ſingularum Academiarum ex eo tempore edi coepere, *Altdorfinae* a *Koehlero*, *Ienenſis* a *Strubbergio*, *Wittebergenſis* a *Colero*, *Helmſtadienſis* a *Kochio*, *Roſtochienſis* ab ignoto. Adde *Lutetiam literatam* anni 1721. et 1722. de quo libro vid. *Acta erud.* A. 1722. p. 570. Tantum valet aemulatio, affectus reip. literariae vtiliſſimus. Ipſe vero *Krauſius*, vir eximia eruditione, etiam anteceſſores habuit eos, qui multis annis ante Hamburgi ediderant *Noua literaria Germaniae aliorumque Europae regnorum.* Inſpice, quæſo, Kohlianas *Nouellas literarias*, et quidem A. 1732. p. 686. ſq. vbi commemorantur Nouellarum literariarum ſcriptores inde ab anno 1682. vsque ad annum 1731.

(z) Ipſe id indicat p. 695.

et adhuc emittunt: quanquam alterum materiae inopia breui videtur ab hoc labore auocatura.

XVII.

Duo ſuperſunt *hiſtoriae literariae* ſcriptores patrio vſi ſermone, *Martinus* (a) *Schmeizelius* et (b) *Io. Frid. Bertramus*, vir vterque eruditiſſimus. Ac *ille* quidem in vniuerſum contemplatus eruditionem, commentatusque de natura, fontibus, vſibus et abuſibus, cauſis, gradibus, et adiumentis eruditionis, tum demum ſingulas diſciplinas perſequitur pragmatice, adiuncto catalogo meliorum de ſingulis librorum, optime merens non ſolum de Gymnaſiorum Studioſis, quibus in titulo ſuam dicat operam, ſed de omnibus ſapienter ac prudenter tractaturis literas. Quanquam, vt verum fatear, maiori iure hic liber inſcriptus fuiſſet *Introductio in eruditionem*, quam *Hiſtoria literaria:* id quod vel ex vltimo eius capite apparet. *Hic* vero currenti calamo libellum ſuum compoſuit, hac vſus (c) excuſatione, quod ſolis ſuae ſcholae alumnis ſuam commodarit operam.

XVIII.

(a) *Verſuch zu einer Hiſtorie der Gelehrheit.* Iena 1728. Recenſio huius libri exſtat in *Actis erud.* 1729. p. 139. ſq.

(b) *Anfangs-Lehren zur Hiſtorie der Gelehrſamkeit. Braunſchweig* 1730.

(c) p. 241. Ibidem et fatetur, inter fontes ſui libri praecipue etiam eſſe meum *Conſpectum reip. lit.* id quod nec antea celauit p. 66. 98. 115.

XVIII.

Ad me quod attinet, rudimenta ac primas lineas hiſtoriae literariae criticae ac pragmaticae deſcribendas hic ſuſcepi, in ſingulis huius hiſtoriae partibus praecipua enarraturus, deque auctoribus et eorum libris, iis quidem, quos ipſe ſatis noui, laturis iudicium, ac viam tironibus praeiturus ad maiora enitentibus, nec vulgari et perfunctoria quadam eruditione contentis. Quod bene vertat!

CAPVT III.

DE ARTE SCRIBENDI.

Σύνοψις.

Ars ſcribendi vel chirographica vel typographica, I. *De literarum ortu*, II. *Scripta ante-Moſaica ſunt omnia ſuppoſititia*, III. *De occaſione inueniendae artis ſcriptoriae*, IV. V. VI. *De litteris antiquiſſimis*, VII. *De origine ſcripturae a dextra verſus ſiniſtram ductae*, VIII. *De antiquitatibus ſcriptoriis*, IX. *De variis antiquorum ſcribis*, X. *De abbreviaturis*, XI. *De interpunctionibus*, XII. *De accentibus Graecorum*, XIII. *Hebraeorum*, XIV. *De diuiſione librorum in capita et verſus*, XV. XVI. *De adiurationibus librariorum*, XVII. XVIII. *De arcana ſcriptura*, XIX.

XIX. *Prius ligato ſermone libros compoſuerunt Graeci, quam ſoluto*, XX. *De antiquiſſimo ſcriptore, qui ſupereſt, in oratione proſa et ligata*. XXI. *De veterum bibliothecis*, XXII. *De ortu artis typographicae*, XXIII.

I.

STudia literaria a *literis*, quarum adminiculo propagantur et amplificantur, cum nomen gerant, merito primordia literariae hiſtoriae capimus ab hiſtoria literarum artisque ſcriptoriae. Quae cum duplex ſit, *chirographica* atque *typographica*, de illa, quae hanc vetuſtate longe antecedit, prius vtique agendum eſt.

II.

Variae autem ſunt de origine literarum ſententiae, aliis ad Adamum, aliis ad Moſem, aliis ad alios transferentibus inuentionis gloriam. Scilicet cum teſtibus fide dignis hac in re careamus, res redit ad coniecturam, quae, quantum fieri poteſt, ad liquidum perduci, non lubrico fundamento ſuperſtrui debet. Ipſe non ita pridem mentis aciem intendi ad veſtigandam literarum originem, mihique demonſtraſſe (*a*) videor, ſcri-

(*a*) In *Actis philoſ.* P. V. Cap. I. §. 23-34. Addatur *Io. Henr. Vrſinus* lib. *de Zoroaſtre* Exercit. III. Sect. 3. p. 203. ſqq. Contendunt quidem *Vitringa Obſ. ſacr.* lib.

ſcribendi artem inuentam eſſe eo interuallo temporis, quo Iacobi patriarchae poſteri in Aegypto ſunt verſati: adeoque initium hiſtoriae

lib. I. Cap. 4. §. 3. & *Loeſcherus* lib. II. *de cauſis ling. Hebr.* Cap. 1. §. 17. vſum artis ſcriptoriae diluuio eſſe antiquiorem: ſed non ſatis validis vtuntur argumentis. Plus ſpeciei habet argumentum *Iac. Basnagii, Hiſt. Iud.* lib. VI. Cap. 5. §. 1. ſtatuentis, *Kiriath-Sepher*, quae vrbs *Ioſuae XV. 15.* memoratur, eſſe *vrbem librorum*, in qua regionis bibliotheca publica eſſet. Ac ſanae LXX. Interpretes id nominis reddiderunt πόλις γραμμάτων, et Latinus vetus interpres *ciuitas literarum.* Verum ſi quis dicat, *Sepher* fuiſſe nomen conditoris, quo ſenſu et occurrit *Kiriath-Arba*, (Vid. *Relandi Palaeſtina* lib. III. p. 725.) nihil habebit, quo eum refutet, Baſnagius. Certe *Buddeus Hiſt. eccl. Vet. Teſt.* T. I. p. 942. agnoſcit, *non ſatis euictum eſſe, quod vrbs* Kiriath-Sepher *a libris denominationem ſuam acceperit.* Nec illud contemno, quod quidam vrgent, Moſem genealogias ſuas et antiquiſſimorum temporum hiſtorias (quas eum aeque, ac Lucam, non e ſola DEI reuelatione perſcripſiſſe, veri ſimillimum eſt,) non potuiſſe aliunde haurire, quam e ſcriptis maiorum ſuorum. Vid. *Clericus* ad Geneſ. XXXVI. 21. & 40. itemque *Funccius* lib. *de pueritia ling. Lat.* Cap. 1. §. 9. Sed fieri potuit, vt veteres Hebraei, quod et priſcos Germanos feciſſe, docet Tacitus, hiſtorias verſibus comprehenſas mandarent memoriae crebra concentione. Idque facilius credo, cum mecum reputo, Moſem, quae ſuo aeuo ſunt propiora, deſcripſiſſe copioſius, (vt hiſtoriam Iacobi a Cap. 27. *Geneſeos* vsque ad Cap. 50.) cum contra longinquiora partim omiſerit, partim pauciſſimis attigerit.

ſtoriae literariae a Moſe (*b*) demum eiusque libris capi debere.

III.

Efficitur hinc, vniuerſa ſcripta auctoribus Moſe antiquioribus tributa ſuppoſititii generis eſſe, e. g. Oracula Sibyllina et Zoroaſtris, libros Henochi et Abrahami, Teſtamenta XII. patriarcharum: de quibus *Lambecius* libro ſupra memorato copioſe diſſeriit, idemque *Fabricius* in *Codice pſeudepigrapho V. T. et Bhiliothecae Graecae libro primo.*

IV.

Occaſionem inueniendae arti ſcriptoriae dediſſe videtur (*c*) *pictura*, quam ſcribendi arte propterea antiquiorem iudico, quod facilius (*d*) hominibus in mentem venit, reprae-

(*b*) Valeant igitur *Maderi* bibliothecae antediluuianae. Valeant et *columnae Sethi*, de quibus egi *Act. Philoſ.* T. I. p. 941. ſqq.

(*c*) Sic ars typographica fuit inuenta occaſione artis (non inciſoriae, *der Kupferſtecher Kunſt*, quippe cui inueniendae occaſionem demum dediſſe typographiam, *Paſchius* docet in *Nouis inuentis* Cap. 7. §. 67. p. 793. ſed) caelatoriae et ſculptoriae, de qua vid. *Plinius* lib. XXXIII. Cap. 12. ac *Virgilius* ecl. III. 37. ſqq. Scilicet *pictura* nihil aliud eſt, quam ſcriptura obiectorum in oculos incurrentium; et *ſcriptura* eſt pictura obiectorum in aures incurrentium.

(*d*) Vnde relatum legimus, homines omni literarum notitia vſuque carentes repraeſentatas habere res a maioribus

repraeſentare imagines rerum oculis ſubiectarum, quam rerum auditu vel etiam ſolo intellectu perceptarum. Sic homo *ſe in littore videns, cum placidum ventis ſtaret mare*, facile permotus eſt, vt naturam imitans exprimere conaretur imaginem ſolis, lunae, hominis, animantium, arboris, domus, etc.

V.

Poſtea vrgente neceſſitate mortales conſtituiſſe videntur certa ſigna numerorum. Vnde et illorum antiquiſſima ſigna, quae Latini retinuerunt, (nam ceterae gentes adſciuerunt poſtea pro numerorum ſignis literas,) ſunt naturalia, et a digitorum (*e*) forma deſumta. Numerus quoque horum ſignorum reſpondet numero (*f*) digitorum, quibus in numerando vtebantur. Ac cer-

tae

ribus ſuis geſtas per ſigna et imagines. Teſtis de Canadenſibus eſt *Labontanus* Itinerarii Gallice ſcripti P. II. p. 193. edit. Germ. p. 560. ſqq.

(*e*) Sic *I* eſt figura vnius digiti, totius manus *II*, quae figura tranſiit in *V* et *quinque* ſignificat. Haec duo *V* in fundamento elegantiae ſtudio connexae, *X*, ſunt *decem*. Vid. *Ehrenbergeri* elegans Diſp. Ienae A. 1705. edita *de origine numeri denarii*.

(*f*) *Plutarchus* lib. I. *de placitis philoſophorum: Ad decem vsque numerando progrediuntur omnes et Graeci et barbari, et hinc rurſus ad vnitatem regrediuntur*. Huic rei originem dediſſe numerum digitorum, docet etiam *Io. Clericus* annot. ad *Seldeni* Cap. III. *de decimis* §. I. p. 636.

tae leges inuentae ſunt, digitorum variato poſitu innumeros exprimendi numeros: quas leges ſingularibus opuſculis propoſuerunt *Nicolaus Smyrnaeus* et *Beda*, illuſtrati a *Poſſino* in *Spicilegio euangelico* §. 75.

VI.

Poſteá vero quam ſigna numerorum praeſto erant, quae parieti vel inſculpère vel materia cretae ſimili inſcribere potuerunt; neceſſario homines in eam ingreſſi ſunt curam, vt et rerum ſigna inuenirent. Nam ſigna numerorum per ſe poſita nihil ſignificant, ſed ſignis rerum adiuncta. Caeterum cum antiquiſſima quaeque ſint ſimpliciſſima, haud dubię primum ſingulae res ſingulis ſignis fuerunt expreſſae: id quod hodienum vſitatum Chinenſibus, et olim Aegyptiis, quorum hieroglyphica ſcriptura adhuc in pluribus monumentis ſuperſtes eſt. Cum vero ea res maximas pareret difficultates tot ſignis memoriae imprimendis, tandem ſolertia hominum certa vniuscuiusque ſoni ſtatuit ſigna, quae antiquitus figurae oris (*g*) quam ſimillima fuiſſe videntur. Facile tamen intelligitur, quia vocales ſeparatim pronuntiari poſſunt, earum ſigna (*h*) prius excogitata

(*g*) E. g. ב, ה, O.

(*h*) Vnde facile concedo, antiquiſſimos Hebraeos non caruiſſe vocalibus. At non ea habebant ſigna vocalium,

tata fuiſſe, quam conſonantium. Ad nomina literarum quod attinet, nec haec dubito olim fuiſſe ſimpliciſſima, atque adeo illa eſſe vetuſtiſſima cenſeo, quae Latini retinuerunt, *a*, *be*, *ce*, etc. iſta vero, *aleph*, *alpha*, *beth*, *betha*, *daleth*, *delta*, originem debere ſuam ſcholis grammaticorum Hebraeorum. Ac his quidem placuit, nomina literis quibusdam imponere ab illa re, quam repraeſentare videbantur. Quia e. g. ב figuram *domus*, ד figuram *ianuae*, videbatur exhibere, hinc illi *beth*, id eſt, *domus*, huic *daleth*, id eſt, *ianua*, appellari contigit.

VII.

Antiquiſſimas omnium literas adhuc ſupereſſe, easque eſſe Hebraicas, non dubito. Si enim vel maxime lingua Hebraeorum non ſit omnium prima, tamen literas Hebraicas omnium eſſe antiquiſſimas ideo credo, quia, vt ſupra dixi, perpaulo ante Moſis tempora literae fuerunt inuentae. Cum igitur Moſes haud dubie ſit vſus literis tum inuentis et vſitatis, ſequitur, literas Moſaicas ſiue Hebraicas eſſe illas ipſas, quas primum inuenit ſolertia mortalium. Quanquam haud aegre concedo, eas primo tempore rudiori ſcriptura expreſſas fuiſſe, quam hodie

um, quae a grammaticis diu poſtea inuenta hodie quoque vſurpantur, ſed א erat *a* et *e*, י *i*, ו *o* et *u*. Vid. *Vitringa* Obſ. ſacr. lib. I. Diſſ. III. Cap. 2. §. 4. et 6.

hodie. Facile etiam intelligo, ab Aegyptiis literas accepiſſe per commercia Phoenices, ab his (*i*) Graecos, a Graecis Latinos, a Latinis (*k*) Germanos.

VIII.

Qua re inducti initio a dextra ſcripſerint homines verſus ſiniſtram, altioris eſt indaginis. Mihi haec videtur fuiſſe eius moris origo. Ante ſcripturam literarum cum in vſu eſſet ſcriptura numerorum, vt §. *V.* monui, eum in modum ſcribebant numeros, vt maioris numeri notam ponerent loco dextro, tanquam digniore, minorem loco ſiniſtro tanquam inferiore. Supereſt haec ſcribendi

(*i*) *Cadmum* literas e Phoenice detuliſſe ad Graecos, conſtans apud veteres fama fuit. Vid. *Diogenes Laërtius* VII. 30. Vid. *Bouhierii* Diſſ. *de ortu literarum Graecarum et Latinarum*, quae ſubnexa eſt *Montefalconii Palaeographiae.* Adde tabulam literarum harmonicam, in *Loeſcheri* opere *de cauſis linguae Hebr.* exſtantem p. 224.

(*k*) Germani ſero ſcribendi artem didicerunt et exercuerunt, ſimiles priſcis Thracibus, de quorum ἀγραμματίᾳ, hoc eſt, ſcribendi imperitia, *Aelianus Var. Hiſt.* lib. VIII. cap. 6. De Germanis vid. *Conringius* lib. *de orig. iur. Germ.* cap. 1. p. 1. et cap. 2. p. 3. itemque *Poecile* mea T. I. p. 637. Contrarium quidem ſibi probare videtur *Wachterus* in *Gloſſario Germ.* p. 260. ex literis duorum principum Germanorum ad Imp. Tiberium miſſis. Sed vt taceam, eos vel ſacerdotis alicuius ſui vel Romanorum hominum miniſterio ea in re vti potuiſſe, facile concedo, illo ipſo tempore a Romanis ad maiores noſtros tranſiiſſe ſcribendi artem.

bendi ratio apud Hebraeos, e. g. יא *vndecim.* Hac igitur conſuetudine recepta, primi literarum inuentores eodem ordine ſcribendas cenſuerunt literas. Poteſt et haec fuiſſe eius rei occaſio et cauſa. Cum ars pictoria dederit anſam inueniendae arti ſcriptoriae, pictores vero a dextra ſiniſtrorſum pingere ſoleant, hinc facillime factum, vt etiam literarum pictura initio fieret ſiniſtram verſus. Cum vero expeditius eſſet, a ſiniſtra literas ducere verſus dextram, Graeci, gens peracuta, hanc ſcribendi (*l*) rationem veteri praetulerunt: quos ſecutae ſunt vniuerſae nationes occidentis, ad quas quippe a Graecis ſcribendi ars peruenerat.

IX.

Inuentas iam literas vetuſtiſſimi mortalium inſcripſerunt foliis (*m*) palmarum, corticibus

C 2

(*l*) Nam et Graeci antiquitus ſcribebant ſiniſtrorſum. Vid. *Marshamus Can. chron.* ſaec. IX. p. 124. Huc pertinet vetuſtiſſimorum Græcorum ſcriptura βουστροφηδὸν dicta, de qua vid. *Acta erud.* 1722. p. 58. et *Fabricius* Biblioth. Graecae lib. I. cap. 27. §. 3. et 4.

(*m*) Vid. *Fabricius* lib. cit. cap. 30. §. 1. et *Ioſ. Scaliger* Var. opuſc. p. 13. Noſtri quoque aeui Indos e *palma* petere materiam librorum, teſtis eſt *Turſellinus* in *Vita Xauerii* lib. II. cap. 1. p. 101. *Theuenotus Itin.* P. III. lib. 2. cap. 1. et *Bericht der Daeniſchen Miſſionarien* T. I. p. 126. ſq.

ticibus (*n*) arborum, (*o*) ſaxis: hinc linteo, (*p*) papyro, membranis (*q*) Pergamenis, (*r*) chartae: quas antiquitates perſequuntur *Hermannus Hugo*, Ieſuita, in libro *de prima ſcribendi origine et omni literaria antiquitate*, *Mabillonius* (*s*) in opere *de re diplomatica*, *Mon-*

(*n*) Vnde nomen manſit *librorum*. Vid. *Hieronymus* Epiſt. 42. *Curtius* VIII. 9. 15. Vid. et *Labontanus Itin*. p. 399.

(*o*) Notatu dignum, ab ipſo Deo decalogum inſcriptum fuiſſe tabulis lapideis. Huc pertinent priſcis memoratae columnae inſcriptae, e. g. *Beli* apud *AElianum* XIII. 3.

(*p*) Credere par eſt, ipſum Moſem ſuum *Pentateuchum* inſcripſiſſe papyro AEgyptiacae. Ipſe enim ſcribere didicerat puer in Aegypto, vſus illius regionis papyro. De hac papyro vid. *Acta erud.* 1727. p. 534. *Montefalconii* Diſputatio accurata de omnibus papyri generibus exſtat in Tomo VI. *Commentariorum Academiae Pariſienſis Inſcriptionum et elegantiorum literarum*. Doctam quoque *de papyro frutice* Diſſertationem Lipſiae nuper edidit *Io. Godofr. Vngerus*.

(*q*) Vid. *Hieronymus* Epiſt. 43. *Sidonii Apollinaris* et *Symmachi* aeuo inſcriptum fuiſſe *membranae*, diſces ex illius lib. VIII. epiſt. 16. et lib. 9. epiſt. 11. huius vero ex lib. IV. epiſt. 28. et 33. et 34.

(*r*) De antiquitate hodiernae chartae, ex detritis pannis confectae, vid. *Montefalconius* Palaeogr. lib. I. cap. 2. p. 17. 18. ſq. et lib. IV. cap. 3. p. 278. Docet, iam decimo poſt Chriſtum natum ſeculo eam in vſu fuiſſe; an et antea, ignorari. Conf. *Acta Erud.* A. 1724. p. 102.; *Fabri* Lexicon v. *charta*; *Valeſius* ad Euſebii Hiſt. eccl. lib. VIII. cap. 5. De *Sinenſium* papyro vid. *Journal des Sçavans* Berolini A. 1697. p. 15.

(*s*) Et ex eo *Struuius* Act. liter. Faſcic. I. cap. 1.

Montefalconius in Palaeographia Graeca, aliique a *Fabricio* (*t*) producti *Bibliogr. antiquariae* Cap. XXI. §. 7. et. 9. vbi et ſcriptores *de atramentis* (*u*) nominat: quibus adde Regiomonti 1713. editam *Io. Iac. Quandtii* Diſſertationem *de atramento Hebraeorum*. Maxime memoratu digna eſt Romanorum ſcribendi ratio, qui in cera literas fingebant *ſtylo* (*x*) ferreo, oſſeo vel eburneo, eoque inuerſo ſcripta rurſus delebant. Vid *Plautus Bacchid. IV. 4. 64. ſqq.* et, qui hunc Plauti locum diligenter explanat, *Ianus Douſa* in *Centurionatu lib. II. cap. 24.* Iidem tamen et in membrana ſcribebant, ac ſcripturam delebant (*y*) ſpongia.

X.

De variis veterum modis ſcribendi ſcriptores laudat *Holmium* et *Salzmannum* loc. cit. *Fabricius* §. 9: quibus addo *Struuium Act. liter.* Faſc. I. cap. 1. ipſumque *Fabricium Bibliotb. Graec.* lib. I. cap. 27. §. 3. et 4. Ad-

(*t*) His addendus *Prideaux* Hiſt. Vet. Teſt. T. I. lib. VII. p. 627. ſqq. (edit. Germ.) qui breuis eſt, ſed accuratus.

(*u*) De atramento quodam ſympathetico et eius conficiendi modo vid. *Fellerus* in *Vita Leibnitii* p. 7. ſqq. Perbene quoque de ſcriptoriis antiquitatibus eſt meritus *C. G. Schvvarzius*, Prof. Altorfinus, in aliquot Diſſertationibus.

(*x*) Vid. *Schefferus* de ſtylo Cap. I. §. 1. *Lipſius* Inſtit. epiſt. cap. 1. et 4.; *Lactantius* Sympoſii ſui aenigmate primo, et a me ibi annotata.

(*y*) *Suetonius* in Auguſto cap. 85.

de, qui de *encauſto* Imperatorum agunt, *Pancirollum* lib. I. *de reb. deperd.* cap. 2. et *Borremanſium Var. lect.* cap. 4. De *tachygraphis* (z) eorumque (*) notis (vnde (**) *notarii* dicti,) agit *Lipſius Cent. I. ad Belgas epiſt.* 27; *Sixtus Senenſis Bibliothecae ſanctae* lib. III. p. 171. ſqq. Qui deſcribendis libris nauabant operam, quique eos vendebant, *librarii* (a) vocabantur, de quibus *Mon-*

(z) Singulare exemplum tachygraphi eſt *Caſpar Cruciger*, Wittebergenſis theologus. Is tantum valebat ſcribendi velocitate, vt ne vnum quidem verbulum concionatoris rapidam ac rapacem eius manum effugeret. Teſtis huius rei *Myconius* eſt Hiſt. Reform. Cap. 12. p. 47. his verbis: *Er kunte ſo behende ſchreiben, daſs wenn er* Luthero *in der Predigt oder* Lection *nachſchrieb, er kein Wort verſahe.*

(*) De notis Tyronis et Senecae vid. *Morhofius* Polyhiſt. lit. lib. IV. cap. 2. §. 4. et *Fabricius* Bibl. Lat. lib. II. cap. 9. §. 7. p. 363. ſq. *Senecam* non eſſe auctorem iſtarum notarum, nec patrem ipſius, ipſe nos docet Epiſt. 90.: *Quid verborum notas*, inquiens, *quibus quamuis citata excipitur oratio? Viliſſimorum mancipiorum iſta commenta ſunt.* Addo e *Diogene Laërtio lib. II. 48.* iam ante Socratis tempora Athenis fuiſſe vſum harum notarum tachygraphicarum ſiue huius ὑποσημειώσεως.

(**) Teſte *Auguſtino* lib. II. *de doctr. Chriſt.* cap. 26. De *notariis* veteris Eccleſiae agit *Quenſtedius* Antiquit. Bibl. et eccleſ. Cap. 2. num. 8. §. 6. p. 129. ſqq. et *Suicerus* Theſ. eccl. T. II. p. 431. et *Io. Chriſtoph. Colerus* Anthol. p. 87. ſq.

(a) Medio aeuo etiam, qui monachorum ſui monaſterii bibliothecae praeerat, vocabatur *librarius*.

Monteſalconius Palaeogr. lib. I. cap. 5. ſqq. Lectu quoque digna eſt *Schoetgenii* Diſſertatio (*b*) *de librariis et bibliopolis veterum*, et *Eſchenbachii* Diſputatio (*c*) *de ſcribis Romanorum*. Hebraicorum librariorum Catalogum exhibet *Wolſius Bibliothec. Hebr.* T. II. lib. III. cap. 3. §. 2. Librariorum quoddam genus erant *antiquarii*, qui antiquos deſcribebant codices in bibliothecis, de quibus vid. *Struuius* Diſſert. *de iure bibliothecae* cap. I. §. 22. 23. 24. Adde, fuiſſe etiam *librarias*, hoc eſt, mulieres libris deſcribendis operam nauantes. Certe *Euſebius* earum meminit *Lib. VI. Hiſt. eccl. cap. 23.*

XI.

Vtebantur etiam priſci compendiis quibusdam ſcripturae. Ac de Hebraeorum quidem abbreuiaturis *Buxtorfii* liber exſtat: cui ſupplementa nuper adiecit *Wolſius* in *Bibliotheca* (*d*) *Hebraea*. De Romanorum

 notis

(*b*) Lipſ. 1710. Idem eam auctiorem edidit ſermone patrio A. 1722. quae editio recenſetur in *Actis erud.* Suppl. T. VIII. p. 508. Adiicio de librariorum veterum diligentia locum Sidonii Apollinaris, lib. V. epiſt. 15. memoriae prodentis, libros nouiter deſcriptos conſueſſe ab erudito quopiam relegi et retractari, et quidem altero contra legente illum codicem, e quo nouus erat deſcriptus.

(*c*) Exſtat in Faſciculo Diſſertationum Roterodamenſi P. II. p. 253. ſqq.

(*d*) Tomo II. lib. III. cap. 3. §. 8. p. 575. ſqq.

notis (*e*) egit *Valerius Probus*, itemque *Sertorius Vrſatus*, cuius opus Patauii anno 1672. in forma folii prodiit. De Graecorum librariorum abbreuiaturis et ſiglis exponit *Monteſalconius Palaeogr. Graecae* libro quinto toto. Exſtat etiam *Ioannis Nicolai* liber *de ſiglis veterum*, anno 1703. Lugduni in Batauia editus. De *veterum criticorum notis* ſingularis *Eſchenbachii* Diſſertatio (*f*) inſerta eſt Faſciculo (*g*) Roterodamenſi.

XII.

De *diſtinctionibus* ſiue *interpunctionibus* veterum docte diſputat *Clericus artis Criticae* P. III. Sect. I. Cap. 10; *Stolbergius* in *Exercitationibus de diſtinctionibus*, *cumprimis N. T.* et *Monteſalconius* lib I. *Palaeogr.* cap. 4. p. 30. ſqq. Eſt vero magnopere dolendum, veteres grammaticos non etiam excogitaſſe *notam pronuntiationis emphaticae*, vt cognoſceret lector, cui verbo accentus imponi debeat. Saepe enim fit, vt oratio ſit obſcura, quando pronuntiatur perperam; ſimul ac vero verbo emphatico ſuus imprimitur accentus, euadat luciſſima. E. g. horum Chriſti verborum *Ioan.*

(*e*) Conf. *Struuii* Biblioth. numiſm. Cap. V. p. 217. ſq.

(*f*) Addatur *Rich. Simonius* Bibl. crit. T. I. c. 13. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. II. cap. 2. §. 18. p. 274. *Acta erud.* Suppl. T. V. p. 154. ſqq.

(*g*) P. II. p. 283. ſqq.

Ioan. X, 11. Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, falſa pronuntiatio hanc peperit verſionem: *Ich bin ein guter Hirte.* Debebat vero τῷ *ich* imponi accentus: *ICH, ich, ſage ich, bin der von den Propheten verkündigte groſſe Hirte Iſraëls: ICH bins, und kein anderer.* Similis locus eſt *2. Paralip. XXXIII. 4: zu Ieruſalem ſoll Mein (und keines andern GOttes) Nahme ſeyn ewiglich.* In *mein* enim debet acui pronuntiatio: quod idem fieri oportet in *v. 7. meinen Nahmen.* Ita ſi *Matth. XXVI. 10.* colloces accentum, quod vulgo fit, in *patrauit*, a vero ſenſu aberres neceſſe eſt. Sic igitur legito: *Nam opus bonum patrauit erga ME.* Senſus enim hic eſt: Si opus bonum erga pauperes patratum cenſetis laude dignum, quanto laudabilius erit opus in ME, in ipſum Dei Filium, patratum! Pari modo in tertia *Ciceronis* contra Catilinam oratione, eiusque capite primo, haec verba: *laboribus, conſiliis, periculis meis*, accentum debent nanciſci in verbo vltimo. Eſt enim hic *Cicero* orator glorioſus, exultatque et triumphat ob inſidias Catilinae patefactas. Si igitur non intendatur et veluti acuatur pronuntiatio in verbo *meis*, oratio fit languida ſimul et obſcura. Intelligere hinc licet cauſam, cur interdum ea oratio, quam admirabundi accepimus noſtris auribus, non habeat parem vim in animo alterius, qui

eandem legit. Verbis ſcilicet ſuus accentus *) deeſt et ſua quaſi vita. Ac laetatus ſum, cum nuper vidi, *Zeltnerum* in editione ſua Bibliorum Germanicorum primam literam verborum *der* et *ein*, vbi accentus in ea incidere debet, maiuſcula forma ſcriptam voluiſſe, atque ita initium quoddam feciſſe ſignandi veram et non cuiuis lectori obuiam pronuntiationem emphaticam.

XIII.

Vti olim nullis vtebantur in ſcribendo diſtin-

(*) Aliud pronuntiationis emphaticae exemplum eſt in *Orat. Ciceronis pro Archia cap. 3.* Si enim haec verba: *non negligebantur*, ita fuerunt ab oratore pronuntiata, vt τὸ *non* proferretur voce elatiori grauiorique, fuit *litotes*, ſignificauitque Cicero, Romae tum vehementiſſime culta fuiſſe literarum ſtudia. Sin ea verba ſimplici pronuntiatione effudit, contrarium ſignificauit, Romae videlicet non aeque acriter, ac in caeteris Latii oppidis, cultas tum fuiſſe literas. Poſterior haec interpretatio placet Manutio, prior illa mihi. Neutra tamen eſt ſatis certa: adeoque certiſſima Ciceronis ſententia ignoratur ab eius poſteritate. Sic certant Critici, vtrum Liuius, Polybium *lib. XXX. cap. 45.* appellans *auctorem haudquaquam ſpernendum*, laude eum an contemtu affectum voluerit. Mihi quidem videtur honoris cauſa eum ita nominaſſe. Nam et alibi (*lib. X. cap. 30. et 40.*) honorifico ſenſu dixit *haudquaquam ſpernendus*, et *lib. XXXIII. cap. 10.* haud dubie laudat Polybium, cum eum vocat *non incertum auctorem cum omnium Romanarum rerum, tum praecipue in Graecia geſtarum.* AEquum igitur eſt credere, eandem fuiſſe Liuio mentem, quae Ciceroni fuit, *lib. III. de officiis cap. 32.* appellanti Polybium *bonum auctorem in primis.*

diſtinctionibus, ita nec accentibus: cuius vtriusque moris ſpecimen videre eſt in *Actis Apoſtolorum* ex mille annorum codice, in bibliotheca Bodleiana aſſeruato, anno 1715. Oxonii a *Thoma Hearnio* editis. De Graecorum accentuum origine et vſu exſtant *Henninii* ac *Maioris* Diſſertationes paradoxae: quarum argumentum exhibetur in *Actis* (*b*) *eruditorum*. Mea quidem haec eſt ſententia. Antiquiſſimis temporibus Graeci ſcribebant ſecundum pronuntiationem, et e. g. quod *ο* pronuntiabatur producte, ſcribebant *ω*, quod vero breuiter, *ο*. Hinc ſequitur, eos et ſcripſiſſe et pronuntiaſſe e. g. *ανθρωπος* media ſyllaba longa. Poſtea vero vulgus in plurimis vocibus pronuntiationem vitiabat, dicens e. g. *ἄνθρωπος* media breui. Tandem vſus fiebat pronuntiationis tyrannus, et eruditi quoque plebeiam ſequebantur pronuntiationem. Soli poëtae ſeruabant pronuntiationem Homericam, id eſt, vetuſtiſſimam. Grammatici igitur nouam pronuntiationem ſequebantur collocandis accentibus, id vnum prouidentes, ne rurſus alia inueheretur pronuntiatio, ſed vt in pronuntiatione tandem eſſet aliquid certi.

XIV.

(*b*) A. 1685. p. 147. et A. 1686. p. 331. Vid. ibidem A. 1730. p. 431.

XIV.

Ad Hebraeorum puncta et accentus quod attinet, vulgatior ſententia pro eorum vltima antiquitate propugnat accerrime. Sed cordatiores ſententiam hanc inter Rabbinorum referunt mendacia, atque cum *Luthero* (*i*) ſtatuunt, *puncta recens inuenta eſſe, quibus non vbique poſſimus tuto niti.* Etſi igitur *Buxtorfius* et *Wasmuthius* vulgarem opinionem ſummis viribus defenderunt, hodie tamen doctiſſimus (*k*) quisque *Cappello*

(*i*) Comment. in Geneſ. cap. 36. fol. 540. b. Atque hac de cauſa *Zeltnerus* in Diſp. ad 2. *Sam. V,* 8. A. 1729. edita §. vlt. iudicat, *Lutheranos decere, ita ſentire*, hoc eſt, punctorum iuniorem aetatem agnoſcere. *Loeſcherus*, qui lib. II. *de cauſ. ling. Hebr.* cap. 3. & 5. recentiſſimus eſt vulgaris opinionis patronus, p. 276. ſcribit, *Lutherum, cum a Criticis quibusdam exacerbatus paulo durius contra antiquitatem vocalium punctorum pugnaſſet, in poſterioribus curis; praeſertim Commentario in Geneſin, rectius diſputaſſe.* Sed falſam commentitiamque eſſe hanc narrationem, non ſolum is, quem modo memoraui, locus manifeſtum facit, ſed et alius eiusdem Commentarii f. 700. b, et f. 701. a, vbi vltimum Capitis XLVII. verſum illuſtrans Lutherus acriter punctorum nouitatem propugnat. Non igitur *Loeſchero* fidem habere debebat *Wolfius* Bibl. Hebr. T. II. p. 483.

(*k*) *Tanta enim rationum euidentia id adſtructum eſt a praeſtantiſſimis ſaeculi noſtri viris, vt vel ignorantiam vel contumaciam prodat, quisquis contrarium opinatur,* inquit *Vitringa* Obſſ. ſacr. lib. I. Diſſ. III. cap. 2. §. 4. p. 185.

pello, victo tandem praeiudicio, aſſentitur. Duas (*l*) tantummodo laudare libet hanc in rem Diſſertationes. Altera, *Andream Sennertum* habens auctorem, inſcripta eſt *de punctorum vocalium Hebraeorum neque cum literis, neque cum verbo DEI ſcripto coaevitate*, Wittebergae A. 1680. recuſa. Altera (*m*) *Io. Brunſmannus* oſtendit, *accentuationem Hebraicam eſſe rem ineptam, et nulla auctoritate dignam*. Addatur *Iablonskii* praefatio ad Biblia Hebraica, itemque *Prideauxii Hiſtoria Vet. Veſt.* T. 1. p. 438.-458. et *Io.*

p. 185. Addo verba *Ioſ. Scaligeri*, aſperius ita pronuntiantis in *Opuſculis* p. 342.: *Delirant, qui puncta vocalia ſimul cum lingua nata eſſe putant, quos ratio, vetuſtas, et ὀφθαλμοφάνεια ipſa inſanire vincit.* Cum quo concinit *Cunaeus*, lib. I. de rep. Hebr. cap. 19. iudicans, *nugaciſſimis vti argumentis, qui negent, eſſe hoc Maſoritarum inuentum.* *Zeltnerus* quoque in *Diſp. de nomine Iehoua* A. 1712. emiſſa §. 4. ait, puncta literis in S. codice adiecta eſſe *peregrina, tanta argumentorum vi atque robore demonſtratum eſſe, vt*, cetera. Eadem eſt *Relandi* ſententia in praef. ad *Diſſert. de pronunciatione nominis Iehoua.* Ac nuper in ipſa Wittebergenſium Academia id profiteri ſuſtinuit *M. E. F. Kobius* in Diſp. *de mingente in parietem*, A. 1725. edita, p. 4. Conf. *Weismannus* Sched. Acad. p. 441. ſq.

(*l*) Pleniſſimam hac de controuerſia tractationem reperies in *Wolfii* Biblioth. Hebr. T. II. lib. III. cap. 2. §. 4. ſqq. p. 476. ſqq. Adde *Acta erud.* Suppl. T. VII. p. 72. et A. 1725. p. 345. ſq. et *Carpzouii* Crit. S. cap. V. Sect. 7.

(*m*) Hafniae 1708.

Io. Frid. Cottae A. 1726. editus et *Clerico* in poſtremo *Bibliothecae* ſuae *antiquae et nouae* tomo valde laudatus liber *de origine Maſorae punctorumque Hebraicorum.*

XV.

Olim quoque codices vna ſerie contexebantur, donec vtilitati communi melius conſultum eſt diſtinctione librorum in capita, capitum in verſus: quem morem inconſulto antiquitatis amore victus damnat *Salmaſius.* Totum ſacrum codicem primus omnium *Stephanus Langtonus*, Anglus, ſaeculo XIII. in hodierna *capita* diuiſiſſe dicitur *Pitſeo* apud (*n*) *Bluntium.* Habet tamen (*o*) *Heideggerus*, cur diuiſionem illam contendat eſſe antiquiorem. *Capita* illa in Vet. Teſt. primus in (*p*) *verſiculos* diuiſit *Santes Pagninus*, teſtibus *Sixto Senenſi* et *Sca-*

(*n*) Cenſ. aut. p. 403.

(*o*) Enchir. Bibl. lib. I. cap. 1. §. 6. et lib. III. cap. 1. §. 7. Vid. etiam *Pritius* Introd. in lectionem N. T. cap. 26. §. 1.

(*p*) *Aliam* Codicis V. T. in *verſus* diuiſionem fecerant iam olim Origenes et Hieronymus. vid. *Valeſius* ad Euſebii Hiſt. eccl. lib. VI. cap. 16. Etiam *Carolus M.* lib. I. *de imaginibus* cap. 30. et lib. II. cap. 1. 2. 3. & 11. memorat *verſiculos* Pſalmorum, quos et *commata* vocat itemque *capitula.* Imo ipſi Hebraei ſuam habent ſacri codicis in verſus diuiſionem, de qua vid. *Wolfius* Bibl. Hebr. T. II. p. 44. ſq. De alia librorum Biblicorum in verſus diſtinctione verſionis Graecae veteris Teſtamenti,

Scaligero apud (*q*) eundem *Bluntium*. Noui Teſtamenti in verſiculos partitionem debemus (*r*) *Roberto Stephano*, teſte ipſius filio *Henrico* in praefatione ad *Concordantias N. T.* et hinc *Heideggero Enchir. Bibl.* lib. III. cap. 1. §. 9. itemque *Pritio Introd. in lectionem N. T.* cap. 26. §. 2. Hanc *Henrici Stephani* narrationem inſpicientes, non ſine ſumma admiratione legere poſſumus, quae ſcripta reliquit in *Chronographia* (*s*) ſua *Genebrardus*. *Auguſtinus Iuſtinianus*, inquit, *Epiſcopus Nebienſis, A. 1516. Nouum Teſtamen-*

tum

menti, ſaeculo XIII. facta, vid. *Montefalconius* Palaeogr. lib. IV. cap. 8. p. 316. ſq. Hodiernam verò verſuum numerationem debemus *Pagnino*.

(*q*) Lib. cit. p. 536. et 538. Dolendum vero, verſus Veteris Teſtamenti haud raro male diuiſos eſſe, malamque illam diuiſionem tenebras offundere interpretibus, connectentibus cum priori oratione, quae cum poſteriori erant coniungenda. Statim ſecundus ac tertius *Geneſeos* verſus ita diuidendi erant: 2. *Et terra - - abyſſi*. 3. *Et Spiritus Dei motum faciebat ſuper aquis, dixitque DEus: Fiat lux. Et facta eſt lux.* Rurſus cap. II. verſus 20. haec deberet continere verba: *Et vocauit homo - - beſtiae agri*; verſus autem 21. iſta: *Cum vero homini non inueniretur adiutorium*, *immiſit Deus homini ſoporem*, caetera. Ita et cap. XXXII. haec verba: *Et remanſit Iacob ſolus*, deberent eſſe finis verſus 23. non initium verſus 24.

(*r*) De alia *Euthalii* diſtinctione N. T. in capita et verſus vid. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. V. cap. 24. p. 367. Addatur eiusdem lib. IV. cap. 5. §. 21. p. 221. ſqq.

(*s*) Lib. IV. p. 713.

tum per verſiculos diſtinguit, numerorumque notis diuidit: quam verſuum diſtinctionem deinceps noſtri ſecuti ſunt. Hinc cum manifeſtum ſit, aut *Stephanum* mentiri aut *Genebrardum*, iuſtius huic tribuerim mendacium, quippe qui pro acerrimo ſuo in haereticos odio ea narratione cauere ſtuduiſſe videtur, ne vel leuiſſimum quippiam eſſet in Catholicorum ſacris codicibus, quod auctorem haberet hominem haereticum.

XVI.

Ad caeteros auctores ſiue profanos ſiue eccleſiaſticos quod attinet, docemur a (*t*) *Trithemio*, primo *Ioanni de Lapide*, ſaeculi XV. Scholaſtico in mentem veniſſe, ad facilius indicanda et inuenienda eorum loca facere illam librorum diuiſionem in *Capita*, ſine qua vix vllus veterum ſcriptorum hodie typis exſcribitur. Ea vero verſuum di- nume-

(*t*) De ſcriptor. Eccleſ. cap. 894. Scias tamen, lector, non omnino olim incognitam fuiſſe librorum in capita diuiſionem. Tractabantur enim quibusdam in libris diuerſa argumenta: vnde per ſe naſcebatur eorum librorum in certa capita partitio. Exemplo eſt *Theophraſti* liber *de characteribus morum.* Huius generis ſunt *Gellij Noctes atticae*, qui et ipſe vltimis earum verbis fatetur, ſe ipſum libros ſuos in capita diuiſiſſe. Sic et *Ouidii* libros *Triſtium* in Capita ſiue Elegias diuidi res ipſa iubebat. Alios vero libros, e. g. *Ciceronis Orationes et Officia*, *Liuii Hiſtoriam*, veteres habebant indiuiſos.

numeratio, qua non pauci claſſici auctores hodie gaudent, recentiſſimae aetatis eſt, primumque auctorem habet *Matthiam* (*u*) *Berneggerum*, quem ſecutus eſt gener ipſius, *Ioannes* (*x*) *Freinshemius*, vir non minus praeclare de literis promeritus.

XVII.

Notandus quoque mos veterum eſt, ad comprimendam impoſtorum librariorum audaciam librorum concluſionibus adiiciendi adiurationes. Qua de re ſingulares exſtant diſſertationes *Fabricii* et *Lilienthalii*, illius in *Bibl. Graeca* lib. V. cap. 1. p. 74. ſqq. huius in *Selectis hiſtorico-literariis*, loco primo. Mihi vnam adiicere libet, quae nuper occurrit legenti duorum Benedictinorum *Iter literarium* A. 1724. Lutetiae editum. Ibi enim *p. 65.* librarius ita finit ſuam ſubſcriptionem:

Quem

(*u*) *Freinshemius* in Praef. *ad Florum: Berneggerus omnes auctores commodioris vſus gratia in verſiculos diſtribuit.* Ipſe quidem Berneggerus Praef. in *Florum* ſcribit, *Robertinum* quendam, diſcipulum ſuum, quem Boruſſum natione fuiſſe, aliunde cognitum habeo, *Florum diſſecuiſſe in tmematia ſeu verſiculos.* Sed a *Robertino* id factum, eſſe iuſſu et auſpiciis Berneggeri, vix eſt, quod dubitemus.

(*x*) Ita enim ſcribit in Dedicatione ſui *Taciti*: *Indicis neceſſitas hanc quoque curam ſecum traxit, vt ſingula capita in verſus partienda, verſuumque numerus in margine paginarum adſcribendus eſſet.*

Quem (librum) *ſi quis tollat, tellus huic ima dehiſcat,*
Viuus et infernum petat amplis ignibus atrum.
Fiat, Fiat.

XVIII.

Caeterum cum hodie quoque tot tantaeque occurrant eruditorum querelae de vitioſa librorum ſuorum deſcriptione typographica, non male facturi videntur auctores, ſi adiurent bibliopolas, vt edendis ſuis libris adhibeant correctorem quam religioſiſſimum. Nec iniuſte fecerint iidem, ſi tali adiuratione arceant poſteros ab editione ſcriptorum ſuorum publicae luci non deſtinatorum. Idque iam fecit *Lipſius*, teſtamenti tabulis (*y*) vetans quicquam ſuorum ſcriptorum a morte euulgari, adiecta hac formula: *Si quis aliter, ſacer atque inteſtabilis eſto, et Deus vindicato in ipſo poſterisque.*

XIX.

(*y*) Teſtis *Miraeus* in Vita *Lipſii* p. 129. Quid igitur fiet *Burmanno*, qui nuper non ſibi duxit religioni, publicare plurimas nondum antea editas *Lipſii* epiſtolas? An forte vir optimus credidit, vanam hanc fuiſſe *Lipſii* iram, maluitque commoda augere reip. literatae, quam parere edicto praetoris vitio creati? Scilicet hac vna in re voluntati illi vltimae eruditorum morem geri non debere arbitror, ſi ſcriptis eorum poſthumis inſint, quae hiſtoriam partim emendent, partim confirment, partim augeant. Talia enim perire pati, piaculum eſſe videtur.

XIX.

Excogitata quoque fuit arcana ſcribendi (*) ratio, quam *ſteganographiam* vocant, cui opponitur ars *decifratoria*, quam noſtris temporibus excellentiſſime (z) calluit *Ioannes Walliſius*, mathematicus Oxonienſis. Commendandi hic mihi ſequentes libri ſunt: *Crellii* Diſp. *de Scytala Loconica*, Lipſ. 1697. *Lud. Henr. Hilleri Myſterium artis ſteganographicae nouiſſimum*, Vlmae 1682. 8. *Io. Bapt. Portae de furtiuis literarum notis libri V.* Neapoli 1602. fol. *Io. Seſtri Methodus breuiſſima in omni lingua occulte ſcribendi*, Romae 1711. 4. Addatur *Verulamius* lib. VI. *de augm. ſcient.* cap. I. p. 279. ſqq. Nec omittenda, quae de Hebraeorum cryptographia tradit *Buxtorfius* lib. *de abbreuiat.* p. 26. ſq. et 20. deque Graecorum cryptographia librariorum *Montefalconius* Palaeogr. lib. IV. cap. 4.

(*) Libet hic proferre, quod ad me ſcripſit doctiſſimus vir, *M. Io. Andreas Fabricius*, Ienae a. 1733: *Memini arcani ſteganographici imperſcrutabilis, quod paucis tecum communicabo. Conueniant duo amici inter ſe de libelli cuiusdam editione. Scribant deinde ita, vt loco literae ſcribendae paginam et lineam, in qua litera illa prima eſt, ponant. Sic nemo ſcriptionem hanc detegere poterit. E. g. 85. 7; 14. 8; 15. 1; 15. 13; 16. 1; 17. 9; 17. 5; 8. 2; 9. 4; 5. 2; 6. 2; 54. 2; 40. 1; 64. 1; 71. 3; 16. 2; 3. 8; 6. 6; id eſt*, Hic eſt eruditiſſimus, *euolutis ſcilicet paginis* Conſpectus *tui* reip. lit. *editionis anni* 1733.

(z) Vid. *Acta erud.* 1713. p. 398. et 1729. p. 38. & 255.

XX.

Perfecta ita ſcribendi arte ab antiquiſſimis inde temporibus praeſtantiſſima quaeque ingenia libris conſcribendis dederunt operam. Ac initio quidem, quicquid librorum componeretur, verſibus contextum fuiſſe, *Strabo* tradit libro primo, isque eſt vniuerſae conſenſus Graeciae. Vnde etiam (*a*) *Lactantius: Poetae ſunt multo antiquiores*, inquit, *quam hiſtorici et oratores, et caetera genera ſcriptorum.* Scilicet etſi ſimplicius eſt ac facilius, oratione vti ſoluta, tamen, quia ne proſa quidem oratio tum temporis exculta erat, ne nimis vulgare videretur, quod ab iis ſcribebatur, qui vulgo videri volebant doctiores, vti placuit (*b*) verſibus. Et haec cauſa eſt, cur nomen (*c*) ποιητȣ, quod proprie ſignificat *auctorem factoremque libri*, ſolis carminum ſcriptoribus aetate ſecuta adhaeſerit. Tandem primus *Pherecydes proſam orationem condidiſſe* dicitur. Teſtis eius rei his ipſis verbis eſt *Plinius* libro

(*a*) Lib. VII. cap. 22. n. 2. Adeatur et *Vauaſſor* lib. de epigr. cap. 9.; *Ioan. Strauchius* Diſſ. I. in Taciti Germ. cap. 3. §. 3; *Menagius* in Laertii l. 119.

(*b*) Sic *Ioannis Saxonis*, Noribergenſis illius, libri Germanici a vulgo auide fuerunt lecti, quia numeris et rhytmis conſtabant. Eosdem nemo typographus vendere potuiſſet, ſi profluxiſſent verbis ſolutis.

(*c*) Conf. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. I. cap. I. §. I. et 2.

libro (*d*) ſeptimo. Audiamus et *Apuleium*. Is in (*e*) *Floridis* Pherecydem ſcribit *primum, verſuum nexu repudiato, conſcribere auſum eſſe paſſiuis verbis, ſoluto locutu, libera oratione*. At alio (*f*) loco *Cadmum* Mileſium huius rei auctorem facit *Plinius*, vt adeo a ſemetipſo diſſentire contrariaque tradere videatur. Quae res ſollicitauit (*g*) Criticos, parum perſpicientes, quo pacto in concordiam redigi queant diuerſae *Plinii* narrationes. Mihi vero ex voto res videtur ſuccedere, ſi dicas, *Cadmum* hiſtorici, *Pherecydem* philoſophici argumenti libros compoſuiſſe primum oratione libere profluenti, eamque ipſam eſſe *Plinii* ſententiam.

XXI.

Etſi vero cum ligato, tum ſoluto ſermone ſcripta fuerant volumina quamplurima, tamen partim temporis iniuria, partim vilitatis ſuae culpa, librorum maxima pars periit, ac, ſi ab Hebraeis diſceſſerimus, vetuſtiſſimus ſcriptor ligati ſermonis, quem habemus, *Homerus* (*h*) eſt; ſoluti, *Herodotus*.

 Nam

(*d*) Cap. 56.

(*e*) P. m. 351. ſq.

(*f*) Lib. V. cap. 29.

(*g*) Vnum nomino *Ptolemaeum Flauium*, eiusque *Centuriae criticae* caput vltimum, quod in *Gruteri Theſauro critico* exſtat T. I. p. 994. ſq.

(*h*) Hinc *princeps literarum* recte appellatur a *Plinio* lib. II. cap.

Nam quae *Homero* antiquiora iactantur poëmata, conſentientibus eruditis ſpuria ſunt. Vid. *Fabricius Bibliothecae Graecae libro primo.* Pari modo quae ſcripta ſoluta oratione feruntur ante *Herodotum*, qui CCCCL. annis ante natum Chriſtum floruit, ab eruditiſſimo quoque agnoſcuntur ſuppoſititia, e. g. *Aeſopi fabulae*, *Phalaridis* ac *Themiſtoclis Epiſtolae*, *etc.*

XXII.

Librorum multitudo iam olim (*) occaſionem dedit colligendis bibliothecis, quarum hodie non niſi fama ſupereſt. De celebrioribus antiqui orbis bibliothecis ſingulari ſyntagmate egit *Lipſius*, in quo potiſſimum fata deſcribit bibliothecae Alexandrinae, Piſiſtrateae, Ariſtoteleae, Attalicae, octauiae, Capitolinae. Quem librum dolendum eſt non prodiiſſe denuo annotationibus *Georgii Hieronymi Welſchii* auctum, qui et adiunxerat catalogum bibliothecarum ac pinothecarum praeſtantiorum. Teſtis enim eſt in eius *Vita Lucas Schroeckius*, laborem illum iam perfectum reliquiſſe publicaeque

cap. 6. qui et *primum doctrinarum et antiquitatis parentem* eum vocat lib. XXV. cap. 2. *Herodotus* vero, antiquiſſimus hiſtoricorum Graecorum, qui ſuperſunt, a *Cicerone* vocatus eſt *hiſtoriae parens*.

(*) De *Euthydemi* cuiusdam copioſa bibliotheca tempore *Socratis* vid. *Xenophon* Memorab. Socr. lib. IV. p. 791. et 793.

caeque editioni maturum *Welſchium.* Adeatur et *Struuius Introd. in rem lit.* cap. 2. et *Hottingerus*, qui alphabeticum exhibet catalogum bibliothecarum tum veterum, tum hodieque exſtantium in *Bibliothecario* ſuo (*i*) *quadripartito.*

XXIII.

Tandem ars typographica, (cuius beneficio bibliothecarum plena facta ſunt omnia, vt hodie vix vlla ſit praeclare eruditi viri bibliotheca, quae non praeferri mereatur celeberrimae illi Alexandrinae,) ſaeculo XV. inuenta eſt, de auctore eius certantibus Harlemo, Moguntia, et Argentina Id nemo dubitat, patriae noſtrae deberi vtiliſſimae artis inuentionem, *Beroaldo* (*k*) ita canente:

O Germania, muneris repertrix,
Quo nil vtilius dedit vetuſtas,
Libros ſcribere quae doces premendo.

Caeterum Moguntiae artis huius incunabula tribuere non dubito, permotus auctoritate *Hartmanni Schedelii* et *Io. Trithemii*, ſcriptorum fide dignorum. Ille in *Chronico* ſuo (*l*) teſtis eſt, *artem imprimendi libros*

 apud

(*i*) Cap. II. §. 5. p. 12. - 33.
(*k*) Opuſc. f. 123. a.
(*l*) f. 252. b. Etiam *Wernerus Rolefink* in *Faſciculo temporum* pagina vltima ſcribit, *impreſſiones librorum ortum* *ſuae*

apud Maguntiam, Rheni vrbem, A. 1440. inuentam eſſe. Hinc in Epiſtola quadam, teſte *Rich.* (*m*) *Simonio*: *Impreſſoria*, inquit, *arte NOSTRIS DIEBVS apud Moguntiacum inuenta*, caetera. Ars haec a rudibus (*n*) profecta initiis tanta cepit (*o*) incrementa, vt

ſuae artis habuiſſe in Maguntia. Alia certae fidei teſtimonia de inuentione artis typographicae Moguntina pete ſis ex *Appendice* Tomi ſecundi *Bibliothecae Vffenbachianae vniuerſalis* p. 12. 16. 24. 51. 80. 84. 99. 110. 111. 112.

(*m*) Bibl. crit. T. IV. Epiſt. 20. p. 159. Simillimum locum alium Trithemii exhibet *Schelhornius* Amoen. T. VII. p. 283. qui et videatur p. 285. in nota.

(*n*) Conf. *Melch. Adamus* Vit. philoſ. p. 1. ſq. *Struuius* Introd. Cap. XI. quo hiſtoriam typographicae artis curate perſequitur; *Oudinus* T. III. de ſcript. Eccl. p. 2741. ſqq. *Fabricius* Bibliogr. antiq. Cap. XXI. §. 11; *Ioach. Langius* Inſtit. ſtudii theol. liter. p. 152. ſqq. De primitiis typographiae Harlemenſibus legi debet *Vffenbachii* epiſtola in *Schelhornii* Amoenit. liter. T. IX. p. 969. ſqq. Imprimis laudandi ſunt *Maittairii* et *Orlandi Annales typographici*, quos recenſent *Acta erud.* A. 1719. p. 478. et A. 1724. p. 101. et Suppl. T. VIII. p. 104. *Maittairio* doctiſſima ſupplementa adiecerunt *Loeſcherus* Stromat. p. 134. ſqq. et p. 238. ſqq. *Schelhornius* Miſcell. Lipſ. T. XII. p. 66. ſqq. et in Amoenitatibus ſuis *literariis*, itemque *Seclenius* in *Selectis* ſuis *literariis*. Hebraicorum typographeorum et typographorum notitiam ſuppeditat *Wolfius* Biblioth. Hebr. T. II. lib. IV. cap. 5. §. 8. ſqq.

(*o*) Dignus lectu eſt *Pauli Patris* liber *de Germaniae miraculo optimo maximo, typis literarum*, A. 1710. Lipſiae editus, in quo vniuerſam rationem atque pulchritudinem artis typographicae explicat, atque omnia typorum

vt hodie, quo progrediatur, non (*p*) habeat.

CAPVT IV.

DE
ORTV ET PROGRESSV STVDIORVM LITERARIORVM.

Σύνοψις.

Literarum cultura antiquiſſimis temporibus in Aegypto et Chaldaea, itemque in gente Hebraeorum, I. *De Hebraeorum ſcholis propheticis*, II. *De occaſionibus et incitamentis excolendarum diſciplinarum,* III.

rum genera exhibet, ſimul cap. 1. de inuentoribus huius artis diſſerens, quibus quidem perperam adſcribit ſocium *Ioannem Regiomontanum*, fauore ſcilicet impulſus erga Matheſin, cuius Profeſſor erat; et cap. 2. multorum doctiſſimorum virorum laudes producens artis typographicae. Adde *Erh. Reuſchii Nachricht von den erſten, inſonderheit Nürnbergiſchen Buchdruckern:* quo de libro vid. *Arbeiten der Gelehrten im Reiche p. 236. ſqq.*

(*p*) Fuit, qui typographicas literas magis aſſimilare ſtuderet chirographicis. Certe enim eae literae, quibus in ſcribendo vtimur, non omnino aequant figuras typographicarum. Sed merito caruit conſilium illud ſucceſſu. In manibus habeo librum quendam nouis illis typis expreſſum, cuius ecce titulum: *Lettres miſſives du Sr. de Rangouze. Imprimé à Paris, de l'Imprimerie des nouveaux Caracteres, inventéz par P. Moreau, Eſcrivain juré à Paris, et Imprimeur ordinaire du Roy,* 1648. in 8. Scio, etiam Lipſiae huius generis typos haberi, et iis interdum excudi carmina epiſtolica.

III. *Diuiſio Hiſtoriae literariae in* antiquam, mediam *et* nouam, IV. *De ſapientia veterum Aegyptiorum*, V. *De Graecorum in Aegyptum peregrinationibus literariis* VI. *Quod et cur Graeci caeteris gentibus eruditione antecelluerint*, VII. *Catalogus praecipuorum Graeciae ſcriptorum*, VIII. *Athenarum gloria literaria*, IX. *itemque Alexandriae*. X. *Occaſio literaturae a Graecis communicatae cum aliis gentibus*, XI. *Propagatio Graecae literaturae ad Aſiae gentes*, XII. *ad Romanos*, XIII. *Catalogus praecipuorum ſcriptorum claſſicorum Latinorum*, XIV. *De literarum cultura inter Chriſtianos priorum ſaeculorum*. XV. XVI. *Catalogus Patrum Eccleſiae*, XVII. *De quantitate eruditionis Patrum Eccleſiae*, XVIII. XIX. XX. *De Principibus Patrum Eccleſiae*, XXI. *De Patribus Eccleſiae ſecundanis*, XXII. *De cultura iuris ciuilis ſub Impp. Conſtantinopolitanis*, XXIII. *Catalogus Scriptorum ethnicorum, adulta iam religione Chriſtiana florentium*, XXIV. *De barbarie per orbem Chriſtianum medio aeuo regnante, eiusque cauſis*, XXV. *De ſtatu rei literariae ſaeculo ſexto, ſeptimo, et octauo*, XXVI. *Quo tempore deſierit vſus Latinae linguae vulgaris*, XXVII. *De ſtatu rei literariae ſaeculo nono*, XXVIII. XXIX. XXX. *ſaeculo decimo*, XXXI. *De cauſis collapſae rei literariae*, XXXII. *De ſtatu rei literariae ſaeculo vndecimo et duodecimo*, XXXIII. *De Schola Pariſienſi*, XXXIV. *De Iudaeorum hoc aeuo ſtudio literarum*, XXXV. *De origine Academiarum*, XXXVI. *De ſtudiis literariis Arabum medio aeuo*, XXXVII. *De praecipuis Scholaſticis*, XXXVIII. *De primo Academiarum ſtatu*, XXXIX. *De vtilitate Academiarum ad perpetuitatem ſtudiorum literariorum*, XL. *De ſtatu rei literariae ſaeculo decimo tertio*, XLI.

Scripto-

Scriptores huius ſaeculi, XLII. *De rei literariae ſtatu ſaeculo decimo quarto*, XLIII. *Huius ſaeculi Scriptores*, XLIV. *De* Petrarcha, *ſapientiae literatae inſtauratore*, XLV. *De cauſis proſperi progreſſus literarum ſaeculo decimo quinto*, XLVI. *Huius ſaeculi ſcriptis clari Graeci et Itali*, XLVII. *et Germani*, XLVIII. *De huius ſaeculi ſtatu rei literariae*, XLIX. *De teſtibus veritatis deque Academiis huius ſaeculi*, L. *De ſtatu rei literariae ſaeculo decimo ſexto*, LI. *De Maecenatibus huius ſaeculi*, LII. *Scriptores huius ſaeculi*, LIII. *Academiae et bibliothecae hoc ſaeculo conditae*, LIV. *De ſaeculi decimi ſeptimi Maecenatibus et Academiis*, LV. *De ſtatu Gymnaſiorum huius ſaeculi*, LVI. *De Regiis ſcientiarum Societatibus*, LVII. *De philoſophiae nouis ducibus hoc ſaeculo*, LVIII. *De reſtituta philoſophis hoc ſaeculo libertate*, LIX. *Scriptores huius ſaeculi celebriores*, LX. *De bibliothecarum aliarum interitu, aliarum ortu*, LXI. *De ſtatu rei literariae apud Pontificios hoc ſaeculo*, LXII. LXIII. *De fontibus hiſtoriae literariae ſaeculi noſtri*, LXIV. *De Maecenatibus huius ſaeculi*, LXV. *De hodierno ſtatu in Italia*, LXVI. *et Hiſpania*, LXVII. *De Attalis huius ſaeculi literariis*, LXVIII. *Scriptores ſaeculi huius noſtri*, LXIX. LXX. LXXI. LXXII. *De literatura hodierna Eccleſiae Graecae, itemque Iudaeorum*, LXXIII. *Sinenſium*, LXXIV. *Muhammedanorum*, LXXV. *Malabarum*, LXXVI.

I.

ETſi non eſt dubium, iam ante inuentam ſcribendi artem variis modis exercitaſſe ingenia ſua homines; (nam et noſtros maiores, cum nondum literas noſſent, qua-

qualescunque poëtas ac muſicos habuiſſe, *Tacitus* (*a*) teſtis eſt:) tamen poſt Moſem primi omnium Aegyptii, a quibus inuentas literas ſupra diximus, monumenta confeciſſe videntur literaria. Vnde quamuis *Diogeni Laërtio* (*b*) aſſentiamur, Chaldaeos (*c*) priores Aegyptiis ingeniorum culturae ſe dediſſe; illi tamen his rurſus vſi ſunt magiſtris, ab eisque et ſcribendi artem acceperunt et alia literarum adminicula vel primum inuenta, vel ſolertius exculta. Confirmatur id ſacri codicis auctoritate, in quo (*d*) quippe et Chaldaeorum et Aegyptiorum σοφία, id (*e*) eſt, *eruditio* celebratur, ſimulque indicatur ſtudiorum literariorum conditio in gente Hebraeorum, vberius a me expoſita in *Actis* (*f*) *Philoſophorum.* Inter Hebraeos vero quam laete floruerint literae, ex eo apparet, quod, vt Salomo *Eccleſ. XII.* 12. refert, ingens erat apud eos prouentus librorum.

II.

Ibi vero cum omiſerim mentionem *ſcholarum*

(*a*) De mor. Germ. Cap. 3. Conf. *Strauchius* Diſſ. I. in Taciti Germ. Cap. 3. §. 2. ſqq.

(*b*) Prooem. §. 8.

(*c*) Nam Chaldaea prius habitata eſt, quam Aegyptus.

(*d*) I. Regum IV, 30. Actor. VII, 22.

(*e*) Vid. *Acta Philoſ.* P. I. Cap. 2. §. 7. et 8.

(*f*) P. VII. Cap. I. §. 33. 34. 35.

larum Propheticarum, nunc addere debeo, Prophetas Hebraeos, ſapientiae diuinae antiſtites, ſolitos eſſe theologiam docere (*g*) iuuenes poſtea futuros theologiae doctores in ſancto illo populo. Erant igitur hi iuuenes noſtris Theologiae Studioſis ſimiles, ac vocabantur *prophetae* ſenſu latiore: quo ſenſu et *1. Corinth. XIV. prophetae* appellantur omnes ſacrarum literarum interpretes. Talium *prophetarum*, h. e. theologorum non immediate θεοπνεύςων, centum memorantur, *1. Reg. XVIII, 4.* et quadringenti *cap. XXII. 6.* Vere *officinae Spiritus Sancti* erant hae ſcholae, qui et e piiſſimis diſcipulis vnum alterumque ſubinde eligebat, quem ad populum mitteret modo miraculis, modo rerum futurarum praedictione conſpicuum. Tales ſcholae memorantur *1. Sam. X. 5.* et *XIX. 18. ſqq. 2. Regum II. 3.* et *IV. 38.* Nec inepta concludit (*h*) Witſius, e Samuelis ſchola prodiiſſe Nathanem, Gadum, Hemanem, Aſaphum, Iedathunum. Iure et hoc inde concludo, fuiſſe etiam minores ſcholas in populo Hebraico

(*g*) Talis poſtea fuit ſchola ipſius prophetarum principis, CHRISTI, qui in praeparatos per aliquod tempus diſcipulos poſt adſcenſionem ſuam largiſſima menſura ſuum effundebat Spiritum.

(*h*) Lib. *de prophetis* cap. 10. §. 4. quo toto capite de illis *Prophetarum ſcholis* diſſerit. Vid. et *Baſnagius* Hiſt. Iud. lib. VI. cap. 5. §. 3. itemque *Buddeus* Hiſt. Vet. Teſt. T. II. p. 276. ſqq.

braico, in quibus legendi ſcribendique artem, arithmeticam, fundamenta religionis prima, et huiusmodi alia edocti pueri, tum demum recipiebantur in ſcholas ſuas a Prophetis. Nec ſpecie veri caret *Io. Clerici* ſententia ex *1. Paralip. XII. 32.* diſcere nos iubentis, illi Hebraeorum nationi, quae ab *Iſaſcharo* nomen gerebat, potiſſimum curae cordique fuiſſe aſtronomiae ſcientiam.

III.

Caeterum tres fuiſſe ſtudiorum literariorum et genitrices et nutrices, alibi (*i*) iam pluribus docui, neceſſitatem (*k*) videlicet, voluptatem, et ſuperſtitionem. Harum prima ortum dedit arti hiſtoricae, geometriae, aſtronomiae, arti epiſtolicae; altera muſicae et poëſi; tertia aſtrologiae.

IV.

Tres quoque aetates rei literariae non incommode ſtatuimus, exemplum eorum ſequentes, qui ciuilem tractant hiſtoriam. Libet igitur hiſtoriam literariam diſpeſcere in *antiquam*, *mediam*, et *nouam*. *Antiquam* dico, quae inde a Moſis aeuo perducitur ad literarum in Graecia et Italia interitum. Hanc

(*i*) Vid. *Acta Philoſ.* P. II. Cap. 3. §. 15. ſqq.

(*k*) Hinc barbaris etiam in ſaeculis viguiſſe ſtudia mathematica, obſeruat *Rol. Mareſius* lib. II. epiſt. 47. p. 485.

Hanc rurſus haud inepte diuiſeris tres in periodos, quarum prima complectatur tempora philoſophiam Ionicam praecedentia, ſecunda hinc procedat ad Auguſti Imp. aetatem; tertia decurrat vsque ad religionis ethnicae interitum et Chriſtianae παμβασιλείαν. *Media* igitur eſt, quae a Conſtantino M. profluit vsque ad imperii Chriſtianorum Conſtantinopolitani exitum, et artis typographicae exortum. *Noua* denique ab eo tempore, quo Graecorum exulum inſtinctu rediit in praecordia Italorum virtus Auguſtaei aeui, ad hanc noſtram aetatem progreditur.

V.

In antiquo illo orbe literarum ſtudio maximam et nobiliſſimam ſibi peperit famam Aegyptus. Verum et hinc verum eſſe illud Plinii: *Alia clariora ſunt, alia maiora*, praeclare docuit *Conringius* priori *de Hermetica medicina* libro, quippe quo omnem veterum Aegyptiorum (*l*) ſapientiam eruditiſſime perſequitur. Cuius operis cum epitomen

(*l*) Dolendum eſt, impeditum fuiſſe *Conringium*, quo minus etiam perficeret opus, quod iam componere ſe aggreſſum eſſe fatetur in *Antiq. Acad.* p. 214. *de ſapientia Chaldaeorum veterum.* Imo in *Conringianis epiſtolicis* edit. A. 1719. p. 67. legimus, confectum iam fuiſſe librum illum a *Conringio:* qui ſi ſupereſt ac in lucem a quoquam protrahetur, magna inde lux profecto acceſſura eſt Hiſtoriae antiquae literariae.

tomen exhibuerim in *Actis* (*m*) *philoſophorum*, adiectisque nonnullis id argumenti illuſtrarim vberius, lectores meos illuc volo delegatos. Addatur *Reimmanni Idea Syſtematis antiquitatis literariae Aegyptiacae*, A. 1718. edita.

VI.

Ex Aegypto ſtudia literarum deriuata ſunt in Graeciam, cuius incolae peregrinationes ſuſceperunt docendarum ab Aegyptiis literariarum artium gratia. Legimus enim, Pythagoram, Thaletem, Democritum, Platonem, aliosque, eo conſilio in Aegyptum profectos eſſe.

VII.

Graecis vero ea laus debetur, quod acceptam ab Aegyptiis ſcientiam diligentius excoluerunt, ac primi ſtudia literaria, philoſophicum maxime, in ſyſtematicum redegerunt ordinem: id quod ſtatuentem *Laërtium* defendi in *actis* (*n*) *Philoſophorum*, ſimulque (*o*) oſtendi cauſam, cur Graeci phi-

(*m*) Tomo II. p. 659. ſqq. Nuper etiam *Schuckfordus Harm. hiſt.* T. II. p. 242. ſqq. diſſeruit de antiquiſſimorum Aegyptiorum eruditione.

(*n*) P. II. Cap. III. §. 25 - 28. De ſingulis ſcientiis vere dixeris, quod de medicina ſcribit *Corn. Celſus* in ſua praefatione, *eam apud Graecos aliquanto magis, quam in caeteris nationibus, excultam eſſe*, primumque Aeſculapium *ſcientiam illam adhuc rudem paulo ſubtilius excoluiſſe*.

(*o*) Ibid. Cap. I. §. 22. 23. 24.

philoſophiam prae caeteris gentibus ad non mediocre perduxerint faſtigium. In Graecia longo ſatis interuallo laetiſſime floruerunt ſtudia, eoque magis, quod magno in honore habebantur, qui eruditione praeſtabant. Nam, cum veriſſimum ſit *Suillii* cuiusdam (*p*) vaticinium, *ſublatis ſtudiorum pretiis, etiam ſtudia peritura eſſe*; e contrario, quae *Ciceronis* (*q*) verba ſunt, ab *Auguſtino* quoque (*r*) repetita, *honos alit artes, omnesque accenduntur ad ſtudia gloriâ, iacentque ea ſemper, quae apud quosque improbantur*. Scilicet non ſolum praeſtantiora Graeci (*rr*) a natura acceperant ingenia, ſed cum in liberis ipſorum rebuspublicis eloquentiam ſequeretur honor et potentia, ciuium filii rhetorum ſcholas frequentabant,

(*p*) Apud *Tacitum* Annal. XI. 7. 4.

(*q*) Lib. I. Tuſcul. cap. 2.

(*r*) Lib. V. de ciuit. Dei cap. 13. *Quis enim virtutem amplectitur ipſam, praemia ſi tollas?* inquit *Iuuenalis* Sat. X. 141. Poſſent hic laudari clariores Graeciae Maecenates, inter quos praeter *Piſiſtratum* etiam ipſius filium referimus, *Hipparchum*, auctore *Aeliano* lib. VIII. Var. Hiſt. cap. 2.

(*rr*) Graecos et ingeniis et moribus hodiernae Gallicae genti fuiſſe ſimillimos, facilis edocebit comparatio. Ac vrbem Lutetiam iure nominaueris *Athenas*, priſcis illis Athenis multo literatiores. Gallorum etiam linguae idem accidit, quod Graecae, vt eius vſus non contineatur patriae finibus, ſed omnium prope Europae incolarum communis ſit.

bant, vnaque cum dicendi arte addiſcebant omne literarum genus. Eadem reipublicae libertas facilem ipſis faciebat philoſophiae culturam, ſub iugo gementis monarchico in Chaldaea, Perſide, et Aegypto. Denique cum, qui reipublicae praeerant, literas didiciſſent adoleſcentes, fieri non poterat, quin patronis abundarent et literae et literati.

VIII.

Hinc tantus ibi prouentus fuit philoſophorum, oratorum, poëtarum, hiſtoricorum, geometrarum, aſtronomorum, medicorum, muſicorum: inter quos clariſſima ante natum Chriſtum ſunt nomina (*s*) *Thaletis*, (*t*) *Pythagorae*, *Socratis*, *Platonis*, (*tt*) *Ariſtotelis*, *Theophraſti*, *Democriti*, *Heracliti*, *Epicuri*, *Gorgiae*, *Iſocratis*, *Demoſthenis*, *Lyſiae*,

(*s*) *Thales* vnus eſt de *ſeptem* illis priſcae Graeciae *Sapientibus*, hic quoque loci noſcendis. Egi de iis in *Actis Philoſ.* T. II. p. 494. ſqq. *Aeſopi* quoque mentio hic facienda, de quo vid. eadem *Acta* T. I. p. 944. ſqq. et T. II. p. 253. ſqq. et p. 275. ſqq. De *Thalete* vero vid. eadem *Acta* T. III. p. 160. ſqq.

(*t*) *Pythagoras* fuit primus ludi literarii moderatore e Graecis, qui ad formam Aegyptiorum ſcholam condidit, non quidem in Graecia, ſed in Italia. Primum philoſophicae ſcholae in Graecia conditorem fuiſſe *Anaximandrum*, in *Actis Philoſ.* docui T. III. p. 181.

(*tt*) *Ariſtoteles* maior factus eſt rex, quam diſcipulus ſuus, *Alexander Magnus*. Hic enim ſub imperium ſuum

Lyſiae, *Aeſchinis*, *Homeri*, *Heſiodi*, *Pindari*, *Aeſchyli*, *Sophoclis*. *Euripidis*, *Ariſtophanis*, *Lycophronis*, *Theocriti*, *Callimachi*, *Apollonii Rhodii*, *Euclidis*, *Archimedis*, *Eudoxi*, *Hippocratis*, *Ariſtoxeni*, *Herodoti*, *Thucydidis*, *Xenophontis*, *Apollodori*, *Polybii*, *Diodori Siculi*, *Dionyſii Halicarnaſſenſis*: quorum vberior notitia petenda eſt e ſecundo tertioque libris *Bibliothecae Graecae Fabricianae*. Eiusdem liber quartus de luminibus Graeciam Graecasque literas poſt natum Chriſtum vsque ad Conſtantini M. tempora iluſtrantibus, *Strabone*, *Philone*, *Ioſepho*, (*u*) *Arriano*, *Dione Chryſoſtomo*, *Dione Caſſio*, *Plutarcho*, *Appiano*, *Claudio Ptolemaeo*, *Pauſania*, *Polyaeno*, *Luciano*, *Galeno*, *Sexto Empirico*, *Diogene Laërtio*, *Oppiano*, *Athenaeo*, *Aeliano*, *M. Aur. Antonino*, *Maximo Tyrio*, *Philoſtratis*, *Alexandro Aphrodiſienſi*, *Plotino*, *Porphyrio*, *Iamblicho*, *Ariſtide*, *Hermogene*, *Longino*, *Aphthonio*, *Iulio Polluce*, *Heſychio*, aliisque, copioſe agit ac erudite, ideoque hanc in rem conſulendus eſt.

IX.

ſuum redegit nationes quidem plurimas, ſed barbaras illas, easque vnius aetatis. Illum coluerunt, & quidem immenſo cultu, nec ſolum externe, ſed etiam interne, maxima ingenia gentium cultiſſimarum, idque per plura ſaecula.

(*u*) Hic fuit *Epicteti* diſcipulus, et *Enchiridion*, quod eius nomen praeſcriptum habet, edidit. Quare non *Epicteti Enchiridion*, ſed *Arriani Enchiridion Epicteteum* vocandum cenſet *Menagius* annot. ad *Laërtii* lib. X. §. 135.

IX.

In Graecia Attica maxime regio (*x*) ingeniorum fertilis fuit, et Athenis tam ſtrenuam cuiuis literarum generi nauarunt operam praeſtantiſſimi viri, vt *Cicero* (*y* Athenas appellare non dubitet *omnium doctrinarum inuentrices*, alioque (*z*) loco iudicet, *ex hac vrbe doctrinam in omnes terras diſtributam eſſe.* Inſignis eius vrbis laus eſt apud *Athenaeum*, vbi vocatur (*a*) *muſeum Graeciae*, et *Helladis Hellas.* De *Lyceo*, *Academia*, et aliis locis doctrinarum profeſſioni deſtinatis legendus eſt *Ioannes Meurſius*, vir de Graeciae hiſtoria omnium optime promeritus.

X.

(*x*) *Cicero* lib. II. *de nat. deor. propterea* iudicat *Atticos fuiſſe acutiores*, *quia Athenis tenue coelum et aër purior.* In regione Attica puriſſimum et ſaluberrimum ſe obſeruaſſe aërem, ſcribit etiam in *Itinerario* ſuo lib. V. p. 24. *Iacobus Sponius*, addens, hodiernos eius regionis incolas, etſi non excolant ingenia literarũm ſtudio, tamen ingenio et prudentia ſuperiores eſſe nationibus circumiacentibus.

(*y*) Lib. I. de Oratore cap. 4.

(*z*) Orat. pro Flacco cap. 36. Idem *Offic.* lib. III. cap. 2. miſſum Athenas filium ſuum ſe miſiſſe ait *ad mercaturam* (*Meſſe*) *bonarum artium. Athenaea* quoque nominari ex eo coepti ſunt omnes ludi literarii. Vid. *Hieronymus* epiſt. 26. p. 107.

(*a*) Lib. V. p. 187. Conf. *Iſocrates* in Panegyrico p. 112. et 116. *Io. Henr. Maius* in Biblioth. MS. Vffenbach. P. II. p. 646.

X.

Secundum Athenas praecipuam gloriam habet Alexandria, Aegypti vrbs regia, in qua ſub patrocinio Ptolemaeorum (*b*) feruidiſſime culta fuere vniuerſa humanitatis ſtudia. De bibliotheca (*c*) Alexandrina iam ſuperiori capite feci mentionem. De muſeo (*cc*) Alexandrino, id eſt, hodierno Italorum ſtylo, de Academia Alexandrina ſcriptores memorat *Fabricius Bibliogr. antiq. cap. XXI.* §. *3.* quibus adiungi oportet *Conringium Antiqu. Acad. p. 11.* et *236.* itemque *Acta Acad. Witteberg.* A. 1723. *p. 38. ſqq.*

(*b*) Vid. *Athenaeus* lib. IV. p. 184. *Gregorius Nazianzenus* in oratione, qua Caeſarium fratrem laudauit, *Alexandriam* appellat παντοίας παιδεύσεως καὶ τότε καὶ νῦν οὖσαν καὶ δοκοῦσαν ἐργαστήριον. Catalogum doctorum hominum, quos Alexandria dedit, exhibet *Reimmannus in Antiquitatibus literariis Aegyptiacis* §. 46. et 47. itemque in concluſione §. 48. p. 127. De ſchola Alexandrina adi *Conringii Antiquit. Acad.* p. 23. ſqq. 237. ſq. et 242. ſq. Aliorum Aegyptiorum ingenio celeberrimorum catalogum exhibet *V. E. Loeſcherus* Lect. Coluth. Cap. II. §. 2.

(*c*) Fata huius bibliothecae deſcribit breuiter et accurate *Prideaux* Hiſt. Vet. Teſt. T. II. lib. I. p. 20. 21. & 22.

(*cc*) Μουσεῖον proprie ſignificat *templum Muſis dicatum*, eoque ſenſu occurrit apud *Diogenem Laërtium* IV. 1. et V. 51. et VIII. 15. qui et eiusdem libri §. 40. clare vocat τὸ ἱερὸν τῶν Μουσῶν. Romae quoque fuiſſe *Muſarum delubra*, *Cicero* teſtis eſt Orat. pro Archia cap. XI.

XI.

Poſt Aſiam in Graecorum poteſtatem redactam lingua quoque et doctrina Graeca eo commigrauit, ſuaque aetate teſtatus eſt (*d*) *Cicero*, *Graeca* (*e*) *legi in omnibus fere gentibus.* Adi ſis *Brerewodum Scrutinii linguarum cap. I.* Vnde hodieque tot monumenta

(*d*) Orat. pro Archia, cap. 10. qui et lib. de claris orat. cap. 13. ſcribit, *eloquentiam e Piraeeo euectam omnes peragraſſe inſulas*, *atque ita peregrinatam eſſe tota Aſia.* Iam Hannibalis tempore Graecam linguam etiam Carthagine fuiſſe linguam literatorum, e *Corn. Nepote* diſcimus in *Vita Hannibalis* cap. vlt. quem et libros aliquot confeciſſe ſcribit ſermone Graeco. Habuit vero et alios ſcriptores Carthago, *Magonem*, laudatum *Varroni* lib. I. *de re ruſt.* cap. 1; *Hannonem*, de quo *Fabricius* Biblioth. Gr. I. 6. 8; alios. Perſas quoque et caeteros barbaros, quos vocabant Graeci, iam Alexandri M. aeuo *expetiiſſe linguae Graecae commercium*, hoc eſt, Graecam linguam addidiciſſe, teſtis eſt *Curtius* V. 5. 19. qui et eiusdem libri cap. XI, 5. nos docet, Darium, Perſarum regem, Graecam calluiſſe linguam. Imo Romulum iam Graeco ſermone vſum fuiſſe in deſcribendis rebus a ſe contra Camerinos geſtis, memoriae prodidit *Dionyſius Halic.* lib. II. p. 116.

(*e*) Hac occaſione obſeruandus eſt ſcopus diuinae prouidentiae, quem intuitus DEVS Alexandro Macedoni dedit poteſtatem, ſuae ditionis faciendi omnem Aſiam. Hoc enim facto victrix lingua per totam Aſiam, ac deinceps per vniuerſum propemodum orbem vulgata fuit, vt poſtea communis huius linguae beneficio doctrina Chriſti, hoc eſt, vera et aeternae felicitatis effectrix ſapientia, communicari poſſet cum omnibus mundi incolis.

ta Graeca a non Graecis, Iudaeis, Romanis, Aſiaticis, conſcripta (*f*) ſuperſunt.

XII.

Cum lingua literas quoque Graecorum recepiſſe Aſiae gentes, plurimis conſtat documentis. Certe *Antiochiam*, Syriae (*g*) regiam, Cicero (*h*) vocat *vrbem eruditiſſimis hominibus liberaliſſimisque ſtudiis affluentem*, ſimulque laudat eius vrbis ciuem *Archiam*, poëtam illo temporis tractu celeberrimum. De *Tarſenſium* ſcholis olim excelſiſſime florentibus teſtimonium *Strabonis* habemus, quod illuſtraui in *Actis* (*i*) *Philoſophorum*. *Pergamenorum* quoque regum ſummum exſtitit in literas ſtudium, eorumque bibliotheca (*k*) toti orbi fuit admirationi. Omitto *Rhodum*, *Epheſum*, aliasque *Aſiae* vrbes ingeniorum cultura clariſſimas, et commendo *Kriegkii* Diſſertationem *de peregri-*

 natio-

(*f*) E. g. Codex noui Teſtamenti, Ioſephus, Philo, Galenus, M. Antonius Imp. Aelianus.

(*g*) Quam felix prouentus literatorum in *Syria* etiam poſt natum Chriſtum fuerit, ſingulari Capite demonſtrat *Hottingerus*, quod ſecundum eſt Partis tertiae *Bibliothecarii quadripartiti*. Singularis etiam eſt de *Syrorum* ingeniis obſeruatio *Strunzii* in *Hiſtoria Bardeſanis* §. 4. p. 18. itemque *Dempſteri* in notis ad *Accolti Bellum ſacrum* p. 348. ſqq.

(*h*) Orat. pro Archia cap. 3.

(*i*) T. III. p. 141. ſqq.

(*k*) De Bibliotheca Pergamena *Lipſius* agit lib. de Bibliothecis cap. 4. et *Baelius* Diction. v. *Pergame* not. C.

nationibus Romanorum Academicis, in qua colonias Atticae ſapientiae, hoc eſt, vrbes Graecis literis florentes, perdiligenter recenſuit.

XIII.

Ad Romanos vt veniamus: bellorum ab iis cum Graecis geſtorum gentibus is praecipuus fuit fructus, quod hac occaſione Graecorum literae Romam reliquamque in Italiam (cuius inferior pars iam ante a Pythagoreis lucem nonnullam acceperat,) transmigrarunt. *Graecia capta*, inquit (*l*) *Horatius*, *ferum victorem* (Romanos) *cepit, et artes intulit agreſti Latio.* Nec pudet *Liuium* (*m*) idem fateri: *Artes*, inquientem, *multas ad animorum corporumque cultum nobis eruditiſſima omnium gens* (ſignificat Graecos) *inuexit.* Quanto amore cultuque literatos Graecos proſecuti ſint principes Romae viri, *Cicero* docet in oratione pro Archia. Primum literas Romam detuliſſe *Ennium*, teſtis eſt *Corn. Nepos* in capite primo *Vitae Catonis*, itemque *Lucretius*, ita (*n*) canens:

Ennius

(*l*) Lib. II. epiſt. I. v. 156.

(*m*) Lib. XXXIX. cap. 8.

(*n*) Lib. I. 118. ſq. Caue vero putes, priſcos Romanos vsque adeo fuiſſe barbaros, vt ne ſcholas quidem pueriles haberent. Imo vero iam olim ſub decemuiris *ludos literarum* Romae fuiſſe, docet *Liuius* lib. III. cap. 44. quia et alia Italiae oppida tum habuiſſe magi-

Ennius vt noſter cecinit, qui primus amoeno
Detulit ex Helicone perenni fronte coronam,
Per gentes Italas hominum quae clara clueret.

Sub Ennii vitae finem primum in vrbe grammaticam ſcholam aperuiſſe Cratetem Malloten, teſtem habemus (*o*) *Suetonium.* Aſinium Pollionem primum Romae bibliothecam inſtruxiſſe publicam, diſcimus a (*p*) *Plinio.* Auguſtus Caeſar quantus fuerit literarum fautor ac patronus vna cum Maecenate ſuo, (*q*) neminem ignorare puto. Ac Veſpaſianum Imp. primum ſalaria e fiſco conſtituiſſe profeſſoribus, memoriae prodidit (*r*) *Suetonius.* Singularis vero fuit Maecenatis (*s*) felicitas, cuius

E 5 quippe

ſtros puerorum publicos tradidit lib. V. cap. 27. et lib. VI. cap. 25.

(*o*) Lib. de illuſtr. gramm. cap. 2.

(*p*) Lib. VII. cap. 30. et lib. XXXV. cap. 2.

(*q*) Hoc tempore, quod propterea *aureum* appellitarunt *ſaeculum*, euenit, quod de ſe *Phaedrus* cecinit in *Epilogo* libri ſui ſecundi v. 8. et 9.: *Quod ſi labori fauerit Latium meo*, et aliorum quoque doctis laboribus, *plures habebit, quos opponat Graeciae.*

(*r*) In vita eius cap. 18.

(*s*) *De vita et moribus Maecenatis* exſtat liber *Io. Henr. Meibomii.* Adde *nouam bibliothecam Rengerianam*, Germanice editam, T. IV. p. 797. ſqq. Alios de Maecenate ſcriptores commemorat *Fabricius* Bibl. Lat. T. III. p. 964.

quippe nomen commune factum eſt Muſagetarum (*t*) omnium. Adi *Chriſtiani Falſteri Ideam hiſtoriae literariae Romanorum*, A. 1718. editam. Nec inſpexiſſe non iuuabit *Cellarii* Diſſertationem *de ſtudiis Romanorum literariis in vrbe et prouinciis*; *Kriegkii Diatriben de peregrinationibus* (*u*) *Romanorum Academicis*; *Paganini Gaudentii* (*x*) Opus *de philoſophiae apud Romanos initio et progreſſu*; *Walchii* Diſputationem *de variis modis literas colendi apud* (*y*) *Romanos*, *Io. Ge. Frickii* Diſp. A. 1728. editam *de initiis eruditionis apud Romanos.*

XIV.

Non mirum itaque, omnis generis diſciplinas Latinis (*z*) quoque libris excultas fuiſſe,

(*t*) De hoc nomine vid. *Maius* in Biblioth. MS. Vffenbach. P. II. p. 645.

(*u*) Adiicio omiſſum ibi locum *Ouidii* Triſt. I. 2. 77: *Non peto, quas quondam petii ſtudioſus Athenas.*

(*x*) Iudicium de hoc opere tuli in *Actis Philoſ.* T. III. p. 631. ſqq.

(*y*) Exſtat haec Diſp. in eius *Parergis Academicis* p. 51. ſqq.

(*z*) Vt olim Graeca lingua erat literatorum communis, ſic hodie Latina eſt eruditionis omnis per omnem Europam vehiculum, eſt totius orbis literati vinculum, eſt communis quaſi per Heliconias prouincias Mercurius. Quapropter merito eius vſum ſtudioſiſſime conſeruant literati, et ad vltimam poſteritatem propagatum eunt. Vid. *Moshemii* Praef. ad *Folietae* de vſu et praeſtantia Lat. linguae libros §. XVI.

fuiſſe, quorum etſi quamplurimi perierunt, non pauci tamen ad noſtras peruenerunt manus: quorum recenſum *Fabricius* dedit in *Bibliotheca* (*a*) *Latina.* Cui enim ſunt ignota nomina poëtarum, *Plauti*, *Terentii*, *Lucretii*, *Catulli*, (*aa*) *Virgilii*, *Horatii*, *Tibulli*, *Propertii*, *Ouidii*, *Manilii*, *Phaedri*, vtriusque *Senecae*, *Lucani*, *Perſii*, *Iuuenalis*, *Silii Italici*, *Statii*, *Valerii Flacci*, *Martialis*, *Claudiani*? hiſtoricorum, *Cornelii Nepotis*, *Salluſtii*, *Iulii Caeſaris*, *Liuii*, *Pomponii Melae*, *Velleii Paterculi*, *Valerii Maximi*, *Curtii*, *Taciti*, *Flori*, *Suetonii*, *Iuſtini*? quam celebrata ſunt nomina et monumenta *Catonis*, *Varronis*, *M. Tullii* (*) *Ciceronis*, *Plinii* vtriusque, *Petronii*, *Gellii*, *Quintiliani*, *Apuleii*, *Vitruuii*, *Columellae*, *Cornelii Celſi!* ac tertio (*b*) ſaeculo

(*a*) Huic pro ſupplemento eſſe poteſt doctiſſimus *Falſteri* liber, quem inſcripſit *Memorias obſcuras*, ac iterum edidit, idque auctiorem, Hamburgi A. 1722.

(*aa*) Hic vocari poteſt *phoenix anni magni*, rarior quippe phoenice poſt quingentos annos in vitam redeunti. Eſt enim *Virgilius* poëta ſine exceptione incomparabilis, hoc eſt qualem quantumque nec ſua aetas habuit, nec antegreſſa, nec ſecuta omnis.

(*) Hunc nemo magis laudauit, quam qui eum laudare recuſauit, *Liuius*, his verbis (quae ſeruauit in *ſuaſoria ſexta* Seneca pater,) vſus: *Ad Ciceronis laudes perſequendas Cicerone laudatore opus fuerit.*

(*b*) Vel ex horum et ſuperioris ſeculi ICtorum iuriſprudentia perſpicue apparet, Romanis fuiſſe ingenia praeſtan-

culo ICtorum, *Papiniani, Vlpiani, Iulii Pauli, Sex. Pomponii, Herennii, Modeſtini.* Sciamus vero ac gaudeamus, habere nos veterum illorum libros *omnium optimos.* Cum enim optima quaeque veterum ſcripta ſequeretur peritorum admiratio, hi neglectis libris deterioris notae conſeruare ſtuduerunt optimos. Quorum etſi ipſorum nonnullis iniuria temporis attulit interitum, id tamen euenit, vt e priſco illo aeuo nonniſi optimi ſcriptores ſuperſint. Ecquis, quaeſo, noſtrum deſideret e. g. *orationes Hortenſii,* (quas prorſus contemnit Quintilianus *lib. XI. cap. 3.*) cum in manibus ſint noſtris perfectisſimae illae *Ciceronis?* Quis *Bauii* doleat et *Maeuii* interiiſſe carmina, cum *Virgilius* praeſto ſit et *Ouidius* et *Horatius*? Imo quis moleſte ferat, illam intercidiſſe *Ciceronis* Orationem, quam pro Milone primum effuderat*, cum ſuperſit altera omni vi ingenii perfecta, omnibus induſtrie viribus elaborata?

XV.

ſtantiſſima. Nam deciſiones ipſorum iuridicae tam ſunt accurate verae, vt Romana iurisprudentia regnet etiamnum in vniuerſa Europa, et ICtorum Romanorum ſententiae habeantur pro oraculis rectae rationis. Vid. *Arth. Duckii* lib. I. *de vſu et auctoritate iur. ciu. Rom.* cap. 2. §. 4. 5. 6. Caeterum de his, quos dixi, caeteriſque veteris Romae ICtis clariſſimis *Grauinae* inſpice ſis lib. I. de orig. iur. ciu. §. 99. et cum praecedentes, tum ſequentes.

XV.

Exorta luce Euangelii nec Chriſtiani literas neglexere, videntes ſcilicet, ſine iis nec defendi ſatis poſſe religionem Chriſtianam conſeruarique, nec impugnari ethnicam. Vnde qui praeter caeteros in omni literarum genere verſati erant, vacabant (*bb*) ſcribendis apologeticis. Ac dignum obſeruatu eſt, Eccleſiam primos ſuos ſcriptores doctrina inſignes accepiſſe ab ethnicis, *Iuſtinum Martyrem*, *Theophilum*, *Athenagoram*, *Tertullianum*, *Minucium Felicem*, *Cyprianum*, *Arnobium*, *Lactantium*: qui cum nimia Chriſtianae veritatis luce impulſi fuiſſent ad amplexandam eam, poſtea ſcriptis docebant publicis, iuſtiſſimas ſibi fuiſſe cauſas, religionem deſerendi patriam, CHRISTIque in caſtra tranſeundi.

XVI.

Nec dedignata fuit iuuentus Chriſtiana (*c*) ethnicorum profeſſorum obire auditoria,

(*bb*) Id liquido teſtatur *Lactantius* lib. V. cap. 1. n.21.ſq. qui et *n. 18.* confitetur, doctores veteris Eccleſiae, exceptis iis, qui ex doctis ethnicis facti ſint Chriſtiani, fuiſſe *aut omnino rudes*, *aut certe parum doctos.* Et *cap. II. n. 1.* iterum ait: *Defuerunt apud noſtros idonei peritique doctores, qui vehementer, qui acriter errores publicos* (id eſt, religionem ethnicam,) *redarguerent, qui cauſam omnem veritatis* (hoc eſt, Chriſtianae religionis,) *ornate copioſeque defenderent.*

(*c*) Vid. Vitae Gregorii Naz. et Baſilii M.

toria, et Aegyptia ſpolia transferre in Eccleſiam. Quanquam cum id non videretur carere periculo, ipſi Chriſtiani et ſcholas coeperunt condere et bibliothecas (*d*) inſtruere eccleſiaſticas. Maxime celebris fuit eorum (*e*) ſchola Alexandrina, de cuius ſucceſſione fragmentum *Philippi* (*f*) *Sidetae* exhibet et illuſtrat *Dodwellus* ad calcem Diſſertationum in *Irenaeum* ſcriptarum. Adiungatur *Euſebius Hiſt. eccl. lib. VI. cap. 26 et 29.* itemque *lib. VII. cap. 32*; *Hieronymi Catalogus ſcriptorum eccleſiaſticorum Cap. 36. 38. et 54.* Notatu dignum, hoc ipſo fine

(*d*) Bibliothecam *Hieroſolymitanae* eccleſiae commemorat *Euſebius* Hiſt. eccl. VI. 20. *Caeſarienſis* bibliothecae *Hieronymus* meminit Comm. in Epiſt. ad Titum cap. 3. et lib. de ſcript. eccl. cap. 3. 85. & 113. *Hipponenſis* quoque eccleſia ſuam bibliothecam habuit, teſte *Poſidonio* in Vita Auguſtini cap. 31. Plura de bibliothecis veterum Eccleſiarum *Binghamus* profert lib. VIII. Antiq. eccl. cap. 7. §. 12.

(*e*) Vid. *Caueus* Hiſt. lit. ſcript. eccl. p. 47. 48. et 50; *Quenſtedius* Antiq. Bibl. et eccleſ. Cap. IX. n. 4. p. 818. ſqq. *Binghamus* lib. III. Cap. 10. §. 5. De aliis veterum Chriſtianorum ſcholis agit *Nurrius* T. 1. Appar. ad Biblioth. Patrum p. 181. ſq. et *G. Arnoldus* in *Deſcriptione primitiuae Eccleſiae* lib. VI. cap. 4. §. 14. ſqq. itemque *Aſſemannus* Biblioth. orient. T. III. P. II. cap. 15. De ea, quae in vrbe *Niſibi* fuit, vid. *Fabricius de ſcript. de ver. relig. Chriſt.* cap. V. p. 256. De *Lirinenſi* ſchola vid. *Calixtus* Praef. ad *Auguſtini* libros *de doctrina Chriſtiana* p. 21. ſqq.

(*f*) Fragmentum hoc et videre eſt in *Fabricii Luce Euang.* cap. IX. p. 188. ſq.

ſine ab *Hieronymo* iſtum catalogum fuiſſe confectum, vt occurreret literatis ethnicis, Chriſtianos doctis carere doctoribus, impudenter mentientibus: id quod ipſemet in praefatione fatetur. Saeculo quidem quarto (g) *Iulianus* Imp. vetuit Chriſtianos et docere literas et diſcere: ſed et ſerum et breue fuit illud incommodum.

XVII.

Potiores Latini ſcriptores Chriſtiani ſunt *Tertullianus*, *Minucius Felix*, *Cyprianus*, *Arnobius*, *Lactantius*, *Hilarius Pictauienſis*, *Ambroſius*, *Hieronymus*, *Rufinus*, *Auguſtinus*, *Saluianus*, *Seuerus Sulpicius*, *Philaſtrius*, *Paulus* (h) *Oroſius*, *Claudianus Mamertus*: *Vincentius Lirinenſis*, *Leo M.* *Ioannes Caſſianus*, *Sidonius Apollinaris*, *Gregorius Magnus*; Graeci, *Iuſtinus Martyr*, *Irenaeus*, *Theophilus*, *Athenagoras*, *Clemens Alexandrinus*, *Origenes* (i) *Adamantius*, *Hippolytus*, *Maca-*

(g) Vid. *Auguſtini* lib. VIII. Confeſſ. cap. 5. Accurata *Tob. Eckhardi* ea de re Diſſertatio exſtat in *Miſcell. Lipſ.* T. IV. p. 195. ſqq. Vid. et *Fabricii Lux Euang.* cap. XIV. p. 302. ſqq. Qua ſolertia conſilium illud *Iuliani* eluſerint *Apollinares*, pater et filius, notum eſt: ac merito laudat hunc *Chriſtianae religionis zelum*, quem vocat, *Iac. Baſnagius* lib. *de haereſi Apollinaris* §. 7. Vid. et *Valeſius* not. ad *Excerpta Polyb.* p. 119.

(h) Tertium nomen *Hormisdae* nuper ipſi reddidi in ſingulari diſſertatiuncula, quae recuſa legitur in *Actis erud.* Suppl. T. X. p. 263. ſqq.

(i) Vulgo credunt, *Adamantii* cognomen ideo ipſi impo-

Macarius, *Athanaſius*, *Euſebius*, et caeteri ſcriptores hiſtoriae eccleſiaſticae vna cum eo editi a *Valeſio* et illuſtrati, *Baſilius*, *Gregorii Nazianzenus* et *Nyſſenus*, *Epiphanius*, *Cyrilli Hieroſolymitanus* et *Alexandrinus*, *Chryſoſtomus*, *Iſidorus Peluſiota*. De quibus pleno, quod aiunt, horreo differunt poſt *Bellarminum* ac *Gerhardum Labbeus*, *Dupinius*, *Caueus*, *Olearius*, *Oudinus*, in *Bibliothecis* ſuis *eccleſiaſticis*, itemque *Fabricius* libro quinto *Bibliothecae Graecae*: qui et recudendam curauit editam olim a *Miraeo Bibliothecam eccleſiaſticam*. Aſſociauit ſe his nuper *Stollius* edito ſingulari *de vita, ſcriptis ac doctrinis Patrum Eccleſiae quatuor*

ſitum fuiſſe, quod eſſet homo *durus et inuicti laboris*. Ac poteſt hunc ſenſum ferre illud nomen. Vid. *Graeuius Lect. Heſiod.* cap. 19. Verum *Euſebius* Hiſt. eccl. VI. 14. ex eoque *Hieronymus* Catal. cap. 54. docent, non cognomen, ſed nomen, hoc fuiſſe *Origeni*. *Hieronymus* etiam interdum (e. g. Comment. in caput XXIV. *Matthaei*,) ſimpliciter eum vocat *Adamantium*, omiſſo nomine *Origenis*. Similis error diu regnauit de nomine *Lactantii*, quem ſuſtuli in *Praef.* ad eius *Aenigmata* §. 21. Nec deſunt alii *Adamantii*. De *Adamantio*, ſophiſta ac medico, (niſi forte hi duo ſunt, *Adamantii*,) vid. *Fabricius* Bibl. Gr. lib. III. cap. 6. p. 171. Ex *Adamantio Martyrio*, grammatico, (quem *Lipſius* lib. II. Var. lect. cap. 28. p. 884. perperam vocat *Adamantium Martyrem*,) excerpta exhibet *Caſſiodorus* in libri ſui *de orthographia* capite quinto tribusque ſubſequentibus.

tuor priorum ſaeculorum (*ii*) opere. Nec tacendus eſt *VVeismannus*, qui in ſingulis *Hiſtoriae* ſuae *eccleſiaſticae* ſaeculis exhibet accuratam deſcriptionem doctorum eccleſiae.

XVIII.

Caue vero credas, fuiſſe hos, quos dixi, Chriſtianos ſcriptores tanta praeditos eruditione, vt pro oraculis et primae magnitudinis theologis haberi debeant. Magni certe quidem plerique fuere concionatores, iuſtamque habent eloquentiae laudem: ſed cum philoſophiae, tum linguarum ſacrarum, vsque adeo erant rudes, vt ipſe ille *Auguſtinus*, qui tantus vulgo videtur theologiae interpres, et turpiter (*k*) ſit ſubinde

(*ii*) Laudatur hoc in *Actis erud.* Suppl. T. X. p. 520.

(*k*) Ex vno exemplo diſce totum *Auguſtinum.* Is igitur lib. XV. *de ciuitate Dei* cap. 20. hunc profert ſyllogismum: *Numerus denarius ſignificat legem. Nam lex habet decem praecepta, ideoque nominatur* Decalogus. *Iam numerus vndenarius transgreditur numerum denarium. Ergo numerus hic* (vndenarius) *ſignificat transgreſſionem legis ſiue peccatum.* Quanta idem credulitate exceperit miracula ab ethnicis narrata, quae hodie nemo inter fabellas commenritias non refert, apparet ex lib. X. eiusdem operis cap 16. et 18. Locupletiſſimus vero teſtis friuolae credulitatis ipſe ſibi eſt operis modo memorati lib. XXII. cap. 8. in quo tam facile aſſentitur falſiſſimis fabulis, vt *Io. Muſaeo* diſp. *de miraculis* §. 78. ſqq. incredibile ſit viſum, totius illius capitis auctorem eſſe *Auguſtinum.*

de philoſophatus et Graecam (*l*) pariter ac Hebraeam linguam ignorauerit. Et quanta vis (*m*) errorum, partim philoſophicorum, partim theologicorum, ineſt, in eius (*n*) *Compendio Theologiae*, quod inſcripſit *Enchiridion ad Laurentium!*

XIX.

(*l*) Magnum vero theologum, qui nec Hebraeorum nec Chriſtianorum ſacrum codicem legere didicit! Imperitiſſimum autem *Auguſtinum* fuiſſe linguae Hebraicae, diſcas licet ex eius *Confeſſ.* lib. XI. cap. 3. et lib. XV. *de ciuit. Dei* cap. 17. et ex lib. II. *de doctr. Chriſt.* cap. 11. et 16. Ipſe quoque fatetur, Graecarum ſe literarum expertem eſſe lib. IV. *de doctr. Chriſt.* cap. 20. et *Confeſſ.* lib. I. cap. 13. ac 14. itemque lib. VII. cap. 9. Clariſſime vero lib. II. *contra Petilianum* cap. 38.: *Ego,* inquit, *Graecae linguae perparum aſſecutus ſum, et prope nihil.* Duobus quoque exemplis eius ignorantiam Graecae linguae demonſtrauit *Hottingerus Analect.* p. 323. ſq.

(*m*) De erroribus *Auguſtini* vid. et *Gerhardi Patrologia* p. 398. ſqq. Inprimis, quantilla fuerit eruditio *Auguſtini*, in ſuis ad ipſius *Opera* notis oſtendit *Pheroponus*, id eſt, *Io. Clericus* refutatus, ſi Diis placet, a *Pritanio*, (quo ſub nomine *Muratorius* latet,) in tribus *de ingeniorum moderatione in religionis negotio*, refertis alioqui multa eruditione, libris.

(*n*) Vulgo et Compendium Theologiae eſſe putatur *Auguſtini* opus *de doctrina Chriſtiana.* Sed falſum id gerit titulum. Inſcribendum erat *Inſtitutio doctoris eccleſiaſtici ſiue miniſtri eccleſiae.* *Primo* enim duntaxat eius libro tradit compendium theologiae cum theoreticae, tum practicae, ſed nimis compendioſum; *ſecundo* ac *tertio* praecepta ſacram ſcripturam interpretandi; *quarto* regulas dicendi pro concione ſacra ſiue artem homileticam.

XIX.

Etiam *Hieronymi* laudes magnificentius praedicari ſolent, quam verius. Diffuſae quidem is, ſed et confuſae doctrinae vir fuit. Quam peritus idem fuerit vtriusque linguae ſanctae, vel haec duo (*o*) exempla facile demonſtrabunt. Scilicet in *Comment.* in *Epheſ. I.* 4. ita ſcribit: *Non eſt ſcriptum:* Non iuſtificabitur coram Deo *quisquam* viuens, ſed *omnis* viuens: *vt intelligantur non* omnes *quidem iuſtificari, ſed tamen* aliqui. Deinde pro ſoloeciſmo et Graeci ſermonis vitio habet, quod *Paulus Epheſ I. 16.* ſcripſit: *Non ceſſo gratias agens*, pro *agere*. Sophiſtae eundem, quam philoſopho, propiorem eſſe in doctis concertationibus, ſingulari Diſſertatione, quam *Logicae* ſuae praefixit, manifeſtum fecit *Clericus*: qui et accuratum vniuerſae *Hieronymi* eruditionis examen exhibuit in *Quaeſtionibus* ſuis *Hieronymianis:* quibus adiungenda, quae diſſerit idem *Bibliothecae ſelectae* Tomo XVII. p. 1. - 153. Hic enim *Quaeſtiones* illas pertexuit, poſtquam *Martianaeus* Tomo tertio *Operum Hieronymi* A. 1704. edito adiecisſet defenſionem eruditio-

(*o*) Plura *Hieronymi* peccata exegetica ex ignorantia linguae Hebraicae profecta notauit *Glaſſius Philol. S.* p. 518. 524. et 525. Duras *Lutheri* et *Chamieri*, ſed easdem veras, de *Hieronymo* ſententias profert *Io. Ern. Gerhardus* in Praef. ad patris ſui *Patrologiam*.

ditionis Hieronymianae aduerſus ipſum illum *Clericum*.

XX.

De naeuis a *Iuſtino Martyre* in ratiocinando commiſſis duae *Gundlingii* exſtant Diſſertationes, ſecundo Tomo *Obſeruationum ſelectarum Halenſium* (*p*) inſertae. *Irenaei* mira de credulitate legi merentur *Pfaffii* notae in eius *Fragmenta* p. 30. ſqq. et quae ipſe dixi in *Actis eruditorum* A. 1712. p. 178. ſqq. Caeteros Eccleſiae veteris ſcriptores omitto, de quorum tenui eruditione conſuli debent *Centuriatores Magdeburgici*, acuti ſane critici, *Dallaeus* item in aureo *de vſu Patrum* opere, et *Buddeus* in *Iſagoge* (*q*) *hiſtorico-theologica*. Speciatim philoſophos admodum minutos fuiſſe eos, luculenter demonſtrat (*α*) *Bruckerus*: quod de morali potiſſimum philoſophia manifeſtum fererunt *Barbeyracius* in praefatione ad *Pufendorfii Ius naturae*, et *Stollius* in praefatione ad *Placetti Theologiam moralem*. Quam mali denique ſint ſacrorum librorum (*β*) inter-

(*p*) *Num.* VII. et IX. Compara tamen contra dicta in *Diario Theologico* (*Unſchuldigen Nachrichten*) A. 1703. p. 418. ſqq. et 513. ſqq.

(*q*) Lib. II. cap. 3. §. 3. ſqq. Vid. et *Walchii Hiſtoria Logicae* lib. II. cap. 1. ſect. 1. §. 26.

(*α*) *Hiſt. philoſ.* T. IV. cap. 4. toto.

(*β*) *Moshemius* Inſtit. Hiſt. eccl. ſaec. II. P. II. cap. 3. §. 15. p. 137: *Cum pleriſque Patrum commentariis ſic comparatum eſt*, inquit, *vt, qui hodie principatum inter eruditos affectant, nomina illis ſua praefigere nollent.*

terpretes, ſingulari libro A. 1714. edito docuit *Daniel Whitby*, cenſor vehemens: qui ibidem *p. 87. ſq.* in apricum produxit ipſorum imperitiam aſtronomiae. Nec praetereundam ſilentio puto ingentem eorum facilitatem (γ) recipiendi, quicquid illis offerebatur ſancto claroque inſcriptum nomine ab illuſoribus doctis. Simplicitatem illam cum aleret cupiditas ornandi bibliothecas Eccleſiarum, accidit, vt alius nebulo, idque (opinor,) haud gratis, ipſis in manus daret confectas a ſe *Epiſtolas Chriſti et Abgari*, alius *Ignatii epiſtolas*, alius *Canones Apoſtolorum*, alius *libros Sibyllinos*, alius *ſcripta Dionyſii Areopagitae*, alius alia ψευδώνυμα. Ac talia viri boni tam iniuſto proſequebantur amore, vt nec illi, quibus plus naſi erat, auderent riſu debito vel iuſtiſſima indignatione ac notatione excipere eorum credulitatem. Certe *Hieronymus* in *Catalogo* ſuo *ſcriptorum eccleſiaſticorum*, illas *Pauli ad Senecam* et *Senecae ad Paulum epiſtolas* eſſe ſubdititias, valde ſubtiliter innuit, aperte profiteri auſus non eſt. Illud vero poſtremo loco monendum (*r*) duco, paruae illorum hominum ſcientiae theologicae logicaeque adiunctam fere fuiſſe magnam pietatem,

(γ) Speciatim de *Clemente Alex.* vid. *Weismanni* Hiſt. eccl. T. I. p. 119.

(*r*) Conf. *Weismanni Hiſt. eccleſ.* T. I. p. 235. ſq.

eosque ſi non literati orbis, tamen Eccleſiae praclara fuiſſe lumina.

XXI.

Scriptores illi Eccleſiae veteris tanquam doctores inſigniti iam olim ſunt titulo *Patrum* (*s*) *Eccleſiae*. Hos inter Latina Eccleſia principatum tribuit *Gregorio M. Auguſtino*, *Hieronymo*, et *Ambroſio:* eosque proxime a quatuor Euangeliſtis coli iuſſit Papa (*t*) *Boniſacius VIII.* Quintum poſtea his

(*s*) Vid. *G. Arnoldus* Deſcript. priſci Chriſtianismi lib. III. cap. I. §. 20. Obſeruatu dignum, etiam apud Hebraeos moris fuiſſe, doctores ſalutare *Patres.* Vid. *Wolfius* Bibl. Hebr. p. 1. Romanis quoque doctores ſuos appellatos fuiſſe *patres*, docetur in *Lexico Fabro-Cellariano* v. *pater* §. 7. De ſimili huius nominis vſu apud Graecos vid. *Creſollius* Theatri Rhet. lib. IV. cap. 11. Notum denique, etiam nunc Catholicos ſacerdotes vocari a ſuis *Patres.* Noſtra in eccleſia duntaxat ſupereſt titulus Germanicus *Beicht- Vater* et *Kirch- Vater.* Caeterum notatu dignum, primum *Patrem Eccleſiae* nominari *Iudic. XVII. 10.*

(*t*) Teſtis eſt *Platina* in Vita eius f. 250. b. Ipſum huius Papae reſcriptum exſtat in *Corpore Iuris Canonici* et quidem *Sexti Decretalium* lib III. tit. 22. Conf. *Odor. Raynaldus* ad a. 1295. n. 55. et *Schilterus* Praef. ad *Otfridum* §. 13. Haec eſt cauſa, cur Romae in Baſilica Vaticana praegrandis illa *S. Petri Cathedra*, iuſſu Papae Alexandri VII. ex aere fuſa, innitatur quatuor illis primariis Eccleſiae Catholicae doctoribus Coloſſeae magnitudinis, ex aere itidem fuſis: quae verba ſunt *Lambecii* lib. I. de *biblioth. Vindob.* §. XIII. p. 13. Eiusdem rei teſtem cito *Miſſonium Itin. Ital.* epiſt. 26. p. 612. edit. Germ.

his adiunxit Papa (u) *Pius V. Thomam Aquinatem.* Inter hos ipſos tamen *Auguſtinum* et *Hieronymum*, non ſecus ac inter Apoſtolos Petrum et Paulum, eminere, recteque vocari poſſe *Patres Patrum*, norunt, quicunque Catholicos norunt. Vter vero rurſus alteri ſit praeferendus, adhuc ſub iudice lis eſt, diſputantibus ea de re *Thoma* quodam *Meſſanenſi* et *Franciſco* (x) *Petrarcha*, quorum hic *Auguſtinum*, ille *Hieronymum* (y) conſtituebat *Caput Patrum Eccleſiae.* Acute (α) *Franciscus Philelphus: Quod ſi ex duobus* (*de Hieronymo* loquitur et *Auguſtino*,) *vnus effici potuiſſet, nihil natura abſolutius edidiſſet.* Graeca vero Eccleſia ſuos inter patres tres elegit (z) Patriarchas, hoc eſt, omnium Eccleſiae doctorum optimos maximos, *Baſilium*, cognomine

(u) Vid. *Acta erud.* 1713. p. 351.

(x) Vid. eius lib. IV. epiſt. 9. et 10.

(y) Etiam *Erasmus* Hieronymum praefert Auguſtino in illius Vita. Contra *Lutherus* Auguſtino principem putat deberi locum, epiſt. 169. edit. *Buddei* p. 193. ſcribens, *Auguſtinum paene ſolum fuiſſe vere Doctorem Eccleſiae*, ac ſimul eousque infenſus Hieronymo, vt mirari ſe dicat, *quomodo is nomen Doctoris Eccleſiae meruerit.*

(α) Epiſt. fol. 51. b.

(z) Vid. Allatius libro *de Nilis* p. 76. et 81. editionis Fabricianae, et Anonymus in *Tumulo T. Flauii Clementis Martyris*, Vrbini A. 1727. edito, p. 17.

Magnum, *Gregorium Nazianzenum*, cognomine *Theologum*, et *Ioannem Chryſoſtomum.*

XXII.

Videntur mihi praeterea duae claſſes *Patrum* illorum conſtituendae, vt alios *primanos* dicamus, alios *ſecundanos*. *Primanos* voco, qui perfecta orthodoxiae gloria fulgebant; *ſecundanos*, qui in vna alteraque doctrina (*a*) receſſerunt a communi ſenſu, ideoque *haereticis* fuerunt adſcripti. Tales ſunt *Euſebius* ac *Tertullianus*, quorum illum Arii, hunc Montani aſſeclam fuiſſe conſtat. Adiungimus his (*b*) *Pelagium*, *cuius* exſtant eruditae in Pauli epiſtolas annotationes; *Nouatianum*, cuius quaedam opera inter Cypriani Tertullianique ſcripta conſeruata ſunt; *Apollinarem*, vel ob ſolum illud opus, quod anti-chriſtianis *Porphyrii* libris oppoſuit, huc (*c*) referendum; *Theodorum* (*d*)

(*a*) Sic hodie *Spenerus* et *Rechenbergius* non eiiciuntur e catalogo Theologorum, etſi iis aliqua haereſeos labes fuit adſperſa a Lutheri cathedrae poſſeſſoribus.

(*b*) Ipſe Auguſtinus Pelagium vocauit *virum acutiſſimum et acerrimi ingenii.*

(*c*) De hoc Apollinare ita *Vincentius Lirinenſis* Commonit. cap. 16: *Quid illo praeſtantius acumine, exercitatione, doctrina?* Qui igitur, inquies, factum, vt nihil nunc librorum eius ſuperſit? Scilicet qui eo aeuo haereſeos infamia flagrabat, eius ſcriptis omnibus, etiam bonis et e re Eccleſiae confectis, pereundum erat. Quem quidem morem rationi et aequitati repugnaſſe, ex vero iudicat *Weismannus* Hiſt. eccl. T. I. p. 308.

(*d*) *Mopſueſtenum*, et huius notae alios. Primanorum etiam quisque titulo *Sancti* affici ſolet, ſi fuit epiſcopus: qui honor cur etiam *Hieronymo* tribuatur, paulo ante cognouimus ex decerto Bonifacii Papae.

XXIII.

Nec illud omittendum ſub imperatoribus Conſtantinopolitanis priorum ſaeculorum tribus in vrbibus ſcholas iuridicas inſtitutas fuiſſe, Conſtantinopoli, Romae, et Beryti, quae Phoenices vrbs hodie *Beroë* appellatur. Vid *Conringii* Diſſertatio *de ſtudiis liberalibus vrbis Romae et Conſtantinopoleos*, Helmſt. 1655. De *Beryto* (*e*) docta exſtat commentatio *Io. Strauchii:* vberioremque nuper de eadem Academia diſſertationem *Faſciculo quinto librorum rariorum Rengeriano* inſeruit *Iac. Haſaeus.* Laudari quoque hic meretur, qui Iuſtiniani aeuo floruit, *Theophilus*, cuius *Paraphraſis*, *Inſtitutionum iuris ciuilis* ſupereſt. Eius de aetate, vita et ſcriptis *Gundlingius* agit in *Gundlingianis* P. II. cap. 2. et in ſingulari libello Lipſiae A. 1730. emiſſo *Io. Henr. Mylius.*

F 5 XXIV.

(*d*) De hoc vid. *Fabricius* B. G. V. 33. 1. et 2.

(*e*) Vid. *Baelius* Diction. v. *Beryte;* *Valeſius* ad Euſebii lib. de martyr. Palaeſt. cap. 4; *Conringius* Antiq. Acad. p. 18. ſq. et 230. ſqq. et *Conr. Ritterſhuſius* Lect. ſacr. lib. III. cap. 3. p. 157. ſqq.

XXIV.

Ethnica religio, poſtquam externis orbata fuit praeſidiis, ſenſim corruit et euanuit, Chriſtianaeque vbique locorum ac gentium ceſſit. Etſi igitur quarto ſaeculo adhuc ethnici nonnulli ingenio florebant, itemque quinto, magna tamen erat eorum paucitas, ac poſt ea tempora (*f*) ethnicorum literatura obmutuit. Quarto quidem ſaeculo vixerunt *Iulianus* Imp. *Libanius*, *Iamblichus*, *Pappus*, *Donatus*, *Sex. Aur. Victor*, *Auſonius* (*g*) et caeteri *Panegyricorum* ſcriptores,

(*f*) Agmen ethnicorum ſcriptorum clauſiſſe videntur *Simplicius* ac *Stobaeus* : quorum ille ſexto ſaeculo, hic ſeptimo vixit vel octauo. Fuiſſe tamen hoſce philoſophos non tam ethnicos, quam Naturaliſtas et Neutraliſtas, vt ſic loquar, hoc eſt, neque ethnicos neque Chriſtianos, ſed magis tamen Chriſtianos, quam ethnicos, vel *Syneſii*, qui ſeculo quinto e philoſopho et Chriſtianus factus eſt et epiſcopus, exemplum docet: de quo legi digna, quae *Calixtus* profert lib. *de coniugio Clericorum* p. 328. ſqq. et *Binghamus* Antiq. eccl. lib. IV. cap. 3. §. 3. Scilicet vt *Eraſmus* tempore Reformationis nec Pontificius erat nec Lutheranus, pleraque quidem Papae improbans, ſed nec *Lutheri* omnia probans: ita philoſophi hi in medio Chriſtianorum verſantes agnoſcebant quidem grauiores errores religionis ethnicae, non tamen ſine exceptione omnem ſiue doctrinam ſiue diſciplinam approbabant eccleſiaſticam. Vid. *I. G. Heineccii* Diſp. *de philoſophis Semi-Chriſtianis*, Halae 1714.

(*g*) De *Auſonio* copioſe agit *Fabricius* Bibl. Lat. med. aeui T. I. p. 409. ſqq. Diſputatur, ethnicusne an Chriſtianus fuerit *Auſonius*. Vid. *Baelii* Diction. v. *Auſone*

res, *Eutropius*, *Themiſtius*, *Ammianus Marcellinus:* quinto (*h*) *Eunapius*, *Zoſimus*, *Syrianus*, *Proclus*, *Macrobius*, (*α*) *Symmabus*.

XXV.

Ex hoc tempore deferbuerunt literarum ſtudia non tam ob incurſiones barbararum (*i*) gentium, quam (*k*) ob creſcentem ingeniorum peſtem, ſuperſtitionem, quae literarum

Auſone not. D; *Fabricius* Bibl. Lat. III. 10. 1. p. 583; *Boyſenius* Diſſ. de apoſtaſiae merito et falſo ſuſpectis §. 14. p. 29. ſqq. Ego arbitror, *Auſonium* talem fuiſſe Chriſtianum, qualis *Iulianus* fuerat ante imperium, hoc eſt, mente ethnicum, ſed ſimulatorem religionis Imperatoriae. Idem mihi videtur de *Ammiano Marcellino*. Vid. *Baelius* Dict. v. *Marcellin* not. B. *Moshemius* Diſp. *de turbata per Platonicos religione Chriſtiana* §. 30. qui et in annot. ad *Cudvvorthum* p. 732. ſqq. diligentiſſime diſputat de religione *Chalcidii.*

(*h*) Vixit et vertente hoc ſaeculo *Coluthus* poeta, de quo vid. *V. E. Loeſcherus* Lect. Coluth. cap. 2. §. 4. et *Fabricius* Bibl. Gr. lib. II. cap. 7. §. 7.

(*α*) Sex fuerunt hac aetate illuſtres *Symmachi*, quos cum multi confundant, ſuis ſingulos notis diſtinxit *Sirmondus* ad *Ennodii* lib. VII. epiſt. 25.

(*i*) His Gothorum aliarumque gentium incurſionibus factum eſt, vt multae bibliothecae deriperentur, multique libri prorſus tollerentur e medio. *Sidonius Apoll.* lib. IV. epiſt. 12. teſtatur, ſuis adhuc in manibus fuiſſe *Menandri* comoediam ἐπιτρέποντες nominatam. *Auguſtinus* adhuc legit *Ciceronis Hortenſium*, *Lactantius* eius *Conſolationem*. Et quot libros aeuo ſuo ſuperſtites, nunc vero deperditos, commemorant *Athenaeus* ac *Diogenes Laertius?*

(*k*) Vid. *Acta Philoſ.* T. I. p. 218. ſq.

rum non ſolum cultoribus, ſed etiam fautoribus ac Maecenatibus orbauit orbem vniverſum. Scilicet initio odium ethnicorum peperit odium erga ipſas literas, ortaque eo tempore eſt diſtinctio earum in *ſacras* et *profanas*. Quicquid philoſophiae erat, ipſi Eccleſiae Patres vocitabant (*l*) *ſaecularem ſapientiam*, (vnde noſtrum *Welt-Weißheit*) et quosuis ethnicorum libros *codices ſaeculares* appellabat (*m*) *Hieronymus*. Idem Hieronymus narrabat vel verius fingebat ſomnium (*n*) de lectione Ciceronis ſimiliumque auctorum DEO exoſa: faterique cogitur (*o*) *Buddeus*, *Patrum nonnullos, cum abuſum artium et eruditionis humanae perpenderent, parum abfuiſſe, quin omne, quod in artes humanasque ſcientias impenditur, ſtudium condemnarent.* Poſtea vero, quam ſexto

(*l*) Vid. *Acta Philoſ.* Tomo eodem p. 319. ſq.

(*m*) Epiſt. 22. ad Euſtochium.

(*n*) Vid. Diſſ. mea de hoc ſomnio A. 1717. edita, et in *Poecile* recuſa T. II. p. 459. ſqq.

(*o*) Theol. mor. P. II. cap. 3. Sect. III. §. 7. p. 565. Notatu dignus eſt locus *Gregorii Naz.* in *Epitaphio Baſilii*. *Eruditio*, inquit, *inter humana bona principem locum tenet. Non de hac noſtra ſolum et nobiliore eruditione loquor, ſed etiam de externa, quam Vulgus Chriſtianorum prauo quodam iudicio vt inſidioſam et periculoſam et a Deo procul auertentem adſpernantur.* Conf. *G. Arnoldi* lib. VI. Deſcriptionis primorum Chriſtianorum cap. 5. quod agit de primitiuae Eccleſiae literarum ſtudiis.

ſexto ſaeculo *Gregorius M.* praecipuum (*p*) et Papatus et barbariei monachalis fulcrum eſſe coepit, eiusque exemplo monachi (*q*) nuntium miſerant omnibus literis, tunc omnia non ire, ſed ruere in peius et retro ſublapſa referri. Vti igitur illo ſaeculo in Eccleſia exortam eſſe legimus *Agnoëtarum* haereſin, ſic et in literaria rep. Agnoëtarum (hoc eſt, *ignorantium*) plena facta ſunt omnia, feodaque iſta haereſis propemodum vsque ad confinia Lutheranae Reformationis regnauit. Hinc totus Franciſcanorum ordo (*r*) ſe deuouit pietati illiteratae, et ſanctiſſima illa (*s*) Pauli vox: *Litera occidit, Spiritus viuificat*, vſurpari conſueuit (*t*) a monachis ad odium conflandum vniuerſis literarum ſtudiis. Quid? In ipſo Iure Canonico (*u*) nefas iudicabatur, *Epiſcoporum ac presbyterorum barbariſmos*

(*p*) Id egregie demonſtrat *Tribbechouius* lib. de Doctoribus Scholaſticis cap. VI. p. 253. ſqq. maxime p. 278. ſq. differens de ſumma ſaeculi ſexti ἀπαιδευσίᾳ. De eiusdem Gregorii ſaeuitia in Liuium, vid. *Bayle* Diction. v. *Gregoire* I. not. M.

(*q*) Vitam huius ſeculi ſexti monaſticam interitum attuliſſe literis, praeclare docet *Conringius* Antiq. Acad. p. 266. ſqq. et 272. ſqq.

(*r*) Vid. Biblioth. Brem. T. V. p. 203.

(*s*) 2. *Corinth.* III. 6.

(*t*) Refert alicubi *Eraſmus*, ſua aetate nil crebrius in ore fuiſſe monachis, quam illud: *Litera occidit.*

(*u*) Vid. *Martini* Margarita Decreti v. *Grammatica.*

bariſmos irridere ac ſoloeciſmos, adiecto, *indignum eſſe, ſanctos illos viros reſtringi ſub regulas Donati.*

XXVI.

Hinc tanta excellentium doctrina virorum peraliquot ſaecula fuit penuria. Ac *Sexto* quidem ſaeculo vix duos habuit (*x*) Occidens, quos oſtentare poſſet literatae poſteritati, *Boëthium, cum quo deſiiſſe veterem Romanorum eloquentiam* vere obſervauit (*y*) *Miraeus*, et (z) *Caſſiodorum. Poſt Boëthium, qui* vltimus eruditorum *dictus eſt, per mille annos vix vnus aut alter, certe apud Latinos, commemoratur, qui aliquod in doctrina liberali nomen habuerit.* Ita ait (*a*) *Rolandus Mareſius*, qui et ſcite vocat

(*x*) In Oriente *Procopius* tum vixit, et *Priſcianus* et *Tribonianus* cum colligis ſuis. Vixit etiam in Occidente ſexto ſaeculo *Ennodius*, Epiſcopus Ticinenſis, a. 521. exſtinctus, cuius opera cum ſuis notis edidit *Sirmondus* Pariſ. 1611. in 8. Sed miſellus eſt hic ſcriptor, rerum quippe vacuus et ſermone tam ineptus, vt perpetuis orationis meteoris lectores offendat.

(*y*) Not. ad *Honorii* librum III. de ſcript. eccl. cap. 22.

(*z*) De vtroque vid. *Fabricius* Bibl. Lat. lib. III. cap. 15. et 16. Caeterum obſeruandum, eum inolito errore appellari *Caſſiodorum*, et hunc errorem ex ea opinione natum eſſe, quaſi *Senator* epitheton eſſet, non nomen, cum tamen fuerit ei nomen *Senatoris*, et cognomen *Caſſiodori*: quae ſunt verba *Sirmondi* ad *Ennodii* lib. III. epiſt. 1. De vita eius conf. *Pagius* Crit. Baron. ad A. C. 562. §. 4.

(*a*) Lib. II. epiſt. vlt. p. 532.

cat interuallum illud temporis vsque ad *Petrarcham interregnum ac velut literarum deliquium.* Nec aut *ſeptimum* (*b*) aut *octauum* ſaeculum plures habuit eruditionis gloria in occidente (*c*) inſignes. Illo enim *Iſidorus Hiſpalenſis* et *Aldelmus;* hoc (*d*) *Alcuinus* et *Paulus Diaconus* vixerunt pariter ac ſcripſerunt. Vtroque tamen ſaeculo *Beda* (*e*) vixit, et magno vtrique fuit decori. Caeteros, etiam diuinae ſcientiae profeſſores, tantae inuoluerant ignorantiae tenebrae, vt (*f*) *in epiſcopis et ſacerdotibus non peritia requireretur S. Scripturae, multo minus lingua-*

(*b*) *Conringius* lib. de ſcript. XVI. ſaeculorum p. 101: *Praeter* minutos aliquot ſcriptores, inquit, *neque philoſophum, neque ICtum, neque medicum, aut denique vel poëtam vel oratorem, qui alicuius ſit famae, integro hoc* (ſeptimo) *ſaeculo reperire licet.*

(*c*) In Oriente ſaeculo VIII. magnum nomen fuit *Ioannis Damaſceni*, ſyſtematicae Theologiae conditoris, et Scholaſticorum prodromi. Propter eloquentiam cognominatus fuit *Chryſorrhoas.* Caetera quoque ipſius eruditio tanta fuit, vt parem illa aetas habuerit neminem.

(*d*) Non eſt enim, quod ex eodem ſaeculo huc adſcribamus *S. Bonifacium.* Non enim eruditio, ſed religio nobilem eum fecit.

(*e*) De huius eruditione vid. *Tribbechouius* lib. cit. cap. 6. p. 287. ſq. vbi quam fabulam affert de ortu cognomenti *Venerabilis*, eam minime venerabilem eſſe, facile intelligitur. Nuper de ſcriptis *Bedae* diligentiſſime egit *Fabricius* Biblioth. medii aevi T. I. p. 494.-521.

(*f*) Ita ſcribit *Spanhemius* Comp. Hiſt. eccl. ſaec. VIII. p. 229.

linguarum, diſciplinarum et antiquitatis notitia, ſed modo vt legere, vt cantare, vt Orationem Dominicam, Symbolum, Pſalterium, Computum (g) *recitare valerent, nec neſcii eſſent Canonum.*

XXVII.

Accidit et hoc temporis tractu, Latina vt lingua prorſus interiret, ſolo eius vſu in ſacris retento, paucis tamen ſacerdotibus ſenſa Latinorum verborum callentibus. Ac notum eſt, ex Latina lingua natas eſſe hodiernas Italicam, Gallicam et Hiſpanicam. Id vero quo ſaeculo factum ſit, vt ſcilicet Latina lingua deſineret eſſe popularis, non ſatis conſtat. Sexto iam ſaeculo id factum eſſe, docentem *Lipſium* docte refellit (h) *Rutgerſius.* Tamen *Alcyonius* (i) ex Ms. quodam hiſtorico *de rebus a Gothis in Italia geſtis* refert, *Attilam regem poſt partam victoriam tam ſtudioſum fuiſſe Gothicae linguae propagandae, vt edicto ſanxerit, ne quis Latina lingua loqueretur, magiſtrosque inſuper e ſua pronuincia acciuiſſe, qui Italos edocerent linguam Gothicam.* Sed non ſatis haec res certa eſt: ac fortaſſe *Attila* tantummodo publica ſcripta confici ſua lingua iuſſit,

(g) Ducem hic monachi habebant *Dionyſium Exiguum* ſaeculi VI. Abbatem.

(h) Var. lect. lib. I. cap. 13.

(i) Lib. II. de exilio p. 213.

iuſſit, more Romanorum (*k*) veterum, quorum praeſidibus non licebat alia, quam Latina, lingua vti in prouinciis. *Auguſtini* tempore linguam Latinam in Africa adhuc fuiſſe popularem, ex ipſo (*l*) diſcimus. Quinto illo ſaeculo et in Gallia ſuperfuiſſe vſum huius linguae publicum, eo ipſo docet *Sidonius* (*m*) *Apollinaris*, quod concionem Latinam exhibet ad plebem ab ſe habitam. Idem tamen metuere ſe (*n*) profitetur, ne breui in Gallia *aboleatur* ea lingua et *intereat*. Perſuaſum tamen nuper nobis iuit doctiſſimus (*o*) *Colonienſis*, Lugduni vſum Latinae linguae publicum et communem ad medium fere noni permanſiſſe ſaeculi. In Italia poſt medium ſeptimum ſaeculum magis magisque inualuiſſe linguam Italorum hodiernam, non ita pridem ſtatuit (*p*) *Petrus Giannonius*. Verum certus temporis articulus conſtitui non poteſt, cum eiusmodi immutatio non ſimul et ſemel, ſed ſenſim ac ſine ſenſu fieri ſoleat.

XXVIII.

(*k*) Vid. *Merillius* Not. philol. in paſſionem Chriſti p. 37; *Baelius* Dict. v. *Claude* not. A. *Eckhardus* in Tomo XI. Miſcell. Lipſ. p. 21. ſqq.

(*l*) Lib. II. de doctr. Chriſt. cap. 11. et Confeſſ. lib. I. cap. 14.

(*m*) Lib. VII. epiſt. 9.

(*n*) Lib. II. epiſt. 10. et lib. VIII. epiſt. 2.

(*o*) Hiſt. liter. Lugdun. P. II. p. 111.

(*p*) Hiſt. Neapol. lib. IV. p. 283.

XXVIII.

Erat quidem hac tempeſtate ſe praebiturus inſtauratorem literariorum ſtudiorum (*q*) *Carolus M.* ipſe literarum haud rudis, et in Germania, Gallia atque Italia plures condebat ingeniorum officinas. Verum quam parum (*r*) profecerit, locupletem habemus teſtem *Lupum*, Ferrarienſem abbatem, qui in prima ad Eginhardum, Caroli M. amicum, epiſtola grauiter queritur, *ſuperſtitioſum otium* ſuo aeuo literarum ſtudiis praeferri; ſe ne praeceptorem quidem nanciſci potuiſſe, nec *amori literarum*, *ab ipſo fere initio pueritiae ſibi innato*, ſatisfacere; iſto tempore *priorum ſtudia longo ſitu collapſa paene interiiſſe*; per Carolum quidem Magnum reuocari coepta eſſe, et aliquantum extuliſſe caput; ſed eo defuncto

(*q*) Vid. *Auentinus* Annal. Boi. lib. IV. cap. 8. §. 31. ſqq. *Launoius* lib. de ſcholis celebr. cap. 1. et 2; *Conringius* Antiq. Acad. p. 322. ſqq. *Tribbechouius* lib. cit. cap. I. p. 23. ſqq. *Burcardus* de fatis Lat. ling. P. II. p. 31. ſqq. De opere *Carolino contra cultum imaginum*, cuius tamen ſcriptor *Alcuinus* fuit, lege ſis meam ad ipſum Praefationem.

(*r*) Illud etiam cognitu dignum, tantum aliquam Latinarum literarum inſtaurationem *Carolo M.* deberi. Nam ipſe, vel potius interpres eius *Alcuinus*, lib. II. *de imaginibus* cap. 17. oſtendit, ſuo aeuo linguam Graecam ignotam fuiſſe Latinae Eccleſiae. Ac traditur *Rabanus Maurus*, *Alcuini* diſcipulus, primus in Germaniam inuexiſſe Graecas literas.

cto ruſus neglecta eſſe literarum ſtudia. Cuius rei culpam haud immerito cum (s) *Conringio* tribuimus ſucceſſoris, Ludouici Pii, *ſuperſtitioſae pietati:* quo quidem melior et literarum amantior literatorumque ſtudioſior fuit filius, Carolus Caluus, *Maecenas huius ſaeculi* dictus a (t) *Conringio:* ſed nec tum veterno excuti ſe paſſum eſt male pium ſaeculum, neque aurorae ſucceſſit dies vndiquaque ſereniſſimus.

XXIX.

Nec maior fuit Orientis felicitas, ſuperſtitione et hic plerisque omnibus eripiente mentis oculum, Styli quidem cultura hic minus, quam in Occidente, negligebatur: at ſcribentium induſtria non fere niſi in componendis Chronicis, Sanctorum vitis, et homiliis verſabatur: niſi quod *nonum* ſaeculum ſuo fulgore illuſtrauit *Photius*, velut inter ignes luna minores. Fuit quidem etiam *Theodorus Studita* (u) huius aeui ſcriptor multorum voluminum. Aſt parum profecto debet huic idololatriae martyri vera ſapientia. Potiori iure hic laudamus Imp: *Leonem*, *Sapientis* (hoc eſt, *eruditiſſi-*

G 2

(s) Lib. cit. p. 329.

(t) p. 328.

(u) De ſcriptis eius vid. *Fabricii* Bibl. Gr. lib. V. cap. 33. p. 234. ſqq. et T. XII. p. 275. ſqq. itemque *Io. Imman. Mullerus* in ſingulari Diſp. A. 1721. edita *de Studio et claris Studitis* p. 21. ſqq.

tiſſimi) cognomine clarum. Hic enim plurima (*x*) ſcribendo ſignum ipſe aliquod ciuibus ſuis ſuſtulit ad rite colenda literarum ſtudia. De *Ioanne Damaſceno*, ſaeculi *octaui* lumine haud ſatis liquido, quae paulo ante dixi, ſufficiant.

XXX.

Ad Occidentem vt referamus oculos, ſolito plures *nono* ſaeculo ſcriptores offendimus, feruentibus ſcilicet hic illic adhuc ſtudiis a Carolo M inflammatis et ab (*y*) Aelfredo, Angliae rege, ſed paulo poſt miſere deferueſcentibus. Occurrit enim nobis *Rabanus Maurus*, (cuius de vita et ſcriptis diligentisſime expoſuit *Buddeus* vel Reſpondens eius in ſingulari Diſputatione A. 1724. edita,) *Haymo*, (vterque *Alcuini* diſcipulus,) *Walafridus Strabo*, *Seruatus Lupus*, (*Mauri* diſcipuli,) *Otfridus*, *Eginhartus*, (*z*) *Ioannes*

(*x*) Vid. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. V. cap. 5. p. 363. ſqq. et *Olearius* Bibl. eccl. T. I. p. 439. ſq.

(*y*) Vitam huius *Aelfredi* vel *Alfredi M.* tribus libris comprehendit et Oxon. 1678. edidit *Io. Spelmannus*, qui lib. II. n. 38: *Scholas* inquit, *et Academias inſtituit, artes et diſciplinas reduxit. Ipſe multa carmina ſcripſit.* Plura de hoc Angliae Carolo M. deque ſcriptis eius reperies in *Oudini* T. II. de ſcript. eccl. p. 309. ſqq. et *Olearii* Biblioth. eccl. T. I. p. 36. et *Fabricii* Biblioth. medii aeui T. I. p. 65.

(*z*) Deprauata eſt haec ſcriptura. Nam aequales *Eginharti*

nes (*a*) *Erigena, Hincmarus Rhemenſis, Regino, Anaſtaſius* (*b*) *Bibliothecarius.*

XXXI.

At exſtincta cum his eſt literarum laus adeo, vt proximum ſaeculum nomen acceperit *obſcuri et barbari. Saeculum infelix* vocat (*c*) *Bellarminus, in quo nulli ſcriptores illuſtres; ſaeculum ſterile* noſter (*d*) *Calixtus*

harti, Lupus Ferrarienſis et *Poeta Saxo, a Leibnitio* editus, eum vocant alter *Einhartum*, aliter *Einhardum*. Ac poſterius quidem mihi videtur rectius propterea, quia et ſcribitur *Bernhardus*, *Eberhardus*. • Quid vero ſignificet nomen *Einhardi*, coniectura aſſequi conatus ſum in *Actis erud.* 1711. p. 530. quam adhuc probo, quia in aliquot MSS. is appellatur *Enhardus*. Vid. *Reimmanni* Biblioth. Vindob. p. 129. et 130.

(*a*) De hoc ſatis multa dixi in *Actis Philoſ.* T. III. p. 858. ſqq. vbi p. 880. pro *harmonia* reſcribendum eſſe *harmoniam*, recte et acute animaduertit *Mattheſonius* in *Patriota* ſuo *muſico* p. 32. Caeterum *Ioannem Erigenam* fuiſſe natum in Hibernia, erudite pugnat *Leibnitius* in Prolegom. ad T. I. Script. Brunſuic. §. 25. et in ipſo illo Tomo p. 22. Ac *Marianus* quoque *Scotus* Hiberniniam habuiſſe patriam nonnullis creditur.

(*b*) Scripta eius *Fabricius* recenſet Bibl. Gr. lib. V. cap. 35. p. 337. ſq. *Anaſtaſii* huius *Vitae Pontificum* tres eodem paene tempore habuerunt editores Italos, eosque eruditiſſimos, *Franc. Blanchinum. Ioan. Vignolium*, et *Lud. Ant. Muratorium*. De prima harum editionum vid. *Acta erud.* A. 1719. p. 425; 1725. p. 153. et 1731. p. 149; de ſecunda A. 1727. p. 52; de tertia A. 1724. p. 377. ſq.

(*c*) Chronologiae p. 89.

(*d*) Appar. theol. p. 129.

Calixtus, *et ſcriptoribus inſignibus deſtitutum.* Imo vero habuit hoc ſaeculum ſcriptores illuſtriſſimos, vnum Papam, alterum Imperatorem, tertiam mulierem. *Syluestrum II.* (*e*) dico, *Conſtantinum* (*f*) *Porphyrogenitum*, et (*g*) *Roswitam*, Saxoniae noſtrae decus immortale. Ac miraculi inſtar eſt, obſcuriſſimo illo ſaeculo et (*h*) literarum vsque adeo experte tres eruditionis laude exſplenduiſſe eius generis perſonas, a quibus praereptum iri caeteris mortalibus palmam ingenii, vix ac ne vix quidem vllo tempore veroſimile eſt. Certe nulla aetas ſimile vidit exemplum, nec, vt opinor, iterum videbit vnquam.

XXXII.

Si quaeris, cur hoc temporis tractu ad incitas redactae fuerint Muſae, non aliam video huius calamitatis cauſam, quam quod et inhonorata tum erant optima illa ſtudia, et via ad eruditionem nimium ſalebroſa. Non enim publicis ſumtibus alebantur docto-

res

(*e*) Vid. *Naudaeus* lib. de magiae ſuſpectis cap. 19. §. 8. et 9; *Launoius* lib. de ſcholis celeb. cap. 21; *Koelerus*, Prof. Altorf. ſingulari Diſp. A. 1720. edita.

(*f*) Vid. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. V. cap. 5. p. 486. ſqq.

(*g*) Vid. *Oudinus* T. II. p. 502. ſqq.

(*h*) Gallos tamen huius ſaeculi ſcriptores minus eſſe barbaros caeteris, contendit *Bailletus* Iudiciorum T. I. p. 322.

res iuuentutis in ſcholis atque Academiis, ac bonorum librorum ſumma erat caritas, praetereaque doctiſſimus (*i*) quisque haereſeos vel ſuſpicionem vel notam effugere vix ac ne vix quidem poterat. Crediderim etiam, haud paucos ſic, vt olim pii Eliae aeuo, latuiſſe in tenebris, qui cum ſatis docti eſſent, vel audacia vel occaſione carerent prodeundi in publicum et ſcribendis libris nomen ſuum ad poſteros propagandi. Iniucundum ſcilicet eſt, odioſum etiam, ineptum denique, docere, vbi nemo eſt, qui doceri geſtiat. Certe non videtur mihi decimum (*ii*) ſaeculum *Luitprandum* et *Roswitam*, vndecimum *Lambertum* hiſtoricum, mirae ſcriptores elegantiae, procreare potuiſſe, niſi fuiſſent alii, quorum vel inſtitutione vel aemulatione vel hortatu tam longe fuiſſent prouecti in literarum curriculo. Quanquam publicae illius temporis querelae docent, perrares fuiſſe interiorum literarum cultores, ipſaque monaſteria, erudiendae (*k*) quidem illa iuuentu-

(*i*) *Abaelardus*, *Virgilius* Salzburgenſis, *Berengarius*, ipſe Papa *Syluester II.*

(*ii*) Hoc ſaeculo etiam vixit *Eutychius Batricides*, patriarcha Alexandrinus: de cuius opere Arabico vid. *Hottingerus* Hiſt. ecc. T. II. p. 34. ſqq. et *Renaudotus* Hiſt. patriarcharum Alexandrinorum p. 246. ſqq.

(*k*) Vid. Matt. *Schookius* lib. de bonis eccl. Sect. I. cap. 27.

ti dicata, et ſuum ſingula Scholaſticum (*l*) habentia, conuerſa fuiſſe in ſcholas (*m*) cantionum, ſuperſtitionum, caecaeque obedientiae. Illud vnum laudi ducendum eſt collegiis monachorum, quod aſſiduis veterum librorum deſcriptionibus fortiter obſtiterunt, quo minus ii interirent. Ita dum ingenium ſuum non poterant, manus tamen commodabant reip. literatae, atque haec eſt cauſa, recte obſeruante (*) *Barthio*, cur tam multi adhuc nobis ſalui ſint ex bonis ſcriptoribus. Quanta vero induſtria monachorum fuerit in libris deſcribendis, hiſce docet verbis (*a*) *Petrarcha: Alii membranas radunt, alii libros ſcribunt, alii corrigunt, alii illuminant, alii ligant et ſuperficiem comunt.* Quibus ſimillima *Trithemii* verba exhibet in *Amoenitatibus* ſuis *Schelhornius T. VII. p. 284.*

XXXIII.

Sed ad hiſtoriae filum reuertimur, et ſubſequentia duo ſaecula breui contemplamur. *Vnde-*

27. et Sect. II. cap. 3. et 23; *Leukfeldius* Antiq. Walkenrid. Cap. V. *Mabillonius* lib. de ſtudiis monaſticis.

(*l*) Vid. Praef. mea ad *Tribbechouium* p. 10. ſqq.

(*m*) Haec verba ſunt *Spanhemii* Comp. Hiſt. eccl. Sacer. X. cap. 2. p. 279.

(*) Aduerſ. lib. II. cap. 4.

(*a*) Lib. IX. epiſt. 5. p. 321.

Vndecimum igitur ſaeculum ornabant (*b*) *Fulbertus* Carnotenſis, *Burcardus* (*c*) Wormatienſis, *Ditmarus* (*d*) Merſeburgenſis epiſcopi, *Berengarius*, ille (*dd*) ſui ſaeculi Zuinglius, *Petrus* (*e*) *Damiani*, *Conſtantinus Afer*, medicus, *Marianus Scotus*, *Lanfrancus* et *Anshelmus*, Cantuarienſes archiepiſcopi, *Hermannus Contractus*, *Lambertus* Schaffnaburgenſis, *Sigebertus* Gemblacenſis, *Guido* (*f*) *Aretinus*; et Graeci, *Michaël*

G 5 *Pſellus*,

(*b*) De his omnibus, *Lanfranco* et *Lamberto* exceptis, notitiam pete ex *Oudino* T. II. p. 519. ſqq. De *Fulberto* etiam vid. *Pagius* ad A. C. 1007. §. 1. vbi docet, eximium eum fuiſſe ſtudii literarum et cultorem et adiutorem.

(*c*) Siue *Brocardus*. Inde *Brocardica* hodieque dicuntur prouerbio. Vid. *Fabricius* Bibl. Lat. IV. 10. p. 844. et Bibl. Gr. VI. 2. p. 79; *Grauina* lib. I. de orig. iur. ciu. p. 179; *Thomaſius* Diſp. de praeſumtione bonitatis §. 2.

(*d*) *Leibnitius* T. I. Script. Brunſuic. p. 323. ſqq. edidit *Ditmarum reſtitutum*, hoc eſt, plenum ac perfectum, cum prioribus in editionibus permulta deſint. *Omnium ille primus eſt, qui ex Germaniae optimatibus hiſtoriae patriae ſcribendae manum admouit*, inquit *Sagittarius* Introd. in Hiſt. eccl. cap. 23. §. 15. vbi et MS. exemplar Dresdenſe Ditmariani operis commemorat.

(*dd*) De hoc vid. *Hottingerus* Hiſt. eccl. T. II. p. 527. ſqq. et *Fabricius* Bibl. medii aeui p. 570. ſqq.

(*e*) Eſt hic inter veritatis teſtes Flacianos p. 270. ſqq.

(*f*) Hic τὸ *vt*, *re*, *mi*, *fa*, *ſol*, *la* excogitauit, eaque re multo faciliorem reddidit artem muſicam. Vid. *Sigebertus* Gemblac. ad A. 1028. et *Oudinus* T. II. p. 600.

Pſellus, vir (*g*) ſummus, *Theophylactus*, *Georgius Cedrenus*, *Ioannes Xiphilinus*, *Ioannes Italus*. Saeculi *duodecimi* heroës literarii fuerunt *Iuo* Carnotenſis, *Irnerius*, ICtorum patriarcha, hoc eſt, primus (*h*) inſtaurator iuris ciuilis Romani, *Hugo de S. Victore*, *Petrus Abaelardus*, Scholaſticae cum philoſophiae, tum theologiae parens, *Petrus Cluniacenſis*, *Petrus* (*i*) *Lombardus*, *Petrus Comeſtor*, *Petrus Rigenſis*, *Petrus Bleſenſis*, *Gratianus*, *Bernhardus* (*ii*) ſanctus, *Bernhardus Morlacenſis*, *Ioannes* (*α*) *Sarisberienſis*, *Helmoldus*, *Guntherus* poëta, *Giraldus Cambrenſis*, *Galterus*, ſcriptor (*k*) *Alexan-*

(*g*) Poſt *Allatium* diligentiſſime de eo *Oudinus* agit T. II. p. 646. ſqq.

(*h*) De eo vid. *Fichardus* in Vitis ICtorum Cap. I. et *Reimannus* Hiſt. lit. Germ. T. II. p. 430. ſqq.

(*i*) Tot tantique *Petri* eo tempore florentes occaſionem, ni fallor, dederunt vulgato illi Logicorum: *Petrus currit*.

(*ii*) De huius ſcriptis vid. *Fabricius* Bibl. medii aeui p. 598. - 631.

(*α*) Diligenter de hoc egit *Brukerus* Hiſt. philoſ. T. V. p. 1042. ſqq.

(*k*) Ego *Alexandreidis* huius editionem Ingolſtadienſem anni 1541. poſſideo, et illud quidem exemplar, quod cum editis et MSS. libris comparatum denuo prelo ſubiicere in animum induxerat *Chriſt. Daumius*. Secutus autem eſt *Galterus* hic *Curtium* et ſaepe ad verbum expreſſit. Vnde eius cum Curtio collatione nonnulla ex hoc menda tolli poſſunt: id quod experiendo didici.

lexandreidos, *Rupertus Tuitienſis*, *Otto* (*l*) *Friſingenſis*; et Graeci, *Euthymius* (*m*) *Zigabenus* vel potius *Zigadenus*, *Ioannes Zonaras*, *Anna Comnena*, *Simeon* (*n*) *Metaphraſtes*, (*o*) *Euſtathius*, *Theodorus Balſamo*, *Ioannes* (*p*) *Tzetzes*. Adiungo ſcriptores (*q*) belli ſacri in Iudaeam ſuſcepti, quos inter eminent *Guilielmus Tyrius* et *Bernardus* (*r*) poëta

didici. *Freinshemius* quidem hoc labore fungi non potuit. Nam ne viſum quidem ſibi vnquam *Galterum*, fatetur Comment. ad Curtii IX. 5. 13.

(*l*) De hoc vid. *Conringius* Antiq. Acad. p. 343.

(*m*) Eius *Panoplia dogmatica orthodoxae fidei*, cuius Latina verſio iam A. 1555. in Italia fuit edita, demum A. 1710. Tergobyſti in Walachia prodiit in lucem Graeca. Vid. *Rich. Simonii* Biblioth. crit. T. III. cap. 10. et *Fabricii* Bibl. Gr. lib. V. cap. 11. p. 460. ſqq. Quae is de Bogomilorum ſecta habet, in ſuo de illis haereticis libro edidit illuſtrauitque *Wolfius*.

(*n*) De hoc vberrime *Oudinus* T. II. p. 1301. ſqq.

(*o*) De huius comment. in Homerum vid. *Fabricius* lib. II. Bibl. Gr. cap. 3. §. 8. et 9.; *G. Arnoldus* Hiſt. eccl. lib. XII. cap. 3. §. 1.

(*p*) Vid. *Fabricius* Bibl. Gr. lib. V. cap. 42. §. 3. p. 245. ſqq.

(*q*) Hos vno volumine, quod inſcripſit *Geſta Dei per Francos*, complexus eſt *Bongarſius*, A. 1611. edito. De hiſce ſcriptoribus etiam differit ac iudicium ſuum exponit *Th. Dempſterus* in praef. ad *Accolti* opus *de bello illo ſacro*; itemque *Miraeus* in Auctario de ſcript. eccl. n. 358.

(*r*) Isque elegans. Multos eius verſus ſuis ad *Accoltum* anno-

poëta. Nec tacendus ſcriptor huius aetatis Islandus, *Arius*, cognomento (*a*) *Froda*, id eſt, *polyhiſtor*, cuius librum Hafniae 1733. cum annotationibus ſuis edidit *Andr. Buſſaeus*.

XXXIV.

Apparet hinc, ſaeculo XII. in vtroque orbe acrius excoli coepiſſe cum iucundiores, tum ſeueriores literas: cuius rei in Occidente quidem praecipua cauſa erat ſchola Pariſienſis, et praecipuus eius vrbis, licet non publico ſtipendio conductus, magiſter, *Abaelardus*. Sane quemadmodum, *veteris Graeciae philoſophorum omnium ingenia Socratico ore defluxiſſe*, obſeruat ex vero *Velleius* (*s*) *Paterculus*, ſic (*t*) *Abaelardus* non ſolum vocatus eſt in epitaphio, ſed vere fuit *Gallorum Socrates*, hoc eſt, dux et auctor gregis literati numeroſiſſimi.

XXXV.

Excitati nouo hoc ſtudia aemulantium ſtrepitu etiam Iudaei ſunt ad colendas flagranti induſtria literas, vixeruntque hac tem-

annotationibus paſſim inſeruit *Dempſterus*, qui et de dignitate eius agit p. 242.

(*a*) Vid. omnino *Kohlii* Noua literaria (*Hamburgiſche Berichte*) anni 1734. p. 122. - 126. et 163.

(*s*) Lib. I. Cap. 16. n. 4.

(*t*) De eius fatis ac ſcriptis vid. *Acta Philoſ.* T. III. p. 529-586.

tempeſtate ac plurimos compoſuerunt (*u*) libros *Salomo Iſacides*, quem vulgo *Iarchium* nominant, *Abeneſra*, *Ioſephus Kimchi* cum filiis *Moſe* ac *Dauide*, *Moſes Maimonides*, *Beniamin Tudelenſis*.

XXXVI.

Caeterum Pariſienſis illa ſchola, tanta capiens incrementa, vt toti orbi eſſet miraculo, ne forte arma in Papae regnum aliquando conuerteret, hic ſapientiſſime prouidit, ſcholam illam ſummis ornans priuilegiis, at ſimul Regi ereptam ſuo (*x*) ſubiiciens imperio. Factum hoc eſſe ſaeculo *decimo tertio*,

(*u*) Vid. *Wolfii* Biblioth. Hebr.

(*x*) Hoc conſilio numerabantur omnes Profeſſores inter clericos. Vid. *Conringius* Antiq. Acad. p. 364. ſq. Etiam Cancellarios Academiis Papa praeficiebat Epiſcopos, e. g. Francofurtanae Lebuſenſem, Lipſienſi Martisburgenſem, Roſtochienſi Suerinenſem, Gryphiswaldenſi Caminenſem, Erfurtenſi Moguntinum, Ingolſtadienſi Aichſtadienſem. Vid. *Mallincrotii* lib. de Archicancellariis S. Rom. Imp. cap. VI. extremo p. 210. ſq. Animaduertenda vero et haec ars Papae eſt, quod in Academiis primum locum aſſignauit theologis caeterarumque diſciplinarum doctores eorum ſiue imperio ſiue tyrannidi ſubiecit; quodque philoſophos, a quorum ingeniis ſibi maxime metuebat, occupare iuſſit locum vltimum. Expreſſit haec res multum querelarum philoſophis, item philologis, qui ne poſt Reformationem quidem deſiere theologos arguere odii in erectiores literas. *Eſt hoc omnino velut inſitum theologis*, inquit *Sleidanus* lib. V. extremo, *vt viros doctos exagitent.*

tertio, contendit (*y*) *Conringius*, ab iis diſſentiens, qui ad remotiora tempora referunt ſcholarum vniuerſalium, quas *Vniuerſitates* olim et *Studia generalia*, hodie *Academias*(*z*) appellant, originem. Nec male ſuc-

tent. Similia *Pufendorfii* et *Bersmanni* dicta ex MSS. epiſtolis protuli lib. IV. Poeciles p. 555. et in *Actis Philoſ.* T. III. p. 645. Etiam *Eraſmus* theologos (hoc eſt, vulgus theologorum) vocat *peſtem fatalem bonarum literarum* in ea epiſtola, quam A. 1519. ad *Lutherum* ſcripſit. Exſtat ea in *Epiſtolarum* ipſius libro ſexto p. 257. ſq. inſerta quoque a *Schiltero* libro ſeptimo *de libert. Eccl. Germ.* cap. I. §. 13. p. 832. ſq. Adde, quae infra dicentur de Treuoltienſibus et Loeſcherianis Ephemeridibus. Sed redire me cogit ad ordinem diſciplinarum Academicum ſapiens *Io. Freinshemii* meditatio, quam his expreſſit verbis in lib. de Electorum et Cardinalium praecedentia §. 26. p. 39; *Pontificum auctoritate conſtitutas eſſe plerasque Academias, conſtat. Ne miremur, ſi maxime honorarunt ordinem, in quo ipſi honorabantur. Is autem tum* Theologorum *vocabatur. Iuris ciuilis nulla dum erat notitia: Pontificium obtinebat. Huius ergo profeſſores iure ſuo locum primo proximum nacti. -- Nec ſperni Medici poterant. Philoſophia, quae tum erat in vſu, nihil habebat, cur de primatu contenderet. Ciuilem ſapientiam non doceri, Papae intererat. Eandem ob cauſam iacebant bonae literae et ſtudium hiſtoricum. Poſtquam emerſit vera philoſophia, iam occupatus erat locus, et ſecundum legem conuiualem ſedes incommodiores decernuntur tarde venientibus.*

(*y*) Antiq. Acad. p. 104.

(*z*) Quo tempore orta ſit haec appellatio, docui ſingulari Diſſer-

ſucceſſit hoc Papae conſilium. Quippe per aliquot ſaecula in illis Academiis cum philoſophia, tum theologia Papatis vinculis conſtricta manſit, atque adeo tantum aberat, vt *Scholaſtici* (hoc enim nomen Profeſſorum erat,) veras Muſas in orbem reducerent, vt eas potius Papaeo ſuo monopolio opprimerent, pro vera eruditione (*a*) animos complentes nugis et erroribus atque γνώσει ψευδωνύμῳ. Caeterum cum Scholaſtici illi eruditorum nomen tot ſaeculis mentiti ſint, operae pretium facturus videor, ſi paucis exponam ipſorum hiſtoriam.

XXXVII.

Scilicet nono ſaeculo auſpiciis *Mamonis*, ex ſucceſſoribus Muhammedis Chalifae doctiſſimi, plerique Ariſtotelis libri in Arabicam linguam traducti ſunt, et hoc ſigno ad ſtudia excolenda ſublato Arabes magno impetu in philoſophiam, aſtrologiam, medicinam, caeteraſque artes incubuerunt. Vid. *Hottingeri Analectorum* Diſſertatio ſexta tota. Non quidem ii pro eo, ac par eſt, phi-

Diſſertatiuncula, inſerta *Novae Bibliothecae Rengerianae* T. V. p. 363. ſqq. Conf. *Hechtii* Germania ſacra et literata P. II. lib. 14. cap. 2. p. 529. ſqq.

(*a*) Accuratiſſimum iudicium de literatura Scholaſticorum fert *Pufendorfius* Introduct. in Hiſt. Cap. XI. §. 34. Vberius vide in mea Praefatione ad *Tritbeshouium*.

philoſophabantur. In philoſophia (*b*) enim coeci erant ſectatores Ariſtotelis: in aſtrologia ita ſuperſtitioſi, vt nihil ſupra. Interim cum in Hiſpania ſedem fixiſſent, prouocarunt æmulationem Chriſtianorum, quos puduit Muhammedanis inferiores eſſe eruditione. Hinc et ipſi amore Ariſtotelis correpti, magnaeque doctrinae laudem affectantes, non leui ardore literarum ſtudia tractanda ſuſceperunt. Inter Arabes illos praecipue conſpicui fuerunt *Auicenna*, qui An. 1050. floruit, et centum annis iunior *Auerroës*: vt omittam (*c*) *Alchindum*, *Alchabitium*, *Algazelem*, *Almaſarem*, *Auempace*, *Abubecher*, *Alpharabium*.

XXXVIII.

Horum igitur aemulatione (*d*) incenſi Scho-

(*b*) Exſtat *Io. Petri Ludouici* Diſp. hiſtorica de philoſophia rationali apud Arabes et Turcas. Conf. *Walchii* Hiſt. Logicae lib. II. cap. 1. Sect. 2. §. 3 et 4. Hodieque in vrbe Africae Fezza eſſe dicitur bibliotheca publica Arabicis libris refertiſſima.

(*c*) De hoc Arabum philoſopho eruditam Diſſertationem Helmſtadii edidit *Io. Gottfr. Lakemacherus* A. 1719. qui eodem anno praeſide *Kochio* ibidem diſputauit *de ſtudiis Arabum.*

(*d*) *Scholaſticos* fuiſſe diſcipulos Arabum, docet *Tribbechouius* lib. de Scholaſticis cap. 3. §. 3. p. 126. ſqq. vbi et *Golio* ſubſcribit, Arabum philoſophos vocanti *Patriarchas Scholaſticorum.* Etiam *Scaliger* in Epiſt. 362: *Florentibus Arabum rebus*, inquit, *tunc ſumma meliorum*

Scholaſtici acerrimis ſtudiis coluerunt philoſophiam Ariſtotelis. Etſi enim, qui primus habetur (*e*) Scholaſticus, *Petrus Lombardus* ſaeculo duodecimo theologiae totum ſe dediderat, ſcriptis quatuor *Sententiarum* libris, qui ipſi nomen *Magiſtri Sententiarum* conciliarunt, et ipſius ſectatoribus commentatoribusque appellationem *Sententiariorum*; ſtatim tamen ſaeculo decimo tertio (*f*) *Albertus M.* Ariſtotelicam philoſophiam cum theologia coniunxit: quod et diſcipulus ipſius fecit (*g*) *Thomas Aquinas*, itemque *Ioannes Duns Scotus*. Hi duo ſingulas

rum literarum imperitia in tota Eccleſia Latina erat, cum bonae diſciplinae inter Muhammedanos maxime vigerent. Et profecto, quicquid Latini ſcripſerunt, poſtquam illos inſcitiae ſuae admonuit Arabum induſtria, id totum Arabibus acceptum ferre debent, philoſophiam, medicinam, et mathematica. Conf. *Acta Philoſ.* T. III. p. 41. et 42.

(*e*) Subaudi *Occidentis.* Nam in Oriente iam octauo ſaeculo *Ioannes Damaſcenus* procrearat theologiam Scholaſticam, a poſteritate ipſius ſtudioſe retentam propagatamque. Vid. *Heineccii* Hiſt. Eccleſiae Graecae P. I. cap. 2. §. vlt.

(*f*) Huic magnificum praeconium tribuit *Auentinus* Annal. lib. VII. cap. 7. §. 13. ſq.

(*g*) Huius rogatu *Heinricum Brabantinum*, Dominicanum, omnes Ariſtotelis libros in Latinam linguam ad verbum tranſtuliſſe; *Auentinus* docet Annal. lib. VII. cap. 8. §. 19. *Trithemius* tamen alii Brabantino Dominicano id tribuit, *Thomae de Cantiprato*, lib. de ſcript. eccl. cap. 469. Quam vero miſera ſit illa verſio,

 duce

gulas Scholaſticorum ſectas conſtituerunt, *Scotiſtarum* atque *Thomiſtarum*. Ac praeter hos ſaeculo illo XIII. floruerunt *Alexander Alenſis*, *Petrus Hiſpanus*, et *Aegidius Romanus*; ſaeculo XIV. *Guilielmus Occamus*, *Gregorius Ariminenſis*, *Durandus a S. Porciano*, et *Franciſcus Mayronius*; ſaeculo XV. (*a*) *Gabriel Biel*: vt caeteros minus clari nominis ſilentio praeteream. Caeterum rei literariae per hoc hominum genus (*b*) parum fuit conſultum, neglecto quippe ab ipſis

duce *Gaſſendo* manifeſtum feci in *Actis Philoſ.* T. III. p. 42.

(*a*) De hoc ſingularem Diſputationem praeſide *Wernsdorfio* 1719. habitam edidit *Hier. Wig. Biel*, permotus communitate nominis.

(*b*) Hic alia omnia orbi perſuadere conatus eſt doctiſſimus vir, *Polycarpus Lyſerus*, in Diſſ. A. 1719. Helmſtadii edita *de ficta medii aeui barbarie*, eamque ſententiam iterum propugnauit initio *Hiſtoriae poëtarum medii aeui*, ſequenti anno editae. In Halenſium *Bibliotheca Academica* A. 1719. p. 38. iudicatur, eum oſtendiſſe, ſe etiam manifeſto falſis aliquem veroſimilitudinis colorem illinere, hoc eſt, Aethiopem dealbare, valere. Breuiter quoque confutatus fuit in Lipſienſium Latine ſcriptis *Nouis Literariis* A. 1719. p. 90. ſq. Copioſius vero eum refellit *Burckhardus* P. II. de fatis Lat. linguae p. 63-94. et *Io. Frid. Bertramus* in Meletematibus literariis p. 179. ſqq. Etiam A. 1727. publica Oratione eum confutauit, vt e Programmate d. 24. Apr. edito cognoui, *Andr. Sam. Gesnerus*, Gymn. Rotenburg. ad Tubarim Rector. Veriſſime itaque ſtatuimus, duo hac aetate literatis, acri licet ſtudio tractantibus literas, defuiſſe, *rationem* atque *orationem*, hoc eſt, philoſophiam veram et eloquentiam.

ipſis linguarum, hiſtoriarum, antiquitatum ſtudio, ac philoſophia omni partim in nugas conuerſa, partim in inſtrumentum regnantis ea tempeſtate religionis.

XXXIX.

Porro in Academiis, quas hodie appellamus, primis temporibus duntaxat ſeptem liberales, quas vocant, artes docebantur, quibus philoſophia abſolui credebatur. Vnde philoſophi dicti *Artiſtae*, et in Academia Pariſienſi hodieque ſoli philoſophi fiunt Rectores, ſcilicet quia caeterae Facultates poſtero demum tempore acceſſerunt. Philoſophicae Facultati primum acceſſit Theologica, eo tempore, quo Lutetiae *Lombardus* Scholaſticae Theologiae parens factus eſt. Imperatores addiderunt tertiam, Iuridicam: horumque aemulatione Papae profeſſionem iuris Canonici inſtituerunt. Tandem Medica quoque Facultas locum in Academiis nacta eſt. (*i*) Alicubi etiam vna ſolum Facultas fuit, vt Medica in celebri illa ſchola (*k*) Salernitana. Toto vero orbe celebratiſſimae ſcholae fuerunt *Colo-*

 nienſis

(*i*) Vid. *Iac. Thomaſius* Obſ. Hal. T. VI. Cap. 14. 15. 18. et 20. itemque filius eius, *Chriſtianus*, in Programm. p. 958. ſqq. et 668.

(*k*) De hac pluribus agit *Conringius* Antiq. Acad. p. 98. ſqq. et 351. Vid. et *Stollii* Hiſt. Medicinae p. 117. et 851.

nienſis et *Pariſienſis*, quibus non multum inferior fuit *Oxonienſis*. Hinc vetus quidam (*l*) poëta:

Agrippina et Pariſium, duo regna Mineruae.

Introducere etiam primis ſtatim temporibus placuit *gradus* ſiue honores Academicos: cuius argumenti ſcriptores nuper adduxi in *Actis Philoſophorum T. III. p. 595. ſq.* ibique *p. 597. ſqq.* egi de titulo *Magiſtri.*

XL.

Hac occaſione animaduerti meretur, nihil commodis ſuis inimicius, adeoque nihil humano generi ſalubrius facere potuiſſe Romanos Pontifices, quam quod ciuitates ſcholaſticas, rem olim inauditam, quas hodie Academias vocamus, paſſim locorum ac gentium condiderunt, eisque tantum ſplendoris tantumque opum adiunxerunt, vt non minus, quam aliae ciuitates, perpetuitatem ſibi poſſint promittere. Poſtquam enim eae in terris Proteſtantium a tyrannide Romana ſe vindicarunt in libertatem, factae ſunt firmiſſimae arces ſapientiae, quibus ſaluis perpetuo exulandum erit barbariei, et vnde coloniae literariae quamplurimae iam olim

(*l*) Apud *Benthemium* Stat. Holland. P. II. p. 185. Exſtat *Pariſienſis Academiae Hiſtoria* auctore *Bulaeo*, cuius recenſio exhibetur in *Bibliotheca Thomaſiana* T. I. p. 23. ſqq. 140. ſqq. et T. II. p. 1. ſqq. 185. ſqq. *Oxonienſis Academiae Hiſtoriam* ſcripſit *Antonius Woodius.*

olim deductae ſunt, et deducentur in poſterum. Fatendum igitur eſt, cum Papatus ſtudiis ſapientiae olim attulerit interitum, eundem (*m*) poſtea condendo Academias vitam reddidiſſe iisdem ſtudiis et vigorem incredibilem. Nec profecto eruditio ſacra *Luthero* duce triumphare potuiſſe, certe non diu triumphatura fuiſſe videtur, niſi nutrices ac tutrices nacta eſſet Academias. Ex quo vero theologia illa emendata ſtabilem in Academiis accepit ſedem, non ſolum ipſa induta fuit robore inexpugnabili, verum etiam caeteris (*n*) diſciplinis tanta vis lucis affuſa eſt, vt prae noſtro ſaeculo Auguſtea illa aetas iamdudum deſierit eſſe aurea. Sed redeamus in viam.

XLI.

Saeculo *decimo tertio* praeter (*α*) Pariſienſem

(*m*) Poteſt igitur de Romano Pontifice dici, quod in Achillem, cuius haſta et grauiſſime vulneratus et ſanatus rurſus fuiſſe fertur Telephus, luſit *Ouidius* Triſt. V. 2. 5.

Telephus aeterna conſumtus tabe periſſet,
Si non, quae nocuit, dextra tuliſſet opem.

(*n*) Addo et hunc fructum Academiarum, quod, dum iudices in rebus criminalibus ab earum ICtis reſponſa petunt, ea re tum ipſi *ſeueritatem ſuam* (vt vtar *Eutropii* verbis lib. IX. 16. 1.) *aliena inuidia explent*, tum rei accipiunt iudices non ſolum iuris ſatis peritos, verum etiam prorſus incorruptos.

(*α*) *Quo tempore condita ſit Academia* Pariſienſis, vid. *A. Pagius* ad A. 802. §. 11. et 12.

ſem (*o*) Academiam conditae ſunt (*p*) Patauina, Peruſina, (*q*) Toloſana, et (*r*) Salmanticenſis. Eiuſdem ſaeculi tractu illuſtriſſimum illud Theologorum collegium, quod *Sorbona* vocatur, Lutetiae fuit inſtitutum a *Ro-*

(*o*) Optauit *Morhofius* Polyhiſt. litter. lib. I. cap. 16. §. 72. et 73. vt vir quiſpiam idoneus accuratam concinnaret Academiarum hiſtoriam: qua quippe adhuc caret orbis literatus. Habemus quidem pereruditе ſcriptas *Antiquitates Academicas Conringii*, qui in Praef. ſcribit, *ſe primum hanc materiam eruderare aggreſſum eſſe*: ſed in generalibus haerens non ſufficit deſiderio *Morhofii*. *Middendorpius* vero, qui de vniuerſi orbis Academiis opus edidit, adeo non ſatisfecit *Conringio*, vt in laudata Praef. eum iudicet *huic argumento fuiſſe multum imparem*. Idem *de Friderico Lucae* dixeris, qui *Europ. Helic.* P. III. cap. 5. et P. IV. cap. 6. hiſtoriam Academiarum perſequitur: niſi quod de recentioris aetatis Academiis tradit, quantum ſatis eſſe poſſit. Chronologiam omnium totius orbis Academiarum exhibet *Alſtedius* in *Theſauro Chronologiae* cap. 30. Etiam *Rittershuſius* ſuo in *Saluianum* Commentario, quem Academiis Germaniae dedicauit, praefixit catalogum earum, addito cuique ſuae natiuitatis anno. Idem fecit *Reimmannus* T. II. Hiſt. lit. p. 219. ſq. qui tamen nec Guelferbytanam immiſcere debebat, nec omittere Ingolſtadienſem, Friburgenſem, Baſileenſem, Herbipolenſem, Louanienſem, Dillingenſem, Rintelenſem et Harderuicenſem: de qua poſtrema vid. *Benthemius* lib. de ſtatu Hollandiae ſcholaſtico et eccleſiaſtico P. II. cap. I. §. 22.

(*p*) Vid. *Platina* in vita Coeleſtini IV.

(*q*) Vid. *Buſſierius* Hiſt. Franc. lib. VIII. cap. 17. p. 122.

(*r*) Vid. *Miraeus* Auctar. de ſcript. eccl. cap. 392; *Conringius* Antiq. Acad. p. 48.

Roberto (s) *de Sorbona*, Pariſienſi Canonico et Regis Ludouici S. Confeſſario. Praeter hunc Maecenatem alii quoque Hercules (ſ) Muſagetae fuerunt, quorum principem locum obtinet Imp. Fridericus II. de quo haec *Bulaei* (ſs) verba recitare libet; *Ariſtotelis Opera*, *Ptolemaei* Magnam Syntaxin, *Gregorii Nyſſeni libros* de natura hominis, *medicaeque artis auctores primarios de Graeco et Arabico in Latinum conuerti et Boniae doceri curauit. Idem mathematicas diſciplinas in Italia excitauit, Neapolitanam Academiam inſtaurauit, Viennenſem* (*) *erexit, Bononienſem et Salernitanam reformauit.* Adde *Iouiani Pontani* teſtimonium *lib. V. de obedientia cap. 6. p. 131.* Nec vero praetereun-

 dus

(s) *Buſſierius* lib. cit. cap. vlt. p. 166. Errat *Voſſius* lib. I. de vitiis ſermonis cap. 33. p. 148. huius Collegii originem referens ad Robertum, Regis fratrem. Alter ille *Robertus* cognomen *Sorbonenſis* accepit a vico natali. Vid. *Miraeus* loc. cit. cap. 405.

(ſ) De hoc *Herculis* titulo vid. Eumenius Paneg. primo Cap. VII. 3. et *Figrelius* lib. de ſtatuis Rom. cap. 24. Conf. *Thomaſinus* de donariis cap. 23. p. 169.

(ſs) Hiſt. Acad. Pariſ. vnde excerpta ea tertio ſuo tomo de ſcript. eccl. p. 64. inſeruit *Oudinus.* Ipſius Friderici Imp. hac de re verba ex *Petri de Vineis* Epiſtolis exhibet *Ryſſelius* in Suppl. ad *Voſſii* lib. de ſectis philoſ. cap. 7. §. 5. Conf. *Struuius* Hiſt. Germ. Diſſ. XX. §. 2. et *Schelbornius Amoen.* T. XIII. p. 200. ſqq.

(*) Recte vt hoc dictum interpreteris, *Conringium* inſpice Antiq. Acad. p. 156.

dus eſt ſilentio (t) Alphonſus X. Caſtellae Rex et Legionis, a quo nomen gerunt *Tabulae motuum coeleſtium Alphonſinae.*

XLII.

Hinc magnus fuit Muſis operantium prouentus; vt hac ipſa aetate *Vincentius Bellouacenſis* haec (u) perſcripſerit: *Temporibus noſtris non tantummodo ſaecularium litterarum, verum etiam diuinarum ſcripturarum vbique multiplicata eſt ſcientia.* Noſtra quidem mentione praeter *Vincentium* hunc dignos exiſtimo *Albertum M. Thomam Aquinatem, Alexandrum Alenſem, Alanum Magnum, Aegidium Romanum, Ioannem Duns Scotum, Robertum Capitonem* ſiue (v) *Groſteſt*, *Rogerium Baconum, Alexandrum Nequam* (w) ſiue (pro illius aetatis pronuntiatione) *Neckam, Bonauenturam, Guilielmum*

(t) De hoc *Alphonſo* praeter *Nic. Antonium*, ſcriptorem *Bibliothecae Hiſpanicae*, adi, quaeſo, *Trithemium* de ſcript. eccl. cap. 470. *Baelium* Diction. Hiſt. v. *Caſtille* et *Wolfium* Biblioth. Hebr. n. 321.

(u) Speculi hiſtorialis lib. I. cap. 2. Addit tamen, hiſtoriae eccleſiaſticae ſtudium *in neglectum veniſſe.* Iniquius igitur cenſuiſſe videtur *Leibnitius* Proleg. ad T. I. Scr pt. Brunſuic. §. 63. *hoc ſaeculum et proxime ſequens omnium ſaeculorum poſt Chriſtum natum ineptiſſima fuiſſe, Germanis certe decimum ſaeculum aureum fuiſſe prae decimo tertio et decimo quarto.*

(v) Vid. *Naudaeus* de magiae ſuſp. cap. 18.

(w) In eius epitaphio vltima haec viſuntur verba: *Dictus erat Nequam, vitam duxit tamen aequam.*

mum de S. Amore, Raymundum Martini, Raymundum Lullium, Arnoldum de Villa noua, Ioannem Pariſienſem, M. Paulum Venetum, Iacobum (*x*) *de Voragine, Antonium* (*) *de Padua, Innocentium IV.* Papam, *Petrum de Vineis, Ioannem* (*y*) *Semecam, Gervaſium Tilberienſem, Accurſium, Guilielmum*

H 5 (*)

(*x*) Ita vulgo vocatur. Verius eum *Iacobum de Varagine* vocat *Caſim. Oudinus* in opere ſuo de ſcript. eccl. T. III. Habemus eius *Legendam auream de vitis Sanctorum*, opus tam aureum, vt ſine eo Papam ex *Actor. III. 6.* dicere oportuiſſet cum Petro: *Aurum et argentum non habeo.* En iudicium *Lud. Viuis* lib. II. de cauſ. corrupt. art p. 98. *Quam indigna eſt Diuis et hominibus Chriſtianis illa Sanctorum hiſtoria, quae* Legenda aurea *nominatur, quam neſcio cur* auream *appellant, cum ſcripta ſit ab homine ferrei oris, plumbei cordis. Quid foedius dici poteſt illo libro?* Ex *Aurea* hac *Legenda* congeſtum *Calendarium etymologicum* exſtat in *Schelhornii* Amoen. T. XI. p. 324. ſqq. Vnam afferam hinc etymologiam, (ex vna vero diſce omnes,) quae exhibetur p. 357. Scilicet vnde dicitur *Catharina? Dicitur a* catha, *quod eſt* vniuerſum, *et* ruina, *quaſi* vniuerſalis ruina. *Omne enim aedificium Diaboli in ea vniuerſaliter corruit.*

(*) Hic Sanctorum concilio adſcriptus quam enormi ſuperſtitione colatur etiam nunc ab Italorum vulgo, illa docet inſcriptio, quam *Burnetus* Itin. P. II. p. 21. ſe in templo quodam vidiſſe refert: *Exaudit, quos non audit et ipſe Deus.*

(*y*) Vid. *Melch. Adamus* in Vitis IClorum p. 1. et *Reimmannus* Hiſt. lit. Germ. T. II. p. 441. ſqq.

(*) *Durantem*, *Thaddaeum* (z) *Florentinum, Guilielmum Britonem, Conradum Vrſpergenſem, Matthaeum Pariſienſem, Albertum Stadenſem, Martinum Polonum, Ioannem* (a) *Ianuenſem, Guidonem* (b) *Bonatum.* Adde his (c) Graeciae lumina, *Germanum II. Ioannem Beccum, Gregorium Cyprium*, (qui tres erant Conſtantinopolitani patriarchae.) *Nicephorum Blemmydam, Theodorum Metochitam*, *Georgium Pachymerem, Nicetam* (d) *Choniaten.* Scias vero, lector, fuiſſe hos vniuerſos non viros doctiſſimos eruditiſſimosque, ſed, vt *Cicero*

(*) Caue, confundas hunc cum alio cognomine ſequentis ſaeculi. Vid. *Olearius* Bibl. eccl. T. I. p. 306. ſq.

(z) De eo vid. *Mich. Poccianti* in Catalogo Scriptorum Florentinorum p. 162. et *Stollius* Hiſt. medic. cap. I. §. 127.

(a) Auctor hic eſt ingentis Lexici Latini, quod inſcripſit *Catholicon*: de quo vid. *Diecmannus* in Specimine Gloſſarii Theotiſci p. 3. et 4.

(b) Hic erat aſtrologus, hoc eſt, *philoſophus delirans*, vt eum appellabat *Picus* Mirandulanus. Vid. *Pauli Langii* Chronicon Citizenſe p. 813. et 829. Huius *Bonati decem tractatus Aſtronomiae* prodierunt Aug. Vind. 1491. Eſt vero cultura Aſtrologiae criterium ſaeculi ſemi-eruditi. Vid. *Acta Philoſ.* T. II. p. 103. 105. 365. et 376.

(c) Plura de his ac praecedentibus lecturo etiam hic *Oudinum* commendo, et quidem Tomum eius tertium.

(d) Hunc ſcriptorem mirifice laudat *Lipſius* ad Politicae ſuas lib. I. cap. 9.

ro (*e*) de Catone ait, *viros illis temporibus doctiſſimos.*

XLIII.

Saeculo (*f*) *decimo quarto* numerus Academiarum auctus eſt, ſimulque linguarum Orientis Profeſſores conſtitui iuſſit Concilium Viennenſe A. 1311. habitum, vel potius

(*e*) Orat. pro Archia. cap. 7. Illud hic addo, verſari eos in errore, qui putant, (ecquis autem non putat?) *Albertum Magnum* honoris cauſa cognominatum eſſe *Magnum.* Vid. quae iam dixi in *Actis Philoſ.* T. III. p. 756. ſq. Eodem modo *Gerhardus Groot* ſiue *Groſs* ſaeculo ſequenti dictus fuit *Gerhardus Magnus*, maiores ſcilicet nactus *Grootos*, id eſt, *Magnos.* Vid. *Gudeni* Diplom. T. I. p. 392. quo in libro et p. 185. ſq, alius *Gerhardus Magnus*, et quidem eodem ſenſu *Magnus*, commemoratur. Adiicio nunc, quae his in ſuperiori editione lectis ad me perſcripſit Biponto clariſſimus hiſtoricus, Ge. Chriſtianus Ioannis. *Satis conſtat*, inquit, *familiam nobilem*, Gros *appellatam, in tractu Rhenano floruiſſe: e qua praeter* Gerhardum Magnum, *qui in literis Landolfi, Wormatienſis epiſcopi, a. 1236. Schoenaugenſium in gratiam perſcriptis, inter teſtes eſt, occurrunt iam a. 1220.* Conradus Magnus, *et frater eius*, Wicnandus, *eccleſiae Moguntinae Miniſterialis, et circa a. 1254.* Conradus Magnus, *eccleſiae Moguntinae maioris Canonicus. Caeterum* Gerhardi Magni *ſiue* Grote, *Dauentrienſis, qui celebris illius Reformationis auctor fuit*, praeter locum *illum* Gudeni *meminit* Buſchius *lib. III. de reform. monaſteriorum cap. 39. p. 939. ſq.*

(*f*) *Henr. Whartonus* Append. ad *Cauei* Hiſt. liter. p. I. indicans, *haud infelicius a Chriſto nato, ſi decimum excipias, ſaeculum expertam eſſe Eccleſiam, quam ſaeculum*

hoc

tius (*g*) Clemens V. Pontifex maximus. Hoc namque ſaeculo conditae fuerunt Academiae Andegauenſis, Aurelianenſis, Piſana. Ferrarienſis, (*h*) Heidelbergenſis, Pragenſis, Colonienſis, (*i*) Viennenſis, (*k*) Erfur-

hoc decimum quartum, non tam literarium, quam eccleſiaſticum ſtatum reſpicit.

(*g*) En Clementis verba e *Clementinis* lib. V. tit. I, cap. I; *Hoc ſacro approbante Concilio ſcholas in ſubſcriptarum linguarum generibus, vbicunque Romanam curiam reſidere contigerit, nec non in Pariſienſi et Oxonienſi, Bononienſi et Salamantino Studiis prouidimus, ſtatuentes, vt in quolibet ipſorum teneantur viri Catholici ſufficientem habentes Hebraicae, Arabicae et Chaldaeae linguarum notitiam: duo videlicet vniuscuiusque linguae, periti; qui ſcholas regant inibi, et libros de linguis ipſis in Latinum fideliter transferentes, alios linguas ipſas ſollicite doceant, earumque peritiam ſtudioſa in illos inſtructione transfundant: vt poſſint fidem propagare ſalubriter in ipſos populos infideles.*

(*h*) Hanc primam Germaniae Academiam vocat *Lehmannus* Chron. Spir. lib. VII. cap. 38. De eius origine ex tabulario exponit *Spanhemius* Comp. Hiſt. eccl. p. 474. ſq. vbi et memorat primum huius Academiae decus, *Marſilium ab Inghen*, de quo plura pete ſis ex *Actis eruditis Franconiae* T. I. p. 193. ſqq.

(*i*) A quo exordio peruenerit haec Academia ad perfectionem, nuper docuit *Kurbelbeckerus* in Hiſtoria Viennae nouiſſima P. II. cap. 7. §. 2. et 3.

(*k*) Hanc eſſe A. 1392. conditam, traditur in *Additionibus* ad *Lambertum Schafnaburgenſem* p. 265. editionis Piſtorianae. Id quod confirmat in *Erfordia literata*, vbi hiſtoriam huius Academiae diligenter perſequitur, *Motſchmannus*.

furtenſis, Papienſis ſiue (*l*) Ticinenſis, et (*m*) Cracouienſis. Etiam Bononienſem Academiam, quae omnium videri vult (*n*) antiquiſſima, et proinde *Matris Studiorum* (*o*) titulo ſe effert, hoc demum ſaeculo ſuam accepiſſe perfectionem, docet (*p*) *Conringius*.

XLIV.

Protulit igitur hoc ſaeculum complures, quorum doctrina aetati ſuae fuit miraculo, quorumque libri ad nos vsque peruenerunt. Ex his vero diſcimus, theologos huius

(*l*) Eos quidem, qui ad hoc demum ſaeculum referunt Academiae huius ortum, refellere conatur *Ant. Gattus* in Hiſtoria Gymnaſii Ticinenſis, A. 1704. edita. Verum facile apparet, eum ea re panegyricos ſcriptores magis imitari, quam hiſtoricos.

(*m*) Hanc rex Vladislaus Iagello condidit, quem *Muſas in Poloniam introduxiſſe* et liberaliter fouiſſe, teſtatur *Starouolſcius* lib. de bellatoribus Sarmatiae Cap. 22.

(*n*) Vid. *Schottus* Itin. Italiae edit. A. 1651. p. 171. ſq. Ac ſane iam duodecimo ſaeculo Bononiam habuiſſe Profeſſores Iuris, concedit *Conringius* Antiq. Acad. p. 46.

(*o*) Vid. *Acta erud.* 1729. p. 216. Caeterum ne te fallat huius tituli ſenſus, recorderis, quaeſo, illo aeuo Academias nominatas fuiſſe *Studia*, itemque *Studia generalia*: vt adeo *Mater Sudiorum* hodierno ſtylo dicenda ſit *Mater Academiarum*. Errat proinde *Muretus*, cum Vol. II. Orat. 23. p. 401. Bononiam vocari putat *ſtudiorum*, hoc eſt, literarum, *matrem*, Papamque Gregorium XIII. iſta vrbe oriundum, qui tum viuebat, *ſtudiorum patrem* nominari oportere, cenſet.

(*p*) Lib. cit. p. 97.

ius aeui fuiſſe mataeologos, philoſophos ſophiſtas, hiſtoricos fabulatores, poëtas nugiuendulos. En caeteris maiores clarioresque: Graeci, *Thomas* (*q*) *Magiſter*, *Nicephorus* (*r*) *Calliſti*, *Nicephorus* (*s*) *Gregoras*, *Gregorius* (*t*) *Palamas*, *Nilus* et *Nicolaus Cabaſilae*, *Conſtantinus Harmenopulus*, Imp. *Ioannes Cantacuzenus*, *Maximus* (*u*) *Planudes*, *Barlaamus*; Latini, *Franciſcus Mayronius*, *Durandus de S. Porciano*, *Henricus* (*x*) *de Haſſia*, *Robertus Holcothus*, *Georgius Ariminenſis*, *Arnoldus* (*y*) *Villanouanus* *Ioannes* (*z*) *de Rupeſciſſa*, *Petrus Aureolus*, *Thomas Bradwardinus*, *Richardus* (*a*) *Radulfus*

(*q*) De hoc, qui antea *Theoduli* nomen gerebat, vid. *Oudinus* T. III. p. 722. ſq. et *Fabricius* Bibl. Graecae lib. IV. cap. 34. §. 10.

(*r*) Iudicia de hoc vide in *Sagittarii* Introd. Hiſt. eccl. Cap. 7. p. 39.

(*s*) De hoc honorifice exiſtimat *Lipſius* loc. cit.

(*t*) Ab hoc *Palamitae* ſiue *Quietiſtae*.

(*u*) De hoc praeter *Oudinum* vid. *Fabricius* Bibl. Gr. lib. V. cap. 45. p. 533. ſqq.

(*x*) Hic primus in Germaniam induxit Matheſin, Vid. *Liebknechtii* Diſſert. de Haſſia Mathematica, A. 1707. edita, in qua vitam illius *Henrici* perſequitur.

(*y*) De hoc vid. *Flacius* Catal. Teſt. verit cap. 264; *Ioan. Imperialis* in Muſeo hiſtorico p. 8. ſqq. et *Fabricius* Bibl. Gr. T. XIII. p. 85.

(*z*) Vid. de eo *Conringius* lib. II. de medic. Hermet. cap. 15. p. 417. ſq. et *Baelius* Diction. v. *Roquetaillade*.

(*a*) Hic inter Proteſtantium prodromos refertur non ſolum

dulfus, *Ioannes Taulerus*, *Nicolaus* (*b*) *Lyranus*, *Guilielmus Occam*, *Albertinus Muſſatus*, *Richardus Bury*, *Ioannes* (*c*) *Wiclefus*, *Ioannes Bocatius*, *Cinus* (*d*) *Piſtorienſis*, *Fridericus* (*e*) *Frezzus*, *Bartolus*, et eius diſcipulus (*f*) *Baldus*. Vixerunt etiam hoc aeuo clari illi theologi (*g*) myſtici, *Henricus Suſo* et *Ioannes Rusbrochius*.

XLV.

Vnus tamen ſupereſt melioris notae, qui vnus ex iſto ſaeculo viri erudite ſapientis nomen meretur. *Franciſcum* dico *Petrarcham*,

lum a *Flacio* Catal. Teſt. ver. cap. 323. et *Dieterico* in Auctario illius Catalogi p. 152. ſq. ſed et a *Rich. Simonio* T. I. Epiſt. ſelect. 15.

(*b*) *Mich. Henr. Reinhardus* in *Pentade conatuum ſacrorum* Diſſert. III. accurate refellit eorum errorem, qui *Lyranum* tradunt Iudaeis ortum eſſe parentibus.

(*c*) Hic *Wiclefus* ac *Taulerus* ex numero mataeologorum ſunt eximendi, alter theoreticae, alter practicae theologiae pro ſuo captu emendator. *Lyranus* etiam in multis ſupra vulgus ſapuit. Vid. *Bibliotheca Bremenſis* T. II. p. 389. ſqq.

(*d*) De eo vid. *Grauina* lib. I. Orig. iur. ciu. §. 161.

(*e*) Vid. *Acta erud.* Suppl. T. IX. ſect. 8. p. 374. et 376.

(*f*) *Bartoli* et *Baldi* vitam terſe deſcriptam legere licet in *Grauinae* lib. I. de orig. et progr. iuris ciu. §. 164. et 165. Vitam *Bartoli* a *Thoma Diplouatatio* ſcriptam inſeruit totam Bibliothecae ſuae Graecae Fabricius lib. VI. cap. 6. p. 555. ſqq.

(*g*) De quibus conſulendus *G. Arnoldus* in Hiſt. Theologiae myſticae p. 293. et 366. ſqq.

cham, nouum orbis literati (*h*) lumen, qui et patria et Latina (*i*) lingua tam excellens erat poëta pariter et orator, vt Rex Siciliae cum Pontifice Romano contenderet de eo coronando. A *Flacio* etiam inter teſtes veritatis refertur: idque ſummo ſuo merito. Ex quo patet, eum a theologia ſuae aetatis abhorruiſſe, acutiusque vidiſſe caeteris. Philoſophiae quoque priſtinum reddere nitorem coepit, ſcripto *de vtriusque fortunae remediis* libro, itemque *de vera ſapientia, de ignorantia ſui, de rep. optime adminiſtranda:* quibus adiungi debent *Epiſtolarum* libri. Multam vero idem (*k*) inuidiam et calumniam tulit a Scholaſticis ſui aeui. Vitam eius breuiter, ſed perbene, ſcripſit (*l*) *Sche-*

(*h*) *Petrarcham literas humanitatis poſt longa ſilentia mortuas ab inferis reuocaſſe ad ſuperos*, vere ſcribit *Tritbemius* lib. de ſcript. eccl. cap. 622. *Refloreſcentis eloquentiae principem* eum appellat *Eraſmus* in Ciceroniano p. 88. Non eſt tamen ſilentio obruendus *Dantes Aligerius*, quem *cultiorum literarum ſemina ſparſiſſe*, ait *Auentinus* Annal. lib. VII. cap. 16. §. 9. Fata eius et facta deſcribit *Baelius* diction. v. *Dante*. Hunc *Dantem* ducem habuit Petrarcha, *Bocacium* diſcipulum, vtroque maior.

(*i*) Ipſe lib. XII. epiſt. 6. p. 461. memoriae prodidit, *ſe ſtylum patrum primum immutaſſe, quo ſeſe mutuo pluraliter compellabant*. Vid. Idem lib. var. epiſt. 14.

(*k*) Ea de re ipſe queritur lib. I. epiſt. 6. 9. 10. et 11.

(*l*) Chronici fol. 227. Adi et *Oudinum* T. III. p. 946. ſqq. itemque *Pocciantium* in Catal. Script. Florent. p. 59. et ſqq. *Bailletum* T. II. Iudiciorum P. I. p. 327. ſqq.

Schedelius. Ipſe quoque *Petrarcha* vitam compoſuit ſuam, quam vna cum alia deſcriptione vitae eius a *Squarzaficho* quodam profecta A. 1711. recudendam curauit *Ackerus.*

XLVI.

Praeſtantiſſimi huius viri exemplo excitati multi ſunt in Italia ad Graecas Latinasque literas ſaeculo *decimo quinto* ſummo ſtudio excolendas. Quem feruorem (*m*) auxerunt exules Graeci poſt captam a Turcis Conſtantinopolim in Italiam delati. Quid? Ipſi Principes hac aetate ſummo literarum amore capti literatos ſtrenue adiuuerunt, inter quos caput extulit *Laurentius* (*n*) *Medices*, dux Florentinus, Leonis X. Papae pater. Neque vero praeterire fas eſt *Nicolaum V.* pontificem Romanum, (quem ipſum non mediocriter doctum fuiſſe, *Platina* (*o*) teſtis

(*m*) *Cum vaſtata a Turcis Conſtantinopoli, caeſoque Imperatore, huius frater cum gentis eius reliquiis Romam confugiſſet, vix credibile, quam multi noſtrorum Graeci effecti ſint.* Haec ſunt *Angeli Decembrii* verba lib. I. Polit. liter. cap. 8. vbi et docet, patrem ſuum Mediolanenſium primum Graecas literas didiciſſe ex *Chryſolora.*

(*n*) *Herm. Barbarus* Epiſt. ad *Io. Picum* p. 143. *Debent Florentinis literae, et inter Florentinos Medicibus, et inter Medices Laurentio.* Adi et *Schelhornii* Amoen. lit. T. I. cap. 2. p. 28.

(*o*) Is f. 330. ſcribit, in Papae illius Epitaphio haec verba

I fuiſſe:

teſtis eſt,) ac *Matthiam Coruinum*, Hungariae regem: quorum ille Vaticanae, hic Budenſis Bibliothecae conditor meritis celebratur laudibus. Singularis quoque Maecenas erat *Alfonſus*, rex Neapoleos et Aragoniae: id quod luculentis aequalium teſtimoniis confirmat (*p*) *Baelius*. Tantae et principum et priuatorum in literas propenſioni mirifico fuit adiumento typographica ars, hoc demum ſaeculo orbi diuinitus conceſſa. Quam vel ſolam intuentes *Theodoro Ryckio* aſſentiri cogimur, *non aliud ob orbe condito, ſi, quod Seruatorem mundo dedit, exemeris, clarius hoc aut laetius ſaeculum illuxiſſe hominibus*. Haec enim ipſius verba ſunt in Oratione (*q*) *de palingeneſia literarum*. Quamquam nec illa huius felicitatis cauſa eſt omittenda, quod hoc aeuo deſiit literarum ſtudium eſſe monachorum proprium, ac libera liberaliaque (*r*) ingenia ſe dede-runt

fuiſſe: *Excoluit doctos doctior ipſe viros.* De eiusdem erga literatos amore teſtem idoneum adi *Io. Iouianum Pontanum* lib I. de liberalitate cap. 29. et lib. de magnificentia cap. 12.

(*p*) Diction. T. III. v. *Naples* p. 2181. not. B. et C. Cuius annotationibus addi debet laudati modo *Pontani* loc. prius cit. et lib. V. de obedientia cap. 6. teſtimonium.

(*q*) Pag. 14.

(*r*) Bene *Gaſſendus* Exercit. paradox. III. §. 10. p. 71: *Quis neſcit, Ariſtotelem vix vigere, niſi apud coenobitas, aut eos certe, qui ab illis inſtituti ſunt, quique penes ipſos*

runt literis, ſtultum illud *αὐτὸς ἔφα* abhorrentia, nec ſuperſtitionem, ſed rationem, ſequentia ducem.

XLVII.

Largiſſimus itaque hoc aeuo fuit ingeniorum prouentus, quorum nomina ad omnem poſteritatem futura illuſtria recitaſſe ſufficiat. *Graeci* (*a*) Italiam hoc ſaeculo illuſtrarunt *Emanuel* (*b*) *Chryſoloras*, *Georgius Trapezuntius*, *Beſſarion*, *Theodorus Gaza*, *Ioannes Argyropylus*, *Georgius Gemiſtius Pletho*, *Michaël Apoſtolius*, *Ioannes* et *Conſtantinus Laſcaris*, *Marcus Muſurus*, *Deme-*

 trius

ipſos non conſcientiam modo, ſed libertatem quoque iudicandi depoſuerunt? Caeteri enim, qui ſunt ſoluti eiusmodi compedibus, libereque philoſophantur, quam parui, quaeſo, faciunt Ariſtotelicum inſtitutum, hoc eſt, philoſophiam Ariſtotelis!

(*a*) De his lectu quoque digna ſunt *Pol. Lyſeri*, Antiſtitis nuper Cellenſis, *Parerga oratoria* p. 324. ſqq.

(*b*) *Hic ad nos literas Graecas attulit, quae annis iam quingentis in Italia conticuerant, et hinc Graecae Latinaeque linguae ſcholae exortae ſunt*, inquit *Platina* vitam concludens Bonifacii IX. *Hic primus excitauit Graecas literas in Italia*, inquit *Poggius* in Orat. de Leon. Aretino. *Hic Graecas literas reduxit in Italiam*, inquit *Trithemius* de ſcript. eccl. cap. 753. Tamen in vita *Bocacii*, eius libris *de caſibus virorum illuſtrium* praemiſſa, me legere memini, primum literas Graecas in Italiam intuliſſe quendam *Leontium Pilatum*, natione Graecum.

trius (*c*) *Chalcondylas*. *Marcus Marullus*, *Michaël Tarchaniota Marullus*. *Itali* horum partim exemplo, partim inſtitutione eruditi hac aetate fuerunt (*d*) *Gaſparinus*, *Bartholomaeus Facius*, *Ioan*. *Iouianus Pontanus*, (*e*) *Leonardus Aretinus*, *Poggius Florentinus*, *Laurentius Valla*, *Flauius Blondus*, *Baptiſta Mantuanus*, *Bartholomaeus* (*ee*) *Platina*, *Nicolaus Perottus*, *Gregorius* (*f*) *Tiphernas*, *Robertus* (*g*) *Valturius*, *Marinus Barletius*,

(*c*) Alius eſt, qui eodem hoc ſaeculo vixit ſcripſitque, ſed in patria remanens, *Laonicus Chalcocondylas* ſiue *Chalcondylas*.

(*d*) *Hic latini ſermonis elegantiam ſemimortuam ab inferis reſuſcitauit*, inquit *Trithemius* lib. de ſcript. eccleſ. cap. 744.

(*e*) De hoc *Io. Iouianus Pontanus* lib. II. de magnanim. p. 770. ita ſcribit: *Leonardus Aretinus Romanam eloquentiam ſuis temporibus a ſorde primus atque illuuie vindicare in ſplendorem eſt conatus*.

(*ee*) Ita, non *Baptiſta Platina*, vocatur non ſolum a *Trithemio* in Catal. ſcript. eccl. ſed etiam ab amico ſuo, *Hieronymo Paulo*, in *Practica Cancellariae Apoſtolicae*, (cuius locum inſeruit *Flacius* Catalogo ſuo teſtium veritatis p. 853.) et ab altero amico ſuo, *Franciſco Philelpho*, qui ſuis in *Epiſtolis f. 113.* eum nominat *Bartholomaeum Platynenſem*. Vid. et *Acta erud.* 1733. p. 396. et 398.

(*f*) Hic primus fuit Graecae linguae in Acad. Pariſ. Profeſſor. Vid. *Baelius* Diction. et *Melch. Adamus* Vit. Philoſ. p. 18.

(*g*) De hoc vid. *C. G. Schwarzius* Miſcell. polit. hum. Cap. II. §. 21. p. 49. ſq.

letius, Petrus Apollonius (h) Collatinus, Io. Antonius Campanus, Matthaeus (i) Palmerius, Ambroſius Camaldulenſis, Maphaeus (k) Vegius, Robertus Gaguinus, Anton. Bonfinius, Antonius Panormitanus, Iac. Phil. Bergomenſis, Baptiſta Fulgoſus, Ioannes Annius Viterbienſis, Franciſcus Philelphus, M. Ant. Coccius, Sabellicus, Alexander ab Alexandro, Ioannes Picus, Marſilius Ficinus, Hermolaus Barbarus, Angelus Politianus, Angelus Decembrius, Donatus Acciaiolus, Domitius Calderinus, Benedictus (l) Accoltus, Nicolaus Leonicenus, Petrus (m) Rauennas, Petrus Crinitus,

(h) Vulgo *Collatium* vocant, ſaeculoque ſeptimo vixiſſe credunt. Ita *Miraeus* Auctar. ſcript. eccl. cap. 200; *Dempſterus* annot. ad *Accolti* Bellum ſacrum p. 324; *Dupinius* in Bibl. eccl. *Boeclerus* Bibliogr. crit. p. 837; et obſcurius *Valeſius* ad *Euſebii* Hiſt. eccl. lib. I. cap. 10. Elegans ipſius carmen *de duello Dauidis et Goliae* emendaui et illuſtraui in *Poeciles* T. II. p. 33. ſqq.

(i) An hic fuerit combuſtus, vid. *Oudinus* T. III. p. 2393.

(k) Hic *Aeneidi* Virgilianae adiecit librum decimum tertium.

(l) Hic ſui ſaeculi hiſtoriam literariam illuſtrat in libro *de praeſtantia virorum ſui aeui*, qui recenſetur in *Actis erud.* 1690. p. 510. Idem edidit quatuor libros nitidiſſime ſcriptos *de bello a Chriſtianis geſto ad Iudaeam recuperandam*, Groningae 1731. recuſos. Peruulgato errore hoc opus tribuitur eius nepoti cognomini, quem in Cardinalium collegium cooptauit Clemens VII. Non tamen hunc errorem errauit *Oudinus* in Comm. de ſcript. eccl. T. III. p. 2581.

(m) *Memoria patrum et auorum*, inquit *Lud. Viues* lib. IV. de

tus, *Baptiſta Guarinus*, *Pomponius Laetus*, *Philippus Beroaldus*, *Paulus* (*mn*) *Corteſius*, *Ianus Parrhaſius*, *Aeneas Syluius*, *Lippus Brandolinus*: quibus adiungo *Xicconem Polentonum*, cuius memoriam nuper (*α*) renouauit *Kappius*, atque inſtitutum in Italia *Ianum* (*n*) *Pannonium*.

XLVIII.

Ita fere Italiae finibus continebantur tum literae, niſi quod Germania noſtra lucis huius particeps facta eſt per *Rudolphum* (*o*) *Agrico-*

de cauſis corrupt. art. p. 159. *coeptum eſt in Italia reuocari ſtudium linguarum per diſcipulos* Petri Rauennatis, *Latini*, *et* Emanuelis Chryſolorae, *Graeci.* Rara eſt de illo *Petro Rauennate* mentio. Vid. *Geſnerus* in Bibl. *Olearius* Bibl. eccl. T. II. p. 117. *Seelenius* in Selectis literariis p. 678. ſqq. et *Schelhornius* Amoen. T. XI. p. 16. ſqq. Caeterum non videtur contemnenda opinio *Kappii*, in §. VI. ſuae Differt. *de Polentono* cenſentis, *Lud. Viuem* eo, quem laudaui, loco non *Petrum*, ſed *Ioannem Rauennatenſem*, ſcribere debuiſſe. Certe, fuiſſe hunc in primis literarum inſtauratoribus Italis, luculentis grauibusque docet teſtimoniis.

(*mn*) Hic primis e Scholaſticis theologiam deſcripſit ſtylo pure Latino. Vid. *Caueus* Hiſt. lit. ſcript. eccl. P. II. p. 319; *Hottingerus* Hiſt. ecc. ſaec. XV. p. 80. ſqq. et *Lotterus* in Hiſtoria Peutingeri p. 54.

(*α*) *Io. Ern. Kappii* Diſſertatio luculenta *de Xiccone Polentono*, *hiſtoriae literariae ſaeculo XV. in Italia inſtauratore*, prodiit Lipſiae 1733.

(*n*) De hoc vberrimam pete notitiam e *Zuittingeri* Hungaria literata p. 287. ſqq.

(*o*) *Hic primus in Germania emendauit genus ſermonis et Dia-*

gricolam, *Ioannem* (*p*) *Trithemium*, *Bogiſlaum* (β) *Haſſenſteinium*, *Hartmannum Schedelium*, *Wernerum* (*q*) *Roleſinkium*, *Conradum*

I 4 (*qq*)

Dialecticam, inquit *Melanchton* Declam. T. II. 446. et ſq.

(*p*) *Trithemium* primis literarum inſtauratoribus adſcribit ſocium *Rich. Simonius* Biblioth. crit. T. IV. epiſt. 24. vel Epiſt. ſelect. T. IV. epiſt. 20.

(β) Hunc e diuturnis tenebris in lucem produxi in primo, quod Gottingae editi, Programmate. Halae id a. 1717. vna cum additamento quodam recuſum anſam praebuit *Io. Chriſtoph. Colero*, vberius exponendi vitam illius *Haſſenſteinii*. Ac prodiit haec *Vita* Wittebergae a. 1719. Errauit tamen p. 41. vir doctiſſimus, *Ge. Fabricium* referens inter amicos et familiares *Haſſenſteinii*. Mortuus enim hic prius erat, quam ille natus.

(*q*) Weſtphalus hic erat, Carthuſianus Colonienſis. Edidit Compendium hiſtoriae vniuerſalis, quod omnium hiſtoriae ſtudioſorum in manibus fuiſſe, e tot editionibus colligo, quarum plerasque habet *Bibliotheca vniuerſalis Vffenbachiana* in Tomi ſecundi appendice. Prodiit videlicet primum ſine loci et temporis nota, deinde 1475. 1476. (vid. *Theoph. Sinceri Nachrichten von raren Büchern* P. I. p. 49.) 1479. (vid. *Gudeni* Diplom. T. I. p. 426. ſq.) 1480. (in praegrandi folio, quam editionem ipſe poſſideo,) 1481. (quo anno etiam Germanica huius libri verſio eſt emiſſa,) 1482. 1487. 1488. Inſertus hic liber etiam eſt a *Piſtorio* Tomo ſuo ſecundo Scriptorum Germaniae. Caetera de *Roleſinkio* petas licet ex *Voſſii* lib. III. de Hiſt. Lat. cap. 6; *Trithemii* de ſcript. eccl. cap. 929; *Sagittarii* Introd. in Hiſt. eccl. cap. 10. §. 10. et *Oudini* Tom. III. p. 2738. ſqq.

(*qq*) *Celtem*, *Rudolphum Langium*, *Henricum Bebelium* *Ioannem* (*r*) *Regiomontanum*, *Ioannem Nauclerum*, *Iacobum Wimphelingium* *Albertum Kranzium:* quorum vitis deſcribendis (vno alteroque excepto) opus ſuum *de vitis philoſophorum Germanorum* iure meritoque orſus eſt *Melchior Adamus*. Vixit item hoc ſaeculo *Martinus* (*s*) *Behaimius*, Nobilis Noribergenſis, qui viam praeiuit celebri illi noui orbis repertori, *Chriſtophoro Columbo*.

XLIX.

Doctiſſimi hi viri humaniora, quae vocant, ſtudia impenſiſſime coluerunt, hoc eſt, ſtudia linguarum, hiſtoriarum, antiquitatum, artem criticam, et quicquid philologiae nomine continetur: at in realibus, quas Scholaſtici vocabant, diſciplinis parum hac aetate profectum eſt, in theologia puta ac philoſophia, in quibus ſupremae dignitatis ſtudiis

(*qq*) De huius vita et ſcriptis agit *Gundlingius* copioſe et accurate *Obſ. ſelect.* T I. Diſſ. I.

(*r*) Hunc vna cum *Purbachio* Aſtronomiam in Germania reſtituiſſe, ſcribit *Melanchthon* loc. cit. p. 104. Scias vero, lector, eum non Regiomonti Pruſſiae, ſed in cognomini oppidulo Franconiae editum in lucem fuiſſe. Vita *Georgii Purbachii* extat in *Adami* Vitis Philoſ. p. 2.

(*s*) Vid. *Doppelmayerus* Hiſt. Mathemat Norimberg. P. I. lib I. et *Wagenſeilii* Oratio parentalis *Ge. Frid. Behaimo* A. 1682. habita.

ſtudiis ſolam linguam emendabant, hoc eſt, quae maiores corruptiſſimo dicendi genere elocuti fuerant, tam comte tamque polite ediſſerebant, vt vix Ciceronis aequales loqui potuiſſent Latinius. Qui igitur hoc ſaeculo viuebant inueteratae barbariei ſiue (*t*) philoſophi ſiue theologi, nec linguam nec mentem emendantes, quales erant plurimi, e quibus claritatis plurimum remanſit obſcuriſſimis illis capitibus, *Ioanni Capiſtrano*, *Petro de Natalibus*, *Dominico de Flandria*, *Ioanni Capreolo*, *Petro Tartareto*, *Gabrieli Bieli* et *Antonino Florentino*; ii contemtui erant maximo nouis illis Ciceronianis. Quid? quod multi ad ſuperſtitionem vsque Ciceroniani ſtyli erant aemuli: vt vere dici poſſit Roma vetus tum ab inferis eſſe reuocata, permultis tantum eloquentia Romana valentibus, vt priſcis illis Romanis, quibus vſi fuerant magiſtris, palmam facere dubiam viderentur. Scilicet vitio naturae humanae fieri ſolet, vt in deuia abrepti, cum rectam quaerimus viam, contrariis implicemur erroribus, nec me-

(*t*) Inter hos commemorari meretur *Ioannes Lichtenbergerus*, aſtrologus, cuius *Prognoſticatio*, A. 1488. confecta, emendatiſſime excuſa eſt Coloniae 1528. in 8. Agit de hoc libro quam copioſiſſime *Tenzelius* in ſuis Menſibus A. 1689. et 1691. Vid. et *Fabricii* Centifolium Lutheranum p. 343. et *Reimmanni* Bibliotheca propria p. 648.

dium teneamus. Fateri enim neceſſe eſt, ante ortum hoc hominum genus, de quo loquor, pro Romano ſermone paſſim regnaſſe meram ſtribliginem. Vid. *Hottingerus* in (u) *Analectis hiſtorico-theologicis*, et *Friſchlinus* in *Priſciano vapulanti.*

L.

Quae iſto ſaeculo Italiae affulſerat lux, eius vſura ad aliquam theologorum partem peruenit, qui meliora coeperunt videre probareque. Nominari hic merentur *Ioannes Huſſus*, *Io. Gerſon*, *Petrus Alliacenſis*, *Nicolaus Cuſanus*, *Nicolaus de Clemangis*, *Raymandus Sebundus*, *Ioannes Weſſelus*, *Thomas de Kempis*, *Hieronymus Sauanorola*, *Alfonſus Toſtatus*. Nouae etiam hac aetate natae ſunt Academiae, (α) Conimbricenſis, (x) Louanienſis, Taurinenſis, Herbipolenſis, Lipſienſis, Friburgenſis, Gryphiswaldenſis, Baſileenſis, Moguntina, Ingolſtadienſis, Tubingenſis, Roſtochienſis, Vpſalienſis.

LI.

(u) Pag. 5--26.

(α) A. 1729. prodiit Ulyſipponae *Hiſtoria Academiae Conimbricenſis*, cuius recenſio exhibetur in *Actis erud.* 1733. p. 481.

(x) Edidit *Valerius Andreae Faſtos Academicos Studii generalis Louanienſis*, *Louanii* 1636. iterumque 1650. Sed perrarus eſt hic liber. De vtraque editione vid. *Coleri* Anthologia p. 237. ſqq. et 402. vna cum *Poecile* mea T. II. p. 392. et T. III. p. 41. et 46.

LI.

Reſtituta ſic eloquentia, in Italia maxime, ſaeculo ſequenti *decimo ſexto* etiam ſápientia redire ad mortales coepit, ac diſciplinis realibus, peſſime adhuc habitis, ſua reddi ſanitas. Scilicet et Medicina, et Iurisprudentia, et, quae primo loco nominanda erat, Theologia, emendata puriorque facta eſt: ſola Philoſophia (*y*) Ariſtotelis adhuc compedibus conſtricta, cuius emendationem DEVS deſtinarat aetati ſecuturae. Caeterum pro philoſophiae ſtudio hoc quoque (z) ſaeculo inter Italiam et extra eam excultae ſunt humaniores artes, ac maxime poëtarum Latinorum plena fuerunt omnia. Praecipua memoria dignus *Ioannes Reuchlinus* eſt, literarum Hebraicarum notitiam Germanis impertiens, caeterum odio Scholaſticorum exceptus quam immerito, tam acri. Theologiae autem emendationem (*a*) debemus *Eraſmo* (*b*) ac *Luthero*, quorum hic,

(*y*) Vid. meà et Io. Chriſt. Coleri Diſſertationes de philoſophia Melanchtonis in *Actis Philoſ.* T.II. p. 594. ſqq.

(*z*) Vid. *Burcardi* liber de fatis linguae Latinae in Germania.

(*a*) Vid. Hiſtoria literaria Reformationis Lutheri ab *Hardtio* edita.

(*b*) *Eraſmo nemo multis iam aetatibus vtilior Chriſtiano contigit orbi*, inquit *Auentinus* Annal. lib. IV. cap. 8. §. 36. Simile eſt *Conringii* iudicium, lib. *de ſcriptoribus*

hic, quod ille variis in ſcriptis muſſitabat, aperte propugnare, et inueteratis erroribus bellum indicere ſuſtinuit, diuinaque adiutus ope aliquot centena millia hominum Romani pontificis iugo liberauit. Fuerant quidem iam ante haec tempora, qui turpiſſimas theologiae mendas acutis (*c*) obſeruarent oculis et indicarent. Maxime Galli ſaepe ita cantabant, vt Romanus ille Petrus exhorreſceret. Sed non valuerunt eiicere ſuperſtitionem, quam et credulitas laicorum et crudelitas clericorum tuebatur impenſiſſime. Ipſe ad vltimum DEVS (*d*) inſtrumento vtens contemtiſſimo monacho priſtinum nitorem traditae ab ipſo ſuo filio religioni reddidit. LII.

bus p. 151. cenſentis, *Eraſmo praeter reparatam rem literariam theologica ſtudia, ſaltim propter omnium fere antiquorum Patrum ſcripta emendata atque in lucem producta incredibili plane diligentia et felicitate, nunquam magnam ſatis gratiam referre poſſe. De religione Eraſmi* exſtat A. 1717. edita diſſertatio luculentiſſima *Io. Alb. Fabricii*, in qua hiſtoriam *Eraſmi* literariam pulchre perſequitur, p. 22. iure indignatus, ab auctore *Iconis Eraſmi*, quae exhibetur in Halenſibus *Obſeruationibus ſelectis*, virum hunc traduci tanquam φιλήδονον. Ego addo, nec maiori iure in eadem *Icone* timiditatem pro primario *Eraſmi* vitio haberi. Certe quis hodie pari παῤῥησίᾳ inſectatur vitia omnis ordinis hominum? Sed, vt dicam, quod res eſt, Iconographus ille humanam Eraſmi prudentiam vocauit timiditatem.

(*c*) Hos in theatro quaſi quodam ſiſtit *Flacius in Catalogo teſtium veritatis.*

(*d*) Vid. mea Diſſertatio *de Prouidentia reformatrice.*

LII.

Si cauſas eruditionis hoc ſaeculo amplioribus (e) progreſſae paſſibus requiris, hic quoque primum laudis locum merentur Principes, qui opera et auctoritate ſua non defuerunt literis atque literatis. Tres tamen eminent prae caeteris, (f) Maximilianus I. in Germania, Franciſcus (g) I. in Gallia,

(e) *Melanchton* quidem de ſaeculo hoc XVI. ita ſcribit Declam. T. II. p. 123: *Nulla aetas tam ferrea rectis ſtudiis fuit, quam iſta.* Sed cum ſciamus, praeter ſummos Principes, in quibus etiam Papa *Leo X.* erat, (Vid. *Bayle* Diction. T. II. Addit. p. 10.) multos vixiſſe tum Maecenates, Dalburgios, Fuggeros, Nuenarios; non poſſumus aſſentiri Melanchtoni. Scilicet queruli eſſe ſolent homines ſcholaſtici, adeoque nec ſine exceptione audiendi ſunt. Noſtris item temporibus non deſunt, qui quiritantur de miſero ſtatu rei literariae: quos meliora edocuit *Buddeus* in Oratione *de bonarum literarum decremento noſtra aetate non temere metuendo.*

(f) De huius Imp. eruditione vid. *Cuſpinianus* in Vita eius. Ipſum rerum a ſe geſtarum annales eleganti ſtilo contexuiſſe, teſtis eſt *Pirkheimerus* apud *M. Adamum* in Vitis ICtorum p. 26. De eius libro, cui titulus Theurdanck, vid. *Placcius*, et ſingularis Diſp. *Io. Dau. Koeleri.* Diploma eius de inſtaurandis literis humanioribus vid. in *Burckhardi* Comm. de Lat. Linguae in Germania fatis P. II. p. 188. ſqq. et notis illuſtratum in *Seelenii* Selectis literariis. A Maximiliano quoque hoc nouam veluti vitam accepit Viennenſis Academia: quod idem beneficium paulo poſt Franciſco I. debuit Academia Pariſienſis.

(g) Huius cum ſtudio renatae ſint in Galliis literae, merito

lia, et Cardinalis Ximenius (*h*) in Hiſpania, ſummi vtique Muſarum cultores ac patroni. Maximilianus etiam Septemuiris auctor (*i*) fuit, vt ſua quisque in prouincia Academiam conderet, largisque ſtipendiis ſtudia diſciplinarum omnium excoleret. Reliquae cauſae huic ſaeculo cum praecedenti ſunt communes.

LIII.

rito dictus fuit *parens literarum*, teſte *Thuano* lib. III. p. 54. et *Mureto* in Dedic. Var. lect. et *Lambino* in Dedic. *Lucretii* ſui, et *Rol. Mareſio* lib. II. epiſt. 3. p. 244. Quare ſaeculum Franciſci I. ob reuocatas in lucem ſub eo literas *aureum* vocat *Sammarthanus* Elog. lib. I. cap. 9. Vid. et *Sleidanus* lib. 19. fol. 491. b.

(*h*) Legi meretur *Memoria Ximenii* ſcripta ab *Hardtio* et A. 1717. edita.

(*i*) Ita refert *Caluiſius* Chronol. ad a. 1495. *Boeclerus* lib. de rebus ſaeculi XVI. p. 275. addens p. 276. et 277. hortatu *Maximiliani* conditas fuiſſe Academias Wittebergenſem et Francofurtanam. Idem tradit *Schurzfleiſchius* Hiſt. ſaec. XVI. p. 6. et *Frid. Lucae* Europ. Hel. p. 546. et 549. Ac fauet huic narrationi diploma Maximiliani modo memoratum. At vero nuper *in der allerneueſten Acerra philologica* p. 88. ſqq. iſta narratio refertur inter fabulas, idque propterea, quod nec in Actis comitiorum Imperii, nec apud vllum illius temporis ſcriptorem occurrit eius rei mentio. Imo iam ante hunc cenſorem eam traditionem reiecerat *Rinkius* in Diſſ. a. 1723. edita ſub hoc titulo: *Imperatores primi, perpetui ac ſoli Academiarum in Germania auctores*: idemque nuper *Treuerus* fecit in ſingulari Diſp. Gottingae edita, pauloque ante hunc *Koecherus* in Epiſtola Germanica publice ſcripta ad *Stollium*. Ac ſane eorum argumentis probatur, a

Maxi-

LIII.

Feraciſſimum proinde eruditorum hominum hoc ſaeculum fuit, vt vix principes eorum omnes nominare per definiti ſpatii anguſtiam liceat; ſingulos vero deſcribere, vaſti res ſit (*ii*) voluminis. Eminuerunt itaque hac aetate, qui ſequuntur: Theologi, *Eraſmus*,

Maximiliano id conſilii non fuiſſe propoſitum in comitiis. Non tamen hoc obſtat, quo minus in colloquio cum Principibus familiari id ab Imperatore factum ſit. Ac vel eam ob cauſam veriſſimam habeo eam traditionem, quod id non facere non potuiſſe videtur tanto ornandarum literarum ſtudio incenſus Imperator. Quod ſi obiicias, iam tum Electorum quemque, exceptis Brandenburgico et Saxonico, habuiſſe in terris ſuis Academiam, reſponderim, ita emendandam eſſe narrationem hanc, vt Maximilianus id conſilii dediſſe credatur ſolis Electoribus, ac caeteris item Principibus, qui non erant Electores. Poteſt quoque factum eſſe, vt ſuum Wittebergae condendae Academiae conſilium Maximiliano coram aperiret Fridericus, Elector Saxo, praeſentibus aliis aliquot Principibus, idque conſilium non ſolum probaret ac laudaret Imperator, verum etiam caeteros Principes adhortaretur ad ornandam pluribus ſcholis Academicis Germaniam. Certe niſi aliquid veri ſubeſſet, non potuiſſet tam communis naſci huius rei narratio: adeoque, etſi literis id non eſt mandatum ab illius temporis hiſtoricis, iure tamen ſummo fidem habemus huic traditioni, perſuaſumque habemus, *Maximilianum* fuiſſe auctorem ſuaſoremque nouas condendi Academias.

(*ii*) Praecipuos huius ſaeculi literatos nominauit, vitamque eorum et merita breuiter concinneque deſcripſit

in

Eraſmus, *Martinus Lutherus*, *Philippus Melanchthon*, *Georgius Spalatinus*, *Ioannes Bugenhagius*, *Eraſmus Sarcerius*, *Andreas Oſiander*, *Iuſtus Ionas*, *Vrbanus Regius*, *Ioannes Aepinus*, *Erhardus Snepſius*, *Hieronymus Wellerus*, *Ioannes Wigandus*, *Ioannes Marbachius*, *Ioannes Brentius*, *Matthias* (*) *Flacius*, *Martinus* (*a*) *Chemnitius*, *Iacobus Andreae*, *Nico-*

in Hiſtoria ſua *Thuanus*: quae elogia ſeparatim edidit et doctiſſimis annotationibus auxit *Teiſſerius*. Etiam *Eraſmus* in ſuo *Ciceroniano* p. 93.-114. de potioribus ſuae aetatis ſcriptoribus fert iudicium. Etſi enim ſtylum ipſorum praecipue reſpicere videri vult, tamen nec caeteras ipſorum dotes dimittit intactas.

(*) *Flacium* fuiſſe *theologum Lutheranorum ſuperioris ſaeculi omnium facile eruditiſſimum*, iudicat *Mollerus* in Homonymoſcopia p. 61. Ac ſane vix cuiusquam ampliora exſtant in theologiam merita. Intelligens enim, vt ipſe profitetur in Dedicatione *Catalogi teſt. ver.* tria potiſſimum opera Eccleſiae eſſe neceſſaria, Commentarium in S. Scripturam, Philologiam ſacram, ac Hiſtoriam eccleſiaſticam, ipſe tantis operibus manum admouit, perfecitque non ſolum *Commentarium in N. T.* et *Clauem Scripturae*, ſed etiam incomparabile illud opus Hiſtoriae eccleſiaſticae, cui eius *Catalogus teſtium veritatis* pro inſigni appendice meretur adiungi. Quae intuentes fateri cogimur, *Flacium*, ſi vnum eius exceperis peccatum, quod in doctrina de peccato originali peccauit, vnum omnium ampliſſime de theologia ſacrisque literis promeritum eſſe, nemini vni eorum, qui poſt *Lutherum* ſcribendis libris Eccleſiae profuerunt, poſtferendum.

(*a*) *Theologorum facile princeps* vocatur a *Tribbechouio* lib. de Scholaſticis cap. 6. p. 283.

Nicolaus Selneccerus, *Tilemannus Heshuſius*, *Dauid Chytraeus*; *Andreas Caroloſtadius*, *Vlricus Zuinglius*, *Ioannes Oecolampadius*, *Martinus Bucerus*, *Paulus Fagius*, *Leo Iudae*, *Petrus Martyr*, *Wolfgangus Musculus*, *Andreas Gerhardus Hyperius*, *Rudolphus Gualterus*, *Guilielmus VVhitakerus*, *Auguſtinus Marloratus*, *Ioannes Caluinus*, *Henricus Bullingerus*, *Simon* (α) *Grynaeus*, *Ioſias Simlerus*, *Guil. Farellus*; *Zacharias Vrſinus*, *Hieronymus Zanchius*, *Philippus Marnixius*, *Lambertus Danaeus*, *Ioannes* (β) *Rainoldus*, *Franciſcus* (b) *Iunius*, *Theodorus Beza*; *Iacobus* (c) *Faber*, *Ioannes Eccius*, *Iaco-*

(α) Fabellam de angelo *Grynaeum* Spirae ſubducenti inſidiis inimicorum refello in *Poeciles* T. III. p. 463. ſqq.

(β) Hunc mire laudat *Dallaeus* lib. II. de cult. relig. Lat. cap. 4. p. 140. ac lib. VIII. cap. 10. p. 1061. eum vocat *virum incomparabilem.*

(b) De hoc *Scaliger*, teſte *Gatakero* Cinni lib. II. cap. 9. p. 315. ita iudicauit: *Ab Apoſtolorum temporibus hactenus parem theologum nullum vidit ſaeculum.* Valde quoque eum *Glaſſius* laudat Philol. S. p. 2072.

(c) Huic omnium primum elogiorum ſuorum dicauit *Sammarthanus.* *Hic primus apud Gallos philoſophiam rudem adhuc et impolitam cum eloquentia iunxit*, inquit *Wimpfelingius* Addit. ad *Trithemium* de ſcript. eccl. cap. 15. *Mollerus* in Homonymoſcopia p. 58. vocat *Fabrum* illum *primum literarum et theologiae ac philoſophiae verae in Gallia inſtauratorem.*

Iacobus Hochſtratanus, *Ioannes Cochlaeus*, *Iacobus Latomus*, *Thomas Caietanus*, *Ioannes Faber*, *Iulius Pflugius*, *Georgius VVicelius*, *Georgius Caſſander*, *Ortuinus* (*d*) *Gratius*, *Sixtus Senenſis*, *Claudius Eſpencaeus*, *Ioannes Maldonatus*, *Melchior Canus*, *Petrus Caniſius*, *Alphonſus Salmeron*, *Hieronymus Oleaſter*, *Ambroſius Catharinus*, *Dominicus Sotus*, *Franciſcus Victoria*, *Iacobus Pauya Andradius*, *Martinus Nauarrus*, *Gregorius de Valentia*, *Benedictus Pererius*, *Ioannes de Pineda*, *Ludouicus Molina*, *Stanislaus Hoſius* : Philologi, *Ioannes Reuchlinus* iam ante memoratus, *Petrus Moſellanus*, *Richardus* (*e*) *Crocus*, *Chriſtophorus Longolius*, *Beatus Rhenanus*, *Franciſcus Vatablus*, *Thomas Linacer*, *Guilielmus* (*ee*) *Budaeus*, *Xantes Pagni-*

(*d*) Quia eius tam crebra mentio in *Epiſtolis obſcurorum virorum*, hinc vulgo putant, eum fuiſſe hominem perindoctum. Sed praelonga eius Epiſtola, *Lamentationibus obſc. virorum* ſubnexa, oſtendit, eum fuiſſe virum doctiſſimum, ſtyloque vſum eſſe eleganti, ac ſolum eius vitium fuiſſe orthodoxiſmum.

(*e*) Hunc *primum* literas Graecas docuiſſe in Germania, teſtis eſt *Camerarius* in Vita Eobani Heſſi cap. 2. et 15. Conf. *Menkenii* Diſſ. de Graecarum et Lat. literarum in Miſnia inſtauratoribus A. 1701. edita.

(*ee*) *Gallia inter alia multa lumina literarum, non ſolum quem Eraſmo, viro maximo, opponeret, verum etiam quem*

Pagninus, *Hadrianus* Cardinalis, *Io. Ludouicus Viues*, *Antonius* (*f*) *Nebriſſenſis*, *Andreas Maſius*, *Iacobus Sadoletus*, *Petrus Bembus*, *M. Antonius Maioragius*, *Sebaſtianus Caſtalio*, *Iulius Caeſar Scaliger*, *Baſilius Faber*, *Georgius Fabricius*, *Ioachimus Camerarius*, *Guilielmus Canterus*, *Thomas Naogeorgus*, *Robertus Conſtantinus*, *Ioannes Albertus VVidmanſtadius*, *Ioannes Auenarius*, *Guilielmus Xylander*, *Ioannes Mercerus*, *Ioannes Paſſeratius*, *Paulus Manutius*, *Hieronymus VVolfius*, *Ioannes Sturmius*, *Laeuinus Torrentius*, *Michaël Neander*, *Andreas Dudithius*, *Guilielmus Poſtellus*, *Aldus Manutius* iunior, *Bened. Arias Montanus*: Poëtae, *Vlricus Huttenus*, *Hermannus Buſchius*, *Eobanus Heſſus*, *Petrus Lotichius*, *Iacobus Micyllus*, *Paulus Meliſſus*, *Georgius Sabinus*, *Ioannes Stigelius*, *Michael Hoſpitalius*, *Hieronymus Vida*, *Nicodemus Friſchlinus*, *Georgius Buchananus*, *Petrus Ronſardus*, *Ioannes Auratus*,

quem cum uniuerſa vetuſtate compararet, coluit Budaeum, inquit *I. C. Scaliger* Epiſt. p. 368. Alia permagnifica elogia legi licet apud *Bluntium* et in *Fabricii* Bibl. Gr. lib. V. cap. 40. p. 75. Adde meas ad *Sammarthani* lib. I. cap. 2. annotationes.

(*f*) Hic literas humaniores in Hiſpaniam reuocauit. Vid. *Miraeus* in Mantiſſa Auct. de ſcript. eccl. p. 104.

ratus, *Torquatus Taſſus*, *Aonius Palearius*, *M. Antonius Flaminius*, *Marcellus* (*g*) *Palingenius*, *Guilielmus Salluſtius Bartaſius*, *Actius Sincerus Sannazarius*: Critici, *Hadrianus Turnebus*, *Franciſcus Robortellus*, *Gabriel* (*h*) *Faërnus*, *Dionyſius Lambinus*, *Ianus Guilielmius*, *Fridericus Sylburgius*, *Franciſcus Modius*, *Petrus Ciacconius*, *M. Antonius Muretus*, *Petrus Victorius*, *Petrus Pithoeus*, *Iuſtus Lipſius*, *Valens Acidalius*, *Simeo Boſius*, *Ioannes Brodaeus*, *Franciſcus Fabricius*, *Lucas Fruterius*, *Paulus Leopardus*, *Ferdinandus Nonius Pincianus*, *Ioſephus Scaliger*, *Ianus Douſa*: Antiquarii, *Lazarus Bayſius*, *Io. Pierius Valerianus*, *Io. Goropius Becanus*, *VVolfg. Lazius*, *Onuphrius Panuinius*, *Hieronymus Magius*, *Abrahamus Ortelius*, *Guido Pancirollus*, *Carolus* (*i*) *Sigonius*, *Octauianus Ferrarius*, *Antonius Auguſti-*

(*g*) Male hunc ſaeculo ſuperiori adſcripſit *Conringius*. Eſt vero *Palingenius* ſcriptor pſeudonymus, infra retegendus, cum agemus de *pſeudonymis*.

(*h*) Hunc *Lambinus* in praef. ad *Ciceronis Orat. in Piſonem* vocat *mirum verae et rectae ſcripturae ex antiqua deprauata coniectorem*.

(*i*) Si forte dixeris, hunc hiſtoricis potius, quam antiquariis, accenſendum fuiſſe, reſpondeo, mihi contra videri. Ac ſemel hoc monitum volo, a me quemque poſi-

Auguſtinus, *Ludouicus Coelius Rhodiginus*, *Fuluius Vrſinus*, *Petrus Faber*: Hiſtorici, *Philippus Cominaeus*, *Ioannes Cuſpinianus*, *Franciſcus Irenicus*, *Antonius* (*k*) *Gueuara*, *Cyriacus Spangenbergius*, *Ioannes* (*kk*) *Auentinus*, *Sebaſtianus Munſterus*, *Ioannes Sleidanus*, *Franciſcus Guicciardinus*, *Paulus Iouius*, *Polydorus Vergilius*, *Abrahamus Bucholcerus*, *Ioannes Leunclauius*, *Paulus Langius*, *Gilbertus Genebrardus*, *Nicolaus Machiauellus*, *Laurentius Surius*, *Reinerus Reineccius*, *Ioannes Lelandus*: Philoſophi, *Antonius* (*l*) *Galateus*, *Georgius Agricola*, *Io. Franciſcus Picus*, *Victorinus Strigelius*, *Thomas Morus*, *Henr. Cornelius Agrippa*, *Petrus Pomponatius*, *Auguſtinus Niphus*, *Chryſoſtomus Iauellus*, *Iacobus Zarabella*, *Petrus Ramus*, *Io. Geneſius Sepulueda*, *Iacobus Schegkius*, *Hierony-*

poſitum eſſe in ea claſſe, in qua ingenium exercuit omnium maxime, etiamſi aliarum quoque diſciplinarum peritus fuerit haud mediocriter. Omnis enim vere eruditus vir eſt polyhiſtor.

(*k*) Hiſtoricus mendaciſſimus. Vid. praeter *Baelii* Dictionarium *C. A. Rupertus* ad *Florum* p. 428. ſqq. et *Gryphius* lib. de ordinibus equeſtribus P. II. §. 16. p. 198. ſqq.

(*kk*) De hoc differit copioſe *Fabricius* Biblioth. medii aeui lib. I. p. 387. ſqq.

(*l*) De huius vita et ſcriptis vid. *Acta Philoſ.* T. III. p. 766. ſqq.

ronymus Oſorius, *Michaël Montanus*, *Ioannes Bodinus*, *Franciſcus Patricius*, *Iordanus Brunus*, *Hieronymus Cardanus*, *Bernhardinus Teleſius*: Medici, *Hieronymus Fracaſtorius*, *Ioannes Fernelius*, *Andreas Veſalius*, *Franciſcus Valleſius*, *Ianus Cornarius*, *Leonardus Fuchſius*, *Symphorianus Campegius*, *Ioannes Ruellius*, *Realdus Columbus*, *Petrus Andreas Matthiolus*, *Iacobus Syluius*, *Guilielmus Rondeletius*, *Iacobus Theodorus Tabernaemontanus*, *Thomas Eraſtus*, *Theophraſtus Paracelſus*, *Hieronymus Mercurialis*, *Conradus Geſnerus*, *Ioannes Crato*, *Gabriel Fallopius*, *Ioannes VVierus*, *Theodorus Zuingerus*: Mathematici, *Nicolaus Copernicus*, *Orantius Finaeus*, *Chriſtophorus Clauius*: Iuriſconſulti, *Vdalricus Zaſius*, *Andreas Alciatus*, *Franciſcus Connanus*, *Andreas Tiraquellus*, *Franciſcus Duarenus*, *Matthaeus VVeſenbecius*, *Franciſcus Balduinus*, *Philippus Decius*, *Ioachimus Hopperus*, *Antonius Contius*, *Antonius Goueanus*, *Carolus Molinaeus*, *Franciſcus Hottomannus*, *Iacobus Cuiacius*, *Hugo Donellus*, *Barnabas Briſſonius*, *Obertus Giphanius*, *Didacus Couarruuias*, *Ioannes Fichardus*, *Hieronymus Schurfius*, *Henningus Goedenius*, *Ferdinandus Vasquez*, *Marianus Socinus*, *Viglius Zuichemus*, *Petrus Gregorius*

rius Tholoſanus, Laelius Taurellus, Ioannes Paulus Lancellotus. Illud etiam peculiare habet hoc ſaeculum, quod eruditisſimos produxit typographos, *Robertum et Henricum Stephanos, Ioannem Oporinum, Guilielmum Morellum, Hieronymum Commelinum, Chriſtophorum Plantinum, Franciſcum Raphelengium.*

LIV.

Quot quantique literis contigerint hoc aeuo Maecenates, Academiae teſtes ſunt, hoc ſaeculo (*m*) conditae, Wittenbergenſis (*n*) A. 1502; Francofurtana A. 1506; Complutenſis A. 1515; Marpurgenſis A. 1527; Hafnienſis A. 1538; Regiomontana A. 1544; Dillingenſis A. 1549. Ienenſis A. 1558; Duacenſis A. 1562; Argentoratenſis

(*m*) *Gymnaſia* praetermitti iubet breuitas noſtra. Vid. *Godofredi Ludouici* Hiſtoria Gymnaſiorum, et *Frid. Lucae* Europäiſcher Helicon Parte ſexta.

(*n*) Huic duo illa luminaria magna, *Lutherus* et *Melanchthon*, tantum ſplendoris attulerunt, vt eorum audiendorum cauſa vndique concurrerent generoſi iuuenes, ac Melanchton, quippe qui ſaepe bis mille et quingentos habebat auditores, (*teſte M. Adamo* in Vitis Theol. p. 173.) vocaretur *communis praeceptor Germaniae.*

(α) A. 1566; Muſſipontana (β) A. 1573; Lugdunenſis (ο) in Batauia A. 1575; Helmſtadienſis A. 1576; Vilnenſis in Lithuania A. 1579; Altorfina A. 1581. Franekerana A. 1585; Paderbornenſis A. 1592. Nec ſilentio praeteriri debet, a Leone X. inſtauratam eſſe Academiam (p) Romanam, quam *Archigymnaſium* vocant, itemque bibliothecam Vaticanam; et Heidelbergenſem bibliothecam conditam locupletatamque ab Ottone Henrico, Electore Palatino. Sic et Auguſtana in Vindelicis, et Bodleiana Oxonii, initium habuit hoc temporis tractu. LV.

(α) Haec tamen demum a. 1621. ab Imp. ius impetrauit Doctores omnium Facultatum creandi, teſte ad hunc annum *Caluiſio*. Antea enim Magiſtros tantum et Baccalaureos creauit.

(β) Vid. *Gaultheri* Speculum Ieſuit. p. 47.

(ο) Hiſtoriam et ſtatum huius Academiae nuper concinno compendio expoſuit *Franciſcus Fabricius* in Oratione tertio eius anno Iubilaeo habita A. 1725.

(p) Teſtis eſt huius Archigymnaſii Profeſſor eloquentiae, *Paulino a S. Ioſepho* in Orationibus A. 1727. editis p. 65. et 82. et 95. qui etiam tota Oratione tertia laudes huius Academiae perſequitur, eamque non eſſe inferiorem cenſet Academiis Bononienſi et Patauina. Idem p. 353 nos docet, quotannis in iſta Academia orationem haberi decimo illi Leoni parentalem. De hodierno Romanae huius Academiae, quam *Sapientiam* vocant Romani, ſtatu adi et *Miſſonii* Iter Italicum Epiſt. 35. p. 903. ſqq. Quantus Maecenas fuerit Leo ille, diſce quoque, ſi libet, ex *Poeciles* meae T. III. p. 566. ſqq.

LV.

Venimus ad ſaeculum proxime decurſum, quod nec ipſum aut Maecenatibus (*q*) aut Varronibus caruit. Inter priores agmen ducit Ludouicus XIV, Gallorum Rex, cuius auſpiciis priſci Latini auctores in Delphini vſum quam ſplendidiſſime ſunt editi, pluresque literariae ſocietates inſtitutae. Memoratu quoque digna eſt Chriſtina, Sueciae Regina, quae doctiſſimos quosque vndique conuocabat ad ſe, liberaliſſimeque tractabat. Parem in literas fauorem teſtantur Academiae, Societates literariae, ac Gymnaſia, quorum non tenuis hoc ſaeculo prouentus (*r*) fuit. Nam A. 1607. condita eſt Giſſenſis Academia, A. 1614. Groningenſis,

(*q*) His annumerari debet *Leopoldus* Imp. *Iacobus I.* Rex Britanniae, *Vrbanus VIII.* Papa, (cuius honori *Allatius* dicauit *Apes Vrbanas*,) *Erneſtus* Pius, Dux Saxoniae, *Ferdinandus Fürſtenbergius* Epiſcopus, ac denique *Ioannes Zamoſcius*, ille et Martis et Muſarum in caſtris fortiſſimus heros, quem *Phoenicem Poloniae* dixeris iure maximo, de quo vid. *Starauolſcius* lib. de bellatoribus Sarmatiae cap. 120.

(*r*) Extat liber neſcio cuius, ita inſcriptus: *Germania milite deſtituta, et literatis ſua ceu mole laborans.* Recuſus eſt in Rengeriana *Collectione nouorum librorum* p. 283. ſqq. Praeter ſtyli nitorem vix quicquam laudauerim iſto in libello. Adeo ieiuna ſunt, quae ibi proferuntur conſilia. Imo tam bonae mentis inops eſt ille auctor, vt initio libelli malle videatur, ciues ſuos eſſe beſtias, quam homines.

ſis, A. 1617. (s) Salzburgenſis, A. 1621. Rintelenſis, et in Americae regione Peruana Limenſis, A. 1630. Osnabrugenſis, (α) A. 1632. Dorpatenſis, quae nuper eſſe deſiit, A. 1635. (t) Tyrnauienſis, A. 1636. Vltraiectina, A. 1640. Aboënſis, A. 1648. Harderuicenſis, A. 1655. Duisburgenſis, A. 1665. Kilonienſis, A. 1668. Lundinenſis in Scania, ac denique A. 1694. Halenſis, cui quidem certe literae pleraeque (u) omnes imputare debent maximam partem ſuae ſanitatis. Inſigne ſtudioſorum factum eſſe hoc ſaeculo *gladium*, et quidem occaſionem praebente bello Germaniae tricennali, nuper ſingulari docui in programmate.

LVI.

(s) Vel potius A. 1622. Certe tum demum facta eſt ſolennis inauguratio. Vid. *Hiſtoria Vniuerſitatis Salisburgenſis* A. 1728. edita.

(α) Osnabrugenſis Epiſcopus, *Franciſcus Wilhelmus*, hanc tum condidit inaugurauitque ſollenniter, ac rectores ei dedit Patres Societatis Ieſu, vt ſcilicet plures in hac ſchola milites armarentur ad oppugnandam Lutheranam ac tuendam Romanam Eccleſiam. At a. 1633. Sueci Epiſcopum vna cum Academia ſua exulare coëgerunt, nec huic (Academiam dico,) redire licuit per pacem Germanicam in eadem vrbe a. 1648. factam. Debeo hanc notitiam *Koecheri* ad *Stollium* Epiſtolae a. 1734. editae.

(t) Vid. *Czuittingeri* Hungaria literata p. 301.

(u) Illud quoque memoratu dignum, hanc Academiam A. 1731. nouo exemplo accepiſſe Profeſſorem eloquentiae Germanicae, cum non multo ante aucta fuiſſet Profeſſore Oeconomiae.

LVI.

De Gymnaſiis huius ſaeculi, quorum in quibusdam etiam iuris ciuilis ac medicinae (*x*) rudimenta traduntur, obſeruo, ea ſibi vindicaſſe ſtudium philologiae, quod antea in Academiis calebat quam maxime. Certe *Eobanum Heſſum* Virgilii vel Ouidii carmina Erfurti interpretantem plus mille circumſtetiſſe (*xx*) dicuntur auditores. Ac *Melanchtonem* legimus Wittenbergae, *Chytraeum* Roſtochii, praelectiones ſuas theologicas diſtinxiſſe interpretatione Grammaticae Graecae et Latinae, eclogarum Virgilii, fabularum Aeſopi, etc. Hodie vero haec ita tractantur in Gymnaſiis, vt Academici Profeſſores Graecae et Latinae lingnae, itemque poëſeos ac rhetorices, fere κωφὰ πρόσωπα eſſe cogantur. Obſeruatu et hoc dignum exiſtimo, quod Gymnaſia oporteat inter praecipua reip. literatae fulcra (α) numerari.

(*x*) Sunt etiam Gymnaſia quaedam prorſus Academica, id eſt, ab Academiis hoc vno diuerſa, quod a Caeſare non acceperunt ius diſtribuendi dignitates Academicas, e. g. *Herbornenſe*, *Bremenſe*, olim *Stadthagenſe*, de quo vid. *Hauberi* Prodromus rerum Schauenburgicarum. *Tigurinum* inprimis Gymnaſium hic meretur commemorari, cuius magnificum elogium exſtat in *Spanhemii* Dedicatione ſui *Elenchi controuerſiarum*.

(*x x*) Falſo tamen hoc tradi, contendit *Motſchmannus* Erfordiae literatae p. 492.

(α) Saeculum XVI. tantum Academias et Scholas grammaticas

merari. Niſi enim Academici iuuenes ſub ſeueriore Gymnaſiorum diſciplina iam multum profecerint in Graecis Latinisque literis, in hiſtoria et philoſophia, periculum eſt, ne licentia Academica plurimos abſtractura ſit a ſerio doctrinae ſtudio. Qui vero in Gymnaſiis eouſque progreſſi ſunt, vt ſentiant ipſi, *dulces eſſe ante omnia Muſas*, hi iam ineſcati facile ſeruant amorem literarum in Academias ſecum allatum.

LVII.

Ad literarias quod attinet ſocietates, praetermiſſis iis, quae humanioribus vacant ſtudiis, qualibus (*y*) Italia abundat, philoſophicae vel potius phyſicae quatuor hoc ſaeculo

maticas habebat. Mediis ſcholis, quas vocamus *Gymnaſia*, carebant ciuitates. Quare *Andreas Hyperius*, vir non vulgaris, in *Opuſculis theologicis* Baſileae a. 1570. editis p. 305.-363. ſingulari libro ſuadet, vt inſtituantur *noua collegia*, hoc eſt, eiusmodi in quaque prouincia ſcholae, in quibus tractentur philologia, philoſophia, et theologia. Putat ſcilicet, talibus in ſcholis adoleſcentes melius ac certius addiſcituros eſſe diſcenda, quia ibi maior ſit diſciplina, cum Academicos Studioſos reddat ſegnes ſumma morum licentia. Subiuncto in libello p. 364.-436. docet, tale Gymnaſium non debere carere annuis examinibus publicis, maxime theologicis. Ac valuiſſe hoc *Hyperii* conſilium, nata poſtea Gymnaſiorum multitudo teſtis eſt. Felix igitur regio, in qua praeter grammaticas ſcholas et Gymnaſium laete floret et Academia.

(*y*) Vid. *Morhofius* Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 14. *Struuius* Intro-

culo inſtitutae ſunt a quatuor clariſſimis principibus. Primum enim Carolus II. Britanniae Rex. A. 1660, Londinenſem regiam (z) Societatem condidit: cuius hiſtoriam *Thomas Spraat* accurate (*a*) deſcripſit. A. 1666. Galliae Rex modo laudatus Pariſienſem Societatem regiam inſtituit ad ſex diſciplinas excolendas, Geometriam Aſtronomiam, Mechanicam, Anatomiam, Chymiam, et Botanicam. Hiſtoriam huius Societatis *Io. Bapt. Hamelius* literis mandauit. A. 1677 Societatem Naturae Curioſorum in Germania, a *Bauſchio* atque *Febrio*, medicis Suinfurtenſibus, inſtitutam confirmauit in fidemque recepit Leopoldus Imperator: cuius Societatis hiſtoriam *Ge. Wolfgangus Wedelius* et *Mich. Bernh. Valentinus* expoſuerunt. A. 1700. Berolinenſem regiam Societatem condidit Fridericus, Boruſſiae

Introduct. cap. 10. A. 1725. Hiſtoriam Academiarum Italiae edidit *Io. Iarkius.* Societatum literariarum Galliae notitiam pete ex *Actis eruditorum* 1709. p. 153. et 1728. p. 445. ſq.

(z) Conf. *Burneti* Hiſtoria ſui temporis, edit. Germ. p. 216. ſq. Idem p. 64. ſq. laudes perſequitur primi huius Societatis Praeſidis, *Roberti Murray*, eiusque potiſſimum conſilio conditam eſſe docet illam ſocietatem.

(*a*) Tertia huius operis editio Londini prodiit 1722. recenſeturque in *Bibliotheque Angloiſe* T. XI. p. 1.-74 Lectu quoque digniſſima eſt, quam *I. B. Menkenius* concinnauit, huius regiae Societatis hiſtoria, nuper inter *Orationes* ipſius *Academicas* (num. XV. p. 448.-486.) edita a filio tanti patris ἀντάξίῳ.

ruſſiae Rex: cuius diploma exſtat in *Actis* (*b*) *Eruditorum*. Singularum harum Societatum Acta publicari ſolent, ex quibus liquet, quanta incrementa diſciplinae (*bb*) phyſicae ceperint, ex quo regiae hae ſocietates fuerunt inſtitutae.

LVIII.

Sumente hinc incrementa ſtudio phyſico, cultoribus eius ſolam rationem et experientiam ſequentibus ducem, etiam in caeteris diſciplinis iugum Ariſtotelis excuti, et vera philoſophandi ratio vſurpari coepit, philoſophis debitam ſibi libertatem vindicantibus, et inueteratam barbariem ſtrenue impugnantibus. Inter hos eminent *Renatus Carteſius*, *Franciſcus Baco* (*c*) *Verulamius*, *Gali-*

(*b*) A. 1701. p. 175. ſqq.

(*bb*) Naeuum hunc harum Societatum notaui in *Actis philoſophorum* T. I. p. 33. quod curioſitati & magnificentiae Principum hic potiſſimum litatur, ideoque Phyſica et Matheſis ſummo ibi coluntur ſtudio, caeteris veritatibus maximi momenti parum vel nihil nauatur operae, nec id agitur, vt Logica, vt Ethica, vt Iurisprudentia naturalis, vt Theologia, vt Hiſtoria eccleſiaſtica reddatur perfectior. Imo inueterati errores harum diſciplinarum defenduntur fortiter Lutetiae, vbi maxima eſt literatarum ſocietatum multitudo.

(*c*) A nonnullis nominatur *Baconus*. In epitaphio ſuo vocatur *Bacon*. Iam cum alios *Bacones* Anglia habuerit, verius eſſe nomen *Baconis* puto.

Galilaeus (*d*) *a Galilaeis*, *Guilielmus* (*e*) *Haruaeus*, *Hugo Grotius*, *Thomas* (*f*) *Hobbeſius*, *Robertus Boyle*, *Petrus Gaſſendus*, *Ioan. Heuelius*, *Samuel Pufendorfius*, *Chriſtianus* (*g*) *Thomaſius*, *Ioannes* (*h*) *Lockius*, *Gothofredus Guilielmus Leibnizius*.

LIX.

Hoc mirum philoſophiae incrementum debetur libertati philoſophandi, quam fouet (*i*) Hollandia et Britannia, ex quibus regionibus in caeteras terras delati libelli ſapientiae pleniſſimi aliis quoque aperuerunt oculos, maxime Germanis, quibus liberrimam phi-

(*d*) Eius vita exſtat in *Actis Philoſ.* T. III. p. 261. 400. 467.

(*e*) De ſapientia et ſimul prudentia eius vid. *Acta Philoſ.* T. II. p. 916. ſqq.

(*f*) De huius libris vere dixeris: *Sunt bona mixta malis, ſunt mala mixta bonis.* Philoſophabatur quidem libere, ſed non ſatis ei ſuppetebat iudicii ad ſoluendas, quas ſibimet ipſe nexuerat, difficultates. Idem dixeris vere de *Carteſio*.

(*g*) Huius cum philoſophiam plerique Profeſſores Germaniae Proteſtantis ſuam fecerint, et politicas doctrinas etiam aulae comprobent ſequanturque, non minori is iure, quam olim *Melanchton*, appellari poteſt *communis praeceptor Germaniae.* Nemo certe quisquam (vt *Plinii* verbis vtar e lib. VII. cap. 30.) *in tantum promouit ingenii Germanici terminos.*

(*h*) Eius Vita exſtat in *Actis Philoſ.* T. I. p. 972. ſqq.

(*i*) Libertati philoſophandi non poteſt adiuncta non eſſe licentia delirandi. Sed ferre debemus malum hoc minus,

philoſophandi ſcholam primus aperuit Rex Borusſiae (k) *Fridericus*. Halenſis vero ſapientia in caeteras quoque Germaniae nationes lumen ſuum diſperſit, iamque multa credere ac docere pudori eſt Profeſſoribus, quae et credere et docere ſanctum habebatur patrum noſtrorum memoria.

LX.

Sed nec vlla caeterarum diſciplinarum manſit inculta, tamque (*) multos, qui eruditionis

minus, alias carituri bono illo maximo. Pulchre docetur in *Bibliotheca Anglica* T. XIV. p. 315. ſqq. libertatem eam, qua in Anglia quisque gaudeat, doctrinas Arianas, imo antiſcripturarias, proferendi defendendique, in cauſa eſſe, vt theologi pariter ac philoſophi omnes ingenii neruos intendant ad veritatem contra aduerſarios tuendam, adeoque incomparabiles edant libros. Hoc modo bellum in rep. ciuili magnum certe quidem eſt malum, ſed optimos facit milites, imo victorias ac triumphos parit et acceſſiones amplarum regionum.

(k) Vid. *Gundlingii* Oratio de libertate Academiae Fridericianae, inter *Orationes ſelectas* Collectionis Kappianae p. 803. ſqq. Conf. *Henr. Muhlii* Oratio de libertate academica in Diſſert. p. 209. ſqq.

(*) De *aureo* ſtatu hodierno reip. literatae vid. Oratio mea *Poeciles* T. I. p. 519. ſqq. Adde aliorum, quae ibi p. 517. ſeq. protuli, iudicia de felicitate aeui proximi: quibus nunc adiungo ſimile iudicium *Graeuii*, idque luculentum, in Praef. ad *Alb. Rubenii* librum de re veſtiaria. De hiſtoria ciuili hic addo, nullo alio ſaeculo tot, quot ſaeculo decimo ſeptimo, prodiiſſe libros eam illuſtrantes: id quod apparet ex eorum Catalogo

ditionis laude floruerunt, accepit haec aetas, *florida (a) quam multas Hybla tuetur apes.* Nec nominum quidem capax eſt haec pagina. Praecipuos tamen polyhiſtoras eſſe non dubito, qui ſequuntur: *Iſaacus (b)* ac *Mericus Caſauboni, Ianus Gruterus, Petrus Cunaeus, Gerhardus (c) Ioannes et Iſaacus Voſſii, Conradus Horneius, Georgius (d) Calixtus, Abrahamus Calouius, Iacobus Sirmondus, Claudius Salmaſius, Dauid Blondellus, Ioannes Dallaeus, Samuel Bochartus, Iacobus Vſſerius, Io. Henr. Boeclerus, Io. Andreas Boſius, Hermannus Conringius, Iacobus Thomaſius, Dan. Ge. Morhofius, Fridericus Spanhemius*, cum duobus filius, *Friderico*

talogo erudita ratione confecto a *Chriſt. Gryphio* et A. 1710. edito.

(a) *Ouid.* Triſt. V. 6. 38.

(b) Hic *literarum, dum vixit, praeſes* vocatur a *Seldeno* lib. I. de titulis cap. 3. § 2. in margine. Tribus locis, quae *Colomeſius* profert in Gallia orientali p. 157. *Ioſ. Scaliger* (vir quantus!) eum appellauit *virum incomparabilem.*

(c) Ita, non *Ioannis*, (cuius fuit filius,) nomen ipſe ſuum ſubſcripſit operi rhetorico, ſuo item *de vitiis Lat. ſermonis* commentario, ſuae *Theologiae gentili*, ſuis *de arte grammatica* libris.

(d) Hunc *Theologum eminentiſſimum* vocat *Glaſſius* Philol. S. lib. V. tract. I. cap. 7. p. 1532. *eruditiſſimum et acutiſſimum Muſaeus* lib. I. de vſu rationis in Theologia cap. 3. p. 16.

co et *Ezechiele, Io. Chriſtophorus VVagenſeilius, Gabriel Naudaeus, Dionyſius Petauius, Petrus Daniel Huetius.* Adde Theologos, *Aegidium* et *Nicolaum Hunnios, Lucam* et *Andream Oſiandros, Polyc. Lyſerum, Sal. Geſnerum, Leonh. Hutterum, Conr. Schluſſelburgium, Iac. Heilbrunnerum, Ioan. Arndium, Balth.* et *Ioan. Meiſneros, Balth. Menzerum, VVolfg. Franzium, Io.* et *Paulum Tarnouios, Theod. Thummium, Conr. Dietericum, Henr. Hoepfnerum, Iuſtum Feurbornium, Mich. VValtherum, Iac. VVellerum, Io. Mich. Dilherrum, Io.* et *Henr. Mulleros, Hieron. Kromayerum, Auguſtum Varenium, Chriſtianum Dreierum, Ioannem* (*e*) *Gerhardum, Albertum* (*f*) *Grauerum, Ioan.* (*g*) *Muſaeum, Io. Bened. Carpzouios, Chriſtianum*

(*e*) Hunc *Glaſſius* Philol. S. p. 1959 vocat *virum omnium calculo in theoſophia* et θεοσεβείᾳ *maximum. Ant. Reiſerus* in *Spizelii* Templo honoris p. 404. *Gerhardum* iudicat eſſe *tertium a Luthero et Chemnitio Atlantem orbis Euangelici.*

(*f*) Hic ob acerrima ſcripta contra Pontificios, Caluinianos, et Socinianos dictus fuit *clypeus et gladius Academiae Ienenſis.* Vid. *Wittenii* Memor. Theol. p. 851.

(*g*) Quam laudem tribuit *Gennadius* libri de ſcript. eccl. cap. 79. *Muſaeo Maſſilienſi*, eadem Ienenſis *Muſaeus* eſt digniſſimus. Erat enim et hic *vir in diuinis Scripturis doctus, et in earum ſenſibus ſubtiliſſima quadam exercitatione limatus, lingua quoque Scholaſticus.*

num Kortholtum, Sebaſt. Schmidium, Io. Conr. (*b*) *Danhauerum, Io. Andr. Querſtedium, Auguſtum Pfeifferum, Phil. Iac. Spenerum, Tho. Ittigium, Matthiam Hoë, Io. Hulſemannum, Aegid. Strauchium, Io. Val. Andreae, Io. Georg. Dorſchaeum, Mart. Geierum, Chriſtianum Scriuerium, Balth. Bebelium, Theophilum Spizelium, Io. Guil. Baierum, Val. Alberti, Val. Velthemium, Andr. Dan. Habichorſtium; Paulum Toſſanum, Dau. Pareum, Abr. Scultetum, Ioan. Piſcatorem, Petrum Molinaeum, Ioan. Cocceium, Iac. Altingium, Io. Claudium, Io. Henr. Heideggerum, Dan. Chamierum, Phil. Mornaeum, Moſem Amyraldum, Edmundum Albertinum, Henr. Hammondum, Io. Hornbeckium, Andr. Riuetum, Sam. Mareſium, Gisb. Voëtium, Steph. Gauſſenum, Petrum* (*i*) *Launaeum, Mich. le* (*k*) *Faucheur, Ioan. Duraeum, Petrum Iuriaeum, Ioan. Pearſonum, Eduardum*

 Stil-

(*b*) Hunc *doctorem Eccleſiae noſtrae ἀξιβίςατον* vocat *Spenerus* Conſil. Theol. Lat. P. III. p. 632. qui diſcipulus eius fidelis, etſi inter ſumma eruditione theologos numerari non poteſt, cum nec magnus philoſophus eſſet nec magnus philologus, iure tamen nominatur reformator Lutheranae Theologiae practicae.

(*i*) Hunc inter optimos S. Scripturae interpretes numerat *Gauſſenus* Opuſc. p. 31 et 57

(*k*) De hoc vid. *baelii* Dictionarium.

Stillingfleetum; Robertum Bellarminum, Cornelium à Lapide, Corn. Ianſenium, Martinum Becanum, Nicol. Serarium, Franc. Coſterum, Paulum Laymannum, Iac. Gretſerum, Leonhardum Leſſium, Chriſtianum Lupum, Franciſcum Suarezium, Ioannem Bonam, Ant. Arnoldum, M. Ant. de Dominis, Theophilum Raynaldum, Ant. Poſſeuinum, Caſp. Sanctium, Coeleſtinum Sfondratum, Iac. Benignum Boſſuetum, Mich. Molinoſium, Petrum de Marca; Iacobum Arminium, Conr. Vorſtium, Steph. Curcellaeum, Ioan. Crellium, Val. Smalcium: hiſtoricos, *Caeſ. Baronium, Marq. Freberum, Marcum Velſerum, Paulum Sarpium, Iac. Aug. Thuanum, Melch. Goldaſtum, Vbbonem Emmium, Io. Marianam, Io. Iſaacum Pontanum, Famianum Stradam, Rud. Hoſpinianum, Iac. Salianum, Abr. Bzouium, Chriſtoph. Sandium, Phil. Labbeum, Mezeraeum, Victorium Sirium, Paulum Piaſecium, Bernardum* (*l*) *Mallincrotium, Lud. Maimburgium, Hadrianum et Henricum Valeſios, Vid. Lud. Seckendorfium, Caſp. Sagittarium, Antonium Pagium, Henricos Meibomios, Henr. Noriſium, Léo-*

(*l*) De hujus vita et ſcriptis potiora legas in *Actis eruditorum* anni 1715. p. 224. ſqq.

Leonem Allatium, Petrum Baelium, Steph. Baluzium, Sethum Caluiſium, Guil. Cambdenum, Guil. Caueum, Henr. Dodwellum, Lud. Ell. Dupinium, Mart. Hanckium, Ioach. Hildebrandum, Georg. Hornium, Greg. Leti, Ottonem Menckenium, Dan. Papebrochium, VVilh. Ern. Tenzelium, Conr. Sam. Schurzfleiſchium, Ioan. Chriſtoph. Artopoeum, Adrianum Bailletum, Io. Launoium, Bohuslaum Balbinum, Henr. VVhartonum, Natalem Alexandrum, Gothofredum (α) *Arnoldum:* criticos, *Iac. Bongarſium, Ianum Rutgerſium, Caſp. Scioppium, Io. VVowerium, Iac. Perizonium, Andr. Schottum, Caſp. Barthium, Tho. Reineſium, Io. Fridericum et Iacobum Gronouios, Marqu. Gudium, Aedium Menagium, Danielem et Nicolaum Heinſios, Tanaq. Fabrum, Lucam Holſtenium, Io. Georgium Graeuium:* antiquarios, *Carolum Patinum, Andr. Morellum, Raph. Fabrettium, Laur. Begerum, Ioan. Schefferum, Io. Kirchmannum, Io. Marshamum, Io. Spencerum,*

(α) Praecipuum huius viri opus eſt *Hiſtoria eccleſiaſtica*, quam appellauit *impartialem*, hoc eſt, affectu amoris pariter et odii carentem. Id quod hoc ſenſu verum eſt, quod nullum affectum amoris fauoriſque oſtendit erga orthodoxos, nullum affectum odii erga heterodoxos, et potiſſimum enthuſiaſtas.

cerum, Io. Seldenum, Olaum Wormium, Olaum Rudbeckium, Antonium van Dale, Io. Roſinum, Tho. Dempſterum, Ioan. Mabillonium, Phil. Cluuerium, Ioannem Meurſium: philologos, *Io. Caſelium, Domin. Baudium, Ianum Druſium, Lud. Capellum, Io. Buxtorfios, Matthiam Berneggerum, Chriſtoph. Cellarium, Io. Freinshemium, Chriſtoph. Colerum, Chriſtoph. Adamum Rupertum, Theod. Hackſpanium, Iac. Maſenium, Rolandum Mareſium, Ioan. Lud. Praſchium, Io. Caſp. Suicerum, Chriſtianum Knorrium a Roſenroth; Thomam Creechium, Erycium Puteanum, Io. Henr. Hottingerum, Tho. Stanleium, Eduardum Leighium, Petrum Lambecium, Chriſtianum Daumium, Aug. Buchnerum, Matthiam VVasmuthium, Carolum du Freſne, Iobum Ludolfum, Gilbertum Gaulminum, Marquardum Gudium, M. Zuerium Boxhornium, Io. Lightfootum, Eduardum Pokokium, VVilh. Schikardum, Eraſmum Schmidium, Io. Barclaium, Ianum Nicium Erythraeum, Scaeuolam Sammarthanum, Thomam Erpeninm, Iacobum Golium, Ludouicum de Dieu, Octauium Ferrarium, Tho. Gataker um, Sal. Glaſſium, Georgium Schubartum, Vlricum Obrechtum, Ioannem Reiskium, Chriſtianum Weiſium, Olaum Borrichium,*

richium: iureconſultos, *Conr. Rittersbuſium, Scipionem Gentilem, Bened. Carpzouium, Herm. Vulteium, Dauidem Meuium, Io. Ottonem Taborem, Chriſtoph. Phil. Richterum, Chriſtoph. Forſtnerum, Caſp. Zieglerum, Io. Limnaeum, Io. Schilterum, Io. Strauchium, Diodorum Tuldenum, Reinerum Bachouium, Dionyſium et Iacobum Gothofredos, Georgium Adamum Struuium, Ahasuerum Fritſchium, VVolg. Ad. Lauterbachium, Ioan. Brunnemannum, Petrum Mullerum:* mathematicos, *Erhardum VVeigelium, Io. VVallisium, Hoſpitalium* marchionem, *Bernullium, Io. Keplerum, Iſmaëlem Bullialdum, Io. Bapt. Ricciolum, Ottonem Guerickium, Chriſtoph. Scheinerum, Bern. Varenium, Io. Chriſtoph. Sturmium, Ehrenfridum VValterum Tſchirnhauſium, Chriſtianum Hugenium, Athanaſium Kircherum:* poëtas, *Frid. Taubmanum, Io. Owenum, Matthiam Caſim. Sarbieuium, Caſp. Barlaeum, Renatum Rapinum, Petrum Francium, Martinum Opitium, Paulum Flemingium, Lobenſteinium, Hofmannswaldauium, Gryphios, Iac. Catſium, Iuſtum Vondelium, Ioan. Miltonum:* philoſophos, *Thomam Campanellam, Balth.* (*l*) *Beckerum, Charronium, Marium Merſennum,*

(*l*) Hic philoſophia Carteſiana duce theologiam emendare

num, Dan. Stahlium, Io. Zeiſoldum, Io. Sperlingium, Ioan. Ioach. Bechererum, Car. Sorellum, Helmontios, Dauidem Derodonem, Balthaſarem Gracianum, VVilhelmum de Britaine, R. Cuthworthum, Io. Henr. Alſtedium, Barthol. Keckermannum, Iac. Boehmium, Franc. Piccolominaeum, Othonem Caſmannum, Iacobum et Cornelium Martini, Antonium le Grand, Ioannem Claubergium, Io. Baptiſtam Hamelium, Petrum Syluanum Regis, Nic. Malebranchium, Sam. Parkerum, Henr. Morum, Io. Raium, Franc. Vayerium: medicos, *Malpighium, Dan. Sennertum, Caſp. Bartholinum, Caſp. Bauhinum, Caſp. Hoffmannum, Guil. Fabricium Hildanum, Franciſcum Syluium, Cornelium Bontekoë.* Addo quatuor egregios literatorum hominum patronos, *Peireſcium, Pinellum, Frid. Bened.* (*a*) *Carpzouium*, ac (*b*)

dare conatus eſt in doctrina de Spiritibus. Qui conatus etſi non ſucceſſit feliciter, tamen viam ſtrauit iis, qui poſtea reliquias ethnicarum Papaeaumque ſuperſtitionum circa Spiritus, doctrinasque de magis et ſpectris populares refutarunt. Inter Lutheranos Theologos primum *Bierlingium*, Rintelenſis Academiae Profeſſorem et Eccleſiae Superintendentem, aperte aſſenſiſſe *Thomaſio* in doctrina de magia, indicatur in *Actis erud.* A. 1724. p. 490.

(*a*) V. d. *Chriſt. Iunkeri* Epiſtola de obitu huius *Carpzouii* A. 1699. edita; *Burmanni* Praef. ad *Phaedrum*.

(*b*) *Magliabechium:* et eximium illud ſexus ſui ornamentum, *Schurmanniam.*

LXI.

Hoc aeuo Vindobonenſis Imperatoris bibliotheca egregias nacta eſt acceſſiones. Videatur eius hiſtoria, a *Lambecio* deſcripta, et a *Barth. Chriſtiano Richardo* in compendium coacta. Heidelbergenſis bello tricennali in hoſtium manus (*c*) peruenit. Mazariniana, *cui ſimilem* (ſi non fallitur (*cc*) *Conringius*,) *ſol neque vidit hactenus, neque vnquam forte eſt viſurus*, diuendita fuit: quod fatum pluribus, quae Lutetiae fuerant, inſtructisſimis bibliothecis accidit, interque eas Thuanae, cuius venditionem cum deſcribebat (*d*) *Huetius*, vix lacrymas tenuiſſe videtur. Caeterum nouas bibliothecas, easque optimas, inſtruxerunt Fridericus Rex Berolini, Auguſtus (*e*) Dux

L 5 Guel-

(*b*) Hunc ideo laudat maiorem in modum in Praef. ſua ad *Ciceronis Epiſtolarum ad familiares* Tomum priorem *Graeuius*, ſingularemque eius in rem literariam meritis promittit panegyricum.

(*c*) Vid. *Wagenſeilii* Pera iuuenilis Loculam. III. Tomo II. p. 691. vbi fide digniſſima exhibetur deſcriptio deportationis bibliothecae illius in vrbem Romam.

(*cc*) Diſſ. de bibliotheca Guelferbytana p. 228. Ibidem p. 232. ait: *Bibliotheca Mazariniana nihil perfectius vnquam fuiſſe, iam confeſſus ſum.*

(*d*) Lib. VI. Vitae ſuae p. 163. et 164.

(*e*) Princeps hic non ſolum mirifice fauit literarum profeſſo-

Guelferbyti, Erneſtus Dux (*f*) Gothae, Wilh. Erneſtus Dux Vinariae, Mauritius Dux (*g*) Cizae, Ioannes Adolphus, Holſatiae Dux, Gottorpii, Ioannes Fridericus, Brunſu. et Luneb. Dux, (*h*) Hanouerae. Senatoriae quoque bibliothecae, (*i*) Francofurtana, Hamburgenſis, ac (*k*) Lipſienſis, hoc ſaeculo ſunt conditae. Inter Academicas Ienenſis tanta cepit incrementa acceſſione bibliothecarum *Arumaei*, *Boſii* et *Sagittarii*, vt Academicarum bibliothecarum, habeatur (*l*) regina. Nec tacenda *Gudiana* biblio-

feſſoribus, ſed ipſe literas coluit ſtudioſiſſime, libroſque edidit admiratione dignos. Vid. *Ioach. Hildebrandi* ſingularis liber A. 1662. editus, quo ducem hunc Auguſtum comparat cum priſco Imp. Rom. Auguſto capite V. exponens de eius eruditione ſcriptisque; et *Bytemeiſteri* liber de Ducum Brunſuicenſium meritis in rem literiam cap. XIII. §. 45. ſqq.

(*f*) Ex hac bibliotheca multas eruditorum epiſtolas aliaque monumenta hiſtorica edidit omnibus bonis applaudentibus *E. S. Cyprianus*, Conſiliarius Ducis Gothani Eccleſiaſticus, qui nunc bibliothecae illi praeeſt.

(*g*) Haec bibliotheca non ita pridem diuendita fuit.

(*h*) Huic bibliothecae primus praefuit *Tobias Fleiſcherus*, deinde *Leibnitius*, hinc *Eccardus*; tum *Hahnius*, nunc *Gruberus*.

(*i*) Vid. *Morhofius* Polyhiſt. liter. lib. I. cap. 7. p. 69.

(*k*) De hac exſtat Diſſertatio *Gottfriedi Chriſtiani Goezii* Lipſiae 1711.

(*l*) Vid. *Struuius* Introd. in notit. rei liter. cap. 4. §. 31. p. 178. Adiecta nuper huic bibliothecae fuit lautiſſima ſupellex libraria *Danzii*.

bliotheca, quam *priuatarum omnium reginam* appellabat (*m*) *Morhoſius*: quanquam ea paucis abhinc annis Hamburgi auctionis fortunae (*n*) fuit ſubiecta atque diuendita.

LXII.

Nec illud omittendum, quod hoc ſaeculo monachi quoque nonnulli otio ſuo vti coeperunt ad ſtrenue colendas literas. Habemus ex hiſce clauſtris progreſſos oratores et poëtas eximios Maxime Benedictina ac Ieſuitae de eruditionis palma inter ſe certarunt: ac priores ſane Patrum Eccleſiae (*o*) praeſtantisſimis editionibus adornandis immortalem laudem conſecuti ſunt. Vid. *Bernardus Pezius in Apologia ordinis Benedictini contra Ieſuitas Cap. X* Ac magna exſtant (*p*) volumina, quibus docti cuiusque ordinis

(*m*) Loc. cit. §. 67.

(*n*) Quidam queruntur de hac bibliothecarum fortuna. Sed ego non puto, male ita agi cum priuatis bibliothecis. Cum enim eae ſeruari integrae non poſſint, quid, quaeſo, optatius, quam vt libri veniant in manus et poſſeſſionem et vſum aliorum? Non igitur hic pereunt libri, ſed alios nanciſcuntur poſſeſſores. Valet hic illud: Vnius (bibliothecae) corruptio eſt alterius vel plurium generatio. Permulti bibliothecarum auctione venditarum Catalogi memorantur in *Bibliotheca Roſtgardiana* p. 133. 134. 135. 279. 280. 408. 408.

(*o*) Patrum Eccleſiae editiones a Benedictinis adornatas recenſet *Buddeus* in Iſagoge hiſt. theol. p. 590. ſqq.

(*p*) Vid. *Boſii* Introd. in notitiam ſcript. eccl. cap. V. §. 13.

ordinis viri recenſentur additis librorum ab iis conſcriptorum titulis.

LXIII.

Caeterum cum nouas veritates in apricum producere piaculum ſit in Eccleſia Romana, maiorique ducatur laudi, credere, quam ſcire; illae literae, quae ſapientiae ſunt propriae, non multum (*q*) debent pontificiae religionis profeſſoribus. De Germaniae quidem monaſteriorum bibliothecis nuper admodum hoc perhibuit teſtimonium monachus (*r*) praeter ſui generis morem eruditus: *Omnia fere religioſarum bibliothecarum pegmata et plutei Scholaſticis Ariſtotelicoque theologicis ſcriptis onerati ſunt, omnia ſcholaſticis concertationibus et ſyllogismis perſonant, in omneque librorum genus offendas ſaepius, quam in criticorum, vtilium, exquiſitorumque, ſine quibus tamen haec noſtra praeclara et publica ſtudia nulla ſunt.* Ex vna vero Academia Pontificiorum Viennenſi diſci poſſunt omnes caeterae, certe Germanicae: cuius miſeram conditionem proxime deſcripſit in *Viennae Hiſtoria*

§. 13. ſqq. *Bailleti* Iudiciorum T. II. P. I. cap. 3; *Struuius* Introd. in notit. rei lit. cap. VII. §. 25. ſqq.

(*q*) Vid. *Acta Philoſ.* P. II. cap. I. §. 27. p. 221; P. IV. cap. I. §. 28. p. 618; P. VIII. cap. 5. §. 11. p. 297. et c. 8. §. 2. p. 322.

(*r*) *Bernardus Pezius* Diſſ. contra *Fonteium* p. 56.

ſtoria nouiſſima (*s*) *Kucbelbeckerus*, docens, vniuerſas ibi diſciplinas eſſe ſqualore obſitas, nec per Ieſuitas licere cuiquam meliora tradere verioraque. De Pariſienſi, hoc eſt, Gallicarum nobiliſſima Academia teſtis eſt *Rich.* (*t*) *Simonius*, inter illius Theologos eſſe perpaucos linguarum Graecae et Hebraicae peritos: probans (*u*) praeterea *Boſſueti*, illuſtris Epiſcopi, teſtimonio, in Gallia *cognitionem traditionis eccleſiaſticae* haberi pro *vera et perfecta eruditione theologica.* Caeterum hoſtis ac peſtis bonarum literarum veraeque eruditionis non eſt ſola illorum hominum ſuperſtitio, verum etiam Cenſura (*x*) nimium immitis librorum typis exſcribendorum, et Edicta de libris diuerſarum ſectarum (*y*) haud legendis. Quantum

(*s*) P. II. cap. 7. §. 8. et 9. Ibidem §. 12. nomina exhibentur hodiernorum huius Academiae Profeſſorum: quibus vellem adieciſſet titulos librorum libellorumque ab iis editorum, mihi certe ignotiſſimorum.

(*t*) T. IV. Epiſt. ſelect. 47. p. 395.

(*u*) p. 399.

(*x*) Quo tempore librorum cenſura orta ſit, docet *Bailletus* Iudic. T. I. P. I. cap. 8. et 9. Vid. et *Caranza* in Summa Concilii Lateranenſis a Leone X. habiti p. 670.

(*y*) Iam olim *Cyprianus* epiſt. 45. negauit, legendi libros haereticos facultatem promiſcue permittendam eſſe. *Non facile promenda ſunt*, inquit, *et incaute ac temere publicanda, quae diſcordioſo ſtylo ſcripta audientibus ſcandalum moueant, et fratres incerta opinione confundant.* Sed loquitur vir ſanctus de hominibus illiteratis

tum eruditionis progreſſibus obſit cenſura illa, non ita pridem *Pritanius*, ipſe pontificius, agnouit (z) et ingemuit. *Nouimus*, inquit, *qui, ne ſibi confligendum foret cum indocili quorundam Cenſorum inſcitia atque impotentia, dimiſſis theologicis ac philoſophicis ſtudiis, ſe totos coniecerunt in eruditionem profanam, vnde ſi non aequa laus, certe minus periculi, et plus quietis exſpectandum fuerat. Non ergo* (ita pergit,) *priuatis tantum ſtudiis officitur ab hiſce Cenſoribus, ſed publicae etiam vtilitati, et Eccleſiae, quae ſcriptoribus theologisque indiget non aſſentatoribus, dum ſcribunt, neque zelo immoderato feruentibus, dum iudicant, ſed ſolida eruditione refertis, et omni ſuperſtitione et affectu vacuis.* Crudelis autem illa librorum contra inueteratas opiniones ſcriptorum damnatio eousque (*a*) prouecta, vt vel inſpicere eos nefas ſit, quam originem quem-

tis. Literatis autem eripere quiduis legendi et examinandi libertatem, id vero tyrannicum eſt et bonis omnibus deteſtandum.

(z) Lib. II. de ingeniorum moderatione in religionis negotio cap. 5. p. 266.

(*a*) Vid. *Iacobi Gretſeri* hominis non quidem indocti, ſed plane ineruditi. Volumen *de iure et more prohibendi, expurgandi et abolendi libros haereticos et noxios.* Caeterum facile concedimus, eſſe libros, qui iure ab iis, quae reip. præſunt, legi vetentur. Imo accidit aliquando, vt iure quis veretur libros edere poſthac: id quod

quemque ſcopum habeat, ſub illo iugo gemens exponit *Paulus* (*b*) *Sarpius.*

LXIV.

Veniendum nunc erat ad praeſens ſaeculum, cuius iam tertia pars elapſa eſt. Sed quo propius ſtatum hodiernum reip. literariae ipſi inſpicimus, eo minus neceſſarium videtur, longa hic defungi narratione, Quam multi, quam varii, quamque boni libri hoc ſaeculo ſint vbique terrarum ac gentium editi, loquuntur *Acta eruditorum* et ſimiles Germanica, Gallica, Italica, Anglica et Belgica lingua compoſiti libelli. Quid praeterea geſtum ſit in Helicone, docent *Noua literaria*, quae Lipſiae, Coburgi, et Hamburgi iam longo tempore eduntur. In primis commendatas volo Krauſianas ſingulorum annorum Praefationes, in quibus quippe diligenter exponitur, quid quaeque diſciplina incrementi e recens emiſſis libris acceperit, et quae praeterea reip. literatae fauſta contigerint.

LXV.

quod noſtra aetas vidit in duobus doctiſſimis viris, quorum alter parum religioſe codicem ſacrum interpretabatur, alter parum religioſe pro religione noſtra propugnabat.

(*b*) *Hiſt. Concil. Trid.* lib. VI. p. 529. ſq. Obſeruat *Conringius* in Dedicatione *Machiauelli Principi* praemiſſa p. 6. *Leonem X. Papam primum omnium intendiſſe vim librorum prohibitoriam, vetitis legi diſſentientium ſcriptis omnibus ſub excommunicationis poena: quod* (inquit) *hactenus carebat exemplo.*

LXV.

Vidit etiam hoc ſaeculum nouum Maecenatem vel potius Auguſtum, Petrum, Ruſſorum monarcham, qui ſumma opum vi ciues ſuos doctrina liberali impertire et barbariei tenebras ex toto orbe ſuo expellere ſtuduit, eoque fine duas Academias, alteram (*c*) Moſcouiae, alteram (*d*) Petroburgi condidit. Portugallia (*e*) quoque Regis ſui Ioannis V. ſtudium erga literas admirata eſt, et multo plures, quam olim, libros (*f*) vidit prodire ex officinis ſuis typographicis. Holmiae etiam, quae caput eſt Sueciae, nuper

(*c*) De Academia Moſcouienſi vid. *Acta erud.* 1705. p. 383. Hanc tamen Academiam iam concidiſſe, accepi his diebus a quodam ex hac vrbe reduce. De ſuperioris aeui ſtudiis literariis Ruſſorum doctiſſime agit *Io. Petrus Koblius* in ſua *Introductione in hiſtoriam literariam Slauorum* a. 1729. edita.

(*d*) De ſtatu Academiae Petroburgenſis exſtat fide digna epiſtola *in gelehrten Zeitungen* 1726. p. 382. ſqq. De fructibus huius Academiae vid. *Acta erud.* 1726. p. 254. ſqq. et 1729. p. 337; *Noua literaria* Lat. Lipſ. I, 21. p. 206; *Gelehrte Zeitungen* 1729. p. 121. ſqq. *Weberi verändertes Rußland*, edit. 1721. p. 10. ſq. *Hiſt. Bilder-Saal*, P. VIII. p. 692. Non eſt tamen ſilentio praetereundum, pluribus Petroburgicis Profeſſoribus nuper placuiſſe repetere ſedes priores et ad nos in Germaniam reuerti.

(*e*) Vid. *Acta erud.* 1727. p. 1. ſqq. et p. 323 et A. 1730. p. 433. Aemulatio aliarum quoque Luſitaniae vrbium incolas inceſſit, ac relatum legimus, in pluribus frequentari collegia ſiue concilia literaria.

(*f*) Vid. *gelehrte Zeitungen* 1726. p. 867. ſqq.

nuper (*g*) nata eſt Societas ſcientiarum Regia. Caetera Europa merito ſibi gratulatur de felicitatis ſuae literatae perpetuitate, deque ſuorum Principum pacis amore ac ſtudio. Vna enim haec eſt vox Muſarum omnium: *Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes.* Ita equidem ſcribebam anni 1732. initio. Nunc (a. 1734.) otium ciuile nonnihil quidem interpellauit furor Martis, ſed non fuit ea re impeditus Rex Magnae Britanniae, GEORGVS II. *pacifici* titulo qui a poſteritate inſigniatur, digniſſimus, quo minus nouam in terris ſuis Germanicis conderet Academiam, cui Deus (precor etiam atque etiam,) faueat prolixe, ſcholamque hanc GEORGIANAM faciat ſuae ipſius gloriae communisque humanae vtilitatis ſeminarium!

LXVI.

Inſerere hic iuuat, quae non ita pridem perſcripta (*h*) legi de hodierno ſcholarum ſtatu in Italia. Miſera ſcilicet eſt inferiorum ſcholarum conditio. Ignauiam diſcipuli magis colunt, quam literas. Reguntur illae ſcholae ab iis, quorum intereſt, eruditio-

(*g*) Vid. *Nieder-Sächſ. gel. Zeitungen* 1731. p. 698. ſq.

(*h*) In *Gabr. Aemiliani* Hiſtoria hodiernorum Italiae clericorum P. II. p. 16. ſqq. et in *Bibliothecae Italicae* Tomo quarto, vnde repetitur id in *gel. Zeit.* 1730. p. 674. ſqq.

ditionem peranguſtis contineri finibus. In Academiis philoſophia pariter ac theologia ieiune tractatur et incpte, ac plerique Studioſi Baccho magis litant, quam Mineruae. Nec id agitur a Profeſſoribus, vt diſcipulos ſuos reddant politos eruditosque. Plures itaque Doctores habet Italia, quam doctos, et inania honoris inſignia praeferuntur eruditioni ſolidae. Maxime ibi deſideratur Graeci ſermonis Hebraicique peritia vna cum ſcientia ſacrum interpretandi codicem. Tamen inter tot literatos hypocritas reperiuntur nonnulli vere et exacte eruditi, ac ſpes affulget, fore breui, vt omnis generis literae in Italia, feliciſſimorum ingeniorum diuite illa regione, laetiſſime effloreſcant, excuſſo, quod adhuc circumpoſitum fuit, iugo.

LXVII.

Eadem paene ratio eſt literarum in Hiſpania. Nam et ibi literarium monopolium eſt penes potentiſſimum monachorum ordinem, tamque parum temporis tribuitur literis, vt (*i*) ſingulis annis Profeſſores inde

(*i*) Teſtis eſt *Ant. Gauinus*, Hiſpanus, in operis ſui de ſtatu hodierno Eccleſiae Hiſpanicae Parte II. p. 474. et 477. edit. Germ. Addo, etiam in Italiae ſcholis quadrimeſtre tempus aeſtate quotannis eſſe liberum atque otioſum: cuius rei teſtis eſt *Muretus* lib. II. Orat. XIII. p. 315. et alibi.

de a Paſchate vsque ad exitum menſis Octobris ſcholas ſuas habeant clauſas. Qua re fiat neceſſe eſt, vt, quae iuuenes literarum ſtudio deuoti addicerunt per hyemem, ea rurſus aeſtate conſequenti dediſcant. Non tamen omnino caret doctiſſimis viris Hiſpania, editorumque nuper in ea librorum catalogum in Germaniam miſit (*k*) *Gregorius Maianſius*, lucidum patriae ſuae ſidus, haud dubie alios quoque ſuorum ciuium illuſtraturum. Inſertus eſt is Catalogus *Actis eruditorum* anni (*l*) cIↄ Iↄcc XXXI.

LXVIII.

Habuit et recens haec aetas ſuos Attalos literarios, ſuos Peireſcios: quos inter mortuo in Gallia *Bignonio* principatum nuper tenebat *Zacharias Conradus Vffenbachius*, fautor et amicus meus ſingularis, e cuius ingenti gaza publicatus fuit A. 1729. catalogus librorum MSS. doctiſſimis illuſtratus *Io. Henr. Maii* recenſionibus. Poſtea anno 1729. duobusque ſecutis publicauit vniuerſalem ſuae bibliothecae (excepto ingenti numero librorum ad hiſtoriam literariam ac librariam pertinentium, hiſtoriam item reip. Francofurtanae illuſtrantium, ac denique voluminum epiſtolarum a doctiſſimis

 viris

(*k*) Vid. *gelehrte Zeitungen* 1731. p. 632. Eiusdem in operis anno 1733. alius exhibetur p. 201. ſqq. catalogus librorum recens editorum in Hiſpania: qualis et reperitur in *Actis erud.* Suppl. T. X. p. 274.-288.

(*l*) p. 432. ſqq.

viris manu exaratarum,) catalogum quatuor (*m*) tomis, nominatosque ibi libros venum expoſuit. Quod idem conſilium eodem tempore arriſit *Ioanni Burcardo Menkenio*, non Lipſiae ſolum ſuae, ſed vniuerſi literati orbis amori ac delicio. Namque et is numeroſiſſimam ſuam bibliothecam, cuius et ipſius catalogus typis eſt exſcriptus, vendendo aliorum, et quidem Maecenatum maxime, bibliothecas reddidit ornatiſſimas. Laudandus quoque in hoc numero eſt Vlmenſis reip. Conſul, A. 1729. exſtinctus, *Raymundus Kraſtius:* cuius bibliothecae rariores libros, tum MSS. tum impreſſos, nominauit in *Amoenitatibus* ſuis (*n*) *Schelhornius*. Nec tacendus *Fridericus Roſtgardus*, illuſtris Danus, cuius bibliothecae A. 1726. Hafniae venditae catalogus codices MSS. 1068. eosque egregios habet. Denique memorari hic oportet *Ioannem Morum*, Elienſem Epiſcopum, cuius inſtructiſſima bibliotheca, e qua cum MSS. tum typis editos libros liberaliter (*o*) offerre ſolebat aliis ad publica commoda vſuris, beneficio Regis Georgii I. acceſſio facta eſt bibliothecae Academiae Cantabrigienſis.

LXIX.

(*m*) Qui recenſentur a me in *Actis erud.* 1731. p. 270. ſqq.
(*n*) Tomo III.
(*o*) Vid. *Fabricii* Dedicatio libri tertii Bibliothecae ſuae Graecae, et *Needhami* Praef. ad ſuum *Hieroclem.*

LXIX.

Ad eos quod attinet, qui noſtra hac aetate ſcribendis libris famam ſibi pepererunt maximam, libet nomina ſaltim eorum exhibere ſiue vita iam defunctorum ſiue adhuc viuentium vingentiumque, ita tamen, vt eos omittam, qui ſuperiore iam ſaeculo inclaruerunt, in eiusque hiſtoria fuerunt nominati. En igitur viri huius noſtri ſaeculi ingenio clariſſimi, et quidem (*p*) THEOLOGI: *Ioach. Iuſtus Breithaupt, Io. Franc. Buddeus, Caſp. Caluoerius, Io. Gottlob Carpzouius, Ern. Sal. Cyprianus, Sal. Deylingius, Io. Fabricius, Io. Fechtius, Aug. Herm. Franckius, Io. Frickius, Zach. Grapius, Io. Paulus Hebenſtreit, Io. Wolfg. Iaegerus, Io. Wilh. Ianus, Ioach. Langius, Val. Ern. Loeſcherus, Io. Henr. Maius, Io. Frid. Mayerus, Io. Laur. Moshemius, Henr. Muhlius, Io. Ge. Neumannus, Gottfr. Olearius, Chriſtoph. Matth. Pfaffius, Io. Ge. Pritius, Io. Iac. Rambachius, Ad. Rechenbergius, Chriſtianus Reineccius, Io. Andr. Schmidius, Sam. Schelwigius, Chriſtoph. Sonntagius, Chriſtian. Eberh. Weismannus, Gottlieb Wernsdorfius, Guſt. Ge. Zeltnerus; Iac. Abbadius, Petrus Allixius, Tho. Bennetus, Franc. Burmannus,*

(*p*) Claſſem *Polyhiſtorum* de induſtria omitto, quorum hac aetate non eſt exiguus numerus. Eorum quemque retuli eam in claſſem, cui maiori iure videbatur adſcribendus.

Franc. Fabricius, Nic Gurtlerus, Bartholdus Holzfuſius, Io Marckius, Bened. Pictetus, Io. la Placette, Herm Alex. Roëllius, Iac. Saurinus, Sam. Strimeſius, Sal. Tilius, Io. Alph. Turrettinus, Camp. Vitringa. VVilh. (q) *VVackius, Sam. VVerenfelſius, Dan. VVhithy, Herm. VVitſius; Io. Clericus, Phil. Limborchius; Auguſtinus Calmetius, Io. Martianaeus, Ren. Maſſuetus, Matth. Petitdidier, Paſchaſius Quesnellius, Mich. Quienius, Rich. Simonius, Honorius Tournely, Ren. Ioſ. Turneminius, Car. VVittaſſius*; IVRISCONSVLTI: *Ioan. Henr. Bergerus, Iuſtus Henningus Boehmerus, Ge. Beyerus, Henr. Cocceius, Z. Bernh. Eſpenius, Mich. Henr. Griebnerus, Ferd. Chriſtoph. Harprechtus, Io Gottlieb Heineccius, Io. Nic. Hertius, Chriſtianus Godofr. Hoffmannus, Andr. Homborgius, Caſp. Henr. Hornius, Io. Paulus Kreſſius, Auguſtinus Leyſerus, Io. Petrus Ludewigius, Ge. Melch. Ludolfus, Io. Frid. Ludouici, Nic. Chriſtoph. Lynckerus, Luderus Menckenius, Gerh Noodt, Euerhardus Otto, Alex. Arn. Pagenſtecherus, Gabr. Schwederus, Sam. Stryckius, Gottlieb Gerh. Titius, Io. Balth. VVernerus*; MEDICI: *Mich. Alberti, Bern. Albinus, Io. Gottfr. Bergerus, Godofr. Bidloo, Rich. Blackmorius, Herm. Boerhauius, Io. Bohnius, Elias Camerarius, Io. Freindius, Laur. Heiſterus, Frid. Hoffmannus,*

(q) Archiepiſcopus Cantuarienſis.

nus, *Io. Maria Lanciſius*, *Io. Bapt. Morgagnius*, *Archibaldus Pitkarnius*, *Bernardinus Ramazzinus*, *Frid. Ruyſchius*, *Gunth. Chriſtoph. Schelhammerus*, *Lucas Schroeckius*, *Ioſ. Pittonus Turnefortius*, *Steph. Vaillant*, *Mich. Berh. Valentinus*, *Ant. Vallisnerius*, *Chriſt.* et *Abr. Vaterus*, *Phil. Verheynius*, *Ge. VVolfg. VVedelius*; PHILOSOPHI: *Ruardus Andala*, *Buffierius*, *Ge. Bernh. Bulfingerus*, *Tho. Burnetius*, *Ge. Cheynius*, *Io.* et *Sam. Clarkii*, *Io. Petrus Croſa*, *VVilh. Derhamus*, *Iac. VVilh. Feuerlinus*, *Frid. Genzkenius*, *Nic. Hier. Gundlingius*, *Nic. Hartſoekerus*, *Edm. Purchettius*, *Io. Raphſonus*, *Andr. Rudigerus*, *Io. Iac. Syrbius*, *Lud. Phil. Thummigius*; HISTORICI: *Io. Aymonius*, *Iac.* et *Henr.* et *Sam. Basnagii*, *Henr. Bunauius*, *Gilb. Burnetus*, *Gabr.* Daniel, *Io. Ge. Eccardus*, *Io. Alb. Fabricius*, *Claud. Fleury*, *Iac. Paulus Gundlingius*, *Sim. Frid. Hahnius*, *Io. Mich. Heineccius*, *Io. Hubneri*, pater et filius, *Ge. Chriſtianus Ioannis*, *Andr. Laz.* et *Io. VVilh. Imhofii*, *Io. Dauid Koehlerus*, *Iſ. Larrey*, *Iac. Lenfant*, *Gothofr. Lengnichius*, *Io. Ge Leukfeldius*, *Io. Iac. Maſcouius*, *Io. Burc. Menckenius*, *Lud. Ant. Muratorius*, *Franc. Pagius*, *Chriſtianus Franc. Paulini*, *Bernh.* et *Hier. Pezii*, *Io. Frid. Pfeffingerus*, *Humfr. Prideaux*, *Iac. Frid. Reimmannus*, *Phil. Iul. Rethmeierus*, *Tho. Rymerus*, *Chriſtianus Aug. Saligius*, *Dion. Sammarthanus*, *Io. Frid. Schannatus*, *Io. Car.*

M 4 *Spene-*

Spenerus, *Nic. Staphorſtius*, *Burc. Gotth. Struuius*, *Rapinus Thoyraſius*, *Seb. Nanus Tillemontius*, *de la* (r) *Torre*, *Mich. Vaſſorius*; MATHEMATICI: *Io.* et *Nic. Bernullii*, *Io. Dominicus Caſſini*, *Paulus Matthias Doria*, *Io. Flamſtedius*, *Dominicus Guilielminus*, *Edm. Halley*, *Io. Hermannus*, *Ferd. Ern e Comitibus Herberſteiniis*, *Phil de la Hire*, *Claud.* et *VVilh. de l' Isle*, *Io Keilius*, *Iac. Leupoldus*, *Iſaacus Neutonus*, *Iac. Ozanamus*, *Io Polenus*, *Claud. Rabuel*, *Leonh. Chriſtoph. Sturmius*, *Io. Frid. Weidlerus*, *Chriſtianus VVolfius*; CRITICI: *Rich. Bentleius*, *Henr. Brenckmannus*, *Corn. van Bynckershoeck*, *Gottlieb Cortius*, *Maturinus Veiſſerius la Croze*, *Alex. Cuninghamus*, *Gisb. Cuperus*, *Io Dauiſius*, *Sigeb. Hauercampus*, *Franc. Hare*, *Humfr. Hodius*, *Io. Hudſonus*, *Sigm. Reich. Iauchius*, *Ludolphus Kuſterus*, *Honorius de S. Maria*, *Gerh. Maſtrichtius*, *Io. Millius*, *Gottfr. Richterus*, *Ant. Maria Saluinius*, *Dan. VVilh. Trillerus*, *Petrus VVeſſelingius*, *Io. Hildebr. VVithofius*, *Tho. VVopkenius*; ANTIQVARII: *Bened. Bacchinius*, *Anſelmus Bandurius*, *Theoph. Sigefr. Bayerus*, *Ioſ. Binghamus Iuſtus Fontaninus*, *Nic. Franc. Haymius*, *Io. Harduinus*, *Nic. Kederus*, *Io. Ge. Keyslerus*, *Chriſtianus Sigism. Liebius*, *Scipio Maffe-*

(r) Huius Hiſtoriam belli proximi Hiſpanici et recenſui et compendifeci in *Actis eruditorum* 1722. et 1723. et 1724. et Supplem. T. IX. p. 40.

Maſſeius, Iac. Martinus, Bernh. Monteſalconius, Io. Nicolai, Chriſtianus Schlegelius, Io. Car. Schottus; PHILOLOGI: *Io. Henr. Ackerus, Henr. Iac. Basbuyſenius, Io. Guil. Bergerus, Lamb. Bos, Io. Frid. Breithaupt, Iac. Burckhardus, Petrus Burmannus, Andr. Dacerius, Io. Andr. Danzius, Arn. Drackenborchius, Car. Andr. Duckerus, Ge. Elieſer Edzardus, Iac. Elſnerus, Iac. Facciolatus, Chriſtianus Falſterus, Io. Nic. Funccius, Ioan. Gagnierius, Io. Matthias Geſnerus, Iac. Guſſetius, Herm. Hardtius, Theod.* et *Iac. Haſaei, Matthaeus Hillerus, Io. Henr. Maius* iunior, *Io. Mayerus, Dauid Millius, Simon Ockley, Henr. Opitius, Ge. Raphelius, Hadr. Relandus, Iac. Rhenferdius, Io. Henr. Schulzius, Abr. Schultenſius, Io. Conr.* et *Chriſtianus Gottlieb Schwarzii, Diet. Stadenius, Henr. Bened. Starckius, Io. Chriſtoph. VVolfius;* POETAE: *Ioſ. Addiſonus, Io. Beſſerus, Ianus Broukhuſius, Bartholdus Henr. Brockeſius, Frid. Rud. Lud. Canizius, Steph. Duckius, Sal. Franckius, Claud. Franc. Fraguerius, Nic. Parthenius Giannetaſius, Ioan. Guntherus, Io. Chriſtianus Gottſchedius, Io. Vlr. Koenigius, Hortenſius Maurus; Beni. Neukirchius, Io. Val. Pietſchius, Chriſt. Henr. Poſtellus, Mich. Richey, Lucas Rothganſius, Dan. Schoenemannus, Arouetus Voltairius, Chriſtianus Frid. VVeichmannus, Io. Chriſtoph. VVenzelius;* MVSICI: *Ioan. Mattheſonius, Ge. Phil. Telemannus.*

LXX.

Nondum vero nominaui omnes ſaeculi noſtri ſcriptores, ne, celebriores quidem et ſuperioribus haud impares. Horum igitur mentionem cum omittere (*s*) non debeam, eo fine etiam caeteros interſeram, vt non ſolum appareat, iam nouam progeniem coelo demiſſam eſſe, quae poſtea ſuccedat in locum magnorum (*t*) virorum, cuiusque meſſis nunc in herba ſit, futura, ſi vita et occaſio ſuppeditauerit, laetisſima, verum etiam vt manifeſtum fiat, vsque adeo magnum his temporibus eſſe prouentum *ſcribentium*, vt deſiderari haud inſcite queat nouus orbis *legentium*. Nam nec hi, quos producturus ſum, ſunt ii omnes, quorum ſcriptis prela feruent, ſed ſatis certa coniectura aſſequor, me, cum perfunctoria induſtria collegerim noſtrae huius aetatis ſcriptores, aeque magnum

(*s*) Quod ſi forte plurium optime de literis meritorum merentiumque nomina hic fruſtra quaeſiueris, ſcias, me peccaſſe inuitum, cogitesque, tales eo minus iuſtam habere de facta ſibi iniuria querendi cauſam, quod ipſi eiusmodi exigendo opera, *quae nec Iouis ira nec ignes nec poterit ferrum nec edax abolere vetuſtas*, immortalitati nomina ſua commendauerunt.

(*t*) Inter hos ſunt quidam *communes praeceptores*, ii ſcilicet, a quorum ore pependit magna diſcentium multitudo, quae et ſequitur eorum opiniones et propagat, e. g. *Thomaſius*, *Buddeus*, *Sturmius*, *Stryckius*, *Wedelius*, *Hoffmannus*, *Stahlius*, *Schurzfleiſchius*, *Wolfius*, *Weiſius*, *Hübnerus*.

gnum vel etiam maiorem ſcribentium (*u*) numerum praetermiſiſſe. Nec vero omnes noſtri ſcriptores eiusdem ſunt pretii, ſed diuidi poſſunt atque adeo debent in *primanos, ſecundanos*, ac *tertianos*. *Primanos* voco, qui ingenio iudicioque florentisſimi ex ſua ipſorum penu proferunt et nouas magni momenti veritates et inueteratorum errorum detectiones. *Secundani* mihi ſunt, qui magno, ſed non maximo iudicio et ingenio praediti ſumma literas tractant induſtria, et ex primanorum fontibus hauſta diſerte et concinne ad alios deriuant. *Tertiani* denique ſunt, qui ne ſecundanos quidem iudicio et ingenio et induſtria aequantes, vulgares doctrinas propagant ac defendunt, tironibus, quam doctis, vtiliores, ac *deſcriptores* verius vocandi, quam *ſcriptores*. Vt exemplum cuiusque claſſis ne deſit, inter primanos nuper noſtra Germania habuit *Thomaſium*, inter ſecundanos, eosque praeſtantisſimos, *Buddeum*, inter tertianos *Mirum*. Caeteros, qui mox ſequuntur, ſuae quemque (*x*) tribui adſcribet, cuius incorruptum eſt iudicium, poſteritas. LXXI.

(*u*) Carolus M. apud *Monachum S. Galli* in *Vita Caroli M. lib. I. cap. 8.* hoc edebat votum: *O vtinam haberem duodecim clericos ita doctos, vt fuerunt Hieronymus et Auguſtinus!* Noſtro ſi ſaeculo viuere contigiſſet magno illi Principi, non duodecim, ſed centum Auguſtino pares atque Hieronymo facile videre potuiſſet.

(*x*) Separatus tamen locus erit aſſignandus ingeniis deliran-

LXXI.

Superſunt igitur e ſaeculi noſtri ſcriptoribus *Caſp. Abelius*, *Io. Ge. Abichtius*, *Leon. Adami*, *Matth. Aegyptius*, *Franc. Alb. Aepinus*, *Ge. Andr. Agricola*, *Io.* et *Paulus Mart. Alberti*, *Bern. Sigſ. Albinus*, *Io. Wilh. Albrecht*, *Theod. Ianſ. Almelouenius*, *Petrus Almeida*, *Hier. Alphenius*, *Io. Ge. Altmannus*, *Gabr. Aluarez*, *Euſebius Amortius*, *Chriſtoph. Henr. Amthor*, *Car. Ancillonius*, *Iac. Anderſonus*, *S. Andreae*, *Paulus Antonius*, *Sigism. Iac. Apinus*, *Car. Arndius*, *Henr. Corn. Arend*, *Ge. d' Arnaud*, *Pet. Frid. Arpius*, *Ioſ. Simonius Aſſemanus*, *Ioſ. Aueranius*, *Dom. Auliſius*, *Io. Ayalaeus*, *Chriſtoph. Frid. Ayrmannus*, *Sal. Bachius*, *Io. Iac.* et *Io. VVilh. Baieri*, *Franc. Baltus*, *Hartwicus Bambamius*, *Io. Barbeyracius*, *Ioſua Barboſa*, *Io. Conr. Barckhuſius*, *Dan. Eberh. Baringius*, *Io. Henr. Barthius*, *Sam. Battierius*, *VVilh. Baxterus*, *Iſ. Beauſobrius*, *Io. Iodocus* et *Caſp. Achatius Beckii*, *Io. Chriſtoph. Becmannus*, *Arturus Bedfordius*, *Adr. Beierus*, *Matth. Belius*, *Ioſ. Maria Bellinius*, *Tho. Bennetus*, *Io. Alb. Bengelius*, *Henr. Ludolphus Benthemius*, *Erici Benzelii*, *Ge. Berckeleius*, *Chri-*

rantibus, de quibus nonnihil dixi in *Actis Philoſ. III. p. 820. ſq.*

Chriſtoph. Henr. Bergerus, Steph. Berglerus, Iac. Bernardus, Ad. Berndius, Io. Ad. Bernhardus, Dan. Bernullius, Io. Frid. et. *Io. Ge. Bertrami, Frid. Iac. Beyſchlagius, Franc. Bianchinius, Io. Bapt. Bianchius, Io. Erdmannus Bieckius, Io. Chriſtianus Biel, Frid. VVilh. Bierlingius, Auguſtinus Biſchoffius, Chriſtianus Gotth. Blumbergius, Io. Henr. Bocriſius, Iuſtus Chriſtoph.* et *Phil. Lud. Boehmeri, Chriſtianus Frid. Boernerus, Ge. Diet. Bohmius, Laur. Bohnerus, Aug. Bohſius,* (vulgo *Talander,*) *Io. Boiuinius, Abr. du Bois, Ant. Bordazarius, Andr. Borrichius, Petr. Boſchius, Io. Boubierius, Boulainvillierius, Carolus Boyle, Pet. Adolphus Boyſenius, Rob. Bradley, Io. Bapt. Braſchius, Io. Braunius, Elias Brennerus, Enno Rud. Brenneyſenius, Io. Iac. Breitingerus, Io. Tho. Brinius, Marianus Brockius, Iac. Bruckerus, Franc. Ern. Bruckmannus, Petrus le Brun, Io. Sal. Brunquellius, Sam. Frid. Bucherus, Io. Gottfr. Buchnerus, Chriſtianus Gottl. Buderus, Io. Ludolphus Bunemannus, Io. Steph. Burgermeiſterus, Io. Phil. Burggrauius, Pet. Chriſtoph. Burgmannus, Petr. Buſchius, Dan. Sigm. Buttnerus, Io. Chriſt. Buxbaumius, Henr. Io. Bytemeiſterus, Io. Henr. Callenbergius, Marius Callinus, Franc. Dion. Camuſatus,*

ſatus, *Car. Hildebr. Canſteinius*, *Io. Th. Canzius*, *Dominicus* et *Io. Bapt. Capaſſi*, *Claud. Capperonnerius*, *Io. Bened.* et *Io. Gottlob Carpzouii*, *Ant. Caruallus de Coſta*, *Rob. Caſtellus*, *Adr. Cattenburgius*, *Dom. Catrou*, *Remigius Ceillerius*, *Phil. Cerſius*, *Io. Chamberlayne*, *Eduardus Chandlerus*, *Armandus de la Chapelle*, *Edm. Chishullius*, *Mart. Chladenius*, *Io. Frid. Chriſtius*, *Io. Iuſtinus Ciampinus*, *Dan. Clericus*, *Io. Chriſtianus Clodius*, *Sam. Cocceius*, *Nic. Coletus*, *Io. Chriſtoph. Colerus*, *Mich. de Collibus*, *Ant. Collinus*, *Domin. de Colonia*, *Franc. Car. Conradus*, *Io. Bapt. Coraccianus*, *Darianus Corneius*; *Ad. Cortreius*, *Pet. Franc. Courayerius*, *Sam. Crellius*, *Bernh. Seb. Cremerus*, *Tho. Crenius*, *Io. Marius Creſcimbenus*, *Creuierius*, *Gerh. Croeſius*, *Io. Pet. Croſa*, *Magnus* et *Theod. Cruſii*, *Rich. Cumberlandus*, *Lucas Cuperus*, *Dauid Czuittingerus*, *Nic. Cyrillus*, *Ge. Chriſtoph. Dachſelius*, *Io. Dartius*, *Theod. Daſſouius*, *Franc. Deſeine*, *Bernh. Deſirantius*, *Franc. Seraphinus Regnerius Deſmarais*, *Ge. Dethardingius*, *VVilh. Deurhofius*, *Herm. Deuſingius*, *Gottfr. Dewerdeckius*, *Io. Diecmannus*, *Io. Conr. Dippelius*, *Iuſtus Chriſtoph. Dithmarus*, *Humfr. Dittonus*, *Io. Alex. Doederlinius*, *Io. Gabr. Doppel-*

maye-

mayerus, *Io. Doppertus*, *Andr. Iul. Dornmeierus*, *Io. Chriſtoph. Dornius*, *Gerh. Corn. Drieſchius*, *Ant. Drieſſenius*, *Duchatius*, *Raym. Duellius*, *Iac. Duglaſius*, *Gabr. Dumontius*, *Dauid* et *Vrſinus Durandi*, *Chriſtianus Ebelingius*, *Ad. Ebertus*, *Iac.* et *Laur. Echardi*, *Tob. Eckhardus*, *Seb. Edzardus*, *Io. Aug. Egenolfus*, *Andr.* et *Bonif. Henr. Ehrenbergeri*, *Ge. Chriſtianus Eilmarus*, *Io. Iuſtus Einemius*, *Io. Balth. Elendius*, *Rich. Ellyſius*, *Io. Herm. Elswichius*, *Io. Wilh. Engelbrecht*, *Henr. Aſcanius* et *Herm. Chriſtoph. Engelkenii*, *Car. Gottfr. Engelſchallius*, *Io. Enſius*, *Chriſtianus Henr. Erndtelius*, *Io. Henr. Erneſti*, *Andr. Chriſtianus Eſchenbachius*, *Io. Ge. Eſtor*, *Felix Euelius*, *Chriſt. VVilh. Eybenius*, *Io. Andreas Fabricius*, *Io. Iuſtus Fabſius*, *Hier. Feiioo*, *Ioach. Frid. Fellerus*, *Abr. Feldenius*, *Franc. de Salignac Fenelonius*, *Io. Ferreras*, *Chriſtianus Feuſtelius*, *Io. Henr. Feuſtkingius*, *Io. Iac. Fickius*, *Chriſtianns Mich. Fiſchbeckius*, *Erdm. Rud. Fiſcherus*, *Lud. Melch. Fiſchlinus*, *Io. Laur. Fleiſcherus*, *Spiritus Flechierius*, *Io. Ad. Fleſſa*, *Mich. Foertſchius*, *Bern. Fontenellius*, *Io. Henr. Foppius*, *Bern.* et *Dan.* et *Gotth. Aug. Franckii*, *Langletus Fresnoius*, *Hier. Freyerus*, *Elias* et *Io. Ge. Frickii*, *Io. Friderici*,

ci, Io. Leonh. Friſchius, Mart. Friſius, Io. Adolphus Frohnius, Io. Caſp. et *Io. Nic. Funccii, Steph. Furmontius, Car. VVilh. Gaertnerus, Ant. Gallandus, Ambroſius Gardeboſcius, Franc. Gaſtrelius, Ant. Gauinus, Gautierius, Brandanus Henr.* et *Io. Lud. Leuinus Gebhardi, Ge. Chriſt. Gebauerus, Lambertus Gedickius, Io. Conr. Geiſthirtius, Dominicus Georgius, Iac. Frid. Georgius, Chriſtianus Gerberus, Dan.* et *Genr. VValth. Gerdeſii, Ephr.* et *Lud. Gerhardi, Barth. Germonius, Geruaſius, Andr. Sam. Gesnerus, Petrus Giannonius, Balth. Gibertus, Edm. Gibſonus, Hiacynthus Gimma, Frid. Gladouius, Ad. Frid. Glafey, Io. Andr. Gleichius, Io. Zach. Gliechmannus, Gottfr. Gleitsmannus, Iob. VVilh. Goebelius, Andr. Ottomarus Goelickius, Andr. Goepelius, Frid. Lebr.* et *Ge. Henr.* et *Zach. Goezii, Io. Dan. Goblius, Chriſtianus Goldbachius, Ge. Lud. Goldnerus, Ant. Franc. Gorius, Frid. Gotth. Gotterus, Gottfr. Gottſchlingius, Io. Ern. Grabius, Guido Grandis, Guil. Iac. Graueſandius, Ianus Vinc. Grauina, Io. Gottfr. Gregorii,* (vulgo *Meliſſantes,*) *Auguſtinus* et *Io. Henr. Griſchouii, Ignatius Groppius, Sam. Groſſerus, Io. Dan. Gruberus, Chriſtianus Grundmannus, Chriſtianus Vlr. Grupius, Henr. Phil. Gudenius, Val.*

Ferd.

Ferd. Gudenus, Io. Chriſt. Guntherus, Io. Mich. Gutbierius, Nic. Haaſius, Herm. Ioach. Hahnius, Frid. Andr. Hallbauerus, Io. Ge. Hamannus, Ge. Alb. et *Ge. Erh. Hambergeri, Mart.* et *Gottfr. Beni. Hanckii, Phil. Frid. Hanius, Io. Lud. Hannemannus, Mich. Gottl. Hanſchius, Marcus Hanſizius, Eilhardus Folcarthus Harckenrothius, Io. Chriſtoph. Harenbergius, Io. Matthias Haſius, Eberh. Dau. Hauberus, Chriſtoph. Hauptius, Chriſtianus Aug. Hauſenius, Tho. Hearnius Gottfr. Hechtius, Beni. Hederichius, Io. Heimreichius, Io. Laur. Helbigius, Io. Henr. Helcherus, Tib. Hemſterhuſius, Io. Frid. Henckelius, Henr. Henninges, Matthaeus Henry, Car. Guſt. Heraeus, Io. Frid. Hertelius, Ge. Frid. Heupelius, Henr. Hildebrandus, Io. Gottl. Hillingerus, Paulus Chriſtianus* et *Sim. Paulus Hilſcheri, Beni. Hoadlius, Andr. Ad. Hochſtetterus, Io. Conr. Steph. Hoellingius, Paulus Chriſtoph. Hoepfnerus, Gottfr.* et *Io. Adolphus* et *Io. Maur. Hoffmanni, Dan. Frid. Hoheiſelius, Lud. Holbergius, Dau. Hollatius, Sam. Chriſt. Hollmannus, Io. Frid. Hombergius, Io. Chriſt. Hommelius, Taco Haio* et *Io. Honerti,* Baro *Hontanus, Io. Ge. Hoobhanius, Dau. Hoogſtratanus, Guil. Hooperus, Io. Gottl. Hornius, Io. Iac.* et *Io. Henr. Hottingeri, Ame-*

lotus de la Houſſaie, Zach. Huberus, Philibertus Hueberus, Io. Iac. Huldricus, Chriſtianus Frid. Hunoldus, (vulgo *Menantes*,) *Franc.* et *Tho. Hutchinſoni, Dan. Ern.* et *Paulus Ern.* et *Theod. Iablonskii*, *Petrus Iaenichius, Dan. Frid. Ianus, Iſ. Iaquelot, Io. Iarckius, Steph. Iauorskius, Sam. Iebbius, Gottlob Frid. Ienichius, Io. Ienſius, Io.* et *Rich. Iohnſonus, Chriſtianus Gottl. Ioecherus, Petrus Ioncurtius, Paulinus a S. Ioſepho, Iac. Chriſtoph. Iſelius, Ioſephus de l'Isle, Chriſtianus Iunckerus, Engelb. Kaempferus, Io.* et *Wig. Kahleri, Io. Kanoldus, Io. Erh. Kappius, Bernh. Pet. Karlius, Io. VVenc. Kaſchubius, Ge. Iac. Kehrius, Diet. Herm. Kemmerichius, Frid. Ern.* et *Frid. Gottl. Kettneri, Henr. Ern. Keſtnerus, Io. Henr. Kinderuaterus, Guil.* et *Petrus Kingii, Chriſtfr. Kirchius, Ge. Guil. Kirchmaierus, Io. Chriſt. Kirchmeierus, Henr. Clauſingius, Io. Cleſeckerus, Io. Chriſtianus Klemmius, Io. Chriſtianus* et *Chriſtian. Gottl.* et *Corn. Diet. Kochii, Io. Chriſtoph. Koecherus, Sam. Koeleſerius, Henr. Koehlerus, Io. Dau. Koelerus, Val. Koenigius, Dau. Henr. Koepkenius, Chriſtianus Koerberus, Io. Pet.* et *Fr. Theod. Kohlii, Gottf. Kohlreifius, Ren. Andr. Kortumius, Alb. Ioach. Krackewizius, Gottlob Kranzius,*

Io.

Io. Gottl. Krauſius, Ge. Nic. Kriegkius, Io. Abr. et *Io. Henr. Kromayeri, Io. Chriſt. Kruſikius, Io. Phil. Kuchenbeckerus, Io. Baſilius Kuchelbeckerus, Io. Gottfr. Lackemacherus, Ad. Henr. Lackmannus, Iac. Laderchius, Bern. Andr. Lama, Lamberti, Bernh.* et *Franc.* et *Guil. Lamii, Frid. Adolphus Lampius, Greg. Langemackius, Chriſtianus Langhanſius, Io. Mich.* et *Io. Chriſtianus* et *Gottfr.* et *Io. Ioach.* et *Car. Henr. Langii, Nathan. Lardnerus, Eman. Larramendius, Ign. Laubruſſelius, Laurierius, Io. Henr. Lederlinus, Frid. Leenhoſius, Ant. Leeuwenhoeckius, Io. Iac.* et *Petr. Ambr. Lehmanni, Io. Dau. Leonhardus, Achilles Dan.* (y) *Leopoldus, Chriſt. Pol. Leporinus, Frid. Chriſt. Leſſerus, Chriſt. Leonh. Leuchtius, Io. Ge. Leutmannus, Io. Lewis, Melch. Leydeckerus, Pol. Leyſerus, Ferd. Helfr.* (z) *Lichtſcheid, Io. Ge. Liebknecht, Mich. Lilienthalius, H. P. de Limiers, Herm. Vlr. Lingenius, Seuerinus Lintrupius, Io. VVilh. Lithius, Eugenius Gerh. Lobius, Hier. Lobo, Mich. Frid. Lochnerus, Chriſtianus* et *Chriſtoph. VVilh.*

 et

(y) Doctus caecus. Vid. poecile *T. I.* p. 162. 191. 231. De eodem vid. *Kohlii* Noua literaria anni 1734. p. 776. et 825.

(z) Vita eius vid. in *Coleri* Biblioth. Theol. T. VI. p. 1103. ſq.

et *Em. Chriſt. Loeberi, Frid. Sim. Loeſlerus, Io. Caſp.* et *Mart. Gottb. Loeſcheri, Lomerus, Iac. le Long, Iac. Longeualius, Io. Dan. Longolius, Frid. Lucae, Gottfr. Ludouici, Chriſtianus Ludwig, Io. Iac. Lungershauſius, Io. Chriſtianus Lunigius, Franc. Iul. Lutkenius, Pol. Lyſerus, Henr. Lyſius, Tho. Madoxius, Greg. Maianſius, Dan. Maichelius, Io. Burc.* et *Io. Henr.* (iunior) *Maii, Mich. Maittairius, Euſtachius Manfredus, Io. Marangonus, Alex. Marcellus, Alex. Marchettius, Proſper Marchandus, Ierem. Marcklandus, Franc. Marianus, Bernh. Walt.* et *Paulus Iac. Marpergeri*, Comes (*a*) *Marſiglius, Emundus Martenius, Aug. Bruzenius de la Martiniere, Mart. Martinez, Dau.* et *Eman.* et *Iac. Martini, Iac. Marſollierius, Henr. Maſcampius, Gottfr. Maſcouius, Hector Gottfr. Maſius, Io.* et *Sam. Maſſoni, Ren. Maſſuetus, Io. Bapt. Mazinus, Rich. Meadius David. Frid. Megerlinus, Marcus Meibomius, Car. Meichelbeckius, Gerh.* et *Ioach. Meieri, Herm. Adolphus Meinderſius, Conr. Mellus, Iac.*

(*a*) Hic *Ludouicus Ferdinandus, Comes de Marſigli*, extra ordinem nominandus erat. Nam et dux bellicus, et ſcriptor eximiorum operum, et Maecenas ipſo illo vetere Maecenate maior, fuit. Vita eius exſtat in *Actis erud.* 1733. p. 282. ſqq.

Iac. Mellenius, *Seb. Mellus*, *Frid. Otto Menckenius*, *Balth. Menzerus*, *Frid. Menzius*, *Io. Gerb. Meuſchenius*, *Io.* et *Leuinus Meyeri*, *Io. Henr.* et *Chriſt. Bened. Michaëlis*, *Petrus Angelus Michelottius*, *Lud. Chriſt. Miegius*, *Dau. Millius*, *Ioſephus Emanuel Miniana*, *Ad. Erdm. Mirus*, *Maxim. Miſſonius*, *Io.* et *Dan. Guil. Mollerus*, *Bern. de la Monnoye*, *Tho. Morganus*, *Ioach. Morgenwegius*, *Io. Iac. Moſerus*, *Dion. Moſquera*, *Iuſtus Chriſtoph. Motſchmannus*, *Ant. Hudartus Mottheus*, *Walterus Moylius*, *Laus.* et *Io. Ioach.* et *Io. Seb.* et *Aug. Frid.* et *Iac. Frid.* et *Io. Henr. Mulleri*, *Chriſtianus Mundenius*, *Guic. Musgrauius*, *Mart. Muſigius*, *Petr. Muſchenbroeckius*, *Guil. Muylenius*, *Phil. Naudaeus*, *Petrus Needhamus*, *Ioach. Neegelein*, *Chriſtianus Nettelbladtius*, *Dau. Nerreterus*, *Io. Chriſtianus Neu*, *Frid. Chriſtianus Neuburius*, *Io. Iac. Neuboldus*, *Io. Ge. Neukirchius*, *Caſp. Neumannus*, *Erdm. Neumeiſterus*, *Io. Car. Newenius*, *Io. Nicaſtrius*, *Petrus Niceronius*, *Guil. Nicholſonus*, *Io. Bartholdus Niemeierus*, *Bern. Nieuwentytius*, *Ge. Nitſchius*, *Iac. Frid. Noltenius*, *Nic. Nonnenius*, *Nic. Nurrius*, *Io. Phil. Odelemius*, *Ge. Lud. Oederus*, *Io. Oldermannus*, *Io. Gottfr.* et *Io. Gottlieb* et *Io. Chriſtoph.*

ſtoph. Olearii, Oliuetus, Magnus Dan. Omeiſius, Ioach. Oporinus, Io. Ern. Elias Orſyraeus, Peregrinus Ant. Orlandinus, Io. Chriſtoph. Ortlobius, Aluarus Nouia Oſorius, Io. Frid. Oſterwaldus, Franc. Maria Ottierius, Franc. Oudendorpius, Caſim. Oudinus, Gerh. Outhouius, Io. Outreinius, Io. Frid. Guil. Pagenſtecherus, Io. Ge. Palmius, Io. Phil. Palthenius, Ericus Pantoppidanus, Nic. Comnenus Papadopolus, Pet. Sigism. Papius, Damianus (z) Paraſceuas, Ge. Paſchius, Paulus Pater, Io. Corn. de Pauw, Franc. Peckius, Paulus Pedruſius, C. Pegorierius, Em. Pereira, Io. Georg. Pertſchius, Io. Wilh. Peterſenius, Car. Frid. Pezoldus, Tob. Pfannerus, Ge. Mich. Pfefferkornius, Dan. Pfeffingerus, Henr. Pippingius, Homobonus Piſo, Ge. Tob. et *Wilh. Frid. Piſtorii, Archibaldus Pitcarnius, Sam. Pitiſcus, Io. Andr. Planerus, Iac. Plantierius, Chriſt. Frid. Plathnerus, Petrus Poiretus, Ioan. Polenus, Alex. Pope, Ioan. Caſp. Poſnerus, Ioan. Potterus, Ephr. Praetorius, Ge. Conr.* et *Io. Vlr. Pregizeri, Humfr. Prideaux, VVolfg. Caſp. Prinzius, Imman. Proeleus, Eſaias* et *Frid. Eſaias Pufendorfii, Chriſtoph. Pylius, Io. Iac. Quand-*

(z) Sinopenſis: quae et Diogenis Cynici fuit patria.

Quandtius, Iac. Quetiſius, Iuſt. Gotthardus Rabenerus, Ge. Chriſtoph. Ferd. Raeſevvizius, Andr. Mich. Ramſay, VVilh. Readingius, Petrus Regis, Herm. Sam. Reimarus, Henr. Gottl. Reimius, Io. Guſtauus Reinbeckius, Io. Frid. et *Laur.* et *Mich. Henr.* et *Conr. Frid. Reinhardi, Petrus Relandus, Euſebius Renaudotius, Erh. Reuſchius, Ant. dos Reys, Georg. Henr. Ribouius, Io. Richardſonus, Barthol. Chriſt. Richardus, Chriſt. Frid.* et *Ge. Frid. Richteri, Eucharius Gottl. Rinckius, Ioan. Balth. Ritterus, Io. Rizettus, Nic. Robinſonus, Mich. de la Roche, Ioſephus Rodriquez, Ge. Paulus Roetenbeccius, Iul. Bernh. Rohrius, Car. Rollinus, Reinh. Henr. Rollius, Io. Gotth.* et *Chriſtianus Gottfr. Roſae, Mich. Roſſalius, Io. Car. Roſtius, Arn. Rotgerſius, Eberh. Rud. Rothius, Frid. Rotſcholzius, Abr. Ruchatius, Frid. Rudolphi, Io. Chriſtoph. Rudigerus,* (vulgo *Clarmundus,*) *Petrus Simon Ruhaltus, Ruilleus, Theodoricus Ruinartus, Iuſtus VVeſſelus Rumpaeus, Io. Reinh. Ruſius, Io. Iac. Ryſſelius, Iac. Saauedra, Lud. Salazarius, Alb. Henr. Sallengrius, Franc. Salmonius, Bernh. Sandenius, Rob. Sanderſonus, Theod. Santuortius, Io. Sartorius, Ioſ. Ant. Saxius, Io. Mart. Schamelius, Henr. Scharbau, Gottfr. Balth. Scharſius, Io. Iac. Schatzius,*

zius, *Io. Ge. Schelhornius*, *Io. Tilem. Schenkius*, *Io. Ge. Scherzius*, *Io. Iac. Scheuchzerus*, *Io. Iac. Schmauſius*, *Mart. Schmeizelius*, *Sigism Schmiderus*, *Io. Henr. Schminckius*, *Bened* et *Franc. Schmirii*, *Ben. Schmolckius*, *Io. Fridem.* et *Dan. Schneideri*, *Chriſtoph. Wilh. Schneierus*, *Io. Dan. Schoepflinus*, *Chriſtianus Schoetgenius*, *Ionas Conr.* et *Io. Henr. Schrammii*, *Io. Dau. Schreberus*, *Io. Frid.* et *Ge. Chriſtoph. Schreiberi*, *Io. Frid.* et *Io. Ioach. Schroederi*, *Sam. Schukſordus*, *Io. Iac. Schudtius*, *Ant. Schultingius*, *Io. Schulzius*, *Henr. Aug. Schumacherus*, *Io. Gottfr. Schupartus*, *Mart. Schurigius*, *Henr. Leonh. Schurzfleiſchius*, *Otto Frid. Schuzius*, *Phil. Balth. Schuzius*, (dictus *Sinoldus*,) *Schwindenius*, *Herm. Schynius*, *Io. Henr. Seelenius*, *Chriſt. Matth. Seidelius*, *Theod. Sellius*, *Deodatus Semius*, *Henr. Chriſtoph. Senckenbergius*, *Ge. Serpilius*, *Iac. Hyacinthus Serrius*, *Wilh* et *Tho. Sherlokii*, *Io. Paulus* et *Gottlieb Sleuogtii*, *Io* (*) *Sloanius*, *Dau. Solbrigius*, *Io. Bapt. Sollerius*, *Frid. Wilh. Sommerus* ſiue *Sommersbergius*, *E. Soucietus*, *Otto Sperlingius*, *Iac. Staalkopfius*, *Io. Frid.* et *Chriſtianns Henr. Starckius*, *Rich. Steelius*, *Io. Steuenſius*, *Georg. Stieberus*, *Chriſtianus Stieffius*, *Anderſonus Ant. Stiermannus*, *Chriſtianus Stockius*, *Paulus* et *Chriſt. Gottl.* et *Ern. Stockmanni*, *Gottlieb Stollius*, *Io. Storchius*, *Io. Phil.*

*) Hodiernus praeſes Societ. Regiae ſcient. Londin.

Phil. Storrius, Phil. Stoſchius, Dan. Straehlerus, Io. Ant. Strubbergius, Frid. Strunzius, Io. Sam. Strykius, Io. Strypius, Andr. Stubelius, Io. Henr. Stuſſius, Guil. Surenbuſius, Io. Dan. Sucouius, Dan. Superuillius, Eman. Swedenborgius, Steph. Swizerus, Eman. Telleſius de Sylua, Syluester Tappius, Herm. Frid. Teichmeierus, Ant. Teiſſerius, Terraſonus, (*) Theophanes Gottfr. Thomaſius, Gottfr. Tilgnerus, Tindalius, Aug. Titelius, Nic. Toinardus, Io. Tolandus, Euſeb. Gonzalez de Torres, Tormodus Torfaeus, Franc. Tortus, Ioſ. Trappius, Ioh. Phil. Treiberus, Gottl. Sam Treuerus, Io. Phil. Treunerus, Io. Tribbechouius, Io. Wolfg. Trierius, Abr. Trommius, Wilh. Turckius, Io. Gottfr. Tympius, Vallemontius, Virginius Valſechius, Herm. Venema, Io. Mich. Verdrieſius, Alb. Meno et *Phil. Theod. Verpoortennius, Renatus Aubertus Vertotius; Io. Chriſtoph. Vetterus, Zach. Conr.* et *Io. Frid. Vffenbachii, Erdm. Vhſius, Alph.* et *Io. Vignolius, Ge. Andr. Vinholdus, Pet. Franc. a conceptione B. Virginis, Horatius Vitringa, Steph. Vitus, Chriſtianus Theoph. Vngerus, Gottfr. Vockerodtus, Io. Voigtius, Theod. Chriſtoph. Vrſinus, Io. Ant.* et *Ioſ. Rochus Vulpii, Io. Ge. VVachterus, Ge. VVadius, Chriſtfr. VVaechtlerus, Andr. Ge. VVaehnerus, Io. Ge. VValchius, Ge. VVallinus, Herm. VVallius, Io.*

N 5 *Gottfr.*

(*) Archiepiſcopus Nouogrodenſis.

Gottfr. et *Aug. Frid. VValtheri. Io. VVardus, Ioſephus VVaſſius, Dan. VVaterlandus, Imm. VVeberus, Io. Adolph VVedelius, Io. Ioach. VVeidnerus, Io. Mich VVeinrichius, Ieſ. Frid. VVeiſſenbornius, Eduardus VVellſius, Io. Chriſtoph. VVendlerus, Dan. Gottfr. VVernerus, Io. VVeſſelius, Io. Caſp.* et *Andr.* et *Ern. Ioach.* et *Ge. VVeſtphalii, Io Caſp. VVezelius, Guil. VVhiſtonus, Io Chriſtoph. VVichmanshauſius, Io. Bern VVideburgius, Io. Henr. VViglebius, Chriſtianus VVilduogelius, Abr. VVielingius, Sam. Frid. VVillenbergius, Chriſt. Frid.* et *Chriſt. Gotth. VVilliſchii, Henr. VVilſonus, Franc VVockenius, Franc. VVoergerus. VVilh. VVallaſtonus, Chriſtoph. VVollius, Io. VVoodwardus, Tho. VVoolſtonus. Guil. VVottonus, Io. Frid. VVuchererus, Io. VVulferus, Io. Phil. VVurtzelbau, Henr. VVyermarſius, Hier. Zanichellius, Aug. Frid. Zanthierius, Otto Phil. Zaunſchlifferus, Bernh. Zechius, Chriſtoph. Henr. Zeibichius, Io. Conr. Zeltnerus, Apoſtolus Zenus*, et eius frater, *Petrus Catharinus Zenus, Iac. Henr. Zerneckius, Io. Caſp. Zeumerus, Barthol. Ziegenbalgius, Io. Wilh. Zieroldus, Iac.* et *Io. Liborius Zimmermanni, Io. Henr. Zopfius, Petrus Zornius, Io Ehrenfr. Zſchachwizius, Lotharius Zumbachius.*

LXXII.

Praecipuum vero noſtri ſaeculi decus ſunt ſcripto-

ſcriptores purpurati, CLEMENS (*a*) XI. et BENEDICTVS (*b*) XIII. Papae, ANNIBAL (*c*) ALBANVS, CORNELIVS (*d*) BENTIVOLVS, ANGELVS MARIA (*e*) QVIRINVS, IOSEPHVS MARIA (*f*) THOMASIVS, et IO. BAPTISTA (*g*) TOLOMEVS, Cardinales, IO. NICOLAVS (*h*) MAVRO-

COR-

(*a*) Huius *Opera omnia* in Germania coniunctim ſunt recuſa Francofurti 1729. Quae editio recenſetur a *Colero Biblioth. Theol. T. V. p. 399. ſqq.* qui et indicat, vbi ſingulorum Romanae editiones recenſeantur in *Actis eruditorum.*

(*b*) Infra numerandus inter huius ſaeculi polygraphos.

(*c*) Editor operum patrui ſui, *Clementis XI.* cuius et *Vitam* compoſuiſſe videtur.

(*d*) Vid. *Acta erud.* 1731. *p.* 122.

(*e*) Gerit hic nunc praefecturam bibliothecae Vaticanae, cui et ſuam ipſius bibliothecam copioſiſſimam inſertam voluit. De ſcriptis eius vid. *Gelehrte Zeitungen* A. 1728. p. 649. et A. 1730. p. 202.

(*f*) Vid. *Acta erud. Suppl. T. VI.* p. 460. et *Fabricii Bibl. Graecae* T. XIII. p. 749.

(*g*) Eius vita et ſcripta recenſentur *in gelehrten Zeitungen* A. 1728. p. 353. -- 364.

(*h*) Eius, A. 1730. d. 14. Aug. defuncti, *liber de officiis*, Graece ſcriptus, poſteaque et Latino ſermone editus, recenſetur in *Actis erud.* A. 1720. p. 385. et A. 1722. p. 331. quo loco etiam patris ipſius, *Alexandri Maurocordati*, qui Imp. Turcici bis fuit Legatus extraordinarius ad Imp. Romanum, ſcripta commemorantur. De *Ioannis Nicolai* magna linguarum peritia teſtis eſt *Fabricius* in dedicatione *Tomi XI.* ſuae *Bibliothecae Graecae.* Vid. et *Nouellae literariae Saxoniae inferioris* A. 1730. p. 673.

CORDATVS, Princeps Walachiae, et DEMETRIVS (i) CANTEMIRIVS, Princeps Moldauiae.

LXXIII.

De hodierno literarum ſtatu in *Eccleſia Graeca* edidit A. 1714. *Alexander Helladius* ſingularem librum. Sed Graeculum hunc egregie eſſe mentitum, non ſolum ex contraria relatione *Turnefortii* (k) aliorumque apparet, ſed ſeparatim etiam demonſtrauit (*l*) *Io. Matthias Geſnerus*. Ad hiſtoriam literariam (*ll*) *Iudaeorum* quod attinet, praeter

(*i*) Mortuus eſt A. 1723. d. 21. Aug. Conſtituerat eum PETRVS I. Directorem Academiae Petropolitanae. Liber eius, quem inſcripſit *Syſtema religionis Muhammedanae*, recenſetur a *Fabricio* in *Luce Euangelii cap.25. p.495. ſqq.* et in *Actis erud. Suppl. T. IX. p. 131.* Vid. ibidem A. 1729. p. 440. Veriſſimam eſſe illam eius faciem, quae praefixa cernitur *Parti CLV. Famae Europaeae*, teſtis eſt quidam, qui ſaepius ipſum vidit, *in den unpartheyiſchen Gedancken über die Iournale p. 232.*

(*k*) Vid. *Acta erud.* A. 1719. p. 197. Ibidem p. 201. teſtis αὐτόπτης refert *Turnefortius*, inter hodiernos Epheſi incolas eſſe neminem tam peritum literarum Graecarum, vt *Pauli* apoſtoli ad Epheſios ſcriptam intelligere valeat Epiſtolam.

(*l*) In Miſcell. Lipſ. T. II. Obſ. 30. et 50.

(*ll*) Hiſtoriam literariam Iudaicam exhibet per ſingula Chriſtiana ſaecula ſeparato in Capite *Hottingerus* in ſua Hiſtoria eccleſiaſtica. Compendium hiſtoriae literariae Iudaicae, a Rabbino *Simeone Luzzati* confectum, exhibet *Wolfius* Bibl. Hebr. T. IV. p. 1116. - 1128. Vid. eiusdem Index ad T. IV. v. *Academiae.*

praeter eos, quos ſupra §. XXXV. produximus, inter literatos eius gentis eminent *Abarbanel*, *Abrahamus de Balmes*, *Abendanae* duo, *Menaſſe ben Iſraël*, *Ioſephus Athias*, *Dauid Ganz*, *Elias Leuita*, *Iſaacus Loria*, *Leo Hebraeus*, *Lipmannus*, *Schabtai*: de quibus conſulatur *Wolfii Bibliotheca Hebraea*, qui in ſua Praefatione (*m*) laudat bibliothecam Iudaicam Hanoueranam Rabbini *Dauidis Oppenheimeri*, quam *vaſtam* vocat *et incredibili ſumtu congeſtam.* Idem vero Tomo altero ſuae *Bibliothecae* (*n*) teſtis eſt, adeo iacere hodie literarum ſtudia inter Iudaeos, vt ne grammaticam quidem linguae ſuae calleant. Lectu digna quoque ſunt, quae ibidem (*o*) de

(*m*) p. 18. Idem in Tomi tertii Dedicatione ſcribit, *bibliothecam Oppenheimerianam in toto terrarum orbe inter Iudaeos parem non habere.*

(*n*) p. 1099. Ex-Iudaeus quidam, *Fridericus Chriſtianus Auguſti*, Gymnaſii Gothani nunc Collega, A. 1731. e cathedra diſputatoria praeſide Rectore, *Io. Henr. Stuſſio*, propugnauit Theſes quindecim perbreues *de ſtudiis Iudaeorum hodiernis*, alio tempore vberius illuſtrandas. Hic naturalem ſecutus ſuae nationis amorem id quidem agit, vt ſtudium Iudaeorum hodiernorum praedicet, at pro Chriſtiano tamen candore hiſtoriam ſuam tam incorrupte exponit, vt appareat, alias rei literariae partes frigere in ſcholis Iudaicis, alias plane eſſe emortuas, et literatum Iudaeum, cum nugarum tantummodo ſit plenus, verae eruditionis vacuus, tamen ſibi ſuisque videri virum ſapientiſſimum maximaque dignum veneratione.

(*o*) p. 1095. ſq. Conf. *Acta Philoſ.* T. I. p. 614.

de Iudaeorum ingeniis proferuntur: quibuscum conſentit iudicium (*p*) *Io. Henr. Maii: In nugis proferendis*, inquientis, *ſupra quam dici poteſt foecundum eſt ingenium Rabbinicum; in rebus alicuius momenti ſane quam ſterile.*

LXXIV.

De *Sinenſium* literatura praeclare agit *Renaudotius*, cuius Diſſertationem in Germanicum conuerſam ſermonem *Actis Philoſophorum* (*q*) inſerui et annotationibus paulliſper illuſtraui. Fuerunt etiam proximis annis tres clariſſimi viri, qui magnifice exiſtimarent de Sinenſium ſapientia. Primus *Bulfingerus* A. 1724. edidit *Specimen doctrinae veterum Sinarum moralis et politicae*, vtramque Sinenſium philoſophiam mire efferens. Verum facile apparuit erudito illi viro, qui librum hunc in *Actis eruditorum* Germanice ſcriptis (*r*) recenſuit, non habuiſſe auctorem illum iuſtas cauſas tam praeclare ſentiendi de ſapientia Sinenſium practica. Deinde A. 1726. *Chriſtianus Wolfius* Ora-

(*p*) Biblioth. MS. Vffenbach. P. I. §. 87. p. 119. Conf. *Rich. Simonii* T. II. Epiſt. ſel. 27. p. 187. vbi is Rabbinorum ſcripta, pauciſſimis exceptis, valde contemnit.

(*q*) Lutetiae quoque paucis abhinc annis *Furmontius* edidit Diſſertationem de eruditione Sinenſium: ſed eorum duntaxat linguam contemplatur et ſcripturam. Vid. *gel. Zeit.* 1723. p. 768. ſq.

(*r*) P. CI. p. 350. ſqq.

Orationem, eamque notis illuſtratam, euulgauit *de ſapientia Sinarum Confuciana*: quam eodem anno iterum edidit theologus Halenſis, *Ioachimus Langius*, vna cum cenſura accurata tum ipſius Orationis, tum Wolfianarum annotationum. Is vero duo potiſſimum *VVolfio* vertit vitio, primum quod hiſtoriae Sinenſium ex omni parte falſiſſimae caecam fidem habens, miram prodat et philoſopho indignam credulitatem; deinde quod ſupponens, Sinenſes philoſophos eſſe atheos, hoc eſt, bipedum ſtultisſimos ſtupidiſſimosque, iis tamen tribuat ſummum ſapientiae moralis faſtigium, ſuaque principia fateatur conſentire cum illis Sinenſibus. Denique A. 1727. *Iac. Frid. Reimmannus* ἀνωνύμως edidit *Hiſtoriam philoſophiae Sinenſis* in quatuor plagulis, tertio in capite catalogum ſcriptorum de ea philoſophia exhibens. Nec hic dubitat, quin, quae vulgo traduntur de ſcientia Sinenſium ſiue theoretica ſiue practica ſiue effectiua, ſint verisſima. At ſunt alii non inferiores iis, quos diximus, qui contraria ſentiunt omnia. Praeter eos, quos iam in *Actis Philoſophorum* laudaui, in hoc numero eſt *Sam. Schuckfordus*, qui nuper pronuntiare (s) ſuſtinuit, *philoſophemata Sinenſium hodiernorum*

(s) In Praef. ad T. I. *Harmoniae hiſtoricae* p. 20. edit. Germ.

norum eſſe nugas et naenias pueriles. Speciatim medicam Sinenſium ſcientiam eſſe pertenuem, agnoſcit (*t*) *Leibnitius*, itemque (*u*) *Schelhammerus.* Atheos quoque theoreticos omnino eſſe Confucianos philoſophos, credere debemus *Engelberto* (*x*) *Kaempſero*, qui apud Sinenſes fuit ac diu vixit in Iaponia, Sinenſemque philoſophiam habuit perſpectiſſimam, ac id perſcriptum reliquit in ſua *Hiſtoria Iaponiae.* Magno item ſtudio atheismi reos agit Sinenſes ſcriptor anonymus *Hiſtoriae philoſophiae* (*y*) *ethnicae*, A. 1724. editae. Denique nec me poenitet ſuſpicionis, in *Actis Philoſophorum* (*z*) promtae, cum credebam, *Confucium* (quem *Cooſium* appellant Iaponenſes,) non, vt aiunt, diu ante natum Chriſtum vixiſſe, ſed diu poſt. Nam eandem ſententiam *Conringio* iam in mentem veniſſe, cognoui ex ipſius *Antiquitatibus* (*a*) *Academicis.* Quid? *Syrbius* (*b*) prorſus ſuſpicatur, *Confucium* illum nunquam in rerum natura exſtitiſſe.

LXXV.

(*t*) *Miſcell. Leibnit.* p. 212.

(*u*) Addit. ad *Conringii* Introd. in artem Medicam cap. 6. p. 227. ſq.

(*x*) Vid. *Biblioth. Angel.* T. XV. p. 69. ſqq.

(*y*) T. I. p. 16 - 36. Conf. *Baelius* Contin. de cometis §. 113. et 154. ac *I. C. Wolfii* Diſp. de atheismi falſo ſuſpectis Sect. II. §. 8.

(*z*) Tomi II. p. 727.

(*a*) p. 214.

(*b*) Diſp. de orig. atheismi §. 20.

LXXV.

Turcarum Hiſtoriam (c) *literariam* edere parabat magnus ille promiſſor, ſed idem haud impar ſeruandis promiſſis, ſi vita ſuppeditaſſet, *Georgius Hieronymus Welſchius.* Vigere inter Turcas ac laetiſſime florere literarum omnium ſtudia, perſuadere nobis conati ſunt *Sam. Schelwigius* in ſua *de philoſophia Turcica* Oratione, et *Adamus Eberti* in ſingulari *de Turcarum hodierna eruditione* Diſſertatione: Verum longiſſime vtrumque aberraſſe a ſcopo ſuo, in *Poecile* (d) mea docui, vbi exhibeo perbreuem de eruditione (α) Muhammedanorum hiſtoriam, ſimulque maiorem in modum laetari me profiteor *aurorâ Muſis amica Conſtantinopoli nuper orta.* Scilicet magnum ibi Maecena-

(c) Mentionem facit huius operis *Schroeckius* in Memoria Welſchiana p. 75. Integer vero eius titulus a *Schelhornio* recitatur in Amoen. lit. T. XIII. p. 256.

(d) T. III. p. 295. ſqq. Adiungo nunc teſtimonium legati cuiusdam Gallici, per literas Conſtantinopoli A. 1640. datas docentis, Turcarum eruditionem et in literas meliores amorem eſſe perexiguum, ipſorumque literatos homines nihil habere cognitum praeter *Alcoranum* et Matheſeos Logicaeque nonnihil. Ex hac epiſtola id repetiit *Ericus Mauritius* in Oratione *de origine graduum Academicorum*, *Diſſertationibus Morhofii Academicis* interiecta, p. 208.

(α) Hiſtoriam literariam Muhammedanorum per ſingula ſaecula Chriſtiana ſeparato in Capite exhibet *Hottingerus* in Hiſtoria ſua eccleſiaſtica.

Maecenatem nactae nuper ſunt literae, IBRAHIMVM, (ſiue *Abrahamum*,) Vezirium magnum, hoc eſt, Imperatoris Turcici praefectum praetorio, qui non defatigatus multis magnisque, quae ſibi obiiciebantur, difficultatibus, tandem artem typographicam induxit non ſolum in vrbem Conſtantinopolim, ſed in ipſum Imperatoris palatium, vbi ſtrenue nunc, licet crudeliter exſtincto illo patrono, nitidiſſimis literis libros exprimunt typographi. Primum, qui ex officina hac typographica A. 1728. prodiit, librum recenſitum vidimus ſumma cum voluptate in *Actis* (*e*) *eruditorum*. Quae vbi propagata fuerit in Muhammedanorum Academias, (*f*) Schiraſianam, (*g*) Feſſanam, (*h*) Tunetanam, et ſi quae

(*e*) A. 1731. p. 115.

(*f*) Schiraſii, quae clariſſimas inter vrbes eſt hodiernae Perſidis, eſſe Academiam ex theologis, philoſophis, et medicis compoſitam, quingentos habere ſolitis diſcipulos, teſtis αὐτόπτης eſt *Theuenotius* Itiner. P. II. lib. III. cap. 2. p. 183. edit. Germ.

(*g*) Habemus epiſtolam, A. 1541. in ipſa vrbe Feſſa (*Fez*) ſcriptam a *Nic. Clenardo*, in ipſiusque *Epiſtolis* nonum libri primi locum tenentem, ex qua cognoſcimus, literatorum ibi magnam tum fuiſſe multitudinem, iisque grammaticam fuiſſe curae cordique; in Alcorano autem fuiſſe totos, et praeterea iis in libris, qui tractent caerimonias ipſorum religioſas; Dialecticam, Rhetoricam, et artes reliquas attingi a pauciſſimis; poëtis eos abundare, magis tamen veteribus, quam nouis; medicinae conditionem hic eſſe miſerrimam, imo riſu dignam.

(*h*) Tuneti, quae vrbs regni Tunetani caput eſt, omnes

coli

quae forte ſunt iis aliae, iure ſperabimus, omnes literas, etiam religioſas, victa ignorantia victisque erroribus debitum ſibi nitorem eſſe tandem aliquando conſecuturas.

LXXVI.

Hiſtoriam eruditionis Malabaricae componere in animum induxerat (*i*) *Polycarpus Leyſerus*, e numero Profeſſorum Academiae Iuliae praematura morte ereptus. Caeterum eius iam primordia exhibuit in Diſputatione A. 1716, edita, in qua pugnat, *originem eruditionis non eſſe ad Iudaeos, ſed ad Indos, referendum.* Etſi enim hoc poſterius tam infeliciter (*α*) demonſtrat, vt non ſit verendum, ne quenquam noua haec opinio nanciſcatur ſubſcriptorem, tamen magna induſtria collecta exhibet p. 40.-56. quae de ingenio literariisque ſtudiis *Malabarum* relata legerat in Halenſibus *Relationibus* (*k*) *nouellis*

coli diſciplinas, eadem in Epiſtola propriis vſus oculis teſtatur *Clenardus* p. 62.

(*i*) Ipſe id conſilium aperit in exordio Diſſertationis mox memorandae.

(*α*) Hinc *Huetius* ipſius ſententiam exploſit in ſua *Hiſtoria commerciorum veterum.* Quanquam aduerſus eum ſe defendit *Leyſerus*, cui tum adhuc placebat *Lyſeri* nomen, in *Apparatus literarii Wittebergenſis* Capite nono.

(*k*) Titulus Germanicus: *Der Koenigl. Däniſchen Miſſionarien Berichte aus Oſt-Indien.* Quod opus in Anglicam conuerſum linguam recenſetur in *Bibliotheque Angloiſe* T. I. et IV. et V.

lis de noua Eccleſia Malabarica: quarum quae poſtea ſunt editae, facilem praebent occaſionem continuationi, ſi quis telam velit illam pertexere. Recordor quoque, *Theuenotium* in *Itinerario* (*l*) ſuo agere de lingua Malabarica, eiusque alphabetum repraeſentare. Vnius e Miſſionariis, *Io. Ern. Grundleri*, *Narratio de Statu artis Medicae inter gentes Malabaricas* recenſetur in *Io. Chriſtoph. Franckii Bibliotheca* (*m*) *nouiſſima*, ſubiuncta hac ſententia, illorum arte medica nihil eſſe indoctius.

CAPVT V.

DE FATIS DISCIPLINARVM SIVE DE EARVM ORIGINE ET INCREMENTIS.

Σύνοψις.

De cauſis, cur vel ferueant vel frigeant ſtudia literaria, I. II. III. IV. V. *De fatis Matheſeos*, VI. *Grammaticae*, VII. VIII. *Lexicorum*, IX. *Artis criticae*, X. *Artis hermeneuticae*, XI. *Artis oratoriae*, XII. *Artis poëticae*, XIII. *Qui verſus dicantur* ropha-

(*l*) P. III. lib. 2. cap. I.
(*m*) p. 380. ſqq.

rophalici et politici, XIV. *Vnde nomen acceperint verſus* Leonini, XV. *item carmina* Madrigalica *et verſus* Alexandrini, XVI. *Hiſtoria Muſicae*, XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. *Scriptores de fatis Philoſophiae*, XXII. *Hiſtoria Logicae*, XXIII. - XXIX. *Ethicae*, XXX - XXXVI. *Iurisprudentiae naturalis*, XXXVII - XLIII. *Hiſtoriae*, XLIV. XLV. XLVI. *Scriptores de fatis ſtudii Genealogici, Geographici, et Heraldici*, XLVII. *Scriptores hiſtoriae Medicinae*, XLVIII. *hiſtoriae Iurisprudentiae cum ciuilis, tum eccleſiaſticae*, XLIX. *hiſtoriae Theologiae*, L. *De deſideratis et cautionibus literariis*, LI. *De neceſſitate et vtilitate literarum in re publica*, LII. LIII. *De fructibus ex literarum reformatione perceptis a rebus publicis Papae ſubiectis*, LIV. LV.

I.

Equidem iam alibi (*a*) non poenitenda videor protuliſſe in medium de origine fatisque diſciplinarum. Libet tamen quaedam hic adiungere de generalibus cauſis, ob quas alias feruent, alias frigent ſtudia literas tractantium: quo facto auctores, qui ſingularum fata diſciplinarum perſtrinxerunt, indicabo.

(*a*) *Act. Philoſ.* P. II. cap. 3. item Cap. I. §. 18. - 27. et P. IV. Cap. I. §. 24. - 28.

II.

Scilicet ſunt quaedam ſtudia ita comparata, eorum vt cultura honores vel diuitias pariat, vel ſaltim careat periculo. Horum incrementa pendent partim ab opportunitate temporis, partim a facultate ingeniorum. Vnde cum *Melanchthon*, communis ille Germanorum magiſter, Latinae linguae Latinaeque poëſeos culturam etiam atque etiam commendabat, ſummo impetu in eloquentiam ac poëſin Romanam ferebantur ingenia maiorum noſtrorum. Quod enim probari magnique fieri ſentimus ab eo, cuius auctoritas apud nos plurimum valet, id ſtrenue, niſi alia ſint impedimento, ſequimur, nec ratione quidem recta (*b*) in conſilium adhibita. Item ex quo tempore Principes inſtituerunt praemiisque ornarunt collegia literatorum phyſica, mathematica, antiquaria, nummaria, inſignia ceperunt iſtae literae incrementa. Simul autem Maecenates ceſſant, Virgiliorum quoque prouentus eſt vel nullus, vel admodum tenuis. Opportunitati quoque tribuendum eſt, quod olim in Chaldaea ſtudium florebat

(*b*) Certe ſapientius maiores noſtri feciſſent aetate *Melanchthonis*, ſi eloquentiae et poëſi patriae nauaſſent operam, vnde et honoris et lucri maiorem capere fructum potuiſſent. Hi duo enim ſolent horum ſtudiorum eſſe fines.

bat maxime aſtronomiae; quod in Graecia libera oratores proueniebant excellentiſſimi; quod patrum noſtrorum memoria Reformati, qui in Gallia erant, theologi theologiam dogmaticam et hiſtoriam eccleſiaſticam prae caeteris theologis eximie excoluerunt; quod hodie in Germania noſtra, et quidem in Academiis Proteſtantium, Ius publicum ſtrenue tractatur; quod alio tempore commentarii in Ariſtotelis libros multi iique eruditi prodierunt in publicum.

III.

Quod ad ingeniorum varietatem attinet, illo, quem modo dixi, rerum ſtatu alius laborioſe congerit in vnum volumen, quae diſperſa reperit in ſexcentis veterum recentiorumque libris; alius moralem philoſophiam excolit, quaeque ſibi de ea in mentem veniunt, qualicunque obſeruata methodo perſcribit; alius in interiora literarum quarumuis receſſus penetrat, diſciplinamque modo hanc, modo illam perpolit; etc.

IV.

At ſunt quaedam ſtudia, quae nec honoribus ciuilibus coluntur, nec idonea ſunt augendae rei familiari, praetereaque odium (c) ineruditorum, etiam principum, prouocant,

(c) Huc pertinent Teſtes veritatis inter ethnicos et Papaeos, quibus ſaepe optabilius fuiſſet, *neſcire literas*, (vid.

cant, ac denique ingenia poſcunt haud vulgaria et induſtriam haud vulgarem. Eorum igitur, qui talia colunt ſtudia, non mirum eſt, ſi ſemper magna ſit paucitas. Facile apparet, haec, quae dixi, conuenire in ſtudium philoſophiae, maximeque in partes eius longe grauiſſimas. Philoſophia enim poſtulat (1) *rarum ingenium*; (2) *raram animi magnitudinem*, vt quis audeat etiam cum periculo ſuo errores oppugnare; (3) *raram* (*d*) *temporum felicitatem vbi ſentire, quae velis, et, quae ſentias, dicere liceat.* Qua de cauſa ſemper erunt philoſophi (*e*) *rari*, et *vix totidem, quot*

Thebarum portae, vel diuitis oſtia Nili.

V.

(vid. *Suetonius* in Nerone cap. X.) neſcire veritatem. Conf. *Bayle* Diction. v. *Arminius*, not. D.

(*d*) *Tacitus* Hiſt. lib. I. cap. I. n. 6. Caeterum ne forte quis *Tacito* obiiciat, (id quod fecit *Bierlingius* in Diſp. *de cauſis, cur nonnulli eruditi nihil in lucem emiſerint*, §. XII. p. 22.) neminem poſſe prohiberi, *quae velit, ſentire*, ſcias, hoc ſibi velle *Tacitum*, Traiano imperante licuiſſe non ſolum *ſentire, quae velles*, hoc eſt, in colloquiis familiaribus ſuam quamcunque ſententiam exprimere, (vid. *Taciti* Vita Agricolae cap. II. 3.) ſed etiam permiſſum fuiſſe, *quae ſentias, dicere*, hoc eſt, publico ſcripto exponere et in vulgus efferre ſuam ſententiam. *Dicere* enim hic eodem ſenſu accipitur, quo in proxima periodo *dicendus*. *Dicendus* autem ibi ponitur pro *hiſtorico in libro commemorandus*.

(*e*) Huc refer illos, qui errores in religione publice recepta

V.

Eaedem, odio excepto publico, cauſae ſunt, cur magnorum philologorum rarus ſit prouentus. Si enim vnam alteramque profeſſionem Academicam et paucas Gymnaſiorum bibliothecarumque praefecturas exceperis, philologos plerosque ars ſua vel non alit vel parciſſime minusque honeſte alit. Fructuoſas igitur literas a plerisque anteponi contemtae et famelicae ſapientiae philologicae, non eſt, quod miremur. Fuerunt etiam, qui vt viuere poſſent et lautius et honeſtius, in Pontificia caſtra tranſierunt, vt *Acidalius*, *Scioppius*, *Holſtenius*, *Philippus Caroli*, *Kuſterus*.

VI.

Venio nunc ad fata ſingularum diſciplinarum, inter quas *Matheſis* prima omnium a mortalibus exculta fuit: vnde et ei nomen (*f*) *diſciplinae* manſit proprium. Haec initio haud dubie valde rudis, ſenſim a Chaldaeis Aegyptiisque exculta, hinc a Graecis curatius expolita, noſtro aeuo a *Walliſio*, *Neutono*, *Weigelio*, *Bernulliis*, *Carteſio*, *Leib-*

O 5 *nitio*,

cepta proprio acumine mentis perſpiciunt, erutamque veritatem ingenue profitentur. Talis vir erat *Lutherus*, qui paucos ſui ſimiles habuit, habet, et habebit.

(*f*) Μάθημα enim generatim ſignificat *diſciplinam* ſiue *ſcientiam*. Vid. *Suiceri* Theſaurus eccleſ. V. μάθημα.

nitio, *VVolfio*, ad ſummum (*g*) perducta videtur faſtigium. Hiſtoriam ſtudii mathematici ſcripſit *Voſſius* libro de *vniuerſae matheſeos natura et conſtitutione*, et *Io. Rudolphus Faeſchius* in *hiſtorica* ſua *et methodica Introductione in Matheſin*, A. 1716. edita: item *VValliſius* in Operibus ſuis, et *Claudius Franciſcus Milliet Dechales in Mundo mathematico*. Commemorari etiam digna eſt *Io. Auguſti Krebſii* Diſſertatio Ienae A. 1702. typis exſcripta *de originibus et antiquitatibus mathematicis*; itemque Catalogus mathematicorum exhibitus a *Fabricio* in *Bibliotheca*

(*h*)

(*g*) Sunt, qui ſpeculationes mathematico-mechanicas queruntur fraudi fuiſſe philoſophiae morali ac theologiae naturali, quae tamen praecipuae ſunt diſciplinae ac veluti centrum ſapientiae. Nota eſt, quae nondum deflagrauit, controuerſia de philoſophia Wolfiana. Recordor hic verba *Suetonii*, de Tiberio *cap.* 69. *Circa deos*, inquientis, *ac religiones negligentior, quippe addictus mathematicae, perſuaſionibusque plenus, cuncta fato agi.* *Steph. Gauſſenus* negauit, excellentem Mathematicum eſſe poſſe excellentem Theologum. Vid. *Poecile* mea T. III. p. 337. Etiam *Mabillonius* in libello *de monaſticorum ſtudiorum ratione* inſerto a *Pezio* Tomo nono *Bibliothecae aſceticae*, p. 658. iubet theologiae cultorem iuuenem eas fugere artes, *quae totum animum ad ſe rapiunt, nec eum ad res ſpirituales aptum efficiunt*, *quales* (inquit,) *ſunt mathematicae, quarum elementa quidem ſtudioſis proſunt, ſed, ſi ſemel his immerſus fuerit animus, vix vnquam ad ſpiritualia aſſurgere valebit.* Vid. omnino et *Fabricius* Bibl. Graecae lib. III. cap. 14. §. 9.

(*h*) *Graeca.* Solorum Noribergenſium mathematicorum, qui ſunt trecenti ſexaginta, catalogum edidit A. 1730. *Io. Gabr. Doppelmayrius.* Speciatim aſtronomici ſtudii hiſtoriam a prima inde origine ad Brahei aetatem vsque expoſuit *Gaſſendus* in praefatione ad eius vitam, itemque *Io. Keillius* in *Introductione ad veram Aſtronomiam* Oxoniae A. 1718. edita. Aſtronomos veteres *Fabricius* recenſet libro (*i*) laudato, qui eodem in opere (*k*) de inuentis veterum aſtronomicis diſputat. De hiſtoria ſtudii arithmetici adeatur etiam *Baelius* Diction. v. *Tartaglia.*

VII.

Poſt inuentas literas Grammaticae, Rhetoricae, Poëſeos ac Hiſtoriae ſtudium quamplurimos habuit cultores. Ac Grammatici (*l*) quidem ſtudii hiſtoriam et antiquitates doctiſſime et copioſiſſime perſequitur *VVowerius* in ſuo *de Polymathia* opere: cui adiun-

(*h*) Lib. III. cap. 23.

(*i*) Lib. III. cap. 5.

(*k*) Lib. IV. 14. §. 16.

(*l*) Ad hiſtoriam Grammatices etiam linguarum origines ac fata pertinent. Pulchre docet *Vitringa* Obſ. ſacr. lib. I. Diſſ. I. cap. 6. et 7. ex lingua Hebraea ortas eſſe caeteras omnes, adeoque et Graecam, ex hac vero natam fuiſſe Latinam. Paradoxum, ſed firmiter demonſtratum eſt a *Gatakero* lib. de ſtylo N. T. cap. 1. primae Virgilianae eclogae priores quinque verſus nullum habere vocabulum, quod non ſit ſtirpis Graecae.

adiunges, ſi libuerit, meam Diſſertationem (*m*) *de ſectis ſiue haereſibus Grammaticorum.* Grammaticae Graecae ſcriptores permultos omnium aetatum recenſet *Fabricius* in *Bibliotheca* (*n*) ſua et *Morhofius* in (*o*) *Polyhiſtore.* Nec indigna lectu eſt *Laur. Reinhardi* Oratio *de incrementis, quae Philologia Graeca inde ab anno 1701. vsque ad annum 1727. opera Germanorum cepit.* Latinae grammaticae originem progreſſumque ſingulari libello demonſtrauit *Suetonius.* Adiungatur *Cellarii* Diſſertatio *de fatis Latinae linguae,* et *VValchii Hiſtoria critica linguae Latinae.* Quam nuper componere coepit *Io. Nic. Funccius Hiſtoriam criticam linguae Latinae,* cuius iam quinque libros (*p*) vidimus, vt quantocyus perficiat perfectamque in medium proferat, optamus impenſe. Reliquias priſcorum Grammaticorum Latinorum vnum redactas in corpus ediderunt *Godofredus* ac *Putſchius,* quorum opera recenſet *Fabricius* in *Bibliotheca* (*q*) *Latina.* Recentiores Grammaticos Latinos exhibet *Morhofius* in opere modo (*r*) laudato: quibus

(*m*) Recuſa ea eſt in *Poeciles* T. III. p. 631. ſqq.
(*n*) Lib. V. cap. 7.
(*o*) Polyhiſt. lit. lib. IV. cap. 6.
(*p*) Vid. *Acta erud.* A. 1721. p. 140. et A. 1724. p. 83. et A. 1728. p. 46. et A. 1731. p. 267.
(*q*) Lib. IV. cap. 6. et. 7.
(*r*) Polyhiſt. lit. lib. IV. cap. 10.

bus adiungi oportet *Georgii Henrici Vrſini Inſtitutiones linguae Latinae pleniſſimas*, Ratisbonae editas A. 1700. In Anglia *Richardus Iohnſonus* ſcribendam (*s*) ſuſcepit perfectiſſimam Grammaticam Latinam, eiusque iam ſpecimen edidit eruditiſſimum. Hebraeos Hebraicarum Grammaticarum auctores repraeſentat *VVolfius* in *Bibliotheca* (*t*) *Hebraica*. Inter Chriſtianos eius linguae grammaticos eminent *Buxtorfius*, *VVasmuthius*, *Danzius*. Laudari quoque merentur *Loeſcheri* libri *III. de cauſis linguae Hebraeae*: quod opus haberi poteſt pro polyhiſtore quodam Hebraeo: vt omittam curioſas verius, quam ſolidas, meditationes grammaticas (*u*) *Caſp. Neumanni*. Caeterarum Orien-

(*s*) Vid. Biblioth. Angloiſe T. I. p. 295. ſqq.

(*t*) Num. 539.

(*u*) Sectatores tamen hic nactus eſt duos theologos *Loeſcherum* ac *Zieroldum*, quorum ille et in libri II. de cauſis ling. Hebr. cap. 2. §. 6. ſqq. et paſſim in Innoxiis ſuis, quas vocat, Relationibus, eundem in modum philoſophatur; hic in opere A. 1713. - 1718. per vices edito, quod inſcripſit *deutliche Erklârung der heil. Schrifft*, in cuiusque Partis fine de vnius literae Hebraicae natura et ſignificatu praecipit ſecundum mira illa et Cabaliſtis digna principia. Merito vero grammaticam hanc philoſophiam reiecit *Io. Gottl. Carpzouius* in *Critica ſacra V. T.* Partis I. cap. 5. ſect. III. et ſeparato libello *C. B. Michaëlis*, quem a 1717. edidit inſcripſitque *Diſſertationem de vocum ſeminibus et literarum ſignificatione hieroglyphica*; et *Io. Chriſtoph. Haren-*

Orientis linguarum ſtudii in Europa reſtituti hiſtoriam a *VVidmanſtadio* expoſitam legere licet in *Miraei* libro *de ſcript. ſaec. XVI.* cap. LXXI.

VIII.

E Grammaticis Latinis celeberrima ſunt nomina *Donati* (*x*) et *Priſciani.* Vitia ſua illuſtriores fecerunt e veteribus *Orbilium*, e iunioribus *Antonium* (*y*) *Mancinellum:* quibus aſſocio *Pedanum*, a quo *pedantiſmi* nomen ortum eſſe, nuper (*z*) docui. Prae caeteris vero memorari merentur *Reges* (*a*) gram-

Harenbergius in *Muſei Bremenſis* T. II. p. 308; et *Theod. Haſaeus* Diſp. de Ieſchurune p. 27. ſqq. Conf. *Wolfii* Biblioth. Hebr. T. IV. p. 313. ſq.

(*x*) De *Donato*, (quo *Hieronymus* magiſtro vſus fuit,) et *Priſciano* vid. *Fabricius* Bibl. Lat. T. III. p. 740. ſqq. et p. 729. ſqq. *Priſcianus* vero Latinam linguam non in ſinu materno didicit, ortu quippe Caeſarienſis. Ac vel ſtylus ac praefatio operis manifeſtum facit, ei Latinam linguam non fuiſſe natiuam.

(*y*) Is, quia plures auctores edidit cum notis ad modum Minellii, vocari poteſt *Minellius ante Minellium.* Eum *grammaticulum diobolarem* vocat *Fr. Flor. Sabinus* lib. II. Lect. ſubciſ. cap. 20. et libellos eius pro meris nugis habet. De eo vid. *Baelius* Diction. Opera eius recenſentur a *Sandero* lib. III. de claris Antoniis p. 166. ſqq. et *Weinrichio* lib. de ſtudiis humanioribus p. 11. ſqq.

(*z*) Poeciles T. II. lib. 1. p. 82. ſq. Approbat hanc meam ſententiam *Beyſchlagius* Sylloges T. I. p. 529. ſq.

(*a*) Ita et *Cellarius* multis eſt rex orthographicus, qui ita vel

grammatici, hoc eſt, ii, quorum Grammaticae in ſcholis omnibus vſu receptae ſunt. E graecae quidem linguae Grammaticis hic nominari debent *VVellerus* et *Blecbius*; e Grammaticis Hebraeis *Schichardus* et *Opitius*: e Latinis Angliae (h) *Lilius*, Belgii *Voſſius*, Germaniae *Schmidius*, *Rhenius*, et *Langius*. Hi vero omnes regnare in ſcholis coeperunt, ex quo pulſa barbarie priſtinus nitor redire coepit literis. Antea, hoc eſt, in obſcura luce medii aeui, Graecae inſtitutionis regnum toto Occidentis orbe tenuiſſe (c) *Eberhardum* Bethunienſem, Latinae *Alexandrum* Dolenſem, teſtis eſt *Henricus* (d) *Gandauenſis*.

IX.

vel ita non alia de cauſa ſcribunt, quam quod ſcribendum ſic cenſuit vir magni ſuo merito nominis.

(b) De hoc praeter *Wodii* Antiqu. Oxon. vid. *Morhofius* lib. de pura dict. Cap. XV. §. 9. p. 279. ſq. et quae ibi adſcripſit *Moshemius*. Conf. *Acta erud.* Suppel. T. IX. p. 210. 212.

(c) Edidit hic etiam adſcito *Labyrinthi* nomine longum carmen *de ludimagiſtrorum moleſtiſſimis laboribus*, in quo hiſtoriam inſtitutionis ſcholaſticae ſui aeui deſcribit. Ineditum id credebat *Leyſerus* in *Hiſtoria poëtarum medii aeui*. Sed habeo editionem eius Erfurti factam A. 1501.

(d) Lib. de ſcript. eccl. cap. 59. et 60. De vtroque agit *Leyſerus* Hiſt. poët. p. 767. ſqq. et 795. ſqq. De *Eberhardo* vid. et *Oudinus* T. III. p. 37. de *Alexandri Doctrinali Burckhardus* lib. de fatis Lat. linguae cap. V. p. 284. ſqq. et P. II. p. 407. ſqq.

IX.

Sequuntur Lexicographi. Ac ſane cum ad ſummam perfectionem Lexica fortaſſe (*e*) nunquam ſint peruentura, noſtro aeuo in praecipuis linguis Lexica exſtant praeſtantiſſima. In Hebraica quidem lingua principem locum tenent *Guſſetii Commentarii linguae Hebraicae*: in Graeca *Theſaurus Henrici Stephani*, cui adiungendi *Budaei Commentarii linguae Graecae*: in Latina *Fabri Lexicon* a *Buchnero*, *Cellario*, *Stubelio*, *Geſnero*, et *Falſtero*, ita auctum, vt nulli ſit ſecundum, meritoque inſcribatur (nam non verbale duntaxat eſt Lexicon, verum etiam reale,) *Theſaurus eruditionis ſcholaſticae*. Imo habemus *Lexica particularum*, Hebraicarum (*f*) *Koerberi*, Graecarum *Deuarii*, Latinarum (*g*) *Turſellini*. Caeterum de Lexi-

cis

(*e*) Id facile credet, qui legerit, quae ſcripſi *Poeciles* T. I. p. 427. ſqq. In magno illo *Fabriano* Lexico hos ſupereſſe defectus obſeruaui: Primo ſaepius omiſſus eſt ſignificatus vocabuli primus et proprius. Deinde ſaepe adſcriptus eſt auctor argenteae aetatis, cum vocabulum ſit aureae. Tum haud raro vna alteraque verbi notio ſilentio eſt praeterita. Denique praetermiſſa plane ſunt aliquot vocabula optimae auctoritatis.

(*f*) Ienae 1712. Hic liber *quam breuis, tam elegans* appellatur a *Theod. Haſaeo* in Sylloge Differt. p. 4. Recuſus nuper is eſt et ſubiunctus *Concordantiis partic. Hebr. Noldianis.*

(*g*) Turſellianum hoc opus multum auxerunt *Iac. Thomaſius* et *Io. Conr. Schwarzius.* Multa tamen adhuc

ei

cis Hebraicis ſingularis diatriba exſtat *Io. Chriſtophori VVolfii.* De Graecis Lexicographis conſulatur *Fabricii Bibliotheca* (*h*) *Graeca*, et *Morhofianus* (*i*) *Polyhiſtor*, qui et (*k*) Latinos perſequitur Lexicographos.

X.

Ars critica, nobiliſſima (*l*) Grammaticae pars, iam olim (*m*) haud ſegniter exercita, magna

ei deeſſe, pluribus exemplis feci manifeſtum in *Poecile* mea: quibus alia, quae addam, ſunt in promtu haud pauca. Auctor *Famae Europaeae* P. CCCII. p. 131. narrat, Romae ſub Benedicto XIII. ortam eſſe controuerſiam de ſenſu cuiusdam Latini ſermonis particulae, per iocumque optat, vt Romae inſtituatur *Congregatio de particulis*, hoc eſt, concilium perpetuum de vero ſenſu et recto vſu particularum.

(*h*) Lib. IV. cap. 33. 36. et lib. V. cap. 40.

(*i*) Lib. IV. cap. 7. et 8.

(*k*) Cap. 9. §. 7. ſqq.

(*l*) De arduo negotio Grammatici (hoc eſt, Critici) diſſerens *Eraſmus* in Vita *Origenis* p. 2. tantem addit, poſſe aliquem ter prius fieri Doctorem Iuris, quam Grammaticum, qualis fuit in Latinis *Seruius* et *Donatus*, in Graecis *Ariſtarchus*. Verum dixiſſe *Eraſmum*, apparet e pertenui prouentu criticorum, et criticorum quidem veri nominis. En et *Scaligeri* teſtimonium e *Scaligeranis primis* p. 67: *Non ominibus datum, etiam doctis, ſed rarae cuiusdam felicitatis eſt, bonos auctores corrigere, et ſuae dignitati atque nitori reſtituere: nec quenquam hodie noui, qui id praeſtare poſſit, praeter* Cuiacium *et* Auratum. Cauſas huius paucitatis expoſui in *Poeciles* T. III. p. 520. ſq.

(*m*) De veterum ſtudio critico agit *Wowerius* Polym.

 cap.

magna iuniori aeuo cepit incrementa, ſed practice tamen magis fuit exculta et empirice, quam theoretice ac ſcientifice. De ſcriptis ſpuriis a genuinis dignoſcendis perdocte egit *Ioannes Dallaeus* libri primi *de vſu Patrum* toto capite tertio: cuius vitula arauit *Clericus Artis Criticae* P. *III. ſect* 2. Conf. *Riueti* liber *de auctoritate Patrum*, *Critico ſacro* annexus, capite XIV. Idem *Clericus* omnem artem Criticam ſingulari opere complecti feliciter aggreſſus eſt: quanquam in *Commentatione* mea *de arte critica* oſtendi, multo ampliorem eſſe criticae artis (*n*) ambitum, ſimulque artem therapeuticam deſideratum ante in ordinem redegi, poſt-

cap. 16. 17. et 18. Priſcos inter criticos tam magnum eſt *Ariſtarchi* nomen, vt κατ' ἀντονομασίαν vſurpetur de quouis magnae exiſtimationis critico. Chriſtianae Eccleſiae primus Criticus fuit *Dionyſius*, Alexandrinus ſaeculo tertio epiſcopus. Vid. *Valeſius* ad *Euſebii* Hiſt. eccl. lib. VII. cap. 25. De duobus inſignibus Iudaeorum criticis, quorum quisque ſuam ſectam habet, vid. *Buxtorfius* lib. de abbreu. Hebr. p. 43. et 54. De *Maſora*, doctrina Rabbinorum critica, pleniſſime exponit *Wolfius* Biblioth. Hebr. Tomi ſecundi libro tertio. Ne mulieres quidem deeſſe criticas, noſtra aetate docuit exemplo ſuo *Daceria*, magni critici filia, et decimo ſexto ſaeculo *Margarita*, *Thomae Mori* filia, de qua vid. *Crenius* Animadu. P. I. Cap. 7. §. 1. p. 112.

(*n*) Conf. *Syrbius* Philoſ. ration. P. I. cap. 14. §. 16. qui tamen meam diſtinctionem philoſophiae in *realem* et *verbalem* haud recte cepit.

poſtquam iam antea artem criticam inueſtigandi ſcriptores anonymos et pſeudonymos compoſueram. De ſcriptoribus artis criticae adeatur et (o) *Morbofius* Huc pertinent *ars etymologica*, de cuius ſcriptoribus agit idem (p) *Morbofius*. Scripſit etiam *Io. Georgius Eccardus* doctiſſimam *Hiſtoriam ſtudii etymologici linguae Germanicae.*

XI.

Artis criticae non poſtrema pars eſt *ars hermeneutica*, quae olim miſere habita, maxime a Rabbinis Iudaeorum et Theologis ante Lutheranis, hodie ſatis laeta gaudet facie, poſtquam ducibus ICtis illis clariſſimis, *Grotio et Puſendorfio*, etiam Logici eam doctrinam ſibi vindicarunt, *Thomaſius, Claubergius, Buddeus*, alii; ac Theologi quoque in eam artis criticae partem non ſegniter incubuerunt, *Flacius, Franzius*, (q) *Danhauerus, Glaſſius, Pfeifferus. Clericus* quoque eruditiſſi-

P 2

(o) Polyhiſt. lit. lib. V. cap. 1.

(p) Lib. IV. cap. 3. et 4. et 9.

(q) Hic primus haberi vult *Artis exegeticae* concinnator. Ita enim ſcribit in *Ideae boni interpretis*, A. 1630. editae, Capite ſiue, vt ipſe loquitur, Articulo primo, et equidem §. 2: *Speremus, poſſe reperiri, quod vel occultum adhuc eſt, vel in promiſcuis auctorum chartis diſperſum per ſparium adhuc ſe praebet conſpiciendum. HERMENEVTICAM videlicet tradituri ſumus, adeoque fines Organi Ariſtotelici adiectione NOVAE CIVITATIS aucturi.*

ditiſſinas animaduerſiones exegeticas (*r*) inſeruit operi ſuo critico,

XII.

Rhetoricae, cuius egregie excolendae occaſionem olim Graecis praebuit forma ſuae reipublicae, tres aetates, praeeunte antiquo quodam ſcholiaſte, non incommode conſtituuntur: prima *Periclis* et aequalium; altera decem oratorum antiquiorum, quorum ſcripta ſuperſunt, *Antiphontis*, *Andocidis*, *Lyſiae*, *Iſocratis*, *Iſaei*, *Lycurgi*, *Demoſthenis*, *Aeſchinis*, *Hyperidis*, et *Dinarchi*; tertia oratorum iuniorum, qui ſunt *Ariſtides*, duo *Polemones*, *Herodes Atticus*, *Dio Chryſoſtomus*, et caeteri. Vid. *Fabricii Bibliotheca* (*s*) *Graeca*. Exſtat etiam *Io. Franciſci Grandis* Gallica Diſſertatio de origine et progreſſu rhetoricae apud Hebraeos, Graecos, Romanos, et Gallos. Breuem quoque ſtudii rhetorici hiſtoriam exhibet *Io. Clericus in Arte* (*t*) *Critica:* ampliorem *Lud. Creſollius* in *Theatro veterum rhetorum* Lutetiae A. 1620. edito. Scripſit et *Io. Georgius*

(*r*) Nuper quoque *Rambachii Inſtitutiones exegeticae* magno fuerunt exceptae applauſu. Quam hodie ferueat ſtudium exegeticum, vel ex eo Catalogo recentiorum N. T. interpretum apparet, quem *Curis* ſuis *in N. T. philologicis et criticis* nuper praefixit *Wolfius*.

(*s*) Lib. II. cap. 26. et lib. IV. cap. 30. 31. 32. Adi et *Suidam* v. Νικόστρατος.

(*t*) P. II. Sect. I. cap. 16.

gius Walchius Diſſertationem de fatis oratoriae artis inter Graecos, Romanos, et (*u*) Germanos, eamque praemiſit *Orationibus Chriſtophori Cellarii Academicis*, A. 1714. coniunčte publicatis. Addatur *Kriegkii* Diſſertatio *de eloquentia Sophiſtarum*, et, qui primo loco nominandus erat, *Quintiliani* Dialogus *de cauſis corruptae eloquentiae.*

XIII.

Poëſeos ſtudium tantae eſt vetuſtatis, vt diſputatum ſit, priusne ligato an ſoluto ſermone libri fuerint compoſiti. In (*x*) Graecia maxime hoc literarum genus effloruit,

 vnde

(*u*) Inter Germanos primus liberi ſermonis patrii puritatem et elegantiam aſſecutus eſt theologus noſter *Lutherus*, vereque *Ioan. Sturmius* in Dedicatione libri ſui *de exercitatione rhetorica Lutherum* ait *magiſtrum exſtitiſſe noſtri ſermonis, ſiue puritatem conſideres ſiue copiam.* Agnoſcit idem *Schottelius* in opere de linguae Germ. p. 49. et 1173. Apparet inprimis ex collatione vltimae verſionis Lutheri N. T. cum prima, (quae collatio exhibetur in *Diario theologico Loeſcheriano* a. 1732. p. 519. 538.) virum illum ſummum in dies magis poliuiſſe ſermonem patrium. Memoratu dignum, iam quinto ſaeculo *Siagrium* quendam operam nauaſſe poliendo ſermoni Germanico. Teſtis eſt *Sidonius Apollinaris* lib. V. epiſt. 5. Gallica hodierna lingua primum ornatorem habuit *Iac. Amiotum*, et hanc ei laudem tribuunt *Sammarthanus* Elog. lib. IV. cap. 11. *Huetius* lib. de claris interpretibus p. 300. *Buſſierius* Hiſt. Franc. lib. XX. §. 12. et *Rich. Simonius* T. I. Epiſt. ſel. 24.

vnde tantae cohortes comicorum, tragicorum, epicorum, epigrammatographorum. Romae ſub Auguſto praeſtantiſſimi omnium poëtae vixere. Nec iuniori aeuo excellentiſſimi deſunt poëtae. Medii aeui poëtarum Latinorum hiſtoriam ſtudioſisſime (y) deſcripſit *Polycarpus Leyſerus* et A. 1720. Halenſibus typis exſcriptam publicauit. De Germanica vt aliquid attexam poëſi, vnius ſaeculi ſpatio vidimus et miſerrimam et laetisſimam eius faciem. Hiſtoriam poëſeos Hebraicae, Graecae, Romanae ac Gallicae (z) lau-

(x) Scilicet in Graecia poëſis et honorem afferebat et diuitias. Vid. *Phaedrus* lib. IV. cap. 21. et 24. Conf. *Acta Philoſ.* T. II. p. 507.

(y) Idem tamen non docuit, poëtas medio illo aeuo nominatos fuiſſe *dictatores* et pro *verſus facere* tunc dici conſueuiſſe *dictare*: quanquam idem vocabulum tum quoque de quouis *ſcribendi* ſiue libellum conficiendi genere vſurpabatur. Exempla videas licet in *Symmachi* lib. II. epiſt. 24; in *Sidonii Apollinaris* lib. V. epiſt. 17. et lib VII. epiſt. 9. et 18. itemque lib. IX. epiſt. 3. et 7. et 9; in *Saluiani* Praef. ad opus *de auaritia*; in *Thomae Capuani* libro epiſtolico, Tomo primo *Collectionis monumentorum Hahnianae* inſerto, p. 280. Hinc Germanicum verbum *dichten*; id eſt, *verſus facere*, et *ein Dichter*, id eſt, *poëta*: quod vocabulum proinde perperam a nonnullis ſcribitur *Tichter*. Conf. *Iac. Thomaſius* in T. VI. *Obſ. Halenſ. ſelect.* Diſſ. XIX. §. 8. p. 154; *Eccardus* annot. ad *Monumenta Catechetica Theotiſca* p. 172. ſq. et annot. ad *Leges Salicas* p. 4; *Hahnius* in Praefatione *Collectionis* modo memoratae num. V.

(z) Primus Gallicae linguae poëta veri nominis fuit *Petrus Ron-*

laudatus *Io. Franciſcus Grandis* eodem libro expoſuit. Germanicae vero poëſeos hiſtoriam breuiter expoſuit *Hofmanswaldauius* in Diſſertatione poëmatibus ſuis praefixa, vberius *Morbofius* **im Unterricht von der teutſchen Sprache und Poeſie**, et quidem in Parte ſecunda, vbi et de Gallorum, Italorum, Hiſpanorum, Anglorum, et Belgarum poëſi more ſuo multa congeſſit. Addatur *Neumeiſteri Hiſtoria critica poëtarum Germanicorum ſaeculi decimi ſeptimi* A. 1708. recuſa, et *Wagenſeilii* liber *de Germaniae phonaſcorum*, **der Meiſterſänger**, (*a*) *origine, praeſtantia, vtilitate, et inſtitutis.* Speciatim de eorum poëtarum memoria, qui eccleſiaſtica compoſuerunt carmina, optime meriti ſunt *Io. Chriſtoph. Olearius*, *Schamelius* (*b*) et *Wezelius*. Exſpectare etiam ampliſſimam poëſeos omnium (*c*) gentium hi-

 ſtoriam

Ronſardus, de quo vid. *Sammarthanus* Elog. lib. III. cap. 20. et quae ibi annotaui.

(*a*) Huius generis poëtas rhythmicos iam olim habuiſſe Italiam, eosque, quod riſum ſe iocumque facerent vocatos fuiſſe *Ιociſtas*, docet *Caſp. Barthius* Aduerſ. lib. III. cap. 4.

(*b*) Hic in Praef. Partis ſecundae *Commentarii* ſui *hymnici* Germanice ſcripti p. 17. edi a quoquam optat *Hiſtoriam literariam hymnicam.* Id nunc praeſtitit *Io. Caſp. Wezelius* editis quatuor huius argumenti libris, quibus quintum breui adiunctum iri, certum habeo.

(*c*) Nomina et characteres praeſtantiſſimorum Gallorum, qui

ſtoriam nos iuſſit *Io. Georgius Eccardus*, Conſiliarius quondam et Bibliothecarius Hanoueranus: ſed ſpes iſta vna cum aucto-re ſuo exſtincta. Qui poſthac Germanicae poëſeos hiſtoriam deſcribendam ſusceperit, ei amplam praebebit materiam noſtra haec aetas, qua facto Lipſiae initio multum coli coepit hic ager, cumque poëſeos patriae ſtudio coniungi cultura eloquentiae patriae, imo et Germanicae Grammaticae ac Philologiae. Ac Lipſiae ſingularis *Societatis Teutonicae* conditor fuit *Io. Burc. Menkenius:* cuius exemplo non ſolum ſuperiori in Saxonia, ſed etiam in inferiore, excitati ſunt multi ſucceſſu proſperrimo.

XIV.

Licebit in amoeniſſimi ſtudii hiſtoria verſanti aliquot adiicere animaduerſiones amoeniores. Vocantur verſus quidam *rophalici*, vel potuis *rhopalici*, qui quid ſint, doceat *Fabricius* in *Bibliotheca* (*d*) *Latina*. Alii *politici* (*e*) dicti ſunt a Graecis medii aeui,

qui proxima aetate poëſin lingua patria excoluerunt, exhibentur lepide ac perargute a *Tiletio* quodam *in Gelehrten Zeitungen* 1726. p. 984. ſqq. et A. 1727. p. 20. ſqq.

(*d*) Lib. III. cap. 10. p. 586. qui et Biblioth. medii aeui T. I. p. 416. docet, vnde verſus *rophalici* nomen hoc acceperint. Exemplum cape hoc: *Eſt Deus aeternae ſtationis conciliator.*

(*e*) Vid. *Miraeus* Auctar. de ſcript. eccl. cap. 343. et 348; *Mon-*

aeui, qui veluti metro trochaico nulla quantitatis ſyllabarum ratione habita quindecim ſyllabis conſtant, quarum octaua vocem claudit, penultima accentum habente, e. g. Ἔςι τι ζῶον λογικὸν, δέσποτα ςεφηφόρε. *Politicos* ideo appellatos (*f*) crediderim, quia politici homines, haud alte immerſi literarum ſtudiis, facile tales poterant conficere, cum a *ſcholaſticis* tantum hominibus exſpectari debeant iuſti verſus (*g*) trochaici, e. g.

Conſules fiunt quotannis et noui Proconſules:
Solus aut Rex aut Poëta non quotannis naſcitur.

De *centonibus* poëticis, ſiue Graecis, ſiue Lati-

Montefalconius Palaeogr. Gr. lib. I. cap. 6. p. 54. et lib. VII. p. 500; *Fabricius* Bibl. Gr. lib. V. cap. 42. p. 253. et 319. itemque cap. 45. p. 539. et 680.

(*f*) Sic apud *Iſocratem* in Euagora p. 450. *nomina politica* ſunt nomina vulgaria. Ac *Galenus* ſcripſerat libros περὶ τῶν πολιτικῶν ὀνομάτων apud Ariſtophanem, Eupolidem, et Cratinum, id eſt, *de vocabulis vulgaribus et plebeiis.* Vid. *Fabricii* Bibl. Gr. lib. IV. cap. 17. p. 556. Errauit vero *Fabricius*, cum p. 553. verba illa Graeca reddidit *nomina ciuilia.* Talibus verſibus ſcripta etiam medio aeuo ſuperſunt multa Latina carmina, obſeruante *Barthio* ad *Claud. Mamertum* lib. I. p. 364. Conf. *Annales Acad. Iul.* Sem. XI. p. 38. ſq.

(*g*) Talis eſt notiſſimus ille Germanicus: Freu dich ſehr, o meine Seele, und vergiß all Noth und Quaal, Conf. *Sueton.* I, 49.

Latinis, agitur in *Poëtica maiore* (*h*) *Gieſſenſium*, inque *Fabricii Bibliothecis*, Graeca (*i*) pariter et (*k*) Latina. Hinc igitur, qui ſitit, hauriat.

XV.

Eſt etiam quoddam genus verſuum, quos *Leoninos* vocant, e. g. *Caſeus et panis ſunt optima fercula ſanis*, et caeteri verſus Scholae Salernitanae. Veteribus poëtis interdum imprudentibus tales excidiſſe, in *Poëtica Gieſſenſium* (*l*) obſeruatur. Ac *Marianus Victorius* (*m*) huius generis verſus ſibi animaduertiſſe viſus *eſt* Salomonis *Cantico canticorum*. At medio, quod vocamus aeuo vix quisquam elegantis poëtae nomen tueri poterat, niſi rhythmicos id genus verſus effunderet: adeoque, quod Auguſteo aeuo in vitio erat, tunc laudi ducebatur maximae. Si quaeris, vnde nomen acceperint *Leoninorum*, ingenue, ſe id ignorare, confitetur (*n*) *Scaliger*. Alii (*o*) originem talium verſuum ad ſaeculum duodecimum refe-

(*h*) Lib. II. cap. 2. p. 191. ſq.
(*i*) Lib. II. cap. 7. §. 3. et 4.
(*k*) Lib. I. cap. 12. p. 230. ſq. Add. *Baelius* Diction. v. *Capilupus* not. Z.
(*l*) Lib. II. cap. I. p. 170. ſq.
(*m*) Apud *Dilherrum* Elect. lib. III. cap. 17. p. 516.
(*n*) Poët. lib. II. cap. 29. extremo.
(*o*) *Sixtus Senenſis* Biblioth. S. lib. III. p. 224; *Menagius* in

referunt, eoque vixiſſe aiunt monachum quendam Benedictinae familiae, nomine (*p*) *Leonem*: hunc iſtorum verſuum parentem eſſe habendum, ab eoque appellatos fuiſſe (*q*) *Leoninos.* At non eſt haec ſententia ſatis certa. Nono enim iam ſaeculo (*r*) verſus Leonini in vſu fuerunt. Nec *Leo* ille ſatis clare obuius eſt in ſaeculi duodecimi annalibus. Quae contemplatio *Gabrielem Dumontium* permouiſſe videtur, vt *Leoninorum* verſuum appellationem deducendam (*s*) putaret e lingua Arabica. Verum valde vereor, vt quisquam huic ſubſcribat doctiſſimi viri coniecturae. Dicam, quid mihi

in Menagianis T. II. p. 214; *Tenzelius* Colloq. menſtr. A. 1691. p. 20. ſqq. *Acta erud.* A. 1709. p. 510; *Leyſerus* Hiſt. poët. medii aeui p. 763. *Morhofius* quoque lib. de lingua Germ. P. III. cap. 9. copioſe diſſerit de verſibus Leoninis, ibidemque p. 546. tradit, nomen eos traxiſſe a Canonico quodam, *Leonio.*

(*p*) Alius *Leonis*, poëtae retrogradi, *Fabricius* mentionem facit lib. IV. Biblioth. Gr. cap. 30. p. 413. Etiam *Sidonius Apollinaris* cuiusdam *Leonis*, poëtae ſaeculo quinto excellentis, crebram facit mentionem.

(*q*) *Eberhardus Bethunienſis*, ſaeculi XIII. grammaticus, in *Labyrintho* ſuo ita ſcribit *de metro Leonino:*

Sunt inuentoris de nomine dicta Leonis
Carmina, quae tali ſunt modulanda modo.
Permutant mores homines, cum dantur honores:
Corde ſtat inflato pauper honore dato.

(*r*) Vid. *Fabricius* Bibl. Lat. T. II. p. 538.

(*s*) In Lipſienſium Latinis *Nouis literariis* A. 1720. p. 122.

mihi in mentem venerit legenti vitam *Leonis IV.* Papae a *Platina* deſcriptam. Narrat ille Pontificiae hiſtoriae conditor, *Leonem* illum, qui nono vixit ſaeculo, partem aliquam Romae a ſuo nomine appellatam voluiſſe *vrbem Leoninam*, ac ſupereſſe verſus aliquot hexametros, eosque ineptos, portae illus regionis inſcriptos, hosque verſus ab ipſo illo *Leone* confectos eſſe, inueteratae famae circumferri teſtimonium. An forte nunc inuenimus *Leonem* illum, a quo nomen inditum *Leoninis* verſibus? Non ſane caret haec res veri ſpecie. Nolim tamen iurare, me ad intimos veritatis receſſus penetraſſe, ſed acutiorum iudicio, quae obſeruaui, lubentiſſimus permitto.

XVI.

Carmen *Madrigalicum* unde nomen acceperit, hiſtoriae poëticae ſcriptores (*t*) diſputant, idque ſe neſcire, ad vltimum fatentur. Ego vix dubito, ac ne vix quidem, id nomen habere ab vrbe Hiſpaniae *Madrigal*, quam antea obſcuriſſimam illuſtrauit (*u*) nati-

(*t*) Vid. *Morhofius* lib. de lingua Germ. P. III. cap. 12. p. 583.

(*u*) De vrbe *Madrigalia* vid. *Titelii* lepida narratio in ſua verſione Hiſtoriae V. T. *Humphredi Prideaux*. T. I. p. 219. Fortaſſe indidem nomen accepit *Ioannes de Madriaga*, cuius *Miraeus* mentionem facit lib. de ſcript. ſaec. XVII. cap. 198.

natiuitas *Alphonſi Toſtati*, teſte (*x*) *Miraeo*. Pari modo mihi perſuaſi, *Alexandrinum* carminis genus ab vrbe Italiae *Alexandria* vocatum eſſe, tanquam prima iſtiusmodi verſuum officina. Quanquam et audire par eſt Gallos, ſuae nationi arrogantes inuentionis gloriam. Ac *Ludouicus le Gendre* in *Noua* (*y*) ſua *Hiſtoria Galliae* narrat, poëma quoddam Latinum, cui *Alexandreis* titulus, (haud dubie innuit opus *Phil. Galteri*,) Gallicis fuiſſe verſibus redditum a *Guilielmo le Court* et *Alexandro Pariſienſi*, huiusque verſionis ſingulos verſus conſtitiſſe duodecim ſyllabis; hinc factum eſſe, vt poſtea huius generis verſus nominarentur *Alexandrini* ſiue a nomine vnius interpretum, ſiue ab Alexandro M. verſibus illis laudato. Supereſt, vt addam, in Germania duos (*z*) potiſſimum celebrari egregios eosdemque primos Madrigalici carminis artifices *Caſp. Zieglerum* atque *Ern. Stockmannum*.

XVII.

Hactenus diximus de eloquentia cum (*a*) ora-

(*x*) Auctar. de ſcript. eccl. cap. 472. Eiusdem rei teſtes ſunt *Labbeus* et *Poſſeuinus* apud *Bluntium* in Cenſura auctorum p. 458.

(*y*) *Nouuelle Hiſtoire de France* T. VI. edit. Pariſ. A. 1719. P. II p. 180. ſq. Idem, ſed paucis traditur in *Meganianis* T. I. p. 399. Conf. *Morhofius* cap. cit. p. 570.

(*z*) Vid. *Neumeiſterus* lib. cit. p. 102. et 117. Addatur *Vita Stockmanui* a me ſcripta p. 21. ſqq.

(*a*) Ita eloquentiam diuidit Quintilianus *Dial. de corrupta eloquentia cap. IV. 3; V. 4; VI. 1. et VIII. 5.*

oratoria, tum poëtica. Nec vero tertium illud eloquentiae verticordiae genus praetermittère debemus, *Muſicam*, quae vel *oralis* vel *inſtrumentalis*. Nam eousque progreſſa eſt ars, vt homines etiam per inſtrumenta quaedam loqui diſcerent, quorum alia inflatione, alia volubili manu (quam et pes tandem aemulatus eſt,) coguntur quemcunque ſonum edere. Vetuſtior haud dubie eſt oralis Muſica, eiusque origo ab ipſa natura repetenda. Triſtem enim dolentium lacrymantiumque vocem imitari mox libuit laetantibus, et dulcibus ſonis animi ſui affectionem exprimere. Inſtrumentalis vero Muſicae inuentionem deberi (*b*) Iubali, ex *Geneſeos IV*, *21.* diſcimus, a cuius nomine ipſum verbum *iubilare* ortum eſſe videtur: quanquam, ſi quis id vocabuli referat inter voces a naturali ſono factas, eum ſequi ſententiam probabiliorem, haud aegre concesſerim.

§. XVIII.

(*b*) Vere igitur Muſicam *diſciplinarum antiquiſſimam* vocat Maximus Tyrius *Diſſ. XXI.* Acute ſuſpicatur Heideggerus *Hiſt. Patriarch. T. I. Exerc. VI. §.* 13. a Graecis nomen *Iubal* mutatum fuiſſe in nomen *Apollo*, recteque adeo iis Apullinem haberi inuentorem Muſicae. Quae coniectura ea re firmatur, quod et frater Iubalis, *Thubalcainus*, deprauatum *Vulcani* nomen gerit apud ethnicos. Caeterum iam olim *Muſicam* inter doctas artes relatam fuiſſe Siracides docet cap. XLIV. 6. ſcribens, *clariſſimos quosque viros Muſicos fuiſſe.* Ac totum

capue

XVIII.

Ab vſu diuidi Muſica debet in *ſacram* et *profanam*, medium tenente locum *Muſica* (*a*) *medicinali*. De Hebraeorum Muſica ſacra agit (*c*) *Lundius*, cui iungendus *Salomonis Tilii* perdoctus *de Muſica* (*d*) *Hebraeorum* liber. De Chriſtianorum Muſica eccleſiaſtica *Binghamus* agit in *Antiquitatibus* (*e*) *eccleſiaſticis*. Singularis quoque liber (*ee*) *Arthuri Bedfordi* exſtat de Hebraeorum pariter et Chriſtianorum Muſica eccleſiaſtica, Londini 1712. editus. Sacra haec Muſica rurſus diuidi ſolet in *choralem* et *figuralem*: vbi memoratu dignum, ineunte demum ſaeculo decimo ſexto ex Italia in Germaniam (*f*) translatam fuiſſe *figuralem*, Germanis antea ignotam. *Medicinalem* Muſicam primus

caput XVI. libri ſui primi *Quintilianus* conſumſit laudibus artis Muſicae.

(*a*) Adde ſis *Muſicam Magicam*, de qua copioſe *Delrius* Diſquiſ. Magic. lib. I. p. 93. ſqq.

(*c*) *Iüd. Heiligth.* lib. III. cap. 47.

(*d*) Huc pertinet Sela, interiectio Hebraeorum Muſica, de qua Diſſertatio mea inſerta eſt *Poeciles Tomo III. p. 471. ſqq.*

(*e*) *Lib. IV. cap. 1.* Conf. G. Arnoldi *Erſtes Chriſtenthum lib. II. cap. 2.*

(*ee*) Recenſetur in *Biblioth. Angloiſe T. VII. p. 343. ſqq.*

(*f*) Vid. Goezii *Elogia Theol. Germ. p. 9.* in *Vita Loſſii*. De augmentis Muſicae ſaeculo XIV. factis vid. *Hottingerus* Hiſt. eccl. T. III. p. 716.

mus nobilem fecit (*g*) *Dauid* rex, et hodie quoque magni aeſtmari cogunt (*h*) tarantulae.

XIX.

Denique ab effectu et fine recte Muſicam mihi diuidere videor in *laetificam*, *triſtificam*, atque *terrificam*. Laetificae ſimpliciſſimum genus eſt Muſica (*i*) *paſtoralis*. De vſu Muſices in priſcorum funeribus res vel in vulgus nota eſt. Terrificam Muſicam maioribus noſtris ante praelia vſurpatam fuiſſe, teſtes ſunt (*k*) Tacitus atque (*l*) Strabo. Quid? Omnibus priſcis gentibus eam ſingulari in Diſſertatione Vpſaliae 1708. aſſeruit *Io. Vpmarckius*.

XX.

Ad *notas* veterum *Muſicas* quod attinet, egere

(*g*) *1. Sam. XVI, 16.* ad quem locum praeter nouiſſimum interpretem, Saurinum, *T. II. p. 621. ſqq.* edit. Abelianae, vid. Valeſii *Philoſophia ſacra cap. 28.*

(*h*) De *tarantulis* deque oppoſita iis Muſica exſtat Diſſ. *Rich. Meadi* Londini 1702. et *Ge. Baglivi* Romae 1696. et *Lud. Valettae* Neapoli 1706. edita. Vid. et *Mich. Praetorius Syntagm. Muſic. P. II. cap. 13. Scaligeri de ſubtilitate Exercitatio 185. Miſſoni Itin. Ital. p. 1160. ſq.* edit. Germ. imo et *Gellius Noct. Attic. IV. 13.* Prodiit quoque Wittenbergae 1706. *Ad. Brendelii* Diſp. *de curatione morborum per carmina et cantus muſices.*

(*i*) Virgilius *ecl.* 1. 2. et 5. alibique.

(*k*) Lib. *de Germania cap. 3.*

(*l*) *Geogr. lib. VII. p. 294.*

egere de iis *Rutgerſius* in *Variis* (*m*) *Lectionibus*, *Io. Nicolai* in libro (*n*) *de ſiglis*, et *Monte-falçonius* in *Palaeographia* (*o*) *Graeca*. Speciatim de *Vt re mi fa ſol la* eiusque origine vid. *Sigebertus Gemblac.* ad A. 1028.; *Trithemius de ſcript. eccl. cap. 318*; *Pancirollus rerum memorab. lib. 1. cap. 39. Baelius Diction. v. Gui Aretin*; *Oudinus T. II. p. 871. ſqq.* De inſtrumentis veterum muſicis agit (*) *Athenaeus libro XIV.* Superſunt etiam aliquot ſcriptores artis Muſicae Graeci, quorum ſeptem edidit Amſtelodami 1652. *Marcus Meibomius.* Caeterorum notitiam petas licet e *Fabricii Bibliotheca* (*a*) *Graeca*, qui et in ſua *Latina medii aeui Bibliotheca* (*α*) ſcriptos illo aeuo de Muſica libros recenſuit.

XXI.

Generales de hiſtoria Muſicae ſcriptores ſunt *Rud. Schlickius*, qui Spirae A. 1588. libellum emiſit *de Muſices origine, cultu, et dignitate*; *Lampertus Alardus*, qui Schleuſingae

1636.

(*m*) *Var. lect. lib. II. cap. XI.* Vid. et Vffenbachiana *Biblioth. MSta P. II. §. 12.*

(*n*) *Cap. XVIII.*

(*o*) *Lib. V. cap. 3.*

(*) Conf. Salmaſius *lib. I. epiſt. 49.* Recentiores de inſtrumentis muſicis ſcriptores nominat Fabricius *Bibliograph. antiq. cap. XI. §. 17.*

(*a*) *Lib. III. cap. 10.*

(*α*) T. I. p. 644.-651.

1636. edidit opuſculum *de veterum Muſica*; *Io. Alb. Bannius*, cuius liber *de Muſicae natura ortu et progreſſu* agmen claudit libellorum *de ſtudiis inſtituendis* Amſtel. 1645. coniunctè editorum; *Athan. Kircherus* in *Muſurgia* Romae 1650. et Amſtel. 1662. publicata; *Wolfg. Caſp.* (*aa*) *Prinzius*, qui Lipſiae 1690. Germanice; *Io. Andreas Angelinus* (*b*) *Bontempus*, qui Peruſiae 1695. Italice; *Bonnetus* et Ieſuita quidam, quorum ille 1715. hic (*c*) 1726. Lutetiae Gallice, ediderunt *Hiſtoriam Muſicae*. Huc et refer eruditiſſimi noſtrae aetatis Muſici, *Ioannis Mattheſonii*, *Criticae Muſicae* Tomos duos, pluresque alios eius de re Muſica libros, quorum ipſe catalogum annexuit ſuae verſioni libelli Siuerſiani *de doctis Cantoribus* 1730. editae. Denique *Lexicon Muſicum Io. Gottfr. Waltheri*, cuius prima pars Vinariae 1729. prodiit, nunc totum habemus editum Lipſiae 1732.

XXII.

Ad *Philoſophiam* vt veniamus, eius hiſtoriam multi, alibi (*d*) a me memorati, conſcripſe-

(*aa*) De praeclaro hoc Muſico eiusque ſcriptis vid. *Grundmanni Oſſa et cineres anni 1717. p. 107. ſqq.* et *Siuerſius* in Diſſ. *de doctis Cantoribus* cum notis *Mattheſonii p. 20. ſqq.*

(*b*) Fuit hic in Aula Ioannis Georgii, Electoris Saxoniae, praefectus choro muſico.

(*c*) Vid. *Gel. Zeit.* 1726. p. 655.

(*d*) In *Actis Philoſophorum*. Proxime etiam *Iac. Bruckerus* hiſto-

ſcripſerunt. Singulas autem ad diſciplinas quod attinet, *phyſici* ſtudii hiſtoriam concinnauit *Georgius Paſchius* libri *de inuentis nou-antiquis* capite ſeptimo, et *Buddeus* Tomi primi *Philoſophiae eclecticae* capite primo, et *Thomas Spratus* in prima Parte ſuae *Hiſtoriae Societatis ſcientiarum Regiae Londinenſis*: ſingularique in opere, duabus partibus A. 1726. et 1727. edito lingua Anglica, *Io. Freindius*. Addi meretur *I. E. Daſchizkii* Wittebergae 1706. emiſſa *Hiſtoria philoſophiae mechanicae*. Hiſtoriam *metaphyſices* compoſuit *Iacobus Thomaſius*, ſuisque ſubiecit *Quaeſtionibus metaphyſicis*. Hiſtoriam *politicae* ſuccincte expoſuit *Chriſt. Gottfr. Hofmannus* in Diſputatione *de fatis ſtudii politici*, Lipſiae 1715. edita. Conſulatur de eadem hiſtoria *Chriſtiani Thomaſii Prudentia conſultatoria* capite tertio. *Logicae* hiſtoriam ſcripſerunt *Gaſſendus*, *Keckermannus*, *Reimmannus*, *Syrbius*, et copioſiſſime *Walchius*: Ethicae *Chriſt. Thomaſius*, *Barbeyracius*, *Gundlingius*, *Reichius*, et *Stollius*: Iurisprudentiae naturalis *Groeningius*, *Buddeus*, *Ludouicus*, *Proeleus*, *Chr. Thomaſius*, *Vinboldus*, *Reinhardus*. Denique ſingularum philoſophiae partium hiſtoriam

hiſtoriam Philoſophiae deſcribere aggreſſus eſt, iamque Tomos quinque edidit; tam bene elaboratos, vt non poſſint non exſpectare ſapientiae ſtudioſi auidiſſime ſextum, qui futurus eſt poſtremus.

docte et accurate deſcriptam habemus in *Stollii Hiſtoria literaria.*

XXIII.

Liceat et meam trium poſteriorum diſciplinarum, quae ſemper curae mihi cordique fuerunt, hiſtoriam proferre in medium, non ex iis, quas modo laudaui, repetitam hiſtoriis, ſed ſolum mente mea ad ea, quae in diuturna harum ſcientiarum tractatione obſeruaui, retorta concinnatam, ac vel breuitate ſua commendabilem.

XXIV.

Homo cum natura ſua ſit ζῶον λογικὸν, hinc ſequitur, Logicam eſſe homini naturalem, adeoque cum genere humano natam fuiſſe Logicam. Poſtea vero quam homines non rationi, ſed affectibus ſe permiſerunt regendos, Logica hominum adeo euaſit ἄλογος, vt tota conſtaret hoc principo: *Quicquid maiores noſtri vel alii magni bonique viri ſtatuerunt, id ſancte credendum eſt.* Viguit hoc principium vbique locorum, vbi philoſophia non viguit. Solis *Hebraeis*, diuina quippe inſtructis ſapientia, contigit videre acutius. Caeterae gentes omnes manſere barbarae, donec in Graecia primo eloquentia cum poëtica, tum oratoria, deinde et philoſophia, coli coepit. Diu vero ipſi illi philoſophi magis practice, quam theoretice, fuere Logici, hoc eſt, non conſtituerunt certam diſci-

pli-

plinam, quae vocaretur *Logica*, errorumque cauſas et rectam ad verum viam accurate demonſtraret, ſed tantum Logica vſi naturali perſequebantur argumenta ſua. Logica autem illa naturalis in nullo eluxit ſplendidius, quam in *Socrate*, qui ſola ſui iudicii (quam vocamus *naturalem Logicam*,) ope vidit fortiterque docuit, longe praeferendam eſſe philoſophiam moralem philoſophiae phyſicae.

XXV.

Nec aliam, quam naturalem, Logicam *Plato* habuit: cuius tandem diſcipulus *Ariſtoteles* Logicam componere aggreſſus eſt, magnoque labore confecit. Habemus igitur inuentorem Logicae ſiue primum Logicae ſcriptorem *Ariſtotelem*, qui ipſe huius rei teſtis nobis eſt, in exitu *Organi* ſui ſiue libri *de ſophiſticis elenchis* vltimo in capite ſcribens, *ante ſe plane nullam Logicam exſtitiſſe, ſeque primum ſcripſiſſe de conficiendis ſyllogiſmis;* addensque, *hoc nomine magnam ſibi deberi gratiam* Apparet hinc, falſum tradere *Laërtium*, cum libri ſui octaui, capite 57. et noni capite 25. auctor eſt, *Zenonem Eleaten* vocatum ab Ariſtotele fuiſſe *inuentorem Dialecticae:* niſi forte per artem dialecticam intellectam vult *dialogicam*. *Dialogos* enim *primum ſcripſiſſe Zenonem* illum, facile credimus ei, id referenti *lib. III.* §. 47.

XXVI.

Caeterum Logica illa *Ariſtotelis* non eſt vera illa perfectaque Logica, quae pars eſſe debet philoſophiae, ſed haeret duntaxat in contemplatione ſyllogiſmorum, ſubtiliter quidem cuncta perſequens et curioſe, ſed tam parum vtiliter, vt pleraque ignorentur ſapientius. Ac hanc quidem Logicae ſuae partem appellauit *Analyticam*. In altera, quam *Dialecticam* et *Topicam* vocauit, artem tradit diſputatoriam, tum ſcholaſticam, tum forenſem, hoc eſt, non ſolum docet artem in ſchola defendendi ſuam impugnandique alienam ſententiam, verum etiam adiumento eſt arti dicendi in concione et quiduis perſuadenti populo. Ita cum videri potuiſſet Logica Ariſtotelis dare orbi philoſophos ſummos, e contrario effecit, vt ſophiſtarum plena fierent omnia. Neque enim ſoli Ariſtotelis ſectatores euaſerunt gladiatores philoſophici, hoc eſt, perpetui diſputatores, ſed caeteris quoque ſcholis prae ſapientia vera et ſolida placere coepit ſapientiae oſtentatio. *Megarici* maxime et *Stoici* totos dederunt ſe arti eriſticae, libroſque de ea ediderunt plurimos: quos periſſe, non eſt, quod doleamus. Admonuit quidem philoſophos huius erroris *Epicurus*, optimus ex hac certe parte philoſophus: ſed ſurdis narrauit fabulam. Quem ſi audiſſent, et eius *Canonicam* reddidiſſent perfectiorem, perbene conſuluiſſent

luiſſent philoſophiae. Verum regnare perrexit Dialectica Ariſtotelis, quam recte *Tertullianus* (*e*) vocat *artificem ſtruendi et deſtruendi, verſipellem in ſententiis, coactam in coniecturis, duram in argumentis, operariam contentionum.*

XXVII.

Equidem CHRISTVS per Apoſtolos ſuos obtulit humano generi γάλα (*f*) λογικὸν et (*g*) λογικὴν λατρείαν adeoque multam praebuit occaſionem ratione recte vtendi vt in religione, ſic et caeteris in diſciplinis: ſed ad vltimum in ipſo Chriſtiano orbe caput extulit Ariſtotelica illa Logica, (a *Raymundo Lullio*, cum ſapere ſibi videretur perſpectius, reddita ineptior,) et vſque ad *Lutheri* tempora omnes ſcholas perſonuit. Quo tempore cum poſt *Vallam Viues*, *Eraſmus*, *Corn. Agrippa* Scholaſticae Logicae miſeram turpemque conditionem agnouiſſent, *Melanchthon* manum admouit emendationi, ſed non eſt longius prouectus, quam vt inutilibus omiſſis retineret vtiliora. Secuti Proteſtantium Logici redierunt ad Ariſtotelem, eumque erudite quidem ſunt interpretati, ſed Logicam reliquerunt veteribus circumſcriptam finibus.

(*e*) Lib. de praeſcript. cap. 7.
(*f*) 1. Petri II. 2.
(*g*) Rom. XII. 1.

XXVIII.

Poſtea quatuor Logicae reformatores ſunt exorti, *Ramus*, *Verulamius*, *Gaſſendus*, *Carteſius*. Et ille, dum Logicam fecit inſtrumentum ſiue ancillam eloquentiae, probauit ſe quidem plurimis ſcholarum rectoribus, quippe qui ſimul eſſe ſolent eloquentiae doctores, ſed viam ad cognoſcendum in omni genere veritatem non fecit planiorem. *Verulamius* et *Carteſius* melius vterque exhibuit Logicae compendium, ſed neque concinnum neque perfectum ſatis. *Gaſſendus* ſatis bonam produxit Logicam, et Carteſianorum quoque nonnulli acriter feliciterque excoluerunt hanc diſciplinam, primoque loco laudatur, idque ſuo merito, *Ars cogitandi*, a qua proximum locum tenet *Logica Claubergiana*. Tandem Electici noſtrae aetatis pulcherrimam faciem dederunt Logicae, *Lockius* in primis, *Clericus*, *Thomaſius*, *Croſa*, *Rudigerus*, *Syrbius*. Succeſſerunt his nuper *Hollmannus* et *Reuſchius*. Nec eſt omittenda mentio *Chriſtiani Wolfii*, qui nouam vniuerſae philoſophiae formam exhibere aggreſſus hinc admiratores ac ſectatores nactus eſt multos, hinc contemtores et antagoniſtas magnos.

XXIX.

Finio hanc *Logicae* hiſtoriam duabus animaduerſionibus. Primo ſcilicet facile intelli-

telligitur, vbi regnum tenent errores, iis vt repugnare capitale ſit, ibi Logicae verae perfectaeque locum non eſſe. Non eſt igitur, quod miremur, nec inter ethnicos nec in tyrannico Papae regno veri nominis Logicos fuiſſe. Deinde obſeruo, Logicam eſſe quidem primam omnium diſciplinam in ordine diſcendi, ſed in elaborando philoſophiae ſyſtemate eſſe oportere vltimam. A quo enim componenda eſt Logica nominis ſui menſuram impletura, eum oportet non ſolum maturo eoque eximio inſtructum eſſe iudicio, verum etiam mentem habere variis in diſciplinis longo annorum tractu exercitatiſſimam. Ac facile intelligo, quam *Thomaſius* edidit inter primos ingenii ſui foetus *Logicam*, eam multo futuram fuiſſe meliorem ſuoque nomine digniorem, ſi eam componere aggreſſus eſſet ſexagenarius.

XXX.

En et meam *Ethices hiſtoriam! Ethica*, quae diſciplina id agit, vt affectus hominum reddat ſuae ſanitati perfectionique, eosque perducat ad ſummam felicitatem, primum nacta doctorem eſt DEVM ipſum, qui Sethitas olim et Hebraeos ſimpliciſſima forma moralem ſapientiam edocuit per Prophetas, ac tandem vniuerſum orbem per Filium ſuum eiusque Apoſtolos. Cum igitur nulla caeterarum diſciplinarum tanto doctore gloriari poſſit, hinc apparet, eam eſſe omnium

ſcientiarum principem. Maximus proinde error fuit philoſophorum vetuſtiſſimorum, quos barbarae gentes habuerunt, quod neglecta morali philoſophia in ſolam theoreticam incubuerunt: id quod praeclare oſtendit *Gundlingius* in ſua *Hiſtoria philoſophiae moralis*.

XXXI.

Fuerunt quidem inter barbaros, qui hunc errorem agnoſcerent: ſed dum virtutis ſtudium colebant ſeruatis ethnicae religionis principiis, meri enthuſiaſtae facti ſunt, vt Gymnoſophiſtae, Brachmanes, Pythagorei. Poſtea in Graecia auctore *Socrate* philoſophia moralis coli coepit ſatis bene, cum ſcilicet philoſophus ille animae immortalitatem Deique prouidentiam magis ſupponeret, quam demonſtraret: hisque veſtigiis inſtitit *Plato*, qui tamen non eſt liber ab omni enthuſiaſmo. Primus vero *Ethicam* ſcripſit *Ariſtoteles*, idque tribus operibus, quorum praecipuum eſt *Ethica Nicomacho* inſcripta. *Magna* enim *Moralia* et *libri Eudemii* ſunt *Nicomachiorum* epitomae, ac prior quidem breuior, poſtreior et vberior et liberior: niſi quod quartus, quintus et ſextus *Eudemiorum* fere ad verbum leguntur in *Nicomachiis*.

XXXII.

Cum vero *Ariſtoteles* animae immortalitatem

tatem ac Dei prouidentiam, quae ſunt verae philoſophiae moralis fundamenta, non agnoſceret, pietati (*a*) inter virtutes nullum dedit locum, ac caeteras quoque virtutes ita deſcripſit, vt magis politicae ſint, quam morales. Ac recte *Horneius*, qui optimum exhibuit Ethicae Ariſtotelicae compendium, id inſcripſit *ciuilem doctrinam de moribus* *Piccartus* quoque in ſua *Iſagoge in lectionem Ariſtotelis* (*b*) oſtendit, Ethicam Ariſtotelis nihil aliud continere, quam *elementa Politices* Ac ipſe Ariſtoteles *Rhet. I. 2. 15.* Ethicam et Politicam facit ſynonyma, ſuamque Ethicam ibidem *cap. IV. n. 7.* definit ἐπιςήμην περὶ τὰ ἤθη πολιτικήν. Atheum vero perfectum qui eum fuiſſe contendunt, eorum error coargui facile

(*a*) Nec vero hinc auſim concludere, Ariſtotelem negaſſe exiſtentiam Numinis. Vid. *Walchii* liber *de atheiſmo Ariſtotelis* cap. IV. ſect. I. §. 13. p. 352. Nam nec *Cicero* in ſuo *de officiis* opere *pietatem* deſcripſit, pertractauitque, qui tamen nec Numinis prouidentiam reiecit nec mentes humanas interire putauit vna cum corpore. Vnde igitur in eius philoſophia morali magna haec ellipſis? Scilicet de *pietate* inter ethnicos philoſophari non licebat. Si quis enim auſus eſſet publicae religioni opponere veram, deque vero DEO diſputare reiectis diis ſacrisque commentitiis, eum ne Salus quidem ipſa ſeruare potuiſſet. Exemplo eſt Socrates, cuius memor Ariſtoteles, cum atheismi reus ageretur, ideo ſe Athenis diſcedere dicebat, ne bis peccarent Athemienſes in philoſophiam.

(*b*) p. 21. ſqq.

facile poteſt. Illud etiam vitium habet Ethica Ariſtotelis, quod non eſt dicata vſui hominum communi, ex ea vt hauriret quiuis prudentiam virtutemque, ſed tantummodo literatis ſcripta, qui delectarentur ſpeculationibus dialecticis ac parum vtilibus ſubtilitatibus.

XXXIII.

Ex caeteris Graeciae philoſophis *Cynici* ſine philoſophia colendam ſuſceperunt virtutem, merito a *Lipſio* (*i*) comparati cum Capucinis monachis. *Stoici* vero praeclara multa huius philoſophiae protulerunt in medium, meliora tamen futura, ſi de fato ſententia ipſorum aliique errores non ipſum philoſophiae moralis fontem inquinaſſent. *Epicurei*, duos illos Ariſtotelis errores capitales, quos diximus, retinentes, virtutem coluerunt atheiſticam, hoc eſt, eam, quae nonnullam pariebat quidem animi tranquillitatem, veraeque virtutis erat ſimulacrum, ſed ad vltimum deſinebat in deſperationem. Ex quo factum, vt plurimi Epicureorum ſe darent voluptatibus corporis, omiſſaque Dei et reipublicae cura ſibi ſolis viuerent, ſatis, vt *Paulus* (*k*) ait, pro principiorum ſuorum habitu beati. Graecorum hanc phi-

i) Manud. ad philoſ. Stoicam lib. I. cap. 13.
k) I. Corinth. XV, 32.

philoſophiam amplexati Romani, alii, in quibus *Cicero* et *Seneca* primas tenent, Stoicorum; alii, quorum princeps *Lucretius*, Epicureorum caſtra ſunt ingreſſi.

XXXIV.

Exorta luce Chriſtianae religionis ſimplex illa quidem, ſed veriſſima Ethica orbi reddita fuit: quae et produxit homines in omni virtutum genere admirabiles in aduerſiſſimis rebus beatos. Poſtea vero quam doctores Eccleſiae Ethicam tractarunt philoſophica quadam ratione, non prius exculta Logica, ſine qua in ſtudio Ethico parum profeceris, ſimulque pro fundamento ſubſternentes ſacrum codicem vera interpretatione, cuius illi ſubſidiis et adminiculis carebant, deſtitutum; accidit, vt eiusmodi traderent doctrinas morales, quae continerent falſa multa, tandemque deſinerent in monachiſmum, hoc eſt, Ethicam maxime barbaram et irrationalem, quae deinceps nomen accepit *Theologiae myſticae*.

XXXV.

Medio, quod vocant, aeuo *Scholaſtici* Ariſtotelis Ethicam tractarunt pertractaruntque, ſed ita, vt eam redderent multo deteriorem inutilioremque. Recentiſſimi vero Scholaſtici, nomen gerentes *Ieſuitarum*, ita corruperunt philoſophiam moralem, vix vt fingi poſſit corruptior. Paulo ante Lutheranam refor-

reformationem *Petrarcha*, miſſis Scholaſticorum nugis, Stoicorum doctrinas meliores reuocauit in lucem, quas et poſtea *Lipſius* eſt perſecutus haud male.

XXXVI.

Accuratae vero philoſophiae moralis viam primus ſignauit *Verulamius*: quae tamen quo minus coleretur ita, vt par erat, intercesſit *Carteſius* cum aſſeclis, phyſicae et matheſeos ſtudium acriter colens, Ethicam tantum non negligens: niſi quod *Spinoza Ethicam* edidit, inter infames libros iure connumeratam. Tandem melior cultura Logices pediſequam habuit emendationem Ethices. *Arnoldus* quidem *Geulingius* pro vera Ethica propinare ſuſtinuit myſticam, quam ante memorauimus, theologiam exitialibus aliquot erroribus diſtinctam. Sed breui error ipſius eſt obſeruatus, duceque adſcita ſacra Scriptura complures poliuerunt Ethicam: inter quos prae caeteris laudandi *Molinaeus Philaretus*, *Thomaſius*, *Buddeus*, *Gundlingius*, et Galli aliquot: quibus nuper ſeſe aggregauit *Wolfius* mathematicus, cuius tamen Ethicam magnos habere naeuos praeter auctorem et eius diſcipulos vix quiſquam negauerit.

XXXVII.

Sequatur nunc *hiſtoria Iurisprudentiae naturalis*. Cum Ethica doceat, virtutem du-

cere

çere ad ſummam felicitatem, virtutis autem eſſe, voluntatem Dei exſequi, hinc naſcitur diſciplina iuris naturalis, quae leges DEI exponit ſola ratione inueſtigabiles, atque eas ad quasvis quaeſtiones practicas rite applicat. Magnae molis hoc eſſe opus, facile apparet. Nam ex contemplatione diuinae ac humanae naturae ea ſunt deducenda principia, quae in omni actionum genere diſcernant iuſtum ab iniuſto, et ita quidem, vt etiam leges Dei ſacro propoſita in codice cum illis rectae rationis principiis ſcienter concilientur.

XXXVIII.

Inter philoſophos primi huc diligentiam ſuam contulerunt Graeci, vereque (l) Cicero: *Quaeſtio de officiis*, inquit, *communis eſt omnium philoſophorum.* Praecipue tamen *Stoici* ius naturae excoluerunt, multosque ediderunt *de officiis* libros, qui dudum perierunt. Exhibuit tamen compendium doctrinae ipſorum de officiis humanis (m) *Stanleius*: vberius vero Stoicorum Iurisprudentiam naturalem *Cicero* expoſuit in ſuo *de officiis* opere, aliquamque eius partem in ſatis magno *de beneficiis* ſcripto *Seneca*: vt adeo errarit *Grotius*, cum, *veterum philoſophorum nihil*

(l) Lib. I. de offic. cap. 2.
(m) Hiſt. philoſophiae Stoicae P. II. cap. 13. p. 612 ſqq.

hil exſtare huius generis, (*n*) ſcripſit. Nec ei in mentem venit ICtorum Romanorum, Stoicis placitis addictorum, quorum tot deciſiones quaeſtionum Iuris naturalis ſuperſunt in codice Iuris ciuilis. Quandocunque enim occurrebat quaeſtio iuris, quam leges publicae non definierant, decurrebatur ad ICtos, qui reſponſa dabant e ſolo naturae lumine. Ac ea quidem reſponſa, quae ſuperſunt, magnam continent partem Iuris naturalis tamque ſunt philoſophica, vt in omni Europa (*o*) auctoritatem oraculi hodieque obtineant. Nec Platonica ſecta *officialem*, vt ita dixerim, *philoſophiam* neglexit, etſi iuſtum huius philoſophiae corpus non compoſuerunt. *Sceptici* vero et *Epicurei* Ius naturae e philoſophia prorſus eliminarunt: quorum ab errore haud longe abfuerunt cum antiſtite ſuo *Ariſtotelici*, nullam (*p*) hic dari demonſtrationem, decernentes.

XXXIX.

Inter Chriſtianos ii, qui Patres vocantur Eccleſiae, non intactum dimiſerunt hoc argumen-

(*n*) Proleg. ad *Ius belli et pacis* §. 36.

(*o*) Vid *Arthuri Duckii* lib. I. de auctoritate Iuris ciuilis cap. 2. §. 6.

(*p*) Refellunt hunc errorem *Pufendorfius* lib. I. de Iure nat. et gent. cap. 2; *Conringius* lib. de prud. ciuili cap. 8. et Propolit. cap. 7; *Sam. Rachelius* in Examine probabilitatis Ieſuiticae cap. 7.

gumentum, exſtantque *Ambroſii* tres libri *de officiis*. Sed hoc quidem in opere falſa veris immixta eſſe, iureque deſiderari et probationes ſolidas et rectam methodum, iamdudum ab aliis fuit monitum. Nec id mirum debet videri, cum ipſemet in primo Capite fateatur, *ſe docere, quod ipſe non didicerit*, adeoque *prius incipere ſe docere, quam diſcere*. Caeteri quoque Patres quam infeliciter ineruditeque tractarint controuerſias de mendacio, de vſura, de coniugio, de aliis Iuris naturalis capitibus, nemini docto obſcurum eſt. Nec *Scholaſticorum* turba meliorem dedit Iurisprudentiam (α) philoſophicam: imo impeditiorem reddidit hanc diſciplinam, ſectando ſubtilitates inutiles, innitendo falſae theologiae principiis, et omnis generis iura in vnum veluti ius, ceu mali coqui, confundendo. Quid? Ex his prognati ſunt Ieſuitae, *Scholaſtici* dicti *iuniores*, qui vniuerſam hanc diſci-

(α) Scientiam iuris naturalis vnam eſſe e philoſophicis diſciplinis, nec a quoquam, niſi valde philoſopho, rite tractari poſſe, per ſe manifeſtum eſt. Non tamen id obſtat, quo minus in Academiis doceri haec ſcientia poſſit a Theologis vel ICtis: idque factum eſſe, tot in *Grotium Pufendorfiumque* commentarii demonſtrant. Quidni enim et ICto Theologoque liceat eſſe philoſopho? Illorum tamen vterque cauere debet, ne aut Iuridicis aut Theologicis praeiudicis iſtam diſciplinam corrumpat.

diſciplinam corruperunt ſuis de probabilitate morali, de peccato philoſophico, de reſeruatione mentali, aliisque (β) peſſimis doctrinis, quibus fundamentum ſubiecerunt *Solipſiſmum*, hoc eſt, vtilitatem propriam ſuo cuiusque iudicio aeſtimandam, et hanc normam fecerunt actionum humanarum omnium.

XL.

Proteſtantis igitur Eccleſiae philoſophis relicta fuit ſanctiſſimae vtiliſſimaeque huius diſciplinae perfectio, fuitque poſt *Benedictum Wincklerum*, qui A. 1615. Lipſiae quinque libros (q) edidit *de principiis iuris* non prorſus contemnendos, primus *Hugo Grotius*, qui collectas e Scholaſticorum innumeris paene operibus quaeſtiones Iuris naturalis in certa coëgit capita, de iisque philoſophatus eſt. Vix igitur vlla fuerit illius Iuris controuerſia, quam is non attigerit: ſed iuſtum tamen diſciplinae huius ſyſtema non confecit, nec rite poſitis principiis ad concluſiones progreſſus eſt, ſed vagis indulſit meditationibus, quae tamen ob naturalem iudicii ipſius excellentiam ple-

(β) Aliquot exempla reperias in *Actis eruditorum* anni 1710. p. 443. ſq.

(q) Id ignoraſſe *Grotium*, neceſſe eſt. Nam Proleg. §. 1. et 36. ſcribit, ſe primum in formam diſciplinae redegiſſe Ius naturale.

plerumque ſunt praeclarae. Et quantus is error eſt, quod Ius naturae pertractans ipſam et Dei et hominum naturae contemplationem omiſit! Quanquam non magis *Grotii*, quam ſaeculi illius, hoc vitium eſt. Carebat videlicet iſta aetas veri nominis tum Logica, tum Ethica: quibus ducibus qui caret, is haudquaquam valet recte formatum corpus Iurisprudentiae naturalis exhibere.

XLI.

Prodiit paulo poſt *Grotium Thomas Hobbeſius*, at vnam duntaxat partem Iurisprudentiae naturalis elaborans, illam, quae deſcribit officia ſocietatis ciuilis. Ac ipſe quidem tam bene perfunctus ſibi videtur hoc munere, vt (*r*) ſcribere non dubitet, *philoſophiam ciuilem*, veram ſcilicet, *non eſſe antiquiorem ſuo illo* de ciue *libro*. Nec negari oportet, eum admodum tenacem eſſe methodi philoſophicae, ac de multis philoſophari peracute. Sed bonis illis tam multa mala ſunt adiuncta, vt, *Politicam ſceleratam* qui inſcripſerit opuſculum illud, crimen ei caluminae minime ſit metuendum. Quare *Grotio* palmam non potuit extorquere de manu *Hobbeſius*, ſed opus illius vbique exceptum fuit mirifico

R 2 ap-

(*r*) In dedicatione Sectioni primae *Elementorum philoſophiae* praemiſſa.

applauſu, profeſſoribus Academicis id ſedulo interpretantibus, et notas ſuas, quarum quidem pleraeque ſunt vulgares, cupide vulgantibus.

XLII.

Tandem vulgo Grotianorum ſe exemit *Samuel Pufendorfius*, nobilique ſuo ingenio vſus eſt ad philoſophicum conficiendum Iurisprudentiae naturalis ſyſtema: quo fine non *Grotii* ſolum opus accuratiſſime perluſtrauit, ſed ea quoque, quae iuſto acumine excogitarat *Hobbeſius*, ſua fecit. Etſi vero et expeditius et longius progreſſus eſt *Grotio*, ac doctrina de inceſtu, de polygamia, de falſiloquio, de Iure gentium, aliasque, partim apertius, partim verius tradidit; ciuilis tamen Iuris praeiudicia non omnia exuit, ſed legum diuinarum eandem eſſe, ac humanarum, naturam ſupponens, poenasque naturales plane non animaduertens, officia item erga Deum excludens, plures denique concluſiones haud deducens e claris principiis, ſed aequitati ſuae cerebrinae deferens arbitrium, ſatis oſtendit, nondum ſe penetraſſe ad intimos huius diuinae Iurisprudentiae (*rr*) receſſus. Quod

(*rr*) Iuſta et acuta eſt, etſi non omnis *λογομαχίας* vacua, cenſura *Leibnitii* in *Pufendorfii Officium hominis et ciuis*: quam publice exhibuit aſſentiente auctore *Iuſtus*

Quod ſi tempus illud, quod altercando cum theologis philoſophiae non ſatis peritis contriuit, tribuiſſet nouae eique intentiori conſiderationi Iuris naturalis, videtur multum praeterea lucis illaturus fuiſſe huic diſciplinae.

XLIII.

Sed vltimus propemodum conatus perficiendae huius ſcientiae reſeruatus fuit *Chriſtiano Thomaſio*, qui initio *Inſtitutionibus Iurisprudentiae diuinae* editis ſectatorem ſe et interpretem profeſſus *Pufendorfii*, tandem longe meliora, etſi aliqua ex parte obſcuriora, iecit *fundamenta Iuris naturae et gentium*, abdicatis, quae adhuc ipſius animo inſederant, praeiudiciis, adhibitoque diſcrimine *iuſti*, *honeſti*, ac *decori*. Quod diſcrimen cum ſit momenti maximi, nec tamen mihi ſatisfaceret Thomaſiana eius explicatio, noua poſui fundamenta totius huius Iuris, eaque A. 1710. in *Actis eru-*

Iuſtus Chriſtoph. Boehmerus in *Programmatibus*, quas *Diſputationibus Grotianis et Pufendorfianis* praemiſerat, Helmſtadii 1716. coniunctе editis, p. 41-51. et hinc Diarium literarium Lipſienſe, cui titulus *Neuer Bücher-Saal*, T. I. p. 837. ſqq. Refutare quidem *Leibnitium*, conatus eſt *Barbeyracius*: ſed hunc viciſſim refutauit; illum defendit *Branchuus* ICtus in ſuis *ad Ius Romanum Obſeruationibus* a. 1721. emiſſis in Academia Lugdunenſi.

ditorum (s) exhibui, non modo aliter conſtituens *diſcrimen iuſti*, *honeſti*, *aequi*, *ac decori*, verum etiam Ius naturale diſpeſcens in *abſolutum* et *hypotheticum*, plurimumque tenebrarum hac diſtinctione disiiciens. Caeteri, qui poſt *Thomaſium* de Iure naturae ſcripſerunt, partim eius inſtiterunt veſtigiis, partim *Pufendorfii*: quorum duumuirorum illa praecipue doctrina, qua iura Principum (t) circa religionem ciuium, vel potius iura ciuium circa ſacra, deſcripſerunt, veteresque exitiales errores ſuſtulerunt, et late manauit et magnam tranquillitatem attulit humano generi.

XLIV.

Hiſtoriam hiſtoriae edidit (u) *Popelinierius*, Gallus, Gallico ſermone. Sed pro hiſtoria ſtudii hiſtorici exhibet recenſionem hiſtoricorum. Edidit etiam *Io. Mich. Heineccius* (x) *Hiſtoriam hiſtoriae*. Verum nec haec Diſſertatio ſuo reſpondet titulo ſpeique

(s) Supplem. T. IV. p. 410. ſqq. *Gundlingius*, ſe ad haec mea principia ſuam *Iurisprudentiam naturalem* accommodaſſe, fatetur p. 6.

(t) Aureus plane liber eſt *Pufendorfianus* ille de *habitu religionis Chriſtianae ad vitam ciuilem*, cuilibet ſiue Theologo ſiue Politico legendus relegendusque

(u) De hoc libro vid. *Sorellus* Biblioth. Franc. p. 303. ſq. et *Placcius* in Theatro Anonymorum n. 2339. *a*, et *Bailletus* Iudiciorum. T. II. P. 182. ſq.

(x) Helmſt. 1703. ſex plagulis.

que legentium. Nam perfunctorie duntaxat oſtendit, pleraſque gentes et olim habuiſſe et nunc habere ſuarum rerum hiſtoricos. Critici ſalis plenior eſt *Hiſtoria hiſtoriae*, quam A. 1728. ad me miſit eruditiſſimus vir, *Io. Frid. Chriſtius*, publicus nunc Lipſienſis Academiae hiſtoricus, quamque dignam duco, quae hic exhibeatur.

XLV.

Primi mortalium, inquit, rerum geſtarum monumenta aut nulla aut ruditer lapidibus, aris, columnis, molibus ponebant. Poſtquam literarum ſecreta vulgarentur, ſaxis et arboribus facta ſua legenda ſine dubio incidebant. Verſibus tamen magis et compoſitis ad aures mulcendas numeris, quam libro ſermone, quae antiquiſſimis illis temporibus conſignata ſunt, prodita eſſe traditur. Alii contra figuras animantium pro literis amplexi, notis hieroglyphicis res geſtas aut ſacrorum ritus ſignarunt. Mox ad eloquentiam veram, oratione proſa exercendam, conuerſi, rationem tradendarum rerum probatam Graeci, quantum ſcimus, primi tenuerunt. Romani a principio ſtatim vt gloriae, ita et memorandorum, quae magnifice geſta fuerant, cupidiſſimi, faſtis publicis, actis diurnis, tabulis aereis, ſtatuarum, columnarum, templorum inſcriptionibus ſtudioſiſſime memoriam

rerum ſuarum ſeruabant. Sed ſi in vulgus ea libris prodenda eſſent, ſolos primum Graecos imitati Graecis (*y*) literis ſcribebant; deinde et verſibus (*z*) Annales orſi contexere, paulatim ad optima verſi, res geſtas ſcribendi rationem rectius prope, quam apud ipſos Graecos factitatum, excoluerunt. Quae literarum felicitas Italiam plurimum a bello Punico tertio ad Tiberii Caeſaris vsque tempora illuſtrauit. Ea vero tempeſtate et vniuerſam rem Romanam copioſiſſimis hiſtoriarum et annalium libris, grata caſuum varietate, orationibus e faſtis deſumtis, quae certiſſima conſiliorum argumenta pandunt, et omnibus eloquentiae lenociniis eleganter ornatis et diſtinctis, deſcriptam eſſe; et ſingula facta accuratis commentariis, et mores virorum Vitarum libris graphice et prudenter depictos, liquet. Inſequente aetate cum et eloquentia amiſſa, et veritatis ſtudium adulatione foeda ſup-

(*y*) Propterea *A. Albinus*, vir conſularis, hiſtoriam Graece ſibi ſcribendam putauit, et veniam, ſi id minus bene ceſſiſſet, praefatus eſt: propterea reprehenſus a *M. Catone*: vereor, vt ſat appoſite atque aequa ratione. Teſtatur *A. Gellius* lib. XI. cap. 8.

(*z*) Quod vel *Ennii* exemplo patet. Occaſionem mihi quidem ad hoc argumentum ſcribendum ſuppeditauit *Caſp. Churrerus* in Praefatione ad *Lamperti Schafnaburgenſis* Hiſtoriam.

ſuppreſſum eſſet, ſi *Tacitum* eximas atque *Suetonium*, inſignium par animarum, cum quibusdam Graecis, praeter infelices epitomas, easque maximam partem ineptas, vix quicquam, quod ad hiſtorias, ſuccreuit. Dudum enim elata eruditionis conſtantis gloria, diſcendi taedio ad compendia paſſim diuertentes, auctores habuerunt aut ſcribendi vſu atque facultate deſtitutos aut certe rerum imperitos. Poſtquam ſumma rerum Byzantium eſſet translata, iam obtinente re Chriſtiana, non, vt decebat, bonae literae, ſed male potius artes, miſta ſuperſtitione, et obſtetricante triſtiſſima Imperatorum tyrannide, creuerunt. Hinc et illis temporibus rari ſcriptores boni. Poſt, iam ingruente per occidentem ſpiſſa barbarie, vix aliquid praeter exiles et anilium nugarum plenos Chronicorum libros, ab hominibus monachis infantibus, ſtupidis, et rei publicae imperitis, conſcriptum eſt. Quo genere, quod nauſeam citius cordatis, quam legendi appetitum mouet, corruptam magis hiſtoriam, quam ſeruatam, dicas. Superioribus ſaeculis, renaſcente feliciter miro literarum amore, cum non ſane poenitenda ingenia maiore longe molimine hiſtoriae tradendae opus aggrederentur, poſtquam eloquentia reuixiſſet, plerisque, quod ſuſceperunt, non omnino male ceſ-

ſit, quibusdam et bene. Hodie lacertos acrius mouere coepit hiſtoria patriae auitae. Sed mouetur duntaxat: nondum etiam reſurrexit.

XLVI.

Hactenus doctiſſimus ille *Chriſtius*, magnam initurus profecto gratiam, ſi diductius dilucidiusque hoc argumentum perſequi voluerit. Ad hiſtoriae ſcribendae methodum pertinet, quod *Reinerus Reineccius*, Academiae Helmſtadienſis hiſtoricus, primus in ſcriptis ſuis (*a*) laudauit fontes ſuos ſiue teſtes, et quidem ad ſingulas hiſtoriae particulas: id quod antea non erat moris, poſtea vero imitatores habuit tam multos, vt hodie vix quiſquam hiſtoriae ſcriptor id negligat. Dignum item memoratu, anno demum trigeſimo primo ſuperioris ſaeculi coeptas eſſe edi *Nouellas hebdomadarias politicas*, quam ſtylo veterum vocare licet *hiſtoriam diurnam*: id quod cum me (*b*) docuiſſet *Carolus Sorelius* in

(*a*) Obſeruauit hoc meritoque laudauit *Leibnitius* Introd. in T. I. Script. hiſt. Brunſuic. p. 1. In *Vita Mezeraei*, A. 1726. edita, p. 18. traditur, *Scipionem Dupleix*, hiſtoricum Gallum, fuiſſe inter primos, qui auctores in Hiſtoria ſua nominatim adduxerunt ad probandam factorum veritatem. Morem hunc nouum improbat, ſed profecto iniuſte, *Rol. Mareſius* lib. I. epiſt. 2. p. 8. Cuius ſententiam ſecutus eſt *Perizonius* in ſua *Hiſtoria ſaeculi XVI.* merito ob id reprehenſus a nonnullis. Vid. *Acta Philoſ.* T. I. p. 410. ſq.

(*b*) Vid. *Poecile* mea T. II. p. 522. ſq.

in *Bibliotheca* ſua *Gallica*, nuper etiam didici e quinto Tomo 1729. edito *Hiſtoriae Academiae Regiae* Inſcriptionum, et quidem e Vita *Euſebii Renaudoti* ibi expoſita, auum eius, *Theophraſtum Renaudotum*, primum A. 1631, Lutetiae cepiſſe conſilium illas *Nouellas* (*Zeitungen*, *Gazetten*,) edendi, easque publicandi diuendendique priuilegium accepiſſe per Cardinalem Richelium.

XLVII.

Studii *Genealogici* fata ſingulari libro expoſuit *Reimmannus*. *Geographiae hiſtoriam* tribus libris (*c*) perſecutus eſt *Eberhardus Dauid Hauberus*. Hiſtoriam *artis Heraldicae* petas licet e *Schmeizelii* Prolegomenis (*d*) ad *Artem heraldicam* A. 1723. emiſſam.

XLVIII.

De ſcientiae artisque *medicae*, Medicorum item inſignium, hiſtoria bene, melius, optime meritos recenſuit diligenter *Voglerus* in (*e*) *Introductione in notitiam ſcriptorum*, ſed longe diligentius *Fabricius* in *Bibliotheca*

(*c*) Hi recenſentur in *Actis eruditorum* 1724. p. 138. et 1730. p. 236. ac. 552.

(*d*) Sect. VII. p. 43. ſqq.

(*e*) Cap. VIII. vbi et plura in *Vanderlindii de ſcriptis medicis* opere παρεργάματα obſeruauit. Conf. *Baelii* Diction. v. *Vanderlinden*.

ca (f) Graeca, ipſemet eodem in opere (g) exhibens *Elenchum medicorum veterum* ſingularis induſtriae admiratione dignum. Dolendum vero, non editum eſſe ab *Henrico Meibomio* patris ſui *Ioannis Henrici*, opus *de vitis medicorum*, quod tamen editurum ſe receperat in *Additamentis* (h) *ad Voglerum*. Nouiſſime *Hiſtoriam medicinae* accuratisſima induſtria confecit adiutore *Chriſtiano Wilhelmo Keſtnero* ediditque clariſſimus ille polyhiſtor, *Gottlieb Stollius*, qui et *cap. I. §. 9.* ſcriptores laudat hiſtoriae Medicae: quibus aggregari oportet *Io. Henr. Schulzium*, cuius prima Pars huius hiſtoriae ab eruditisſimo quoque ita eſt excepta, vt *apud omnes ortum eſſe maximum deſiderium ſecundum quoque operis illius Tomum euoluendi* dicatur in *Actis* (i) *eruditorum*. Prodiit etiam nuper quatuor in voluminibus *Mangeti Bibliotheca ſcriptorum Medicorum veterum ac recentium, ordine alphabetico digeſta*. Commemorari etiam meretur *Werlhofii* Diſſertatio (k) *de Medicis priſcis ſectae methodicae*, *Heiſteri*

(f) Lib. VI. Cap. 7. §. 20. p. 726. ſqq. Mentionem tamen omiſit *Gilberti Philareti*, quem *Vitas Medicorum* ediſſe, teſtis eſt *Miraeus* lib. de ſcript. ſaeculi XVI. cap. 98.

(g) Cap. I. p. 17-456.

(h) p. 191. ſq.

(i) A. 1729. p. 266.

(k) Vid. *Annales Acad. Iul.* Sem. V. p. 71. ſqq.

ſteri (*l*) *Hiſtoria ſtudii anatomici*, et *Schmidii* Diſputatio (*m*) *de Germanorum in ſtudium anatomicum meritis*. *Conringius* quoque, praeterquam quod hiſtoriam ſtudii Medici expoſuit in *Introductione* ſua *in artem medicam*, etiam *lib. I. de medic. Herm. capite nono* toto illuſtrat artis ſalutiferae hiſtoriam, ibidemque *lib. II. cap. 14.* et *15.* itemque *lib. I. cap.* 3. perſequitur hiſtoriam Chemiae. Quae praeſcripto *Salomonis Cellarii* nomine A. 1701. prodierunt *Antiquitates Medicae*, ſua ex officina profectas eſſe, pro ſuo candore non diſſimulauit in Dedicatione pater, clariſſimus ille *Chriſtophorus*. Liceat et hoc addere, a memet ipſo fuiſſe (*n*) expoſitam hiſtoriam belli illius, quod *Guilielmo Harueo*, laudatiſſimo illi *Circulatori*, hoc eſt, circulationis ſanguinis (*o*) primo obſeruatori, intulerunt artis ſuae ſocii, *Harueo* non repugnante victi ab ipſa veritate.

XLIX.

Iuriſprudentiae ciuilis hiſtoriam literariam curioſe pariter et copioſe perſequitur in

(*l*) Ibid. p. I. p. 123. ſqq.

(*m*) Ibidem Sem. V. p. 153. ſq.

(*n*) In *Actis Philoſophorum* T. II. p. 616. ſqq. vbi et p. 652. ſq. exhibui inſcriptionem ſtatuae ipſi in Collegio Medicorum Londinenſi poſitae.

(*o*) *Perraltus* Gallus in carmine quodam circulationem ſan-

in *Polyhiſtore* ſuo *Iuridico Morhofius*, et cum in (*p*) *Latina*, tum in *Graeca* (*q*) *Bibliotheca Fabricius*. Hiſtoriam vero Romani Iuris praecipuarumque legum, vitas item eminentium cuiusuis aeui ICtorum, miro iudicio, ſumma diligentia, et politiſſimo dicendi genere deſcripſit in opere ſaepius edito, quod *Origines Iuris ciuilis* inſcripſit, *Ianus Vincentius Grauina*, non iis ſolum, qui ante ipſum tractarunt hoc argumentum, ſuperior, ſed etiam illis, quibus poſtea deſcendere in hanc arenam libuit. Nouiſſimus *Hiſtoriam Iuris Romano-Germanici* (*r*) edidit *Io. Salomo Brunquellius*, ICtus Ienenſis, qui et in Diſſertatione praeliminari §. 47-61. caeteros nominat hiſtoriae huius iuris ſcriptores, eos quoque §. 62. laudans, qui *Bibliothecas* compoſuerunt *Iuridicas*. *Iuris eccleſiaſtici et Pontificii hiſtoriam* eximio complexus eſt opere *Gerhardus Maſtrichtius*: cuius collectaneis (*s*) magnam affudit

ſanguinis vocauit *le Meandre viuant, qui coule dans les veines*: quam appellationem incomparabilem cenſet *Menagius* in Menagianis T. II. p. 5. ſq.

(*p*.) Lib. IV. Cap. 9. et 10.

(*q*) Lib. VI. Cap. 6.

(*r*) Altera eius eaque auctior editio prodiit Amſtelodami 1730. Ex hoc tempore illuſtris Francofurtenſis Academiae ICtus, *Chriſt. Gottf. Hoffmannus*, ſuam edidit multa laude conſpicuam *Hiſtoriam Iuris Romano-Iuſtinianei*.

(*s*) Obſeruat enim in Praefatione nouae huius operis editioni

affudit lucem *Thomaſius* in *Cautelarum circa praecognita Iuris eccleſiaſtici* capite XVIII. et quinque ſequentibus. *Boehmerus* quoque in *Iure* ſuo *eccleſiaſtico* (t) breuem nobis dedit Canonici Iuris hiſtoriam, eandemque *Struuius* intexuit ſuae *Iuris Romani Hiſtoriae.* Vitas ICtorum poſt *Bernhardinum* (u) *Rutilium* concinnarunt plures, quos A. 1721. coniunctos edidit celeberrimus ICtus, *Chriſtianus Godofredus Hofmannus.* Vnam decadem vitarum clariſſimorum ICtorum Lipſiae 1686. ediderat *Frid. Iac. Leickherus:* cuius veſtigiis inſiſtens *Chriſtianus Gottlieb Buderus* (x) alteram decadem 1722. emiſit, tertiam ſimul pollicitus. Praetereo *Petri Tuiſandi* Vitas ICtorum prope quingentorum Gallico ſermone A. 1721. editas, recenſitasque potius, quam laudatas, in *Actis* (y) *eruditorum.*

L.

Hiſtoriam *Theologiae* ſcripſerunt *Forbeſius, Io. VVilh. Baierus, Baſnagius, Reimmannus*: vt praeteream, qui omnino huc pertinent, hiſto-

tioni praefixa *Thomaſius*, ac ſimul dolet, *Maſtrichtium* magis ex collectione, quam ex ingenio et iudicio ſuo, hiſtoriam hancce conſcripſiſſe.

(t) Lib. I. tit. 2.

(u) Huius opus merita laude proſequitur *Reimmannus* in Idea antiquitatis literariae §. 18. p. 33. ſqq.

(x) Idem A. 1723. edidit Vitas veterum aliquot ICtorum contextas a *Io. Strauchio*, ICto ſummo.

(y) Supplem. T. VIII. p. 417. ſqq.

hiſtoriae ſcriptores eccleſiaſticae, quibus ſingulare opus, a *Schmidio* et *Haſaeo* auctum et ad finem perductum, dicauit *Caſpar Sagittarius.* Etiam *Gottfridi Arnoldi Hiſtoria Theologiae myſticae*, ad hiſtoricam ſupellectilem quod attinet, inter meliores libros connumerari meretur. Nec eſt contemnendus *Morhofii Polyhiſtor theologicus*, vnico licet concluſus Capite, et ab homine profectus non inundato literis theologicis. Longe tamen praeſtat *Buddei Iſagoge hiſtorico-theologica*, in qua et fata exhibentur ſingularum Theologiae partium et praecipui adducuntur ſingulis in claſſibus ſcriptores. Maximo igitur iure hoc opus (z) appellaueris *Polyhiſtorem Theologicum*, et, qui titulus ei tribuitur in *Actis* (*a*) *eruditorum*, *pleniorem hiſtoriam literariam totius Theologiae.* Dedit quidem et *Pfaffius* tripartitam *Introductionem in Hiſtoriam Theologiae literariam*, ſed ipſe tandem in tertii Tomi praefatione agnouit, *Bibliothecam* potius *Theologicam* inſcribendum ſibi hoc opus fuiſſe. Nam e. g. *lib. IV.* §. 4 *p. 184. ſqq.* ſcriptores nominatim laudauit *hiſtoriae dogmatum Theologicorum*, ipſam illam hiſtoriam ipſe non concinnauit. Permultum tamen viro celeberrimo debetur con-

(z) Hoc opus cum perpetuo applauſu recenſetur in *Bibliotheque raiſonnée* T. I.

(a) A. 1727. p. 434.

congeſtae illius bibliothecae theologicae nomine: nec ſua ſunt fraudandi laude *Io. Chriſtoph. Dornius* ac *Io. Chriſtoph. Wendlerus*, quorum hic optimae ſpei *Prodromum* edidit *Bibliothecae Biblicae*, id eſt, exegeticae; ille perfecit emiſitque *Bibliothecam Theologicam* vniuerſalem (*b*) *criticam*.

LI.

Caeterum caue in tanto literis operantium ſtrepitu credas, in omnibus iam diſciplinis eo faſtigii peruentum eſſe, vt incrementis nullus ſit locus relictus. Quod ſi quis hoc in errore verſatur, reuincere eum poteſt *Franciſci Baconis Verulamii* nouem libris conſtans (*c*) opus *de augmentis ſcientiarum:* quod cum iam per integrum ſaeculum

(*b*) Ipſe in Praef. hoc ſuum opus, duobus conſtans Tomis, titulo *Polyhiſtoris Theologici* vult inſignitum. Quam de hoc opere ſententiam nonneminis exhibet *Coleri Bibliotheca Theologica* T. I. p. 97. eam eſſe iniuſtiſſimam, proprii me docuerunt oculi. Ipſum vero illud *Coleri* opus meretur titulum *criticae bibliothecae theologicae*, itemque *Loeſcherianum Diarium theologicum.* In vtroque enim recentiſſimi Theologorum libri non ſolum recenſentur, ſed et cenſurae ſubiiciuntur.

(*c*) Non moueor aſperiori iudicio *Conringii* de hoc opere, quod exſtat in *Conringianis* p. 76. et 77. edit. ſecundae. Nam *Conringius*, vir caetera ſummus, tanto amore complectebatur Ariſtoteleam philoſophiam, vt ferre non poſſet vllum, qui vel ſibi ſapere videretur ſupra Ariſtotelem, vel melius quid Ariſtotelica philoſophia excogitari

S

culum exſtet, tamen vera eſt querela (*d*) *Buddei*, in pleriſque artibus ac ſcientiis idem adhuc iure deſiderari, quod ille ſuo iam deſiderarit tempore. Meretur cum *Verulamio* coniungi *Thomaſius*, qui ſingulari libro circa quoduis ſtudiorum literariorum genus cautiones praeſcripſit; itemque *Bierlingius*, qui in ſuis A. 1711. editis *Lineamentis methodi ſtudiorum* optima exhibuit conſilia ad rite tractanda literarum elegantiorum, philoſophiae, et hiſtoriae ſtudia.

LII.

Non videtur haec dimittenda occaſio, paucis docendi, fortunam reip. coniunctam eſſe cum fortuna rei literariae, literisque vigentibus ciuitatem (*e*) bene beateque ſe habere, oppreſſo contra literarum ſtudio remp.

gitari poſſe credebat. Vid. eius de Ariſtotele ſenſus in *Actis Philoſ.* T. II. p. 714. ſq. Rectius de Verulamiano illo opere iudicat *Bierlingius* in *Methodo ſtudiorum* Cap. I. §. 23.

(*d*) In praefat. ad *Artem cogitandi* p. 15.

(*e*) Mirari libet, in pleriſque Syſtematibus et Compendiis Politicae non reperiri ſingulare caput *de prudentia Principum circa ſcholas et literarum ſtudia.* Laude igitur dignus eſt *Barbeyracius*, qui A. 1715. Diſſertationem edidit *de vtilitate literarum in rep.* quae recenſetur in *Hiſt. crit. de la rep. de lettres* T. IX. p. 154. ſqq. Etiam in Catalogo bibliothecae Thuanae T. II. p. 410. memoratur *P. Bulengeri* Oratio *de vtilitate, quae ad populum redit e ſcholis.*

remp. ſimilem eſſe orbi (*f*) ſole carenti. Scilicet felicitatis publicae mater eſt *ſapientia*, nutrix *virtus*. *Sapientia* autem floret, vbi lectitantur libri a ſapientibus veteris aeui viris ſcripti: ad quam rem Hebraicae, Graecae Latinaeque linguae opus eſt notitia. *Sapientia* floret, vbi philoſophia rite excolitur, quippe quae homines reddit animalia rationalia, quae errores exterminat publicam (*g*) turbantes tranquillitatem, quae Principes (*h*) eorumque miniſtros veris imbuit principiis politicis, quae ciues componit ad virtutem (*i*) colendam, imo animos praeparat ad (*k*) Chriſtianae virtutis

 ſtudi-

(*f*) *Conringius* Praef. ad Antiq. Acad. editionis ſecundae: *Ciuitas nulla eſt felix, ſi eruditione fuerit deſtituta, artium inſignium et literarum rudis.* *Muretus* Vol. I Orat. 2. p. 15: *Abſolute nulla ciuitas florere poteſt, niſi in qua literarum cultura viget.* Add. *Morhofius* Polyhiſt. liter. lib. II. cap. 2.

(*g*) Vnus philoſophus, *Paulum Sarpium* dico, plus profuit reip. Venetae, quam ſine eo maximus profuiſſet exercitus.

(*h*) Si medio aeuo vera in aulis regnaſſet Politica, non potuiſſet Papa Principes facere ciuium ſuorum anthropophagos. Vt adeo exilium philoſophiae omnino ſit peſtis reip.

(*i*) *Cicero* de ſen. cap. 1: *Nunquam ſatis laudari digne poterit philoſophia, cui qui pareat, omne tempus aetatis ſuae ſine moleſtia poſſit degere.*

(*k*) Chriſtiana enim religio nihil eſt aliud, quam philoſophia perfecta. Vnde recte eam veteres κατ᾽ ἐξοχὴν vocarunt *philoſophiam*. Vid. Acta Philoſ. T. I. p. 80. ſq.

ſtudium. *Sapientia* denique floret, vbi (*l*) hiſtoria, lux illa veritatis, in omni fulget diſciplinarum genere. Conſideremus iam, quaeſo, an, ſi viguiſſet medio illo aeuo hiſtoria ciuilis et eccleſiaſtica, Papatus opprimere potuiſſet Principes, eccleſias, et ſcholas? imo, an exoriri potuiſſet Papalis illa (*m*) pantocratia? an, ſi philoſophia et moralis et politica floruiſſet, fieri potuiſſet, vt monachiſmus naſceretur et inualeſceret, tantasque importaret reipublicae calamitates? an, ſi linguarum ſtudium caluiſſet, Chriſtianae theologiae ſuccedere potuiſſet turpiſſima ſuperſtitio, erumpens in excommunicationes Principum, in expeditiones cruciatas, in dominatum in conſcien-

(*l*) *Erycius Puteanus* Dedic. Hiſt. Inſubricae: *Principum praecipue intereſt, vigere ſtudia hiſtorica.* Obſeruatuque dignum, eos Principes, qui eruditione fuerunt inſignes, optimos fere fuiſſe et maximos, vereque dixiſſe Orat. pro Archia cap. 7. *Tullium, multos fuiſſe homines excellenti animo ac virtute ſine doctrina, naturae ipſius habitu prope diuino, ſed, cum ad naturam eximiam accedat ratio quaedam conformatioque doctrinae, tum praeclarum quid et ſingulare ſolere exiſtere.* Quantum, quaeſo, prudentia praepolleat neceſſe eſt ille Princeps, qui ciuilis et prudentiae et imprudentiae exempla plurima, ex hiſtoricorum monumentis hauſta, habet ob oculos, adeoque ex aliis didicit, quid ex vſu ſit ſibi!

(*m*) *Edm. Richerius* de poteſt. eccl. et polit. cap. 9. p. 174: *Lapſu*

ſcientias, in caedes hominum vero nomine Chriſtianorum, in mala denique infinita et innumerabilia? an, ſi Logica tum exſtitiſſet veri nominis, praeiudicium auctoritatis ita caecos reddere potuiſſet pleroſque omnes, vt, album eſſe nigrum, nigrum eſſe album crederent?

LIII.

Sapientiae autem ſtudium ſequi *virtutis* culturam, ea, quae modo dixi de philoſophiae fructibus, demonſtrant, recteque (*n*) poëta: *Artibus ingenuis pectora molleſcunt aſperitasque fugit.* Summo itaque iure literarum ſtudia vocarunt veteres Romani *ſtudia* (*o*) *humanitatis*, teſtisque eſt hiſtoria, gentes illas, in quibus literis ſtrenua nauata fuit opera, et fuiſſe et nominari conſueuiſſe (*p*) caeteris *moratiores*. Imo teſtem habemus propriam experientiam, omnium ordinum homines hac tempeſtate, qua in aulis, in cathedris, in curiis, in templis, imo in exercitibus literati homines abundant, cum imperantes, tum ciues, lon-

Lapſu demum temporis, cum omnes Chriſtianae nationes ſummis ignorantiae tenebris conſopitae detinerentur, Romani Pontifices abſolutam auctoritatem omnia decernendi collegerunt, praecipue a Gregorii VII. temporibus.

(*n*) *Ouidius e* Ponto I. 6. 7. Idem II. 9. 47: *Ingenuas didiciſſe fideliter artes emollit*, caetera.

(*o*) Vid. *Acta Philoſ.* T. II. p. 221.

(*p*) Ibidem p. 244. ſqq.

ge eſſe mitiores tractabilioresque, quam eos fuiſſe legimus in magno illo barbariei interregno, quod praeceſſit Reformationem *Lutheri.* Sapienter proinde ille *ſapientis* cognomine inclitus Saxoniae Elector, Fridericus, (*q*) cenſuit, *vt ſcholae floreant recteque ſe habeant, tantum intereſſe reipublicae, nullius vt rei magis*: necminus vere (*r*) *Melanchthon*: *Eſt omnino*, inquiens, *vis maior literarum, quam vulgo exiſtimant. Neque enim religionis ornamentum aliud ſplendidius eſt, et ciuilis rerum ſtatus prorſus a literis pendet.* Imo iam olim (*s*) *Symmachus*: *Hoc ſpecimen eſt*, inquit, *florentis reipublicae, vt diſciplinarum profeſſoribus praemia opulenta pendantur.* Audite hoc, Principes! audite, Principum amici!

LIV.

Intelligimus hinc etiam, cur temporibus *Lutherum* ſecutis Papatus ipſe factus ſit humanior, multumque mutatus (*t*) ab illo Papatu, qui anteceſſit inſtaurationem literarum. Puduit ſcilicet Papicolas ſuae nuditatis

(*q*) Apud *Tenzelium* Hiſt. Reform. P. II. p. 293. et 460.
(*r*) In Abb. *Fabricii* Hiſt. ſuae bibliothecae T. I. p. 395.
(*s*) Lib. I. epiſt. 79.
(*t*) Exſtat ſingularis Diſſertatio *Io. Frid. Mayeri* de vtilitate, quae ad Eccleſiam Romanam redundauit ex Reformatione Lutheri. Idem argumentum attigit pereru-dite *E. S. Cyprianus* in *Apologia Reformationis Lutheri* Cap. XII.

tis ac ruditatis, accedenteque aemulationis ſenſu ipſi quoque omnis generis tractare coeperunt literas, cum ſacras, tum profanas. Nec dubium nobis eſt, quamprimum diuino beneficio iugum Romani hieromonarchae excuſſerint, etiam illorum reſpublicas habituras eſſe, quam parcam nunc habent, effuſiſſimam et philoſophiae et theologiae lucem. Interea gaudemus et gratulamur, iam *Launoios*, *Richerios*, *Dupinios*, *Quesnellos* tantum tenebrarum eieciſſe ex ipſorum religione et eccleſiaſtica hiſtoria, ex ipſorumque iure politico pariter et eccleſiaſtico, vt etiam Catholicae religioni addicti Principes eorumque ciues extimeſcere deſinant iras ac Diras Romani Pontificis, ipſaque plebs tam reddita ſit ſapiens, vt, ſi hodie ad ipſos redeat *Tecelius* aliquis, ne inter vetulas quidem vllam inuenturus ſit emtricem ſuarum mercium.

LV.

Scilicet ſacra veritas a *Luthero* eiusque ſociis patefacta et in apricum producta tantum lucis etiam in Pontificiam Eccleſiam effudit, vt eorum doctiſſimus quisque in Eccleſia quidem ſit Romana, ſed non, vt ipſorum ſtylo vtar, de Eccleſia Romana: et aeque, vt olim Cicero Romae viuens, Romana ſacra contemnat, videns videlicet meliora probansque. De eruditis ſaeculi decimi ſexti Gallis id iam obſeruaui in Praef.

ad *Sammarthani Elogia* §. XIX. De ſuae aetatis eruditioribus Pontificiis idem teſtatur *Rich. Simonius* hiſce (*u*) verbis: *Croiez moi, les perſonnes habiles de notre Communion ne ſont pas ſi eloignées de vos principes, que vos gens* (loquitur de Proteſtantibus,) *ſe l'imaginent.* Quam ex animi ſententia Pontificius fuerit *Renatus Maſſuetus*, Benedictinus Pariſienſis clariſſimus, ex eo apparet, quod in epiſtola quadam, nuper a Schelhornio euulgata, vere Pontificios appellat (*x*) contemtim *Infallibiliſtas.* Diuidi igitur oportet Eccleſiam ipſorum in partem γνησίως Pontificiam et in partem Nicodemicam: qua in parte ex ipſis Papis fuiſſe *Innocentium XI.* credendi cauſas nonnulli (*y*) afferunt haud leues. Adde, quae nuper *Courayerius* in Hiſtoria controuerſiae ſuae *cap. X.* ſcripſit de eſſentia Catholiciſmi, ſiue de hominis in Eccleſia Romana viuentis libertate diſſentiendi a publicis erroribus. Denique multos Pontificiae Eccleſiae adſcriptos e ſomno credulitatis excitatos fuiſſe per duos illos triumphos, (Iubilaea dico;) quos A. 1717. et 1730. egit victrix Proteſtantis Eccleſiae veritas, mihi dubium non

(*u*) T. I. Epiſt. ſel. 31. p. 275. Conf. Epiſtola ſubſequens p. 277.
(*x*) Amoenit. liter. T. XIII. p. 305.
(*y*) Vid. *Miſſonii* Iter Ial. edit. Germ. p. 730. 764. 894. et *Baelii* Dictionarium.

non eſt, ac potiſſima haec videtur fuiſſe (z) cauſa, qua permoti multi Salzburgenſis Archiepiſcopi ciues noſtra in caſtra tranſierunt.

CAPVT VI.
DE
NOTITIA LIBRORVM.

Σύνοψις.

Optima via perueniendi ad notitiam librorum, I. *De catalogis librorum*, II. *De bibliographiis varii generis*, III. *De menſtruis librorum recenſionibus*, IV. V. VI. VII. VIII. IX. *Cautiones circa eruditorum de libris iudicia obſeruandae*, X. *De criteriis eruditi libri*, XI. *De optimo libro in vnoquoque genere, item de optimo cuiusque auctoris libro*, XII. *De librorum MSS. notitia*, XIII. *De protographis fictitiis*, XIV. *De Inſcriptionibus antiquiſſimis*, XV. *De vetuſtiſſimis nummis*, XVI. *De optimis librorum editionibus*, XVII. *De antiquiſſimis librorum editionibus quid ſentiendum*, XVIII. *De librorum caſtratione*, XIX. XX. XXI. XXII. *Iudicia de editionibus auctorum claſſicorum*, XXIII. XXIV. XXV. XXVI. *De libris rarioribus, raritatisque cauſis*, XXVII. XXVIII. *Scriptores*

(z) Confirmat hanc meam ſententiam ſuo ſuffragio *Colerus* in Bibliothecae ſuae Theologicae Supplemento XV. p. 238. 239.

ptores de libris rariſſimis, XXIX. *Exempla librorum huius generis*, XXX. XXXI. *De phoenicibus librorum*, XXXII. *De libris raris atheorum*, XXXIII. *anti-Scripturariorum*, XXXIV. *monarchomachorum* XXXV. *De ſcriptoribus pſeudonymis*, XXXVI. Hippolithus a Lapide *claram in lucem producitur*, XXXVII. *De pſeudonymo* Thoma Crenio, XXXVIII. *De ſcriptoribus anonymis*, XXXIX. *De libris poſthumis*, XL. XLI. XLII. *De cauſis hodiernae librorum nouorum multitudinis*, XLIII.

I.

VTi ſuperiori capite ſuperſedendum mihi duxi deſcriptione hiſtoriae ſingularum diſciplinarum, (vna atque altera excepta,) cum id negotii rectius permittatur earum doctoribus, qui magno diſcipulorum commodo ſuae quisque ſcientiae fata poſt abſolutam eius tractationem exponere poſſunt; ſic nunc itidem ſtatuo, optime conſulere auditoribus ſuis profeſſores, qui ſuae quisque diſciplinae ſcriptores praeſtantiſſimos confecto eius curſu enumerant, et, quid de quoque ſit exiſtimandum, docent. Non minus bene ii ſunt de ſuis auditoribus promeriti, quibus placuit, eorum in conſpectu ſuam perluſtrare bibliothecam, deque ſingulis libris notatu digniora ediſſerere. Fecit id *Ittigius* Lipſiae, *Schurzfleiſchius* Wittebergae, *Io. Fabricius* Altorfii et Helmſta-

dii:

dii: ac poſtremus hic ea occaſione edidit bibliothecae ſuae luculentam hiſtoriam, ſex iam voluminibus conſtantem, et hiſtoriae literariae ſtudioſis de meliori nota commendandam. Cuius veſtigiis inſiſtens *Iac. Frid. Reimmannus* a. 1731. edere coepit *Catalogum librorum ſuorum ſyſtematico-criticum*, ſuumque cuique libro appoſuit iudicium, ſatisfacturus hiſtoriae literariae ſtudioſorum deſiderio, ſi telam iſtam pertexere haud fuerit grauatus. Ac nuper quoque *Stollius* partitim coepit euulgare librorum ſuae bibliothecae recenſionem criticam. Tamen et nobis generatim hic via eſt aperienda, qua ad optimorum notitiam librorum peruenitur.

II.

Praeter igitur eam, quam dixi, internoſcendi libros occaſionem, tres patent viae ad conſequendam librorum notitiam: quarum prima bona eſt, altera melior, tertia optima. Primum igitur perluſtrandi ſunt Catalogi praecipuarum bibliothecarum, e. g. Bodleianae, Thuanae, Tellerianae, Lugdunenſis in Batauia, Heinſianae, Carpzouianae, Schraderianae, Maſtrichtianae, Menckenianae, Vffenbachianae, Gundlingianae; item Catalogi librorum a bibliopolis emiſſi, inter quos nouitas librorum maxime commendat Catalogos (*a*) in Francofurtenſibus

(*a*) Docet nos *Miraeus* lib. de ſcript. ſaec. XVI. cap. 127. et

bus et Lipſienſibus nundinis euulgari ſolitos.

III.

Rectius ſibi conſulunt, (en viam ſecundam!) qui eos perluſtrant catalogos, quos viri docti ſingulis in diſciplinis adornarunt, eos, qui vnoquoque in ſcientiae genere editi ſunt, libros recenſentes. Sunt inter hos nonnulli, qui iudicia de libris immiſcent, ſterilibus nomenclatoribus ſine dubio praeferendi. Primus in hoc genere elaborauit *Conradus Geſnerus*, de cuius Catalogo librorum vniuerſali adeatur *Struuii* (b) *Introductio*, qui et (c) de *Bolduani*, *Draudii*, atque *Lipenii* Bibliothecis legi meretur. Addo *Herzii Bibliothecam Germanicam*, id eſt, hiſtoricorum Germaniae, *Longi Bibliothecam hiſtoricam Galliae*, *Sagittarii* Bibliothecam hiſto-

et ex hoc *Labbeus* Bibl. Biblioth. p. 112. et ex hoc *Reimmannus* Hiſt. liter. T. I. p. 203. et T. V. p. 765. primum *Georgium Willerum*, bibliopolam Auguſtanum, A. 1554. publicaſſe Catalogum librorum nundinarium Francofurtanum, eaque re et bibliopolis et literatis multum profuiſſe.

(b) Cap. I. §. 20.

(c) §. 21. De Geſneriani operis continuatore, *Ioach. Meiſnero* vid. *Boſius* Introd. ad notit. ſcript. eccl. cap. 4. §. 3. Simile opus A. 1710. in epiſtola Ienae edita promiſit Huſſelitius quidam. Sed caruit conatus hic ſucceſſu. De *Draudii Bibliotheca* addo indicium *Hottingeri* Biblioth. quadrip. P. IV. cap. 6. p. 429. cenſentis,

hiſtoriae eccleſiaſticae, quam inſcripſit *Introductionem ad hiſtoriam eccleſiaſticam*, *Dornii* (d) *Bibliothecam Theologicam*, *Schwindelii* (e) *Bibliothecam Biblico-exegeticam*, *Naudaei Bibliographiam politicam*, item *militarem*, *Scheurlii Bibliographiam* (f) *moralem*, *Fabricii Bibliographiam antiquariam*, eiusdemque *Bibliothecam ſcriptorum de veritate religionis Chriſtianae*, *Struuii Bibliothecam philoſophicam*, (quam et meliorem et nitidiorem et inſtructiorem A. 1727. dedit *Io. Ge. Lotterus*,) *hiſtoricam*, *iuridicam*, et *numiſmaticam*, *Gryphii* librum *de ſcriptoribus ſaeculi XVII. hiſtoricis*, *Arndii Bibliothecam politico-heraldicam et aulico-politicam*, *Hubneri* iunioris *Bibliothecam genealogicam*. Nec omittenda eſt *Vogleri Introductio in notitiam cuiusque generis bonorum ſcriptorum*, a *Meibomio*

eam ſtudioſe potius, quam iudicioſe, collectam eſſe. Vid. *Morhofius* Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 18. §. 13.

(d) Etiam *Ioach. Langius* bibliothecam theologicam exhibet in ſuis *Inſtitutionibus ſtudii theologici literariis*. *Pfaffiana* quoque *Introductio in Hiſtoriam Theologiae literariam* nihil eſt aliud, quam bibliotheca theologica.

(e) Exſtat etiam *Wendleri Prodromus* talis bibliothecae A. 1721. publicatus, qui hoc vno adhuc mihi non ſatisfacit, quod tamdiu manet, vt Logice loquar, relatum ſine ſuo correlato.

(f) Hoc in libro ſimul ac praecipue deſcribitur hiſtoria philoſophiae moralis.

bomio notis aucta; *Lynckeri Inſtructorium*, (*g*) *forenſe*, et *Caſp.* Gottſchlings Einleitung in die Wiſſenſchafft guter und meiſtentheils neuer Bücher, primum A. 1701. deinde auctior A. 1713. edita. Nouiſſima eſt *Boecleri Bibliographia critica* editionis Krauſianae, quae tironibus principe loco tractanda commendari meretur.

IV.

Supereſt tertia via librorum cognoſcendi pretium, quae antiquioribus (*h*) aetatibus fuit praecluſa. Scilicet noſtri ac ſuperioris ſaeculi

(*g*) A. 1698. Ienae editum in folio. Hoc in opere cum Catalogus ſatis amplus, et *ἐπιμελῶς* diſtinctus, exhibeatur omnis generis librorum, potiſſimum tamen optimi libri iuridici ſiſtuntur. Vnde auctor in *Introitu*, *Lipenii Bibliothecam Iuridicam* contemnens, ait, ſe in hoc opere exhibere *Iuridicam bibliothecam ſine exemplo*, id eſt, incomparabilem. Quo vero conſilio iſtud opus inſcriptum ſit *Inſtructorium forenſe*, aliis relinquo diuinandum.

(*h*) Olim quidem recenſiones librorum ſcripſit *Photius*: vnde a nonnullis pro inuentore Ephemeridum literariarum habetur. Sed tamen conſilium *Photii* diuerſum eſſe ab hodierno libros recenſentium more, recte animaduertit *Struuius* cap. VI. Introduct. §. 2. Addo, priorem *Photio Auguſtinum* ſuos ipſius libros recenſuiſſe in opere *Retractationum*, quem titulum plerique minus recte interpretantur. *Retractationes* enim *Auguſtino* nihil aliud ſunt, quam *recenſiones* librorum, quibus ſubinde addidit ſuae ſententiae correctionem. Vid. *Poſidonius* in Vita Auguſtini cap. 28.

ſaeculi propria felicitas (*i*) eſt, quod in tanta librorum multitudine quidam in animum induxerunt, menſtruis ſcriptis recentiſſimos recenſere libros, eorumque aliquem guſtum praebere illis, quos aut negotia aut aliae cauſae a perluſtrandis tot libris auocant. Horum optimi ſunt, qui et eruditione ſingulari ſunt praediti, et ingenue (*k*) de ſingulis libris ſuam expromunt cenſuram: proximi ſunt, qui grauiori quidem cenſura abſtinet, at tam accurate libri ſtatum re-

prae-

(*i*) Huius felicitatis haec quoque pars eſt, quod Ephemerides literariae plures excitant ad ſcribendum, dum ſpem magnificae laudis proponunt bonorum librorum auctoribus. Scilicet, vt *Ouidius* ait Triſt. V. 1. 76. et e Ponto IV. 2. 35. *ingenio ſtimulos ſubdere Fama ſolet, laudataque virtus creſcit et immenſum gloria calcar habet.* Adde, quod eaedem Ephemerides cogunt ſcriptores ſcribere meliora et accuratiora, publicam ſcilicet incurſuros reprehenſionem, ſi edant, quae non niſi Bauius aliq is admiretur Maeuiusue. Pertinet huc illud *Rol. Mareſii* lib. I. epiſt. 3. p. 12: *Nunquam opus victurum emittet, qui, ſi amicum non habeat, qui illius ſcripta caſtiget, ſaltim aliquem liberi pectoris hominem non nactus erit, qui manu non parcente illa corrigat.*

(*k*) Ex ingenuarum cenſurarum numero excipiendae ſunt tum eae, quae immeritis ornant laudibus librum vel patroni ſui, vel eius, a quo cenſor librum dono accepit addita epiſtola officii et laudis pleniſſima; tum illae, quae immeritis reprehenſionibus inſectantur eorum libros, a quibus iuſte aliquando notati ſunt, vel quos oderunt ſiue odio theologico, quod vocant, ſiue qua-

cunque

praeſentant, vt erudito lectori facile ſit arbitrari vel de praeſtantia libri vel de tenuitate. Caeterum harum Ephemeridum, quas vocant, literariarum tanta iam eſt copia, vt de iis ſingulari libro *Iunckerus*, ſingularique capite, quod ſeptimum eſt *Introductionis literariae*, *Struuius* egerit: quibus adiungendus anonymus, (cui nomen *M. Paulus Huboldus*,) cuius opuſculum non Friburgi, vt eſt in titulo, ſed Ienae prodiit A. 1716.

V.

Meum eſt, praecipua huius generis ſcripta hic indicare, et eo quidem, quo edi coepta ſunt, ordine. Prodiit igitur in Gallia *Journal* (*l*) *des ſçavans*, et *Memoires des Trevoux*; in Italia *Giornali* (*m*) *de letterati*; in Germania *Acta*

cunque de cauſa. Hi affectus tamen, cum facile ſe prodant, raro emunctae naris lectorem decipiunt. Illud quoque obſeruatu dignum, quod, qui libri vel laudantur vel vituperantur in Diariis literariis, recenſiones nouorum librorum exhibentibus, ii non ſint cenſendi laudati eſſe vel vituperati a toto recenſentium collegio, ſed ab vno illo, qui recenſionem confecit.

(*l*) Breuis huius Diarii hiſtoria, ex ipſo illo repetita, exſtat in *Bibliotheca noua Rengeriana* P. 80. p. 877. ſq. Obſeruatu hic dignum, in Gallia primum ſuo exemplo docuiſſe *Bochartum*, reip. literariae multum intereſſe, nouos eruditiſſimorum virorum libros publice recenſeri. Ipſe enim ſui *Hierozoici* accuratam recenſionem in Praefatione exhibuit in paginis prope octoginta: vbi et p. 76. hanc vocat *operis huius ſui διατύπωσιν.*

(*m*) Caetera Italorum Diaria literaria recenſet *Fabricius* in Conſp. Theſ. liter. Ital. p. 3. ſqq.

Acta (*n*) *eruditorum*, quae Lipſiae prius Latino, deinceps et vernaculo ſermone publicata ſunt, *Thomaſii* Monatliche Gedancken, *Tenzelii* Monatliche Unterredungen et Curieuſe Bibliotheck, *Eccardi* Monatliche Auszüge aus neuen Büchern, *Loeſcheri* Altes und Neues ſiue Unſchuldige Nachrichten, (cuius Operis continuatio titulum gerit fortgeſetzte Sammlung von alten und neuen Theologiſchen Sachen,) Ausführlicher Bericht von neuen Büchern, (cuius continuatio eſt der neue Bücher-Saal,) Neue Bibliotheck, Aufrichtige und unpartheiiſche (*o*) Gedancken über die *Journals*, Vermiſchte Bibliotheck, Hiſtorie der Gelehrſamkeit, *Coleri* Theologiſche Bibliotheck; in Belgio *Baelii* ac poſtea *Bernardi Nouvelles de la republique des lettres*, *Basnagii Hiſtoire des Ouvrages des ſçavans*, *Clerici Bibliotheque univerſelle*, hinc *Biblio-*

(*n*) Primus *Acta eruditorum* ſub hoc ipſo titulo ſcripſit *Mucianus*. Docemur id a *Quintiliano* Dial. de cauſ. corr. eloq. cap. 37. n. 1. Caeterum de Lipſienſibus illis *Actis erud.* vid. *Placcii* Theatrum Anonymorum n. 1419. *Germanica eruditorum Acta* concinnarunt primi *Rabenerus* et *Schoetgenius*: quibus ſucceſſerunt *Walchius*, *Tilgnerus*, *Ioecherus*, *Geringius*, *Franckenſteinius*, *Gebauerus*, et *Kappius*, omnes viri eruditiſſimi clariſſimique.

(*o*) In hoc opere 1715. edito a *C. G. Hoffmanno*, ICto, commemorantur omnia, quae tum emittebantur, ſcripta menſtrua, de iisque accuratum fertur iudicium.

Bibliotheque ancienne et moderne , *Rabi* Boeckzaal van *Europa*, *Neocori Bibliotheca librorum nouorum* , *Republyck* der Gelehrten, Maendelyke Uittreksels , *Europe Sçavante*, *Bibliotheque* (*p*) *Angloiſe*, *Memoires literaires de la Grande Bretagne.*

VI.

Ohe, iam ſatis eſt Diariorum literariorum. Sed nec infelix eſt praedicanda literaria respublica, ſi plus, quam ſatis eſt, librorum habet in omni genere. Occurrunt igitur et haec nomina : *Bibliotheque Germanique*, *Bibliotheque Françoiſe* , *Bibliotheque Italique*, *Bibliotheque Belgique* , *Journal literaire*, *Hiſtoire literaire de l'Europe*, *Bibliotheque raiſonnée* , *Critique desintereſſée des Journaux*, Altes und Neues aus der gelehrten Welt, Monatliche Nachrichten (*) zu Jena, Hamburgiſche Auszüge. Plura petas licet e *Catalogo Ephemeridum literariarum*, quem *Ioan. Alb. Fabricius Morhoſiano Polyhiſtori* praefixit a. 1732.

VII.

(*p*) Hoc et ſubſequens opus non vtile ſolum, ſed plane neceſſarium eſt literatis. Recenſentur enim ibi libri Anglorum, patrio ſermone eruditiſſime conſcripti, quos non mittit ad exteros Anglia, vel, ſi quos mittit, ad pauciſſimos mittit illius linguae peritos.

(*) *M. Io. Andreas Fabricius* in literis a. 1733. ad me datis : *die Monatl. Nachrichten zu Iena me agnoſcunt primum auctorem. In conſortium aſſumſi* Wernerum, nunc

VII.

Nec vero ſolum inuenti ſunt, qui libros recenſerent, verum etiam placuit nonnullis, minuta ſcripta recens edita recenſere, vt *Diſputationes* et *Programmata.* Obſeruauit iam (q) *Hottingerus*, catalogos librorum ſolere hunc naeuum habere, vt *Diſputationes* omittant, cum tamen illis (ita inquit,) *multum ſit deferendum.* Laudabiliter itaque fecerunt, qui eo conſilio ediderunt die gelehrte *Famam*, *Bibliothecam Academicam*, *Noua literaria maris Balthici*, *Noua literaria Germaniae*, *Noua literaria Heluetica*, *Acta literaria Sueciae.* Idem fieri vidimus in Nouis literariis Academiarum, e. g. in *Annalibus Academiae Iuliae. Io. Martini Burgmanni Noua literaria*, Diſputationes aliasque commentatiunculas exhibitura, quorum primum ſpecimen Lipſiae 1727. prodiit, ſucceſſu caruerunt. Poſtea tamen eadem in vrbe nouiſſimas Diſputationes vna cum Programmatibus ſtudioſe recenſere coeperunt docti aliquot viri tum in *Actis Academicis*, tum in gründlichen Auszügen aus *Diſputationibus*: qui labor vt ſit diuturnus

T 2 per-

nunc Rectorem Stargardiae, *et* Koecherum, *Rectorem nunc Osnabrugenſem. Tandem Prof.* Schmeizelius *quoque manum operi admouit.*

(q) Biblioth. quadripart. P. I. cap. I. §. 3. p. 5. et cap. 6. p. 95.

perpetuaque *Actorum eruditorum* vtriusque linguae appendix, optamus merito.

VIII.

Nec defuerunt, qui veterum librorum emitterent recenſiones. E ſuperioribus huc pertinet *Clericus* et *Loeſcherus*: quos praeter habemus *Colomeſii Bibliothecam ſelectam*, *Ge. Beyeri Notitiam auctorum Iuridicorum*, *Struuio* moderante congeſtam *Bibliothecam antiquam*, die Summariſchen Nachrichten aus der Thomaſiſchen Bibliotheck, *Reimmanni Ideam Syſtematis* (r) *antiquitatis literariae*, *Seelenii Selecta literaria*, *Zornii Bibliothecam antiquariam et exegeticam*: quibus adde *Krauſii* Bücher-Hiſtorie, et, ſi placet, *Acta philoſophorum*. Acceſſit nuper *Oederi* Alte Theologiſche Bibliotheck.

IX.

Caeterum illi nouorum librorum cenſores non ſunt ſine nota dimittendi, qui incrementa literarum et maiorem in dies ſingularum diſciplinarum emendationem perfectionemque non mediocriter impediunt, dum quaecunque praeiudicia ſua pro oraculis habentes non ſolum eos inſectantur acerrime, qui e theologia vnum alterum-

que

(r) Hic liber pertinet ad hiſtoriam literariam. Recenſentur ſcilicet in eo accurate ſcripta aliorum, literariae rei antiquitates illuſtrantia.

que errorem tollere ſtudent, verum etiam iis, qui Verulamiano animo augmenta ſcientiarum philoſophicarum, hiſtoricarum, et philologicarum ſibi commendata habent, permoleſti ſunt, idque ſibi negotii datum putant, vt acutiſſimorum ingeniorum conatus laude digniſſimos immiſſis omnibus verborum furiis ſufflaminent. Notae ſunt hoc in genere *Memoriae* Ieſuitarum *Treuoltienſes*, quae multis viris bonis immitti pariter ac iniuſta cenſura ſua querelas (*s*) expreſſerunt et indignationes grauiſſimas.

X.

Ac generatim monendi ſunt hiſtoriae literariae ſtudioſi, librorum iudices non ſimpliciter et ſine diſcrimine eſſe ſequendos. Multi enim non ipſi libros inſpexerunt riteque examinarunt, ſed aliorum, quos et propria auctoritas et admiratorum multitudo commendat, ſuffragiis ſubſcribentes caecum ferunt de libris iudicium. Vnde fit,

(*s*) Acriter hos cenſores inſectatur *Lazzarinus* in *Oratione Germoniana* p. 34. ſqq. *Maranta* in *Expoſtulatione contra Germonium* p. 20. et *Pfaffius* in *Veritate religionis Proteſtantium* (libro Gallico) p. 219. ſqq. *Fontaninus* in Praef. ad *Diſcum votiuum* A. 1727. commentario ſuo illuſtratum §. 5. p. 26. ſcribit, auctores Diarii Treuoltienſis *ſemper ſua et ſuorum laude, nunquam aliena, paſci.* Conf. *Pfaffius Introd. in Hiſt. lit. Theol.* T. I. p. 43. et *Struuius* Introd. cap. VI. §. 37.

vt ſaepe libro alicui valde mediocri (*t*) ingens ſtatuatur pretium, cui ſcilicet quacunque de cauſa contigit laudator auctoritate pollens; contra perſaepe ſcriptum aliquod vilipendatur ab omnibus, poſteaquam ſcilicet contemtim de ipſo ſenſit vir quiſpiam magnus et clarus. Si v. g. *Morhoſius* librum aliquem laudat et magni aeſtimat, vel contra condemnat et in cenſum quisquiliarum reiicit, caeteri ſcriptores eius iudicium inconſiderato ſequuntur impetu, nec raro ſe fallunt lectoresque ſuos. Cauto igitur opus eſt,

(*t*) Singulare exemplum huius rei eſt, quod *Aprigii*, ſaeculi ſexti epiſcopi, commentarium in *Apocalypſin* prorſus eximie laudat *Trithemius*, ſequens iudicium *Honorii*, qui et ipſe auctoritatem *Iſidori* ſecutus eſt: (vid. triumuirorum horum *Catalogi ſcriptorum eccleſiaſticorum*:) quem tamen commentarium *vix caſſa nuce dignum eſſe*, iudicat, qui eum MStum poſſidet, *Moshemius* Inſtit. hiſt. eccleſ. p. 356. Quanquam et credi poteſt, a *Moshemio* teneri *Aprigium* falſum, ſi legas, quae ex *Loaiſa* ad *Iſidori de ſcript. eccl. cap.* 17. adſcripſit *Miraeus*. En exemplum aliud! *Morhoſius* Polyhiſt. T. II. lib. 2. P. 2. cap. 48. §. 7. p. 483. cenſet, *Carteſii libro de* Paſſionibus animae *nihil eſſe elegantius et conſummatius*. Contra *Chriſt. Thomaſius* Programm. p. 335. iudicat, iſtum librum inter omnes a *Carteſio* ſcriptos eſſe peſſimum et erroribus refertiſſimum. Nonne, alterum magnorum horum virorum caecum tuliſſe iudicium, neceſſe eſt? Et quantum diſtant de *Vincentii Lirinenſis Commonitorio* ſententiae theologorum Pontificiorum et Criticorum Proteſtantium!

eſt, nec temere quisque librorum iudex audiendus, ſed eorum grauiſſimum videri nobis debet iudicium, qui et magna eruditionis gloria florent, et in ipſa illa diſciplina, ad quam liber pertinet, ſunt exercitatiſſimi. Ne exemplum forte deſideretur, quae vulgo feruntur a iurisprudentiae naturalis expertibus iudicia de *Grotii Iure belli et pacis*, *Ziegleri*que et *Boecleri* annotationibus, ea a peritis illius diſciplinae ſuauiter ridentur.

XI.

Caeterum nec a raritate (*u*) libri, aut ab exſcriptionis typographicae (*x*) crebra repeti-

(*u*) *Clericus* Bibl. anc. et mod. T. VII. p. 3. et in praef. *Artis criticae* edit. A. 1712. non inepte iudicat, raros libros raro eſſe praeſtantes, et ob id ipſum raros fieri ſolere, quod ſint minus erudite ſcripti. In *Biblioth. Angl.* T. XIV. p. 194 ſq. lepide ii exagitantur, qui libros tantum raros conquirunt, et ſtudioſiſſime ſibi comparant.

(*x*) Vid. *Bayle* Diction. v. *Gueuara* not. F; *Gundlingiana*, T. I. p. 77. ſq *Fabricius* Hiſt. bibliothecae ſuae T. I. p. 229. *Hubnerus* ſuae *Geographiae* (quem librum qui dixerit non niſi ab altiſſimae mentis maximaeque eruditionis viro componi potuiſſe, eum ipſe *Hubnerus* haud dubie irriſiſſet,) editioni A. 1722. factae in ipſo Praefationis exordio haec verba praeſcripſit: *Dieſes iſt nunmehr die neun und zwanzigſte Auflage von meinen Geographiſchen Fragen.* Et praefatio editionis anni 1728. hoc habet exordium: *Bey dieſer drey und drey-*

petitione, aut ab operis (*y*) magnitudine, ſimilibusque aliis cauſis, certum argumentum pete praeſtantiae; ſed hoc ſequere criterium, quod vix vnquam fallet. Si nimirum liber aliquis (1) laudatur magnique fit ab iis, qui illius diſciplinae, ad quam liber pertinet, exacte ſunt periti; ſi (2) a laudatione nihil commodi, a reprehenſione nihil periculi damnique eis imminet; (3) ſi laudatores illius libri inter ſe non ſunt amici, vel etiam inimici, vel ne ſecta quidem ſiue religioſa ſiue philoſophica inter ſe coniuncti; denique (4) ſi ii eum librum laudant vno ore, vel nemine vel minus eruditis diſſentientibus; ſequitur, librum illum eſſe bonae notae diligentique lectione dignum.

Hoc

dreyßigſten Auflage. Libros aliquot non optimae notae, qui tamen perſaepe recuſi ac varias in linguas conuerſi ſunt, recenſet *Wittenius* in praef. *Diarii biographici* lit. D fol. 1. p. 2. et fol. 2. p. 1. *Plures vendi Donatos, quam Virgilios,* recte obſeruauit *Cardanus* lib. de vita propria cap. 50. p. 205. Pertinet huc illud *Plinii* lib. II. epiſt. 14: *Scito, eum peſſime dicere, qui laudabitur maxime.*

(*y*) Exigui libri fere meliores ſunt, quippe cum plus curae iis impendatur. Verum tamen et illud Plinianum eſt lib. I epiſt. 20: *Bonus liber melior eſt quisque, quo maior.* De *Herillo* philoſopho *Diogenes Laërtius* lib. VII. 165. ita: *Sunt libri eius breues quidem, ſed δυνάμεως μεςοί.* Etiam *Naudaeus* paruos libros praefert magnis lib. de inſtruenda bibliotheca p. 101. ſq. Italorum prouerbium: *Longus raro ſapiens*, de hominibus ſaepe falſum; de libris ſaepe verum eſt.

Hoc *praeiudicium auctoritatis* vitio caret, et ad probabilitatem Logicam ſupremi gradus referendum eſt: recteque *Plinius* in vndecima libri noni epiſtola ait, ſe librum illum *ſatis abſolutum exiſtimare, de quo tanta diuerſitate regionum diſcreta hominum iudicia conſentiant.* Exemplo ſit *Lokii* liber *de intellectu humano*, et *Baelii Commentarius in Compelle intrare.* E contrario exigui pretii liber ſit neceſſe eſt, qui nonniſi ab auctoris ſui amicis ac diſcipulis laudatur, a peritis vero iisdemque incorruptis iudicibus refertur in cenſum librorum aut mediocriter doctorum aut prorſus malorum.

XII.

Optabile quoque fuerit, noſſe, quis in vnoquoque genere liber habeatur pro (z) optimo, item quis cuiusque ſcriptoris, pluribus libris compoſitis clari, optimus ſit ac praeſtantiſſimus. Ad poſteriorem quaeſtionem pertinent, quas edidit *Thomas Crenius*, tres Diſſertationes *de libris ſcriptorum optimis et vtiliſſimis.* Ad prius quod attinet, magnum vtique adiumentum eruditionis eſt, noſſe, quae ſit optima Logica, optimum Lexicon, optima Grammatica, optima Phyſica; quis ſit optimus commentarius in Inſtitutiones Iuris ciuilis, vel in Ius Canonicum; in epi-

(z) Omnium optimi libri ſunt *libri Scripturae et libri Naturae.*

ſtolam Pauli ad Romanos, in Geneſin, etc. quae ſit optima Harmonia Euangeliſtarum, optimus liber de veritate religionis Chriſtianae, etc. Conſtitui ita poſſet bibliotheca (*a*) ſelecta, continens non niſi libros omnium optimos, caeteriſque longo interuallo ſuperiores. Sic omnium praefationum optimae et excellentiſſimae habentur in (*b*) *Menagianis* tres illae, *Caluini* ad *Inſtitutiones* ſuas *theologicas*, *Thuani* ad *Hiſtoriam* ſuam, et *Caſauboni* ad *Polybium*. Habemus vero et alias praefationes ſalis pariter ac mellis pleniſſimas. *Wagenſeilianam* ad *Tela ignea Satanae* excellentiſſimis Praefationibus annumerat (*c*) *Io. Fabricius*: alias nominat in *Supplemento* (*d*) *Introductionis* ſuae *Struuius*. Addo *Conringii* Praefationem ad *Taciti Germaniam*, *Neandri* Praefationes ad *Erotemata linguae Graecae et Hebraicae*, *Frickii* Praefationem ad verſionem ſacri codicis Graecam, *Lampii* Prolegomena ſui Commentarii in *Ioannem*.

XIII.

(*a*) Edidi ſuperioribus annis tria Programmata *de bibliotheca ſelecta*, quibus, quae in §. hoc tribus veluti verbis attingo, accurate et copioſe pertractanda ſuſcepi. Nuper ea iterum, et quidem auctiora, communi luci expoſui in *Poeciles* meae T. III. lib. IV. p. 575. ſqq.

(*b*) T. III. p. 77. ſq. De tribus illis Praefationibus inſpici meretur *Hottingeri Bibliothecarius quadripart*. P. I. Cap. 7. p. 120.

(*c*) Hiſtor. Bibliothecae ſuae T. V. p. 349.

(*d*) Pag. 38.

XIII.

Codicum MSS. notitia peti ex Catalogis eorum debet, quorum haud pauci typis excuſi (*e*) proſtant. Duos iam nominare ſufficiat, catalogum MSS. bibliothecae Vindobonenſis, quem ſub titulo *Bibliothecae acroamaticae* edidit *Reimmannus*; et catalogum bibliothecae Mediceae, cum *Lambecii Prodromo* cura *Fabricii* recuſum. Caeterum haec notitia (*f*) plus curioſitatis, quam boni, habet, exceptis iis, quibus codices illos vetuſtos inſpicere ex iisque ſapere licet. Fuerunt tamen, qui et abſentibus prodeſſe ſtuduerunt edendo tales catalogos vna cum excerptis et annotationibus doctiſſimis. Imperatoriorum codicum MSS. recenſionem eiusmodi gemmis diſtinxit *Lambecius*, Vffenbachianorum *Maius*. Eximia religione inter exaratos manu libros coli *Pandectas Florentinas*, cuius codicis hiſtoriam luculentiſſimam A. 1722. edidit *Henr. Brencmannus*, hic quoque memorari decet. *Omnium totius*

(*e*) *Sanderi Bibliotheca Belgica MSta*, hoc eſt, elenchus vniuerſalis codicum MSS. in Belgii bibliothecis latentium, prodiit Inſulis 1641. in 4. Omnium MSS. codicum Angliae et Hiberniae catalogum edidit *Eduardus Bernhardus* Oxonii 1698. fol.

(*f*) Recenſionem omnium bibliothecarum, ſiue veterum, ſiue recentiorum, in quibus MSS. Graeci codices habentur, exhibet *Montefalconius* in Prolegomenis ad *Palaeographiam* ſuam p. 15-29.

tius orbis vetuſtiſſimum MS. codicem (g) poſſidere ſibi videntur Angli, *codicem Graecum Geneſeos*, qui eſt in bibliotheca Cottoniana.

XIV.

Caeterum codicum priſco aeuo ſcriptorum πρωτόγραφον ad noſtram aetatem peruenit nullum. Certe optimum illud omnium et auguſtiſſimum MStum, tabulas dico illas, quibus Decalogum inſcripſerat ipſe DEVS, periit. Quod enim narrat (h) *Coeleſtinus*, Abbas Ratisbonenſis, Iudaeos vrbe Ratisbona a. 1519. eiectos ſecum aſportaſſe aliquod harum θεογράπτων tabularum fragmentum, iam olim ab ipſis aſſeruatum, Iudaeus credat Apella, non ego. Quamdiu *Moſis* autographum ſuperfuerit, doceat *Zeltnerus* in ſua Bibliorum Germanicorum editione ad *2. Regum XXII. 8.* et *Hottingerus Theſauri philol. lib. II. cap. 3. ſect. 2. p. 553.* Fabula vero Iurdica eſt, non certa ratio quae non-

(g) Vid. *Magni Cruſii* Diſſertatio epiſtolica ad Epiſcopum *Wormium*, A. 1728. edita, p. 5.

(h) In Mauſoleo S. Emmerani 1680. edito Ratisbonae p. 286. Idem narrat, qui a. 1519. vixit *Chriſtophorus Oſtrofrancus* in *Hiſtoria de Iudaeis Ratisbona expulſis*, quae inſerta eſt Struuianis *Actis literariis* T. II. p. 80. Mirari hic ſubit, nullo Pontificiae Eccleſiae loco oſtentari lapidem illum manu *Chriſti* inſcriptum, de quo *Ioan. VIII. 6.*

nonnullis perſuaſit, Dominicanorum in coenobio Bononiae ſupereſſe autographum (*i*) *Esdrae.* Idem ferri oportet iudicium de Christi epiſtola ad Abgarum ſcripta, cuius *αὐτόγραφον* ſaeculo vndecimo Edeſſae repertum veniſſe dicebatur in manus Imp. Romani (*ii*) Argyropoli. Nec vnquam nobis, ac fortaſſe ne ſibi quidem, perſuadebunt Venetorum filii, penes ſe eſſe *Marci* (*k*) *Euangelium* ipſius manu exaratum. Nec Toloſae credimus *αὐτόγραφον* haberi *Euangelium* (*l*) *Ioannis*: quanquam fidem habemus *Tertulliano*, ſua aetate ſuperfuiſſe (*m*) ſcribentis *ipſas authenticas* Apoſtolorum aliquot epiſtolas. *Quidni enim* (ita ratiocinamur cum (*n*) *Grotio*,) *ipſa manus Apoſtolorum tum exſtiterit, cum Quintilianus dicat,*

(*i*) Vid. *Hottingeri* Theſaurus philol. p. 115. ſqq. et lib. II. cap. 1. p. 513; *Fabricii* Codex pſeudepigr. V. T. cap. 230; *Serſtilii* Perſonalia Eſrae cap. 12; *Wolfius* Biblioth. Hebr. lib. II. ſect. 1. §. 5. et 6; *Carpzouius* Crit. S. Vet. Teſt. P. I. cap. 8. §. 2.

(*ii*) Vid. *Ittigii* Heptas Diſſertationum. p. 104. §. XI.

(*k*) Vid. *Baronius* ad. A. C. XLV. n. 41; *Burnetus* Itin. P. II. p. 29. edit. Germ. *Montefalconius* Diarii Italici cap. 4. p. 55; ac praecipue, qui manibus et oculis ſuis illum codicem vſurpauit, *Miſſonius* in Itinere ſuo Italico Epiſt. XVI. p. 275. ſqq. Vid. et *Acta erud.* 1732. p. 103.

(*l*) Vid. *Hottingerus* Hiſt. eccl. T. VII. p. 101.

(*m*) Lib. de praeſcript. cap. 36.

(*n*) Lib. III. de verit. relig. Chriſt. §. 2.

dicat, ſuo tempore exſtitiſſe manum Ciceronis, Gellius Virgilii ſuo tempore? Ac vim inferre videntur verbis *Tertulliani*, qui alium ea in ſenſum interpretantur cum *Rich* (o) *Simonio.* Denique in bibliotheca Thorunienſi duas ſupereſſe epiſtolas *Ciceronis* in tabellis ceratis ipſius manu exaratas, teſtis eſt *Stybelius* in praefatione ſua ad *Buchneri Epiſtolas.* Verum nec fide dignus eſt hic teſtis, et fabellam hanc refellit in *Notitia bibliothecae Thorunienſis* (p) *Iaenichius.*

XV.

Plurima tamen lapidea et aerea habemus veterum πρωτόγραφα, ſummo vtique in pretio habenda, et, quae Criticorum cura diligentisſime ſiue deſcriberentur ſiue depingerentur, digniſſima. *Nummos* dico (q) et *Inſcriptiones.* Harum ingens corpus debemus *Grutero*, quod *Reineſius* (r) haud immerito voca-

(o) In Reſponſo ad Theologos Batauos, vel potius ad *Io. Clericum*, cap. 14. Conf. *Pfaffius* lib. de var. lect. N. T. cap. 2. §. 4. p. 27. (qui et § 7 de autographo *Euangelii Ioannis*, initio ſaeculi quarti ſuperſtite, verba facit,) et, qui *Simonium* refellit perſpicue, *Io. Frickius* lib. de canone ſacro cap. 4. §. 4.

(p) p. 38. ſqq.

(q) Scriptores *de nummis* nominat *Fabricius* in Bibliographia antiquaria cap. XVI. §. 8. ſqq. idemque in Latina ſua Bibliotheca lib. IV. cap. 5. §. 7. veterum exhibet *Inſcriptionum* interpretes.

(r) Praef. ad ſuum *Syntagma Inſcriptionum* p. 3.

vocauit *opus, cui ſimile nec viſum ante, nec poſt videndum.* Praerepturus tamen hanc palmam *Grutero* videtur *Antonius Franciſcus Gorius:* ſi telam, quam exorſus eſt, pertexere ipſi contigerit, hoc eſt, eodem modo, quo nuper coepit edere Inſcriptiones in Etruriae vrbibus ſuperſtites, quemque in *Actis* (*s*) *eruditorum* deſcripſi, edere caeteras perrexerit, deſtinatumque ſuae induſtriae agrum percoluerit. *Latinas* inter Inſcriptiones nihil antiquius habemus fragmento, quod Romae ſupereſt, columnae Duillianae: id quod praeter *Gruterum* exhibet *Andr. Schottus* in *Itinerario* (*t*) *Italiae*, et *Folieta* in ſecundo *de lingua Latina* (*u*) libro; ſingulari vero libro explanauit *Petrus Ciacconius.* Vno anno poſterior eſt inſcriptio Scipionis, filii, Barbati quam vna cum Duilliana repraeſentauit illuſtrauitque Rintelienſis Academiae nunc decus, *Io. Nic. Funccius* in quinto libri *de pueritia Latinae linguae* capite. *Graecarum* vero Inſcriptionum vltima, hoc eſt, ordine inter eas, quae ad noſtram aetatem durarunt, prima eſt illa βȣςροφηδὸν exarata, quam paucis abhinc annis in Sigeo reperit legatus quidam Bri-

(*s*) A. 1728. p. 1. et 2.

(*t*) p. 349. edit. Amſtel. 1655.

(*u*) p. 155. ſq. Conf. *Lipſius* Antiq. lect. lib. II. cap. 14. et *Gaſſendus* in Vita Peireſcii lib. III. p. 166. et lib. V. p. 311.

Britannicus. Singulari eam libro Londini 1721. edito illuſtrauit *Edmundus Chishullius*, qui et A. 1728. praeſcripto *Antiquitatum Aſiaticarum* titulo cum Sigeam illam, tum caeteras omnium antiquisſimas Inſcriptiones Graecas edidit vna cum ſuis interpretationibus.

XVI.

Ad nummarios theſauros (*nummophylacia* vulgo vocant,) quod attinet, Gothano vix eſſe ſimilem alterum in Germania, locuples nobis teſtis eſt (*x*) *Cyprianus*, ac dubitare nos vetuit nuper *Chriſtianus Sigismundus Liebius* edita *Gotha numaria:* quo in libro ſplendidiſſimae formae non ſolum theſaurum illum Fridericianum accurate deſcribit, verum etiam delectos inde nummos plurimos, luce indigere viſos, erudite interpretatur. Quis ſuperſtitum hodie nummorum omnium ſit vetuſtiſſimus, non conſentiunt harum deliciarum antiſtites. *Iac. Baſnagium*, qui in *Hiſtoria Iudaeorum* (*y*) ſcripſerat, non reperiri nummos ante Darii et Alexandri M. aetatem factos, refutauit in *Colloquiis* (*z*) *literariis Gallicis*, A. 1711. editis, *Crozius. Harduinum*, qui *Amyntae* cuiusdam iunioris nummum, in Regia

(*x*) Lib. de Papatus origine cap. XVI. p. 396.
(*y*) T. III. p. 255.
(*z*) p. 183.

Regia Gallorum gaza ſuperſtitem, haberi cupiebat pro omnium, quotquot ſuperſunt, nummorum antiquiſſimo, in errore verſatum eſſe, clare docet (*a*) *Spanhemius*, non ſolum vetuſtioris regis Macedonum, *Amyntae*, qui Cyri regnauit temporibus, nummum proferens e Regis Boruſſiae ſupellectile, ſed etiam hoc antiquiorem *Atyis*, Lydorum regis, in Comitis Pembrockiae theſauro ſibi viſum. Et hunc quidem vetuſtate praecedere nummos ad vnum omnes exiſtimat. Quem enim *Phidonis* nummum *Begerus* repraeſentat in *Theſauro* (*b*) *Brandenburgico*, eum vetuſtiorem eſſe, negat. Quanquam nec tacendum eſt, huic Phidonis nummo ſuam antiquitatis praerogatiuam aſſertum iuiſſe ſingulari Diſſertatione, quae Tomo primo *Miſcellaneorum Berolinenſium* inſerta eſt, *I. C. Schottum*. Idem *Spanhemius* (*c*) ſpectandos nobis proponit Romanorum nummos vetuſtate ſuperiores caeteris Romanis omnibus.

XVII.

Quaenam ſint praeſtantiores librorum editiones, noſſe etiam intereſt literati hominis. *Emendatum* enim *librum eſſe vice commen-*

(*a*) Diſſert I. de numismatibus §. 5.
(*b*) T. I. p. 279.
(*c*) §. 6.

mentarii, ex vero ſcripſit (*d*) *Giphanius*. Comparanda igitur notitia eſt eorum (*e*) typographorum, qui, vt ſine ſphalmatibus excuderentur libri, nulli labori pepercerunt, nulli ſumtui. Nam, iudice (*f*) *Morhofio*, *celebrium typographorum eadem eſſe notitia debet, quae virorum doctorum.* Sciri itaque oportet, emendatisſime exſcriptos eſſe libros, qui prodierunt ex (*g*) officinis *Stephaniana*, *Plantiniana*, *Commeliniana*, *Oporiniana*, *Frobeniana*, *Wecheliana*, *Vogeliniana*; hodie (*h*) *Wetſteniana*, *Scheldoniana*, *Gleditſchiana*, *Fritſchiana.* Contra ſphalmatibus

(*d*) In epiſtola ad *Muretum*, quae inter Muretianas exſtat. p. 626.

(*e*) *Frid. Rothſcholzius* emittere parat Hiſtoriam bibliopolarum ordine alphabetico deſcriptam, *ein Buchhändler-Lexicon.*

(*f*) Polyhiſt. liter. lib. I. cap. 7. §. 37.

(*g*) Catalogum clariorum typographorum, bibliopolarum, et correctorum ſubiectum vide Struuianae *Introductioni ad notitiam rei literariae.* Etiam *Labbeus* in Indice ſeptimo ſuae *Bibliothecae Bibliothecarum* exhibet eos bibliopolas, qui catalogos officinales, quos vocat, publicarunt.

(*h*) Vid. *Henr. Wetſtenii* Praefatio ad *Nouum Teſtamentum* A. 1711. editum, et ad *Diogenem Laërtium.* Et tamen in iſta *Noui Teſtamenti* editione aliquot mendas obſeruauit et in Diſſert. A. 1723. edita *de nouiter adornanda N. T. editione* recitauit prof. Helmſt. *Polyc. Leyſerus.* Pari modo in ea N. T. editione, quam *Rob. Stephanus* A. 1550. vulgauit, quamque nonnulli crediderunt

tibus ſcatere ſolent editiones *Venetae*, *Colonienſes*, *Geneuenſes*. *Nec temere fidendum eſſe Baſileenſibus editionibus Graecorum librorum, ob copiam mendorum et lacunarum*, monet (*i*) *Conringius*.

XVIII.

Praeterea reuerenter habendi ſunt libri veterum auctorum ad praeſtantiſſimos MSS. codices a typographis exacti, e. g. *Ouidius* ab *Aldo Manutio* editus, *Lactantius* (*k*) *Iuntianus*, *Curtius* (*l*) *Theocrenianus* Falluntur quidem, qui (*m*) ſibi perſuadent, primis exortae typographiae temporibus libros exſcriptos fuiſſe accuratiſſime, cum inſpectio eorum doceat contrarium. Atque vere ſcribit *Petrus* (*n*) *Victorius*, *non facile dici poſſe*, *quam mendoſe negligenterque libri olim excuſi fuerint*: teſtis quoque eſt (*o*) *Eraſmus*, *editiones Aldinas* (quibus tamen quantum curae fuerit adhibitum, ex *Actis*

V 2 (*p*)

derunt eſſe ἀναμάρτητον, plures mendas animaduertit recenſuitque G. *Olearius* Obſ. XIV. in Matthaeum §. 7. p. 130.

(*i*) Lib. I. de Herm. medic. cap. 11. p. 101.

(*k*) Vid. Appendix mea ad Lactantii *Sympoſium* p. 230.

(*l*) Vid. meum Schediaſma *de Anonymis* p. 128. Conf. *Struuii* Introduct. Cap. V. §. 14. p. 221.

(*m*) *Morhofius* Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 7. §. 37. et *Struuius* Introduc. cap. XI. §. 36. p. 554.

(*n*) Var. lect. lib. 26. cap. 2.

(*o*) Chil. 2. cent. 9. n. 84.

(*p*) *eruditorum* diſcas licet,) *ſaepe valde mendoſas eſſe.* Nihilominus magno eſſe poſſunt vſui illae editiones, cum eruditus lectoris oculus facile diſcernat ſphalmata operarum a veſtigiis incorruptae lectionis, proxime e codicibus manu ſcriptis hauſtae.

XIX.

Etiam illas librorum editiones noſſe iuuabit, in quas non (*q*) ſaeuiit falx cenſorum, viciſſimque eas, quae a male ſedulis hominibus caſtrata exhibent ſcripta magnae auctoritatis. Sunt autem tria genera librorum, quorum mutilatas habemus editiones. Primo enim e libellis, quae puerorum teruntur manibus, boni quidam viri reſecandum cenſuerunt, quicquid inquinare poteſt teneros animos. Princeps horum habetur *Conr.* (*r*) *Geſnerus*, quem certe primum opinor vocabulum *caſtrationis* vſurpaſſe de reciſione eorum locorum, quae *caſtitati* (a qua voce quidam etymologi vocem *caſtrationis* deducunt,) ſunt aduerſa. At iam

(*p*) A. 1719. p. 499. ſqq.

(*q*) E. g. *Sleidani* A. 1555. *Platinae* A. 1512. De *Thuani* editionibus vid. Noua librorum rariorum Collectio Rengeriana p. 191. Priſci cuiuſdam caſtratoris librorum, *Athenodori*, mentionem facit *Diogenes Laërtius* lib. VII. §. 34.

(*r*) Vid. *Mollerus* annot. ad. *Morhofii* Polyhiſt. lit. lib. IV, cap. 13. p. 397. et *Adamus* Vit. Medic. p. 70. b.

iam ante *Geſnerum Franc. Syluius*, Pariſienſis Profeſſor, 1514. edidit (*s*) omiſſis nugis improbis *Martialem* hoc praefixo titulo: *M. Val. Martialis Epigrammaton lectoris caſtimonia dignorum liber: vbi omnia Veneris illius deſpuendae quaſi irritamenta, quibus paſſim ſordidatus lectorum nares corrugabat, accurata Franciſci Syluii Ambianatis diligentia deletili ſpongia deterſa ſunt et eluta.* Ac haec quidem caſtratio, cum editiones integrae relinquantur viris, non videtur mihi vituperanda, ſed potius (*t*) probanda magnopere. Digna item laude eſt caſtratio, quam *Hortlederus* adhibuit libris conuiciorum pleniſſimis, quos edidit *Henricus*, Dux Brunſuicenſis, eiusque antagoniſtae: de qua caſtratione ipſe ita ſcribit in Praefatione operi ſuo *de cauſis belli Germanici* praefixa *p. 10:* als hat mir in keine Wege gebühren wollen, ſolche Schrifften ohne Aenderung, wie die andern, an Tag zu geben. Habe derowegen dieſelbe unnütze, verbitterte, Ehrenrührige, ſchmähliche Worte, ſo viel immer müglich geweſen, als ein rechtes Unkraut ausgejätet, weggeworfen, ausgetilget; und dagegen

(*s*) Teſtatur et laudat *Vauaſſor* loco mox laudando.

(*t*) Vid. Praefatio mea ad *Sapientiam Scenae Romanae* p. 6. ſqq. *Vauaſſor* lib. de epigr. cap. 20. p. 134. ſq. *Andr. Schottus* Quaeſt. Tull. lib. I. cap. 9. p. 22. et cap. 29. p. 93. Laudandus et *Beza*, quod, cum ſenex poëmata ſua ederet rurſus, ea reſecuit, quae caſtis auribus viderentur grauia. Vid. *Baelius* Dict. v. *Beze* not. X.

gen den edlen Weitzen der herrlichen ſchönen Reichs-Rechts und hiſtoriſchen Sachen, ſo darinn befunden werden, unverſehrt ſtehen laſſen, der Zuverſicht, es werde ieglicher Ehrliebender mehr Gefallen, denn Ungefallen, an ſolchem meinen Beginnen haben.

XX.

Deinde exſectos fuiſſe conſtat illos libros, qui dogmata continent religioſis aliorum doctrinis contraria. Hac de cauſa non ſolum *Talmudis* Iudaeorum caſtrata (*u*) prodiit editio, ſed iam *Origenis* (*x*) operibus con-

(*u*) Vid. *Wolfii* Biblioth. Hebr. T. II. Lib. IV. cap. 5. Sect. X. §. 3. p. 900. ac *Tenzelius* Colloq. menſtr. A. 1689. p. 642. ſq. et. p. 647. ſq. Etiam caeteros Rabbinorum libros, cum noua eorum paratur editio, a Pontificiis cenſoribus diligentiſſime caſtrari, obſeruat ac ſimul dolet *Dallaeus* lib. VII. de cultibus Lat. relig. cap. 15. p. 899. Hic loci deliberare eos velim, qui vocales accentusque ſacro Hebraeo codici aetate aequales credunt, annon et ii committant turpiſſimum crimen caſtrationis, qui codicem illum edunt vocalibus ſuis orbatum atque accentibus.

(*x*) Vid. *Clerici* Ars critica P. III. ſect. 2. cap. I. §. 13. ſqq. De caſtratione operum *Cypriani* vid *Maichelius* lib. de bibliothecis Pariſ. cap. VI. p. 88. *Pelagii* commentarios in Epiſtolas Pauli mutilatos edidit *Caſſiodorus*: id quod non probat *Buddeus* Iſag. hiſt. theol. p. 1079. Vid. idem in Addendis ad iſtam Iſagogen p. 76. De Sociniani cuiusdam caſtratione *Paraphraſeos N. T. Eraſmianae* vid. *Hottingerus* Biblioth. quadrip. P. II. cap. 4. 164. 165. 166. In editione *Palingenii* Lipſ. 1704.

contigerunt eiusmodi adulteratores: imo ipſis ſacris libris impias manus inferre auſi ſunt haereticorum (*y*) nonnulli. Pontificiis Theologis hanc iniuriam Patribus Eccleſiae illatam ſaepius obiecerunt Proteſtantes. Adeatur *Dallaei* liber primus *de vſu Patrum* (z) cap. IV. item *Caſp. Loeſcheri* Diſſertatio Martisburgi A. 1674. edita *de latrocinniis, quae in publicos ſcriptores, Patres maxime, ſolent committere haeretici*, et *Hottingeri Analecta* p. 340. ſqq. et *Io. Chriſtoph. Wendleri*, Diſſertatio, *qua aſſeritur, Lutheranos neque ſupprimere neque corrumpere ſcriptores eccleſiaſticos et profanos*, eiusdemque altera *de libris a Pontificiis aliisque haereticis in praeiudicium doctrinae purioris ſuppreſſis et cor-*

 ruptis

1704. et Hamb. 1721. turpi caſtratione omiſſos eſſe triginta quinque verſus de aeternitate mundi, docuit me per literas *H. A. Meinderſius.*

(*y*) *Marcioni* hoc tribuit *Tertullianus* de praeſcript. cap. 38. *Marcion et Baſilides* (ita *Hieronymus* ait Praef. comm. in epiſt. Pauli ad Titum,) *non ſolum Vetus laniarunt Teſtamentum, ſed et Nouum, et quicquid contrarium ſuo dogmati viderunt, eraſerunt.* Exſtat ſingularis liber *Barthol. Germonii de veteribus haereticis eccleſiaſticorum codicum corruptoribus*, Pariſ. 1713. Praeter haereticos etiam alii e codice ſacro quaedam ſuſtulere bona quidem mente, ſed audacia peſſimi exempli. De hiſtoria adulterae Ioan. VIII. 1. ſqq. res in vulgus nota eſt. Vid. *Maſtrichtius* ad h. l.

(*z*) Pag. 81. ſqq. Ac noti ſunt *Indices expurgatorii*, de quibus

eruptis. Ac ſane Aethiopes lauat *Richardus Simonius*, qui, id factum fuiſſe a ſuae ſectae hominibus, audacter (*a*) infitiatur. Illud tamen non negamus, eſſe inter doctos (*aa*) Pontificios, qui magnopere hunc morem improbant: quemadmodum noſtratium (*b*) cordatiſſimus quisque inique fert, caſtrata fuiſſe *Lutheri Poſtilla eccleſiaſtica*, e quibus eiecta loca exhibet *Arnoldus* in quarto Tomo (*c*) *Hiſtoriae eccleſiaſticae*.

XXI.

Denique libri hiſtorici ſunt, quibus eximitur, quicquid vel ingratum eſt vel etiam noxium videtur. *Guicciardini* Hiſtoriam caſtratam prodiiſſe eo loco, quo negauit dona-

quibus legi dignus eſt *Edwinus Santis* lib. de ſtatu religionis Pontificiae cap. 28. Eorum Indicum catalogum exhibet *Bailletus* T. II. Iudiciorum P. I. p. 43. ſqq. et *Fabricius* in Centifolio Lutherano p. 548. ſqq. Conf. *Bibliotheca Reimmanniana* p. 90. 93. 121. 122. 144. 145. 146. Non ita pridem in Parienſi editione *Hiſtoriae V. T. Prideauxii* ea omiſſa ſunt, quae repugnare videbantur dogmatibus Pontificiis. Vid. *Gelehrte Zeitungen* 1726. p. 660. ſq.

(*a*) Biblioth. crit. T. I. cap. 17. p. 258. ſqq. Exemplar omnium Operum *Hieronymi*, a Ieſuitis ſecundum Indices expurgatorios ſeuere caſtratum, aſſeruat in bibliotheca ſua *Reimmannus*. Vid. eius Catalogus p. 340.

(*aa*) Vid. *Laur. Bochelli* querela in *Dieterici* Praef. ad Auctar. Catal. Teſt. ver. p. 37.

(*b*) E. g. *Cellarius* Diſſ. de Pathmo Lutheri §. 33. p. 37. ſqq.

(*c*) Sect. II. num. XII.

donationes Eccleſiae factas, teſtis eſt *Nicius* (*d*) *Erythraeus.* At fragmentum hoc tamen conſeruatum fuit et Baſileae A. 1569. (*e*) editum, ac poſtea recuſum cum *Heideggeri Hiſtoria* (*f*) *Papatus.* *Platinae* quoque *Vitas* (*g*) *Pontificum*, *Thuani* (*h*) *Sleidani*que (*i*) Hiſtorias incidiſſe conſtat in editores malae fidei. Praecipue hiſtoricorum mercede conductorum opera ante editionem typographicam a cenſoribus caſtrari ſolent: imo et alia ſcripta hiſtorica, quorum quidem caſtratio modo iuſta eſt, modo iniuſta. Prioris exemplum cape e *Vita* (*k*) *Hobbeſii*, vbi *Ant. Woodii Hiſtoria Academiae Oxonienſis* cenſoris correctionem ſubiiſſe legitur; poſterioris e Franckiana *Bibliotheca Obſeruationum ac Recen-*

 ſionum

(*d*) Lib. VII. epiſt. 13. p. 359.

(*e*) Vid. *Acta erud.* A. 1709. p. 344.

(*f*) P. 581-596.

(*g*) Sic in ſua *Platinae* editione haec Pii. II. verba, quae quidem in edit. Lugd. 1512. f. 348. itemque in Colonienſi 1600. p. 329. lego: *Sacerdotibus magna ratione ſublatas nuptias maiori reſtituendas videri*, omiſiſſe *Onuphrium Panuinium*, obſeruauit nuper *Infantius* Praef. ad ſuam *Hiſt. Concilii Piſani* p. 24.

(*h*) Vid. *Noua librorum rariorum Collectio* Rengeriana p. 209. ſqq. et *Strunii* Biblioth. antiqua A. 1705. p. 17.

(*i*) Exemplum vide in Unſchuldigen Nachrichten A. 1719. p. 826.

(*k*) Edit. A. 1681. p. 54 - 72.

ſionum p. 58. ſqq. vbi, quam multa typographus omittere coactus fuerit in *Nic. Antonii Bibliotheca Hiſpana*, indicatur; item ex Lugdunenſi anni 1600. editione libri *Corn. Agrippae de vanitate ſcientiarum*, in qua multa veritatis teſtimonia expuncta eſſe, poſt *Crenium* (*l*) obſeruauit nuper (*m*) *Schelhornius*. Legimus quoque, cultro illo cenſorio multa exſecta eſſe e *Chriſtoph. Broweri Hiſtoria Treuirenſi*, e *Schikfuſii Chronico Sileſiae*, ex *Ant. Weckii Hiſtoria Dresdenſi*, et e *Ge. Mich. Pfefferkornii Hiſtoria Thuringiae*, *in Conringii* libro *de Orig. Iur. Germ.* cap. 8. p. 37; *Chriſt. Rungii Miſcell. liter.* Specim. II. p. 41. ſq. *Croeſii Hiſt. Quaker.* lib. III. p. 559. ſq. et in *Io. Chriſtoph. Coleri Anthologia* p. 109. Eſt meis in manibus exemplar *Hiſtoriae Pfefferkornianae*, cui neſcio quis ſua manu adſcripſit, quaecunque inde ſuſtulerat cenſoris vel iuſtitia vel aulica prudentia.

XXII.

Caeterum cum caſtratio illa vel nihil vel minus criminis habeat, ſi quis eius ſe profi-

teatur

(*l*) Animaduerſ. philoſ. hiſt. P. II. cap. I. §. 5. p. 13. ſq. Hac occaſione obſeruo, etiam hoc eſſe illaudabilis caſtrationis genus, cum in multis nouis editionibus veteres praefationes (ſaepe doctae et vtiles) omittuntur, grauiter nec immerito indignante ipſo illo *Crenio* P. I. cap. I. §. 2. et 5. itemque P. II. cap. I. §. I.

(*m*) Amoenit. liter. T. II. p. 513. ſqq.

teatur auctorem: id quod *Caſtalio* fecit (*n*) in praefatione ad ſuam verſionem vel potius conuerſionem *Thomae Kempenſis*, et in *Quintiliani* ſui editione *Rollinus*; illud prorſus intolerabile eſt et fraudatorem arguit, ſi quis factum ſuum diſſimulat. Huius rei vnum exemplum proferre libet e *Phaedro*. In huius libro tertio fabula tertia mirifice reformata eſt a *Lancelloto*, monacho S. Cyrani, qui editionem *Phaedri* Gallico-Latinam, quae Lutetiae A. 1702. prodiit, adornaſſe dicitur. Ibi enim *v. 5.* pro *humano* exſtat *informi; v. 10.* pro *inſitiuos* legitur *infelices; v. 17.* pro *Vxores da tuis paſtoribus* exhibetur: *Quod aequum eſt, da tuis paſtoribus.* Scilicet verebatur vir bonus, ne quis fabulam illam applicaret ad monachos.

XXIII.

Non alienum hoc loco fuerit, quaenam prae-

(*n*) Eodem modo S. *Albinus*, qui *Terentium* vna cum verſione Gallica paucis locis caſtratum edidit, id non ſolum indicauit in Praefatione ac defendit, ſed in ipſo titulo dixit, eſſe has comoedias *renduës tres honnetes en y changeant fort peu de choſe.* Quarta huius *Terentii* editio prodiit Pariſ. 1658. in 12. De aliis huius comici caſtratoribus vid. *Fabricii* Biblioth. Lat. lib. I. cap. 3. p. 40. *Camerarium* item edidiſſe *Plautum* caſtratum, refert ac ſimul indignatur *Ianus Douſa* in Centurionatu ſuo lib. II. cap. 8 et 9. Ienae A. 1701. quidam ſumto *Georgii Phaedri* nomine edidit *Petronii Satyricon puritate donatum, eiectisque obſcenis vſibus iuuentutis reſtitutum.*

praeſtantiores deterioresue ſint auctorum (*o*) claſſicorum, quos vocant, notis illuſtratorum editiones, indicare. Principem igitur haud dubie locum merentur eae, quibus ſe totum (*p*) ferme impendit editor, nihil reliqui faciens ad ornatiſſime emittendum auctorem ſuum. Talis eſt *Curtius* Freinshemianus, *Plautus* Taubmannianus, *Ouidius* Bachetianus, *Horatius* Bentleianus, *Nouum Teſtamentum* Millianum, *Lucretius* Lambinianus. Proximum locum tenent eae editiones, quae a praeſtantiſſimis Criticis cum codicibus MSS. collatae fuerunt, propriisque et aliorum inſignium virorum annotationibus illuſtratae. Huc refero *Salluſtium* Gruterianum, *Perſium* Caſaubonianum. *Statium* Barthianum, *Salluſtium* Cortianum *Nepotem* Boſianum, *Gronouii Herodotum*, *Clerici Heſiodum*, *Drakenburgii Silium Italicum*, editiones Heinſianas, Graeuianas, Gronouianas, Burmannianas. Habent tamen hae poſteriores hunc (*q*) naeuum, quod integritatis

(*o*) De titulo *claſſici* vid. *Gellius* lib. VII. cap. 13. et lib. XIX. cap. 8.

(*p*) Sic notum eſt, *Vogelaſium* Gallicae ſuae verſioni *Curtii* impendiſſe XXX. annos. Vnde Balſacius dixit, Alexandrum Curtianum eſſe inuincible, ſed Alexandrum Vogelaſianum eſſe *inimitable*.

(*q*) Hunc editionum veterum auctorum naeuum grauiter notat *Perizonius* in ſua Praef. ad *Aelianum*. Imo iam olim *Ianus Guilielmius Quaeſt. in Plauti Amphitruonem*

tis textus quidem magna habetur ratio, ſed ſenſus ſcriptoris non explanatur, niſi rariſſime. Debebant ſcilicet auctorum explicari difficiliora loca et ambigua, iidemque ſubinde illuſtrari ex moribus antiquis: id quod *Lambinus* in ſuo et *Lucretio* et *Horatio* fecit, *Muretus* in commentario ſuo ad *Ciceronis Catilinarias*. Quae inſcriptae ſunt editiones *cum notis* (r) *variorum*, pleraeque textum quidem exhibent ſatis emendatum, ſed in ſeligendis notis iudicio carent. Eiusdem farinae ſunt, quas ſuo nomine praeſcripſit *Schreuelius*, quem *nullius fere iudicii conſarcinatorem* vocat (s) *Clericus*. Meliores ſunt illae

truonem cap. 8. haec ſcripta reliquit: *Magna laus eſt, loca optimorum ſcriptorum male affecta perſanare: ſed profecto non minor, eosdem, vbi obſcuriores ſunt, illuſtrare. Vtrumque quidem boni Critici munus eſt. Nunc illud certatim omnes ſatagunt; hoc pauciſſimi perſequuntur, ita quidem, vt par erat.*

(r) Vid. *Boecleri* Bibliogr. crit. p. 445. et *Burmanni* praef. ad *Phaedrum* et ad *Velleium*. Pluribus editionum harum plerarumque vitia deſcribit *Borremanſius* Var. lect. cap. 7. p. 73. ſqq. Caeterum recte iudicat *Fabricius* Bibl. Lat. p. 38. ſq. et p. 397. non eſſe ſimpliciter dammnandas, imo vero laudandas, editiones auctorum, quibus adiunxerit ſelectas editorum notas vir quispiam eruditione praeſtans et iudicio. Qualis erat *Freinshemius*, qui ſelectas aliorum notas adiunxit ſuo *Floro*.

(s) Art. Crit. P. I. cap. 2. §. 1. n. 5. p. 64. Caeterum eundem titulum meretur editor orationum Ciceronianarum, *Freigius*, cuius annotationes ſummo iure *futiles* vocat *Boeclerus* Bibliogr. crit. p. 68. De caeterorum

illae editiones, quae in titulo promittunt (*t*) integros criticorum omnium commentarios: qualem nuper *Tacitum*, *Iuſtinum*, et *Aelianum* dedit *Abr. Gronouius*, *Curtium Snakeburgius*, *Florum* et *Thucydidem Duckerus*, alios alii. Quae a *Berneggero* atque *Freinshemio* adornatae ſunt editiones, margini adſcriptis locis parallelis, ſubiunctoque Indice philologico accuratiſſimo, inter optimas omnino ſunt habendae. De (*u*) editionibus in vſum Delphini confectis ita iudicat (*x*) *Morhoſius*: *Auctorum illorum, quotquot ea ratione in Gallia prodiere, perpauci* (*y*) *ſunt, quorum editio noui quid ſecum afferat, aliisque praeferri tantopere mereatur, niſi quod*

rum in *Orationes Ciceronis* meritis tuli iudicium *Poeciles* T. I. lib. 2. p. 282.

(*t*) Recte dixi *promittunt*. Non enim ſemper praeſtamus, quod promiſimus. *Abr. Gronouius* neutiquam exhibuit notas omnium integras in *Tacitum*: id quod tamen promittit titulus.

(*u*) Hiſtoriam harum deſcriptam vide ab *Huetio* Vitae ſuae lib. V. p. 119. 120. 121.

(*x*) Polyhiſt. liter. lib. IV. cap. 11. §. 5. p. 133.

(*y*) Quantopere editiones Delphinianae ſpernantur in Batauia, narrat *Baelius* Epiſt. 221. p. 853. Maxime editio *Taciti* nullius eſt pretii, vt ex vero iudicat *Fresnoius* in *Catalogo Hiſtoricorum* p. 95. editionis Menckenianae. Inſpice, quaeſo, *Gronouii* ad Ciceronis opera, et *Burmanni* ad Vell. Paterculum Praefationes, in quibus Delphinianae illae editiones acerrime exagitantur, allatis etiam a *Gronouio* ineptiarum exemplis. Adde *Grenii* Animaduerſ. philol. P. IV. p. 6.

quod magnificus plane atque ſplendidiſſimus typorum chartaeque nitor gloriam Regis indicant, harum etiam rerum curam gerentis. Indices etiam et caſtrationes harum editionum reprehendit (z) *Fabricius.* Excipiendus tamen eſt *Plinius Harduini*, longo ſane interuallo poſt ſe relinquentis doctiſſimos viros, qui ante ipſum in eo expoliendo illuſtrandoque elaborarant. *Cellarianae* editiones ex praeſtantiſſimis ſunt expreſſae: annotationes habent (a) rariores, philologicas partim, partim hiſtoricas, ſubiuncto Latinitatis Indice, ſed eo valde imperfecto. Adornatae eae ſunt, vrgentibus bibliopolis, exiguo tempore, et in vſum ſcholarum, ſuoque ſcopo ſatis ſunt accomodatae. Certe nimium aeruginis habet *Schurtzfleiſchii* (b) de iis iudicium.

XXIV.

Thomae (bb) *Farnabii* ac *Ioannis* (c) *Minellii* anno-

(z) Biblioth. Lat. p. 12. et 56.

(a) Excipe *MinuciumFelicem*, notis philologicis a *Cellario* inſtructum et copioſiſſimis et doctiſſimis. Singularem quoque operam nauauit is *Eutropio.*

(b) T. II. Epiſt. arcan. p. 406. et 498. Priore loco *Ferrarienſis* titulo afficit *Cellarium*, ſcilicet natum Smalcaldiae, vrbe ob officinas clara ferrarias.

(bb) Huius vitam ipſe exhibet in *Actis erud.* 1733. p. 514.

(c) Fuit Roterodami *Scholae Eraſmianae Paedagogus.* Ita vocatur in titulo carminis gratulatorii, *Terentio* A. 1663.

annotationes, quas editis ab ſe auctoribus ſubiecerunt ad ſenſa eorum explananda, ſatis bonae et adoleſcentibus neceſſariae ſunt. Adoleſcentibus dico? Imo ne viri quidem, niſi in his literis exercitatiſſimi, carere iis poſſunt: id quod vel inde apparet, quod ipſi illi duumuiri, publici literarum profeſſores, ſe ſuum auctorem haud recte cepiſſe, ſaepe docent (*d*) falſis ſuis interpretationibus. Libet exempli gratia ſex *Minellii* producere errores, in quos incidi ſuperioribus diebus, tractans ſecundum librum diuinae *Aeneidos*. Igitur *v. 125. taciti* exponit per *tacentis*, cum τὸ *taciti* ſit nominatiuus, et ſignificet *tacentes*. *Taciti* autem *ventura cernere*

A. 1663. in 8. cum notis et verſione Belgica ab ipſo *Minellio* Roterodami edito praefixi. Caeterum Minellianas notas auctoribus iam ante ſubſcripſerunt *Herm. Torrentinus* et *Aſcenſius*: vt omittam *Antonium Mancinellum*, de quo ſupra mentionem feci ad cap. V. §. 8.

(*d*) *Io. Clericus* Artis crit. P. I. cap. 2. §. 5. p. 64. iudicat, vtrumque et plurima omiſiſſe neceſſaria, et in plurimis erraſſe. Quod verum eſſe iudicium, ego quidem vſu deprehendi. Quanquam *Minellio* eruditiorem ſe praebet *Farnabius*, agnoſcente etiam *Fabricio* Bibl. Lat. lib. I. cap. 15. p. 265. Vnde et *Gibertus*, rhetor Pariſinus, in *Actis erud.* A. 1721. p. 263. notas *Farnabii* laudat tanquam *accuratas* et *eruditas*. Ac *Matth. Berneggerus* in Praef. ad *Florum* notas *Farnabii* vocat *breuiculas quidem illas, verum ita neruoſas boniqne ſucci plenas, vt quantumuis prolixi ac luculenti commentarii vicem praeſtare queant.*

cernere hoc loco dicuntur eodem ſenſu, quo *Cicero* Fam. lib. V. epiſt. 12. dixit: *cerno iam animo futura.* Ad *v. 126: tectusque recuſat prodere voce ſua quenquam*, haec adſcripſit *Minellius: tectus, id eſt, domi ſuae abditus.* Male. *Tectus* enim hic eum ſignificat, qui, quae cognita habet, non expromit. Duo loca *Ciceronis* hanc in rem allata iam video in *Lexico Fabro-Cellariano.* Ad *v. 141.* haec verba: *Quod te rogo*, *Minellius* appoſuit hanc interpretationem: *quod, id eſt, propter quod.* Male. Nam τὸ *rogo* hic loci duos regit accuſatiuos, alterum perſonae, alterum rei. *Virgilius* igitur in connexione pro *id te per ſuperos rogo* dixit (*dd*) *quod te per ſuperos rogo.* *Ouidius* Amor. I. 8. 89: *Et ſibi pauca rogent: multos ſi pauca rogabunt*, caetera. Ad *v. 157: Fas mihi, Graiorum ſacrata reſoluere iura*, en adſcriptum a *Minellio: Ego obteſtor, quod fas eſt mihi.* Abſurde. Senſus poëtae hic eſt: *Fas mihi ſit* (quae vox ſubaudiri debet,) hoc eſt, liceat mihi id facere, vt nullo me peccato obſtringam hoc faciens. Similis eſt locus *Curtii lib. X. 10. 13: precati, vt ius fasque eſſet mortalibus attrectare Deum.* Et alter *Virgilii*, ita praefantis ſermoni, quo arcana

(*dd*) Eundem, quem dixi errorem errauit Minellius ad illud AEn. VI, 3 6 : *Quod te -- per genitorem oro.* Nam et hic adſcripſit, *quod* poſitum eſſe pro *quocirca.*

arcana ſacra aperit; *lib. VI. 266: Sit mihi fas, audita loqui.* Porro *ſacrata iura reſoluere* ſignificat ſuperiore *Virgilii* loco contra iusiurandum agere. *Verſu 299.* dicitur *ſecreta parentis domus.* Hic *Minellius* putauit, τὸ *ſecreta* eſſe adiectiuum, cum ſit participium paſſiuum. Parentis mei, inquit Aeneas, domus ab aliis domibus ſecreta ſeiunctaque eſt et ſeparatim iacet. *Verſu 316. ardent animi*, id eſt, *vehementer deſiderant*, inquit *Minellius.* Recte. Sed addere debebat, pluralem poëtico more poſitum eſſe pro ſingulari, et *ardent animi* dictum eſſe pro *ardet animus meus.*

XXV.

Multo vero plures commiſerunt errores plerique, qui vrgentibus bibliopolis feſtinanter (*e*) adiecerunt auctoribus optimis annotationes (*f*) ſuas, *Minellii* aemulationem in ipſo titulo profeſſas. Nam ne textum qui-

(*e*) Hi, quia pueris ſufficere putarunt annotationes ſuas, adſcribere potuiſſent earum fini duos illos verſus, quibus *Labyrinthum* ſuum concluſit *Eberhardus* Bethunienſis:

Simplicibus quia ſimpliciter mea carmina ſcripſi,
Iure meae lector ignoſcere debet eclipſi.

(*f*) Catalogus auctorum Lipſiae ab A. 1699. vsque ad A. 1713 editorum cum notis Minellianis *Stubelii, Iunkeri, Tenzelii, Vhſei, Weinrichii, Walchii*, et *Gunbrechti*, praefixus eſt editioni Minellianae *Epiſtolarum Ciceronis familiares* Lipſ. 1713.

quidem a Criticis emendatum omnes exhibent, ſed ſaepe ſcripturam vitioſiſſimam. Ex paucis vt peccatis diſcas caetera huius generis, in *Curtio* editionis *Iunckerianae* lib. IV. 1. 13. pro *Byblon* ineptisſime exhibetur *Babylon*, et cap. 2. 23. pro *ictum* editum eſt *iactum*, et *ex iumentis* pro *rex munientibus*. Pariter in *Ciceronis Orat. Catil. cap. 13.* pro *hiſce ominibus* editio pſeudo-Minelliana exhibet *hiſce omnibus*, ſubſcripta hac interpretatione: *poſtquam haec omnia dixi*. Rurſus apud *Curtium V. 7. 11.* Minellianus interpres τὸ *reſpicere* idem eſſe ait, quod *colere ac venerari*, ſcilicet Gallicam illam phraſin reſpiciens, *einem Reſpect und Ehre geben*: cum ſignificet *intueri oculo inuidiae pleno*. Qualia quidem legentes qui riſum teneatis, amici? Ad annotationes quod attinet, ſaepius eae affuſae ſunt locis clariſſimis, obſcuris vero locis vel nihil lucis illatum, vel etiam offuſa noua caligo. Memini, me aliquando ferente occaſione perluſtraſſe *Curtium* (g) et *Ciceronis Epiſtolas* Iunckerianae aditionis, ac obſeruaſſe, vix vllum in auctoribus iſtis occurrere locum paulo difficiliorem, quin annotator ei tribuerit ſenſum alieniſſimum. Nuper etiam deprehendebam in Orat. Ciceronis

(g) E. g. lib. V. 2. 22. *reſtiti* vertit *ich habe mich widerſetzet*, et *nomen*, *der Nahme*, cum prius hoc loco ſignificet *ich bin ſtehen geblieben und habe mich nicht niedergeſetzet*, poſterius *debitum*, *die Schuld*.

ceronis *pro Archia* cap. 8. vocem *reuocatus* non ſolum a Latino, ſed etiam a Germanico interprete exponi per *rurſus rogatus*, cum idem ſit, quod *interpellatus*, quo ſenſu τὸ *reuocare* bis vſurpat *Plinius lib. I. epiſt.* 5. Diſcamus hinc, non eſſe cuiusuis, interpretari claſſicos illos ſcriptores, ſed, quae (*b*) *Lipſii* verba ſunt, *Ciceronem intelligere, intellectumque interpretari, praeſtantioris cuiusdam ingenii eſſe, quam aliquis de populo exiſtimet. Ab hoc errore* (ita idem paulo poſt pergit,) *et ab hoc fonte tam multi hodie et ieiuni* (*i*) *in Ciceronem commentarii.*

XXVI.

Non eſt vero diſſimulandum, fuiſſe quosdam, qui *Minellii* doctrinam diligentiamque non aequarent ſolum, ſed ſuperarent.

(*b*) In Orationibus Ienae habitis p. 37. *Lipſium* id, quod veriſſimum eſt, ſcripſiſſe, manifeſtum quoque faciunt nonnullae haud obſcurorum virorum verſiones librorum *Ciceronis* Germanicae, quae videlicet multum aberrant a vero eius ſenſu. Recordor nunc duorum, quorum alter non ita pridem *Officia Ciceronis*, alter eius *Orationes pro Archia et pro Ligario* ita interpretatus eſt, vt nihil peritis clarius oſtenderint, quam, ſe minime impleſſe menſuram interpretis. Quanquam hi duumuiri penſant grammaticum hunc naeuum magnis aliis laudibus.

(*i*) Eadem querela eſt *Rol. Mareſii* epiſt. 18. itemque *Pauli Manutii*, Epiſt. p. 951. edit. Krauſ. memorantis quorundam *notatiunculas in Ciceronem, leues omnino, minimeque dignas quae legantur.*

rent. Certe *Cornelius Nepos* Stubelianus notis ornatus eſt doctiſſimis, itemque *Curtius.* Nec mediocri laude digna eſt Verporteniana *Ouidii Triſtium* et *in Ponto* ſcriptorum carminum editio, ac ſaepe dolui, viro illi vitam non ſuppeditaſſe ad parem lucem afferendam auctoribus pluribus. Egregie quoque de ſtudioſa iuuentute meritus eſt *Weinrichius* pereruditа ſua illuſtratione operis Ciceroniani *de officiis*, et ſua *Epiſtolarum Ciceronis* editione *Bengelius.* Ille quoque, cui ſub *Emanuelis Sinceri* nomine latere placuit, perfectam prodidit (*k*) Latini ſermonis peritiam: ad cuius formam proxime accedunt, interdum etiam ob adiectos locos parallelos praeferendae, pleraeque (*l*) auctorum Latinorum editio-

X 3 nes

(*k*) Loca tamen corrupta emendandi artem non callet, ideoque ad huius generis ſcopulos haerere cogitur. Verum huius interpretis nomen eſt *Eſaias Schneiderus.* Fungitur Diaconatu Eccleſiae D. Vlrico olim ſacrae Auguſtae Vindelicorum. *Iuſtini* tamen ac *Terentii* editio non iſti, ſed *Schoenemanno* Wurtembergico debetur, qui eo conſilio *Em. Sinceri* nomen aſſumſit, vt placerent populo ſcholaſtico, quas feciſſet notulas. Gieſſae quoque adſcito *Eman. Sinceri* nomine notas in *Florum* et *Velleium Paterculum* edidiſſe *Ayrmannum*, docetur in *Nouis literariis* Kohlianis anni 1732. p. 419.

(*l*) Rengerianarum harum editionum Catalogus annexus eſt editioni *Epiſtolarum Cic. ad Famil* A. 1720. Vna atque altera harum editionum me habere annotatorem dicta eſt. Sed erraſſe hanc famam, non fuit mihi hic loci diſſimulandum.

nes officinae Halenſis Rengerianae, notis inſtructae Germanicis. Reiecit quidem Germanici ſermonis vſum in eiusmodi annotationibus *Stubelius* (*m*) modo laudatus; ſed rationibus vtitur parum firmis, minimeque audiendus eſt. Quare nec *Ioan. Matthias Geſnerus* dubitauit, *Chreſtomathias* ſuas, *Ciceronianam* et *Plinianam*, A. 1717. et 1723. editas, annotationibus (*n*) proſequi Germanicis, quibus non verba ſolum obſcuriora illuſtrat, verum etiam artis criticae, et hiſtoriae veteris, imo philoſophiae etiam facem adhibet ad res ipſas recte percipiendas. Addo, primum fuiſſe *Leonh. Chriſtoph. Ruhlium*, qui Graeco ſcriptori notas eius generis Germanicas adiiceret edita 1727. *Cebetis Tabula.*

XXVII.

Ad βιβλιογνωσίαν etiam pertinet rariorum notitia librorum. Hi tres diſpeſci poſſunt in claſſes. Alii ſunt rari pariter et impii, de quibus paulo poſt dicetur. Alii rari ſunt et minus erudite conſcripti, e. g. *Hornii* (*o*) et *Schwimmeri* (*p*) *Hiſtoria philoſophica.* Hi ob id ipſum rari fiunt, quia negliguntur ab erudi-

(*m*) *Im beſchäftigten Secretario* P. 31. p. 657. ſqq.

(*n*) De his iudicium meum iam expromſi in *Actis eruditorum* Supplem. T. VII. p. 223. ſq.

(*o*) Vid. *Acta Philoſ.* P. VI. cap. 5.

(*p*) Ibid. cap. 7.

eruditis, nec digni habentur editione noua. Alii denique rari iuxta bonique ſunt: quorum raritas has potiſſimum cauſas habet. Nam *interdum* liber aliquis argumentum tractat de priuato quodam facto, cuius notitiam exactiorem habere perpaucorum intereſt. Huc refer *les Factums*, id eſt, acta iudicialia de certo quodam caſu, in Gallia typis exſcribi ſolita. Pertinent huc etiam ſcripta eruditorum antagoniſtica, e. g. in cauſa Pietiſtica, Terminiſtica, ſimilibusque. *Deinde* et illi libri rari fiant neceſſe eſt, quorum argumentum non niſi ab exiguo eruditorum grege capitur et magni fit, e. g. libri *critici*, quorum aliquot nuper coniuncte recudenda curauit *Schminckius*. *Tertia* raritatis cauſa eſt paucitas (*q*) exemplorum ty-

 pis

(*q*) E. g. *Ignatii Epiſtolae* ex MS. expreſſae Oxonii A. 1708. Vid. *Acta Erud.* A. 1713. p. 399. Conf. ibid. p. 101. et 108. fine. Aliud exemplum inuenies in *Fabricii* Biblioth. Lat. lib. II. cap. 25. p. 503. et in *Actis erud.* Suppl. T. IV. p. 225. Teſtatur et *Cruſius* in Diſſ. epiſt. ad *Wormium* A. 1728. edita p. 16. *Ge. Hooperi*, Epiſcopi Angliae, libellum *de Valentinianorum haereſi, eiusque origine*, Londini A. 1711. editum, ideo rariſſimum eſſe, quod tantum viginti quatuor exemplaria eius ſint impreſſione typorum confecta. Sic *Ioannis Comneni* edita a. 1701. in Walachia *Deſcriptio montis Atho* manſura videtur fuiſſe incognita, quippe paucis eius exemplis a typographo deſcriptis, niſi eam in ſeptimo ſuae *Palaeographiae* libro iterum edidiſſet *Mon-*

pis exſcriptorum; *Quarta* defectus commerciorum, ob quem libri in Hiſpania excuſi his in oris ſunt rariſſimi: *Quinto* non poſſunt non rari eſſe libri, qui publico edicto ſupprimuntur, vel aliis fortunae caſibus, v. g. incendio, ad paucitatem exemplarium rediguntur.

XXVIII.

Sexto denique libri quiuis rari fiant neceſſe eſt, quorum exempla decurſu temporis a bibliopola diuendita ſunt, non ſuccedente, ob metum paucitatis emtorum, editione noua. Hinc rariſſimi non ita pridem erant *Tuldeni* libri *de cognitione ſui*, *Schefferi de philoſophia Italica*, *Gerardi a Roo Annales Auſtriae*, *Meziriaci Vita Aeſopi*, *Sexti Empirici* opera, *Kevenhülleri Annales* (r) *Ferdinandei*, *Launoii* liber *de fortuna Ariſtotelis Pariſienſi*, *Naudaei Additiones ad hiſtoriam Ludouici XI. Richardi Burii Philobiblion*, etc. qui nunc, poſtquam iterata (s) eorum fuit editio, venales paſſim proſtant. Adeo quoque ſe ſubduxerat erudi-

Montefalconius, qui, quae modo dixi, refert *lib. I, p. III.*

(r) Vid. *Catalogus Hiſtoricorum Fresnoio-Menckenianus* p. 130, et Germanice ſcripta *Acta Erud.* T. II. p. 185. ſqq.

(s) Hoc modo multis hiſtoriae Italicae ſcriptoribus raritatis pretium detraxit *Burmannus*, dum eos collocauit in *Theſauro* ſuo *Hiſtoriae Italicae*.

eruditorum oculis *Hamelmanni Hiſtoria Euangelii renati per inferiorem Saxoniam*, A. 1711. recuſa Lemgouiae, vt in ſua *Hiſtoria Lutheraniſmi* vti ea non poſſet (*t*) *Seckendorfius*. Hac eadem de cauſa Diſputationes Academicae, etiam longe erudititiſſimae, exiguo temporis ſpatio fiunt rariſſimae: adeoque laude digni ſunt, qui *Graevii Crenii*que exemplo ſelectas Diſputationes vnum (*u*) in volumen collectas iterum numeroſiſſime exſcribenda curant; cuius laudis in ſocietatem etiam illi ſunt admittendi, qui praeſtantes libros e tenebris eruunt, nouaque editione reddunt parabiles; item ii, qui ſaltim excerpta e rarioribus libris exhibent, id quod fecit *Richardus Simonius* in *Bibliotheca critica* A. 1708. edita, nec non

X 5 *La-*

(*t*) Obſeruauit hoc *D. Gudenius*, erudititiſſimus Saxoniae noſtrae Theologus, et Gottingenſis tum Eccleſiae, tum Scholae Regiae nuper Apollo, in Diſſert. de *Erneſto*, Duce Br. et Luneb. §. IX.

(*u*) Sic *Kappius* edidit *Orationum*, *Gabr. Ternius Programmatum exegeticorum* Syllogen; *Gothofr. Menthenii* auſpiciis prodiit *Theſaurus Diſſert. philolog. ad N. T.* duobus tomis conſtans; *Bernizii* et *Arkelii* cura *Faſciculus* duplex *Diſſertationum philologicarum*. Eodem conſilio *Struuius* raritatis maximae praeſtantiſſimos libellos luci reddere inſtituit, editis A. 1719. *Bibliothecae rariorum librorum* Tomis duobus. Pertinet huc longa illa et docta *Seuerini Lintrupii* Diſſertatio de optimis Academicis Diſputationibus in volumina colligendis, quae partitim exhibetur in *Nouis literariis maris Balthici* A. 1701. p. 176. ſqq. et A. 1702. p. 185. et alibi locorum.

Larochius in *Bibliotheca* (*x*) *curioſa*, atque *Groſchuffius* in Rengeriana librorum rariorum collectione.

XXIX.

Eiusdem *Groſchuffii* lectu digna eſt Praefatio, qua de libris rarioribus docte diſſeritur: cui iungendae duae de eodem argumento Diſſertationes *Reimmanni*, Tomo decimo *Obſeruationum Halenſium* inſertae, octaua et nona. Neque contemnenda eſt *Wendleri* Diſputatio *de variis raritatis librorum cauſis*, in Academia Ienenſi A. 1711. edita. Exſtat etiam *Theod. Cruſii de libris perraris* Diſſertatio in *Amoenitatibus literariis* Germanice ſcriptis, **Vergnügung** (*y*) **müßiger Stunden**,) et altera *Schelbornii* in huius (*z*) *Amoenitatibus* doctiſſimis: quibus nuper acceſſit *Aug. Beyeri* libellus *de libris rarioribus*, et *Io. Vogtii Catalogus Hiſtorico-criticus librorum rariorum*, et *Theophili Sinceri* **Nachricht von neuen Büchern.** Memorari et hic debet *Io. Chriſtoph. Coleri Anthologia*; quippe quo in libro non ſolum recenſentur libri perraro obuii, ſed etiam potiora inde excerpta exhibentur. Magnam denique librorum rarorum multitudinem habet

(*x*) Vid. *Acta Erud.* A. 1711. p. 188. Huc pertinet *La Bibliotheque volante*, quae A. 1700. aliquot faſciculis prodiit. Vid. **Monatl. Auszüge.** A. 1700.

(*y*) P. XV. n. I. p. 185. ſqq. et. p. 239.

(*z*) T. II. Diſſ. I. et. T. V. p. 239. ſqq.

habet *Bibliotheca Theologica Reimmanniana* nuper edita, imo maximam illius bibliothecae librorum partem nihil magis commendat, quam ſua raritas.

XXX.

Addam et ipſe aliquot librorum rariorum (*a*) mentionem, vt ne hoc quidem e loco diſcedam ἀσύμβολος. Per igitur rarorum librorum in claſſem refer *Henrici Stephani* (*b*) librum *de origine mendorum*, *Scul-*

(*a*) Quinque libros anti-Iudaicos rariſſimos recenſet *Wolfius* Biblioth. Hebr. T. II. p. 1110. ſqq. De Naudaei rariſſimo libro, *Le Maſcurat* inſcripto, vid. *Gryphius* lib. de hiſtoricis ſaeculi XVII. cap IV. p. 259. ſq. Ipſe in *Actis Philoſophorum* plures libros ſingulari raritate notabiles recenſui: qui et in *Hiſtoria Gymnaſii Gottingenſis* cap. IV. §. 25. ſqq. perrarum eundemque bonum librum *Tilemanni Friſii*, cui titulus Münz Spiegel, recenſui copioſe.

(*b*) *Struuius* Introd. Cap. II. §. 15. edit. primae p. 70. negauit, hunc *Stephani* librum vnquam editum fuiſſe. Poſtea ſecundae editionis Cap. V. §. 21. p. 239. memorauit, *Stephanum* ſpecimen libri de origine mendorum edidiſſe. Caeterum adhuc credit, ipſum librum non fuiſſe confectum editumque. Sed praeterquam, quod pſeudonymus a *Struuio* adductus iſtum librum laudat tanquam ſuis vſurpatum oculis, ipſe *Stephanus* in Epiſtola, quae exſtat in *Vitis Stephanorum* a *Mattairio* editis, p. 205: *Quem*, inquit, *olim pollicitus de origine mendorum librum, aliquando tandem et ipſum in lucem prodire ſinam.* Etiam *Schediaſmatis*

Scultingii (*c*) *Bibliothecam eccleſiaſticam*, *Benedicti Winckleri libros V.* (*d*) *de principiis iuris*, *Derodonis* librum (*e*) *contra Concilium Epheſinum*, *Hartmanni Schedelii* et *Sebaſt. Franckii*, *Chronica*, *Braſichellani Indicem* (*f*) *expurgatorium*, *Decembrii Politiam literariam*, *Petri Martyris Anglerii Epiſtolas*, *Blondellum de Sibyllis*, *Anonymi* (*g*) *Onus Eccleſiae*, *Campanellae Syntagma de libris propriis*, *Bodini Theatrum Naturae*, *Io. Baptiſtae Ferreti* (*h*) *Muſas lapidarias*, *Alphonſi Conradi Commentarium in Apocalypſin*, *Huarti Scrutinium ingeniorum*, *Sebaſtiani* (*i*) *Baſſonis* Phi-

lib. II. cap. 13. innuit *Stephanus*, ſe iam edidiſſe hunc librum. *Origines mendorum*, inquit, *pleraſque alibi memoraui*. Imo et *Honorius de S. Maria* in ſuis *Reflexionibus criticis* p. 7. teſtis eſt, exſtare hunc libellum, et eſſe libellum paruulum. Scilicet edidit *Stephanus Caſtigationes quam plurimorum Ciceronis locorum*, in cuius libelli fine exempla variorum in Cicerone mendorum, et eorum cauſas recenſet.

(*c*) Vid. *Acta erud.* A. 1710. p. 283.

(*d*) Recenſet hoc opus *Ge. Beierus* in *Notitia auctorum Iuridicorum* p. 60. ſqq.

(*e*) Vid. *Bayle* Diction v. *Rodon*.

(*f*) Vid. *Obſ. Hal.* et Vergnügung müßiger Stunden.

(*g*) Vid. liber meus *de Anonymis* pag. 151.

(*h*) Veronae 1672. fol.

(*i*) Hunc vna cum ſcriptis ſuis ſibi ignotum eſſe, fatebatur *Chriſt. Thomaſius* Orat. p. 18. ſq. Nec *Morhofio* cogni-

Philoſophiae naturalis aduerſus Ariſtotelem libros XII. Hobbeſii Opera philoſophica, Schenckelii Memoriam artificialem, etc.

XXXI.

Non erit, opinor, lectoribus meis moleſtum, hoc loco recognoſcere libros rariores, quorum indicium mihi fecit *Catalogus hiſtoricorum Freſnoio-Menckenianus.* Ibi ſcilicet memorantur ſequentes: *Petri Bertii Theatrum Geographiae veteris* p. 21; *Antonini Itinerarium cum notis Hieron. Suritae* p. 22; *Ioannis Blaeu Atlas* (*k*) *Magnus*, duodecim voluminibus conſtans, p. 24; *Gabr. Prateoli Elenchus haereticorum omnium* p. 42; *Ioan. Cochlaei Hiſtoria Huſſitarum* p. 45. et 148; *Herib. Rosweidi Vitae Patrum* p. 49; *Origines Murenſis monaſterii in Heluetia* p. 52; *Matth. Marrierii et Andr. Quercetani Bibliotheca Cluniacenſis* p. 53; *Statuta antiqua ordinis Carthuſianorum* p. 59; *Barth. de Piſis liber conformitatum vitae S. Franciſci cum vita Ieſu Chriſti* p. 64; *Morini des defauts du gouvernement de l' Oratoire* p. 69; *Kircheri Oedipus Aegyptiacus* p. 76; *Nic. Bergierii Hiſtoire des grands chemins*

cognitum fuit illud *Baſſonis* opus. Recenſui igitur id hoc nomine cupidius in *Actis Philoſ.* T. III. p. 939. ſqq.

(*k*) Conf. *Struuius* Introd. Cap. V. §. 20. p. 235.

mins de l'Empire Romain p. 88; *Henr. Caniſii Lectiones antiquae* p. 118; *Goldaſtus de regno Bohemiae* p. 149; *Virginum ſacrarum monumenta* p. 168; *Goldaſti ſcriptores rerum Suevicarum* p. 173; *Du Cheſne Scriptores hiſtoriae Francorum* p. 189; *Volumen epiſtolarum quas Romani Pontifices miſerunt ad Carolum Martellum, Pipinum, et Carolum Magnum, editum à Gretſero* p. 198; *Rob. Guagnini et Io. Raulini Epiſtolae* p. 212; *Hieronymi de la Garde Memoire ſur la mort d' Henri IV.* p. 235; *Vict. Siri Memorie recondite dall' anno 1601. ſino all' anno. 1640.* p. 238; *Sammarthanorum Gallia Chriſtiana* p. 268; *Petri Saxii* (*l*) *Pontificium Arelatenſe* p. 291; *Ioſephus Texeira de Portugallia* p. 317; *Vincentius* (*m*) *Mirabella de Syracuſa* p. 341; *Leon. Auguſtinus de Sicilia* p. 342; *Io. Mich. Bruti Hiſtoria* (*n*) *Florentina* p. 345; *Platinae hiſtoria vrbis Mantuae* p. 348; *Dugdalii Monaſticum Anglicanum* p. 400; *Simonis*

(*l*) De hoc libro vid. *Gaſſendus* in Vita Peireſcii lib. IV. p. 222. ſq. et *Tenzelius* A. 1706. p. 115. ſqq. Recuſus vero nuper hic liber eſt in *Menckenii* Tomo primo *Scriptorum rerum Germanicarum.*

(*m*) Hic liber non ita pridem fuit recuſus. Vid. *Acta Erud.* A. 1720. p. 4.

(*n*) Conf. *Freſnoii* Methodus legendi hiſtoriam p. 194.

nis Okolſky Orbis Poloniae p. 407; *Olai Rudbekii Atlantica* p. 410; *Caroli Ogerii Iter Danicum* p. 417; *Samuelis Guicbenonii Genealogia Sabaudiae* p. 438; *Hieronymi Henninges* (o) *Theatrum genealogicum.*

XXXII.

Sunt vero libri nonnulli vsque adeo rari, vt vix in quingenteſima quaque bibliotheca reperiantur, quosque adeo *phoenices librorum* iure vocaueris. Talis eſt *Curtius* vna cum variantibus lectionibus codicis MS. Theocreniani editus: quem nusquam obuium eſſe, docet ac dolet (*p*) *Snackenburgius* in Praef. ad *Curtium* ſuum *p.* 4. Mihi vero duo eius exempla accipere contigit, quorum alterum inſerendum duxi bibliothecae *Vffenbachianae*, cuius in Catalogo id producitur *T. IV. p.* 164. Secundo loco nomino

(*o*) De hoc omnino vid. *Reimmanni* Hiſtoria ſtudii genealogici p. 64. ſqq. editionis primae.

(*p*) Conf. *Fabricius* Bibl. Lat. T. II. p. 717. et libellus meus *de anonymis* p. 127. Addo nunc, *Curtium* hunc iterum excuſum eſſe *Lugduni apud Paulum Frellon et Abraham Cloquemin* 1592. in 12. Vix ouum tam ouo ſimile, quam editio haec priori: vt facile credas, nouum duntaxat libro praefixum eſſe titulum. At reperi in pagina quadam editionis prioris, et quidem in margine, *turbarum*, pro quo perperam in poſteriori eſt *turbarum.* Hinc manifeſtum eſt, a diuerſis haſce duas editiones profectas eſſe typographis. Caeterum non niſi ſemel oculis occurrit meis poſterior haec editio,

mino *Poëma* cuiusdam Scholaſtici *de Ariſtotele, praecurſore Chriſti*, quod, omiſſis annotationibus ſui auctoris, rurſus edidi in *Actis* (*q*) *Philoſophorum*, ipſum vero vetus et inſigni prorſus raritate notabile exemplar inſerui bibliothecae Gymnaſii Gottingenſis. Alterum vero huius poëmatis exemplar in bibliotheca Ducis Vinarienſis, tertium in bibliotheca Gymnaſii Rotenburgenſis ad Tubarim, aſſeruari, docuerunt me doctiſſimi fratres, *Io. Matthias* et *Andr. Sam. Geſneri*, ille in *Notitia bibliothecae Schurzfleiſchianae p. 54. ſq.* hic in *Notitia bibliothecae Rotenburgenſis Gymnaſii*, Tomo primo *Sylloges Beyſchlagianae* inſerta, *p. 755.* Tertium huius generis librorum locum occupet *Erneſti, Landgrauii Haſſiae, Catholicus diſcretus*, cuius publicauit recenſionem *Haſaeus* in Tomo ſecundo *Muſei* (*r*) *Bremenſis p. 501. ſqq.* Quartus huius notae liber eſt is, quem *Lud. Septalius* edidit *de re familiari*: cuius de exiſtentia (*s*) dubitari vetat eruditiſſimus Abbatis *Fabricii* filius, profeſſor nunc Academia Iuliae, quippe qui librum iſtum ſecum retulit

(*q*) T. III. p. 345. ſqq.

(*r*) Conf. *Placcii* Theatrum Anonymorum n. 1699. *a*.

(*s*) Vid. *Stollii Neue Zuſätze zur Hiſt. der Gelahrheit* p. 90. ſq. Exſtare hunc librum hoc ſub titulo : *Lud. Septalii de ratione inſtituendae et gubernandae familiae libri V. Mediol. 1626. in 8.* docetur in *Kohlii* Nouis literariis anni 1734. p. 285.

retulit ex Italia. Denique hunc eſt in cenſum referenda prima editio *Carolini* operis *de cultu imaginum*: cuius quam ſingularis ſit raritas, ipſe docui in praefatione ad nouam huius operis editionem.

XXXIII.

Venio ad libros malae notae, quorum plerique et ipſi perrari ſunt. Ii trium ſunt generum. Primum genus eſt (*t*) atheorum. Huc refer *Vanini* ſcripta, *Pomponatii*, *Spinozae*, *Curbachii*, *Wirmarſii*; *Machiauelli* (*u*) *Principem*, *Tolandi Origines Iudaicas*, *Collini* librum *de libertate cogitandi*. Librum enim de

(*t*) Libros atheorum, quorum ingentem multitudinem poſſidet *Reimmannus*, ipſe recenſet in *Bibliotheca* ſua p. 972 - 1137. Caeterorum quoque paradoxicorum librorum quanta ipſi eſt copia a p. 677. 778!

(*u*) *Buſſierius* Hiſt. Gall. lib. XXI. cap. 26. p. 305. refert, Henricum III. regem *vnum inprimis Machiauellum legiſſe amaſſeque*; et lib. XXII. Cap. 27. p. 402. addit, eundem ducem ſecutum fuiſſe Ducem Nemurſium. Fauentiſſimum vero iudicem nuper Politicus ille accepit *Io. Frid. Chriſtium*, cuius acumini an ſuccubitura ſit *Conringii* ſententia, qua nec pro viro eximiae prudentiae habetur *Machiauellus*, et Epicureorum, hoc eſt, diuinam prouidentiam non agnoſcentium, gregi adſcribitur, dies docebit. Ego quidem, etſi, cum aliquando legi illum *Principem*, clariſſima mihi viſus ſum deprehendiſſe impietatis veſtigia, tamen paratus ſum a *Conringio* deficere, imo a memetipſo, vbi lectio *Chriſtiani* operis prorſus alium mihi repraeſentauerit Florentinum illum.

de tribus impoſtoribus, de quo *Struuius* copioſe egit in libello *de doctis impoſtoribus*, nunquam prodiiſſe typis exſcriptum, imo ne compoſitum (*x*) quidem fuiſſe, *Monnoius* demonſtraſſe videtur ſingulari (*y*) Diſſertatione, tomo quarto *Menagianorum* annexa. Eſt vero et illud animaduertendum, multos libros in claſſem hanc referri ſumma iniuria: id quod accidit *Hiſtoriae* (*z*) *Seuarambum*, *Baelii commentario philoſophico de tolerantia religionum*, *Iordani Bruni* libro *de mundis*

(*x*) Proximae tamen aetatis nebulo quidam librum huius tituli compoſuit, qui commemoratur in *Biblioth. Vffenbach.* T. III. p. 681. Vid. *Kochii* Obſ. miſcell. T. II. p. 364. ſqq. *Placcius* in Theatro Anom. n. 892. p. 184-197. *La Croze* Entretiens Dial. IV. p. 328. ſq. et 334. *Bierlingius* Pyrrhon. hiſt. cap. V. p. 256. ſq. *Fabricius* de ſcript. de verit. relig. chriſt. cap. 22. p. 475; *Annales Acad. Iuliae* Sem. II. *Coleri* Anthol. p. 196. ſq. *Rich. Simonius* Epiſt. ſel. T. I. n. 18. et p. 216; *Bibliotheca Reimmanniana* p. 980. ſq. et 1048. *Vnſchuldige Nachrichten* 1733 p. 763. ſqq.

(*y*) Cum contra hanc Diſſertationem Hagae 1716. edita, fuiſſet *Reponſe à la Diſſertation de Mr. de la Monnoie ſur le Traité de tribus impoſtoribus*, ſuam *Monnoius* vel potius *Monetarius* reſponſionem edidit in *Memoires de literature* T. I. p. 386 ſqq.

(*z*) Equidem ipſe ſuſpectum profanae mentis habui auctorem huius *Hiſtoriae* in libro de *Anonymis* p. 165; ſed poſt iteratam, eamque accuratiſſimam, illius operis lectionem agnoui, ei non fuiſſe mentem de religionis Chriſtianae diuinitate dubiam.

dis innumerabilibus, *Homini* (*a*) *politico*, *Thomae Brownii Religioni* (*b*) *Medici*, *Bernardini Ochini* ſcriptis, *Thomaſii* (*c*) Diſputationi *de crimine magiae.*

XXXIV.

Alter librorum mali commatis ordo complectitur eos, qui religionem quidem non tollunt omnem, ſed Chriſtianae tamen

 aduer-

(*a*) Vid. meus libellus *de Anonymis* p. 95. ſq. vbi auctorem huius libelli ab impietatis crimine defendi. Non quidem ſatisfecit iſta mea apologia *Reimmanno*, cuius vid. *Bibliotheca* p. 135. et 1113. Sed probaturus eam, opinor, erat, ſi legiſſet, in quae poſtea incidi, verba *Spizelii*, quae ex ipſius *Infelice literato*, et quidem e cap. 826. repeto. *Planiſſime mihi perſuaſeram*, inquit, *anonymum illum* Politici hominis *informatorem eſſe atheum*, *ac proinde eius effata tum in Epiſtola* de eradicando atheiſmo, *tum in* Felicis literati *Commentat. k num. XI. fueram deteſtatus. Attamen*, *cum nuper ex amici cuiusdam indicio cognouerim*, *ſcriptum illud nonniſi ſatyricum eſſe*, - - *non potui non ea de re operis mei anagnoſtas facere certiores*, *vt ipſi mecum ſiniſtram omnem de auctore illo opinionem abiiciant*, caetera.

(*b*) Religio Medici *vehementer me delectauit. Vtinam nemo Medicorum*, *imo Theologorum*, *illo homine ſit minus religioſus!* inquit *Conringius* in *Conringianis* p. 16. Adi et *G. Arnoldi Hiſt. Theol. Betrachtungen* p. 589. et 614.

(*c*) Vid. *Mich. Dau*, Profeſſoris Pernauienſis, Epiſtola de atheiſmo, qui *Chriſt. Thomaſio* iniuſte imputatur, A. 1700. edita, ac deinde *Programmatibus Thomaſianis* inſerta p. 549. ſqq.

aduerſantur eiusque fundamenta ſubruunt. Huc pertinent *Io. Lyſeri* ſcripta pro polygamia, *Daphnaei Arcuarii* Betrachtung des Eheſtandes, *Peyrerius de Praeadamitis*, *Hobbeſii Leuiathan*, *Beckeri Mundus faſcinatus*, *Herberti Cherburii* liber *de religione*, anonymi (qui eſt *Ludouicus Meyerus*, Amſtelodamenſis medicus,) *Philoſophia Scripturae interpres*, *Beuerlandus de peccato originis*, *Mich. Serueti* libri ſeptem *de Trinitatis erroribus.* Caeterum huius furfuris libri alii ſunt *theoretici*, alii *practici*. Theoreticis illis, quos modo nominaui, adiungantur practici, quorum rurſus plures ſunt claſſes. Alii namque ſunt *fanatici*, e. g. *Kuhlmanni* Neu-begeiſterter Böhme; alii *magici*, v. g. *Clauiculae* (*d*) *Salomonis*; alii *obſceni*, vt *Ioannis Meurſii Elegantiae Latini ſermonis*, vna cum annexis *Aloiſiae Sigaeae* (*e*) *Satyris Sotadicis.* Accidit vero interdum, vt et hanc in claſſem reiiciantur

(*d*) De his vid. Rengeriana *Noua librorum rar. collectio* faſc. V. p. 747. ſqq.

(*e*) Neque *Meurſius* neque *Sigaea* quicquam ſui habet in hoc opere, ſed auctori nomen fuit *Weſtrenio.* Vid. *Struuii* Diſſ. de doctis impoſtoribus §. 34. ſqq. Idem igitur fatum *Sigaea* habuit, quod olim *Philaenis*, de qua vid. *Athenaeus* lib. VIII. p. 335. Caeterum quo anno liber ille multo ſpurciſſimus aeternis tenebris dignus emiſſus ſit in lucem, et qua in vrbe, titulus eius non

tur libri meliore loco digni: idque fere fit a fidelibus quidem illis, ſed iuſto feruentioribus orthodoxiae patronis. Ita inter *empaectas*, de quibus praedixit *Petrus* (*f*) apoſtolus, immerito referuntur *Bernardus Connorus* ob editum (*g*) *Euangelium Medici*, *Thomas Burnetius* (*h*) ob *Theoriam* ſuam *telluris*, *Io. Lockius* ob librum (*i*) *de rationalitate Chriſtianae religionis*, et anonymus (cui

non docet. Is enim ſola haec verba praefert: *Ioannis Meurſii Elegantiae Latini ſermonis.*

(*f*) 2. Petr. III. 3.

(*g*) *Connori* Euangelium Medici *multa egregia et ad defendendam veritatem religionis Chriſtianae auctoritatemque Scripturae S. aptiſſima continet, quamuis erroribus paradoxis non careat*, inquit Theologus Altorfinus, *Feuerlinus*, in tabula XII. *Curſus* ſui *philoſophici*. *Thomaſius* Cautel. P. II. cap. 6. §. 3. p. 52. et Iurisprud. iudic. cap. 10. p. 116. iudicat, bonum eſſe illum *Connori* librum, ſcriptum ſcilicet ad defendendam miraculorum poſſibilitatem, ſed non eſſe neceſſarium. Benigne item de hoc libro *Connori* iudicat *Buddeus* Inſtit. Theol. dogm. lib. II. cap. 1. §. 30. p. 232.

(*h*) *Burnetii* libri duo poſthumi argumenti theologici docent, eum quidem ingenii laſciuientis vitio nonnullos incidiſſe in errores, ſed animum eius longiſſime abfuiſſe ab impietate et a ſacri codicis contemtu. Ac mitius de *Burnetiana Theoria* ſentit *Buddeus* Philoſ. theor. P. III. cap. 1. §. 11. et *Thomaſius* T. I. Obſ. Hal. 19. p. 294. Conf. *Spanhemius* in Elencho controuerſiarum p. 784. ſqq. et *Acta erud.* Suppl. T. VIII. p. 288.

(*i*) Hunc qui non ipſum perlegendi otium habet, is accuratam

(cui nomen *Bernardus Mandeuille*,) ob *Cogitationes* (*k*) *liberas*.

XXXV.

Tertia claſſis eſt librorum ſeditioſorum. In his eminent *Stephani Iunii Bruti Vindiciae contra tyrannos*, *Hippolithi a Lapide* liber *de ratione ſtatus in Imperio Germanico*, *Io. Miltoni Defenſio pro populo Anglicano contra Salmaſium*, *Wilh. Allenii* libellulus (*l*) *de iure occidendi tyrannum*. Adi ſis *Ackeri* Diatriben *de monarhomachis*. Multi tamen libri et huic claſſi iniuſte adſcribuntur, e. g. *Hotomanni Francogallia*, et olim *Pufendorfii Monzambanus*. Caeterum de damnatis libris conſuli quoque merentur (*m*) *Morhofius atque* (*n*) *Struuius*, ac praecipue *Vffenbachius*

curatam eius recenſionem legat in *Hiſt. Crit. de la rep. des lettres* T. X. p. 1-39.

(*k*) *Penſées libres*, edit. 1723. Vid. *Coleri* Theologi Vinarienſis, Theol. Biblioth. T. I. p. 375. et 513. ſqq. ac *Thomaſii* Gemiſchte Händel T. II p. 688. ſq. et *Weismanni* Schediasmata Academica p. 217. itemque *Reimmanni* Catalogus librorum ſuorum criticus p. 1066. ſq.

(*l*) Meis eſt in manibus editio Lugd. 1658. ita inſcripta: *Traité politique, que tuer un Tyran n'eſt pas un meurtre.* De hoc libro vid. et *Placcii* Theatrum anon. n. 2114. a, et 2484. Inter huius *Allenii* Opera A. 1707. ſimul edita libellus hic non reperitur. Vid. *Acta erud.* Suppl. T. V. p. 242.

(*m*) Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 8.

(*n*) Introd. ad rem lit. Cap. IX. Adi et *Schelhornii Amoenit. liter.* T. II. p. 341. ſqq.

bachius, qui in *Bibliothecae* ſuae Tomo III. p. 681.-758. inſignem exhibet talium librorum catalogum.

XXXVI.

Sed diſcedamus a libris rarioribus, et ad eos nos conuertamus, quos emiſerunt auctores ſui vel nullo vel falſo inſcriptos nomine. Illi *anonymi* (nn) vocantur, hi *pſeudonymi*. Scriptores de iis nominat *Struuius* in *Introductione* (o) ſua, quibus adde meum Schediaſma. Eximium plane eſt (*p*) *Vincentii Placcii Theatrum anonymorum et pſeudonymorum*, Hamburgi A. 1708. editum, cuius veſtigiis, quanquam non ſemper (*q*) recte, inſtitit *Dahlmannus* quidam im **Schauplatz der** *maſquirten* **Gelehrten**, Lipſ. 1710. Hebraeorum anonymorum catalogum ſingulari induſtria confecit *Wolfius* in tomo II. et III. *Bibliothecae Hebraeae*. Speciminis modo aliquot anonymorum et pſeu-

Y 4 dony-

(*nn*) D. *Io. Wigandus* a. 1576. edidit libellum *contra Neminiſtas et Neminiſtica ſcripta*, hoc eſt, anonymorum.

(*o*) Cap. VIII. §. 10. et in Supplem. ad hunc §.

(*p*) Is in *Theatro anon.* n. 2297. β fatetur, ſe in hoc opere ſuo vbique vſum eſſe *Bailleti* libro, inſcripto *Auteurs deguiſez.* Idem plus, quam ab ſe exſpectabatur, praeſtitit in *Theatro pſeudonymorum*, inſerens ei libros quoscunque ſuppoſititios, e. g. *Ariſtotelis*, *Ambroſii*.

(*q*) Exemplum eximium imperitiae hominis attuli in libello meo *de anonymis* p. 121. ſq.

donymorum celebriorum librorum veros hic producam auctores. Sub nomine igitur *Monzambani* latet *Puſendorfius*; *Sainjorii Rich. Simonius*; *Euſebii Romani Mabillonius*; *Goralli*, *Liberii de S. Amore*, et *Phereponi Io. Clericus*; *Clarmundi Rudigerus*; *Theophili Alethaei Io. Lyſerus*, item *Laur. Mullerus* et eius ſucceſſor, *Ieremias Friderici*; *Philareti*, Ethicae ſcriptoris, *Rodolphus*, Profeſſor Bernenſis; *Sarcmaſii Schurtzfleiſchius*; *Steph. Iunii Bruti Languetus*; *Aletophili Curioſi Wagenſeilius*; *Antenoris Schuppius*; *Antiſtii Conſtantis* non *Spinoza*, ſed *van den Hof*; *Peganii* Baro *Roſenrothius*; *Daphnaei Arcuarii Laur. Begerus*; *Clari Bonarſcii Carolus Scribanius*; *Burgoldenſis*, (r) *Pacifici a Lapide*, et *Conſtantini Germanici Oldenburgerus*; *L. Cornelii Europaei Inchoferus*; *Alphonſi de Vargas Scioppius*; Franckenbergs *Zechius*; *Petri Firmiani Zacharias Lexouienſis*, monachus Capucinus; *Fürſtenerii Leibnitius*; *Miſandri Io. Samuel Adami*; *Montaltii Paſchalius*; *Philandri* von Sittewald *Moſcheroſchius*; des Spaten *Caſp. Stilerus*; *Talandri Auguſtus Boſius*. Denique, *Palingenii*

(r) Qui ſcriptor aliud atque aliud falſum ſuis libris praeſcribit nomen, is *Proteus* aliquis *literarius* haud immerito vocabitur. Praeter hunc *Oldenburgerum* dignus in primis eſt eo nomine *Rich. Simonius*.

genii ſub vmbra quis tamdiu latuerit, diſcito ex *Poeciles* meae ſecundo tomi ſecundi libro.

XXXVII.

Nec ingratum, ſcio, lectoribus erit meis, hic loci nudum intueri *Hippolithum a Lapide*, cuius *de ratione ſtatus in Imperio Germanico* liber tot oculos totque in ſe conuertit aculeos. Profecto vix cuiquam felicius ceſſit ſui nominis occultatio, quam huic ſcriptori, cuius quippe notitia vel curioſiſſimos viros (*s*) fugit: e quibus *Io. Sluterus* in ſecunda praefatione libri ſui aduerſus illum *Hippolithum* A. 1653. editi ſcribit, *ſibi non magis eum, quam Antipodes, notum eſſe.* Veri ſpeciem permagnam habet eorum opinio, qui ex ipſo nomine (*t*) colligerunt, eius auctorem fuiſſe *Iac. Phil. Steinbergium*, Equitem inferioris Saxoniae. Nomen enim Stein nomine *Hippolithi a Lapide* bis exprimitur, Graece primo, deinde Latine. Verbo vero ἵππος ſignificari videtur dignitas auctoris *equeſtris*, vel, vt *Bierlingius* in literis ad

(*s*) Ea quoque re obſcuriorem ſe fecit *Hippolithus*, quod nihil quicquam reſponſionis repoſuit ſuis aduerſariis.

(*t*) *Leibnitius* A. 1712. haec ſcribebat ad *Bierlingium*: *Hippolithi auctorem quidam indicio nominis* Steinbergium *eſſe ſuſpicantur*, *qui ex his oris* (id eſt, e Saxonia inferiore) *ortus*, *in Suecia fortunam fauentem habuit.* Ibi enim factum eum eſſe Comitem, docet *Iaukerus* in Vita Ludolfi p. 41.

ad me datis ſuſpicabatur, patria viri, in ea regione nati, cuius Principum inſignia *equum* habent. Firmat hancce coniecturam teſtimonium *Iobi Ludolphi*, apud *Placcium* in *Theatro Pſeudonymorum* (*u*) narrantis, ipſum ſibi *Steinbergium* id confeſſum eſſe. Quanquam ipſe ſtatim dubium reddit lectoris animum, addens, ſe ſuſpicari, *Steinbergium vix quicquam praeter nomen ſuum ad hoc ſcriptum contuliſſe.* Ex quo ſatis intelligimus, *Steinbergium Ludolfo* haud viſum eſſe idoneum ad librum illum componendum. Ac ſi verum eſt, quod *Menckenius* refert in annotatione quadam ad *Fresnoii Catalogum* (*x*) *hiſtoricorum*, librum illum manu Steinbergii ſcriptum aſſeruari in tabulario regni Sueciae, facilius inde credideris, deſcriptorem libri, quam ſcriptorem, eum fuiſſe. Mihi quidem, *Steinbergium* non fuiſſe auctorem, hoc eſt argumento certiſſimo, quod eius rei teſtis non eſt *Conringius*: cui profecto, in Saxonia inferiore verſanti, et rerum perſonarumque huius Saxoniae non ſolum curioſiſſimo, verum etiam gnariſſimo, id ignotum eſſe haudquaquam potuit. Aeque infirmum eſt *Boecleri* teſtimonium, cuius ex ore *Friſius* quidam apud *Placcium* et *Chriſt. Gryphius* in libro *de*

(*u*) Num. 1362.
(x) p. 107.

de hiſtoricis (*y*) *ſaeculi XVII.* referunt, *Axelio Oxenſtirnio*, viro illuſtriſſimo, et *Saluio*, Suecico ad pacificationem Monaſterienſem legato, id libri deberi. Teſtis enim ipſemet eſt *Hippolithus p.* 2. *et* 574. *et* 576. ſe Germanum eſſe natione, cum duos illos procrearit Suecia. Prodeat igitur *Placcius*, qui, *Io. Ioach. Rusdorfium* eſſe auctorem, prorſus perſuaſum habet, ſed infirmo nitens fundamento, teſte quippe vſus eo, qui tantum referebat relata, et iuſto maiorem rumori (z) tribuebat fidem. Imo ne eſſe quidem auctor potuit ille *Rusdorfius*, quippe iam A. 1640. rebus ereptus humanis. A. 1712. prodiit in lucem Gallica huius libri verſio, cuius in ipſo titulo *Ioachimus* (α) *Tranſeus*, Suecicus ad Electorem Brandenburgicum legatus, nominatur auctor: qua eadem in ſententia *Lynckerus* (*a*) fuit atque (*b*) *Burgoldenſis*. Sed huius quidem erroris originem aperiemus paulo poſt. Scilicet cum ſatis appareret, *Hippolithum* eſſe virum partium Suecicarum, et hoſtili odio

(*y*) Cap. II. p. 49.

(*z*) Non aliam idem credendi cauſam habuit *Wittenius* in Praef. ad Diarium biographicum lit. *c* fol. 4. p. 1. et in ipſo Diario ad A. 1640. d. 27. Aug.

(α) Alii ſcribunt *Dranſeus*. Sed litera *T.* recte id nomen ſcribi, apparet e *Iunkeri* Vita Iobi Ludolfi p. 56.

(*a*) In Diſſ. de forma Imperii Rom. Germ.

(*b*) Annot. ad Inſtrum. Pacis Weſtph. p. 289.

odio in domum Auſtriacam incenſum, vix cuiquam Suecicorum miniſtrorum carere ſuſpicione (*c*) contigit. Incertiſſima igitur etiam habenda eſt *Alex. Arn. Pagenſtecheri* fides, in annot. ad *Bockelmanni Synopſin Iuris publici p. 281.* ſcribentis, quendam, qui, ſe id ab ipſo *Hippolitho* edoctum eſſe, iactabat, ſibi affirmaſſe, libri huius auctorem fuiſſe *Lud. Camerarium*, Suecicum ad foederatos Belgas legatum. Producam igitur certiorem grauioremque teſtem, *Conringium*, cuius haec ſunt in *Conringianis* (*d*) verba: *Sub Hippolithi a Lapide nomine latet Boguslaus Philippus Chemnitius, Martini*, (theologi) *nepos, hiſtoriographus Sueciae, olim centurio.* Ac ſane *Hippolithus* ille *p. 2.* (*e*) fatetur, ſe aliquot annis *ſtipendia meruiſſe*, cum antea fuiſſet Studioſus Iuris ciuilis perinduſtrius. Docet etiam apud *Placcium Laur. Normannus*, Suecus, iſtum *Chemnitium* aliquando ſe profeſſum eſſe huius libri auctorem. Nec moror, quod adiicit, ioco id eum feciſſe.

Potius

(*c*) Vana igitur et inepta erat coniectura *Tenzelii*, in Colloquiis menſtruis A. 1689. p. 318. *H. E.* id eſt, (vt interpretatur *Placcius* n. 1446. p. 353.) *Hulderico Eybenio*, Aſſeſſori Camerae Imperialis, id libri tribuentis. Contrarium vel ex *Eybenii* filii additamentis ad *Magiri Eponymologicum* p. 507. et 508. apparebit.

(*d*) Edit. A. 1708. p. 53. et edit. A. 1719. p. 39.

(*e*) Vid. et p. 575. vbi dicit *ſe et ſtylo et pilo pugnare paratum eſſe.*

Potius inde colligo, *Chemnitium*, non omnis metus vindictae expertem, ita videri voluiſſe auctorem, vt etiam poſſet non videri. Certe non iocabatur, cum idem *Conringio* A. 1650. Holmiae verſanti aperte fatebatur: id quod ipſius *Conringii* manu perſcriptum ſe vidiſſe, teſtis eſt ad ſuam *Hiſtoriam Friſiae orientalis Brenneyſenius*. Ac hoc idem confirmat *Struuius* in *Tabularii* ſui *hiſtorico-politici* Parte (*f*) ſecunda ex *Horſtii* cuiusdam duabus epiſtolis Stetini A. 1649. ſcriptis: e quibus hoc quoque diſcitur, *Chemnitium* (*g*) librum hunc ſuum miſiſſe *Tranſeo* recognoſcendum preloque ſubiiciendum. Adiungo tertium teſtem, *Iſaacum Volmarum*, Ferdinandi III. Imp. ad Imperii comitia legatum, qui in epiſtola quadam, cuius hanc partem e MS. inſerui *Poeciles* meae tomo (*h*) tertio, pro comperto narrat, libri illius, de quo diſputamus, verum auctorem eſſe *Chemnitium*. Denique nuper *Stiernmannus* in Tomo ſecundo *Bibliothecae* ſuae *Suiogothicae*, Hol-

(*f*) p. 336. ſq.

(*g*) De egregia eius *Hiſtoria belli a Guſtauo Adolpho in Germania geſti* vid. *Gryphius* libri laudati p. 69. Diſco quoque e *Placcio* Anon. n. 1576. eum edidiſſe A. 1626 *Senatum Deorum de praeſentibus Germaniae miſeriis et reducenda pace:* quem librum qui inſpiciendi habet occaſionem, is velim eum conferat cum libro *Hippolithi*

(*h*) p. 407.

Holmiae 1731. editae, et quidem *p. 42.* de illuſtriſſimo illo *Axelio Oxenſtierna* ita ſcripſit: *Illo dirigente et acta ſubminiſtrante ſcripſit Philippus Chemnitius Hippolithum a Lapide.* Quod ſi quis ex me quaerat, cur is adſciuerit nomen *Hippolithi a Lapide*, (*a*) haud equidem dubitauerim, eum ſignificatam voluiſſe patriam ſuam, *Holſatiam*, quae Germanice Holſtein vocatur, et in Principis ſui inſignibus praeter caetera candidum videt *equum*, Ditmarſiae, quae pars eſt Holſatiae, proprium: qua in regione natum eſſe hunc *Chemnitium*, qui inde colligere voluerit, ei dicam ineptiae ego quidem impingere non auſim.

XXXVIII.

Habuit et noſtra aetas ſcriptorem quendam pſeudonymum percelebrem, quem falſum gerere nomen, perpaucis fuit cognitum, *Thomam Crenium.* Huic viro quae cauſa fuerit abdicandi veri nominis, quod erat *Thomas Theodorus Cruſius*,) aſſumendique noui, fide hiſtorica (ne nunc iuſto videar longior,) ſum proditurus in *Fragmentis hiſtoriae literariae.*

XXXIX.

(*a*) Erraui. Veram huius appellationis originem mihi per literas aperuit clariſſimus hiſtoricus, *Ioannis*, cuius verba inſerui Kohlianis *Nouis literariis* anni 1733. p. 657. ſq. et poſtea vir quidam doctiſſimus mihi incognitus in Supplementorum nouorum ad *Acta erud.* Tomo I. p. 239. ſq.

XXXIX.

Pſeudonymis ſcriptoribus ſubiungo aliquot anonymos. *Gloſſa interlinearis* in totam Scripturam S. auctorem habet *Anſelmum* (*i*) *Laudunenſem*; *Gloſſa* in eandem *ordinaria Walafridum* (*k*) *Strabum*; *Gloſſa Bibliorum Erneſtinorum* Germanica *Gerhardum*, *Glaſſium*, quosque praeterea alibi (*l*) nominaui; Appendix ad *Trithemii Catalogum ſcriptorum eccleſiaſticorum Wimphelingium*; Verſio Latina *Hiſtoriae Concilii Tridentini* Sarpianae *Adamum* (*m*) *Neutonum*; *Hiſtoria Seuarambica Veyrazium* quendam, alias etiam *Monſieur d' Allais* dictum; *Cautio criminalis Fridericum Spee*, Ieſuitam; *Hiſtoria belli Germanici ab a. 1617. vsque ad a. 1650.* (cuius nitidiſſima editio prodiit Viennae 1657.) *Leonardum Pappum*, Canonicum Conſtantienſem; *Platoniſme devoilé Souverainium*, Reformatum Eccleſiaſten; Vertheidigung des Augapffels *Matthiam Hoëum*; *Philoſophia Scripturae interpres*

(*i*) Teſtis eſt *Henricus Gandauenſis* de ſcript. eccl. cap. 30. et *Trithemius* libri eiusdem argumenti cap. 362.

(*k*) Vid. *Trithemius* de ſcript. ecleſ. cap. 269. *Auentinus* Annal lib. IV. cap. 13. §. 25; *Io. Frid. Meyerus* Biblioth.Bibl. Diſſ. IV. §. 2. p. 50. ſq. *Ant. Pagius* Crit. Baron. ad A. 849. §. 15.

(*l*) Vid. liber meus *de anonymis* p. 184. ſq.

(*m*) *Colomeſius* in *Melange curieux* p. 818.

pres Ludouicum Meierum, medicum Amſtelodamenſem; *Commentarii de ſtatu religionis et reip. in Gallia Ioannem Serranum*; *Hiſtoria eccleſiaſtica Gothana Seckendorfium*, *Boeclerum*, et *Artopaeum*; *Caroli VI. Imp.* Wahl-*Capitulation Zechium* iuniorem; *Hercules et Herculiſcus Andream Henricum Bucholzium*, Superintendentem (*n*) Brunſuicenſem; *Ars cogitandi*, partim *Arnaldum*, partim *Petrum* (*o*) *Nicolium*; *Diſcours ſur la liberté de penſer Antonium Collinum*; *Dubia iuris naturae* Profeſſorem Marpurgenſem, *Io. Frid. Hombergium*; *Meditationes philoſophicae de Deo, mundo, et homine Theodorum Ludouicum* (*p*) *Lau.* Nec debet hic ſilentio praeteriri *Societas anonymorum Hamburgenſis*, a qua paucis abhinc annis edita per vices fuit *Patriota* (*Philopatris*) *Ham-*

(*n*) De hoc vid. *Bierlingii* Hiſtoria Iubilaei Academici Rintelenſis Sect. I. p. 25. et *Coleri* Theol. Bibl. T. II. p. 860. ſq.

(*o*) Vid. *Menagiana* T. IV. p. 141. *Memoires de literature* T. I. p. 221; *Gibertus*, Profeſſor Pariſienſis, in Tomo tertio *Iuditiorum de Scriptoribus artis rhetoricae*, A. 1719. edito, p. 211. 222. et 257; *Monnoius* annot. ad. *Bailleti Iudicia* T. I. P. I. cap. XI. p. 52. ſq. *Hiſtorie der Gelehrſamkeit* p. 443. et *Placcius* in Theatro Anon. n. 2422.

(*p*) Vid. *Stollius* Hiſt. literaturae P. II. Cap. 3. §. 34. p. 495. et *Thomaſius* Juriſtiſcher Händel T. I. p. 233. ſqq.

Hamburgenſis: cuius cum collega *Richeius* in noua operis editione patefecit ſingulorum nomina, hoc ipſo docuit, claros libros ſolere fieri clariores ac prope meliores, vbi, a quo geniti ſint, conſtiterit lectoribus. Certe ex eo tempore iudicatum eſt, toti Graeciae non cedere Hamburgum, vno ſcilicet temporis articulo habens non *ſeptem*, ſed *decem ſapientes*, id eſt, philoſophos, quorum eloquentiae an ſapientiae vis maior ſit, incertum videatur plerisque.

XL.

Ante, quam finio Caput hoc, de libris poſthumis dicam, quae videntur commemoratu digna. Sunt eorum tria genera. Nonnulli enim libri ſunt elaborati ac perpoliti a ſuis auctoribus: ideoque iure eduntur, ſi clarum iam et ſingulari eruditione cognitum auctorem habet. Accidit hoc *Chamieri Panſtratiae Catholicae*, ac non ita pridem *Gilberti Burneti Hiſtoriae ſui temporis* et *Petri Poireti Poſthumis*. Hi enim triumuiri vltimam operi ſuo impoſuerant manum, idque publice legi voluerant. Quidam vero libri adhuc in incude poſiti amiſerunt fabrum ſuum. Qui quidem ſi longe abſunt a perfectione, edi non merentur; ſin ſimiles ſunt Apellis Veneri, luci et admirationi et vtilitati exponendi ſunt publicae. Alii denique in diſcipulorum gratiam compoſiti vel priuatum in vſum congeſti ſunt,

non eo ſcripti conſilio, vt conſpectum ſubirent eruditiorum. Hos qui emittunt in publicum, ii, dum viros magnos non tanquam heroas galeatos et gladiatos, ſed tanquam equitantes in arundine longa repraeſentant, laudem eorum valde (α) imminuunt, ſimilesque ſe praebent ſuperſtitioſulis, qui etiam turpes Sanctorum reliquias aſſeruant atque exoſculantur.

XLI.

Doctiſſimus igitur quisque hoc fieri non vult ſcriptis huius generis ſuis, legimusque, *Lipſium* in teſtamento ſuo Diris eum deuouiſſe, qui auſus eſſet quicquam e ſuis ſcriniis proferre in publicum. Ac *Morhoſium* quoque morti vicinum interdixiſſe, *ne quid eorum, quae in literas ipſe retuliſſet*, at *extrema lima non donaſſet, poſt mortem ſuam edatur*, nuper memoriae prodidit *Io. Petrus Koblius* in Praef. ad poſthumum eius opus *de legendis, imitandis, et excerpendis auctoribus*.

Ac

(α) Etiam in Germanice ſcriptis *Actis eruditorum* P. CLXXII. p. 281 reprehenduntur editores poſthumorum librorum *Gundlingii*. Is tamen, qui eius *Hiſtoriam literariam* edidit, haud inepte ſuum excuſat conſilium, dicens, cum multi MSS. has praelectiones redemerint viginti Ioachimicis, ſe hac editione effeciſſe, vt quilibet eas habere poſſit et longe minori pretio et multo accuratius deſcriptas. Scilicet duobus e malis eligendum erat minus.

Ac ſane pluribus docuit exemplis (q) *Bailletus*, editores operum poſthumorum inimicos eſſe gloriae magnorum virorum: id quod nuper in *Snackeburgio* deprehendi, qui *Curtio* ſuo quasuis adiecit coniecturas criticas e *Nic. Heinſii* codice deſcriptas. Criticus enim ille, quicquid legenti veteres auctores in mentem veniebat, ſuis ſolebat marginibus inſcribere, alio tempore eas coniecturas expenſurus, ac plerasque reiecturus. Qui ſi haec ſua ſomnia critica videret legi publice, haud dubie et erubeſceret et editori grauiter iraſceretur. Idque futurum eſſe, iure colligo ex eo, quod factum eſt. Cum enim A. 1675. Geneuae editus ab *Oldenburgero* fuiſſet *Conringii Theſaurus rerumpublicarum totius orbis*, id eſt, ea, quae de hoc argumento in ſcholis ſuis diſſeruerat vir maximus, adeo illi haec res diſplicuit, vt ſtatim publicaret *Admonitionem atque ad ipſam poſteritatem Proteſtationem*, ex qua haec verba repetenda duco: *Pridem didici, quid conueniat tironibus, quid orbi erudito.* -- *In vniuerſum non agnoſco librum vllum, quem non ipſe publicauerim. Si quicquam aliud meum nomen habeat praefixum*, id ceu *ὑποβολιμαῖον vt omnes reiicere velint, etiam atque etiam peto.* Idem accidit, cum quidam praelectam a *Buddeo* in ſcholis ſuis *Hiſto-*

Z 2 *riam*

(q) T. I. *Iudiciorum* P. I. p. 350. ſqq. et T. II. P. I. p. 84.

riam criticam Theologiae dogmaticae et moralis edere auſus fuiſſet. Similem enim proteſtationem, quam Iuris cultores vocant, emiſit in publicum, ſimulque inſertam voluit editis eo anno *Nouis* (*r*) *literariis*.

XLII.

Quid? quod poſthumorum talium editione ſaepe macula inuritur exiſtimationi (*s*) auctoris, vt, qui vir orthodoxus fuerat et pius, pro haeretico habeatur vel impio. Haud igitur immerito dolebat *Seckendorfius*, epiſtolas *Lutheri* edi promiſcue, idemque vna cum aliis (*t*) laude indignam cenſebat eius induſtriam, qui collegerat ediderat que viri ſummi *Colloquia menſalia*. Nec melius de *Luthero* meritum eſſe puto, qui nuper (*u*) euulgauit, quicquid ſuo *Noui Teſtamenti* codici is adſcripſerat: niſi forte hic editor id ſpectauit, vt in apricum producens *Lutheri* naeuos, detraheret nonnihil praeiudicio auctoritatis eius. Caeterum ne, quae in hoc poſthumorum ſcriptorum veluti fimo latent margaritae, vna pereant, ego quidem ſuaſor ſim, vt, quaecunque manuſcri-

pta

(*r*) Gelehrte Zeitungen A. 1724. p. 284. ſq. Conf. *Coleri* Theol. Bibl. T. I. p. 367. ſq.

(*s*) Egregium, qui huc pertinet, locum habes in *Poireti Poſthumis* p. 530.

(*t*) Vid. *Poecile* mea T. II. p. 16.

(*u*) Vid. *Coleri* Theol. Bibl. P. 58. p. 851. ſqq.

pta nondum perfecta in viri docti nuper mortui ſcriniis reperiuntur, tradantur homini eius diſciplinae, ad quam liber quisque relictus pertinet, excellenter perito, qui, quae (*u*) digna ſunt luce publica, excerpat atque edat, atque ita et communi vtilitati et honori defuncti (*x*) conſulat.

XLIII.

Supereſt, vt cauſas exponam, cur tam largus ſit aetate noſtra librorum (*y*) prouentus. Harum prima eſt Gymnaſiorum et Academiarum multitudo. Cum enim earum Profeſſores cogantur ſaepius pertractare demandatam ſibi quisque diſciplinam, facile ſit ipſis, nouum ſuae ſcientiae excudere vel ſyſtema vel ſaltim compendium. Ac iam

 Bud-

(*u*) Iucunde nuper relatum legi in *Niceronii* Tomo XXII. *Vitarum*, p. 52. *Hugenium* teſtamento voluiſſe, omnia ſua ſcripta nondum edita dedi *Burcardo Voldero*, ex eiusque arbitrio publicari, quae is editione publica cenſuiſſet digna.

(*x*) Id crete egit *Eobanus Heſſus*, cum *Vlr. Hutteni* iam exſtincti carmen quoddam ederet. Ita enim praefandum duxit:

Condidit Huttenus, non edidit. Ergo futurum
Quod fuerit melius, coniice, quicquid erat.

Vid. *Burckardi* Vita Hutteni P. III. p. 322.

(*y*) Exſtat haud inerudita Diſſertatio *M. Io. Schufneri*, Ienae A. 1702. edita, *de multitudine librorum*: cuius primum Caput eſt *de Cauſis et origine librorum multorum*, alterum *de damnis ex multitudine librorum* in

Buddeus (*yy*) obſeruauit, illas Chriſtianae religionis ſectas pauca habere *Compendia* ac *Syſtemata Theologiae*, quae careant *ſcholis publicis et Academiis, in quibus*, inquit, *quae inſtituuntur recitationes* ſiue acroaſes, *pleriſque eiusmodi ſcriptis occaſionem praebent*. Altera huius rei cauſa eſt, quod ars libros ſcribendi hodie (*z*) lucroſa eſt, eosque eruditos, qui, vnde viuant, iam habent, opibus auctio-

in remp. literariam deriuatis, tertium *de regulis in tali librorum multitudine obſeruandis*. Lectu item digna *Gundlingii* diſſ. *de intempeſtiuo libros ſcribendi pruritu*, quae in Tomo ſecundo *Obſeruationum ſelectarum* Halenſium locum tenet primum.

(*yy*) Iſag. hiſt. theol. lib. II. cap. 1. p. 421.

(*z*) Olim non erat ſic. Memini, me legere epiſtolam quandam *Mart. Chemnitii* ad *Ritterum*, in qua teſtatur, ſe non ſolum nullam a bibliopola accepiſſe operae ſuae pretium, ſed etiam quinquaginta exemplaria ſui *Examinis Concilii Trid.* (at quam boni, quanto digni praemio operis!) ab eo parata pecunia redimere coactum eſſe, nonniſi hac conditione ſuſcepturo huius operis editionem. E contrario quantam vim pecuniae a *Fritſchio* accepit *Buddeus*! quantam *Hubnerus* a *Gleditſchio*, quantam ab aliis alii! Caeterum facile liquet, ob id ipſum, quod bibliopolae ſcriptoribus pecuniam pro ſuo labore ſoluunt, plurimos libros eſſe notae deterioris, cum multi malint ſcribendo multos libros magnosque magnam ſibi comparare pecuniam, quam ſcribendo exiguos, ſed elaboratiſſimos illos et perfecte eruditos, vanam, licet veram, aſſequi gloriam. Nam etiam literatae reip. ciuibus pleriſque placet illud: *Quaerenda pecunia primum, virtus et gloria poſt nummos.*

auctiores reddit; eos vero alit, quibus non ſuppetunt praeterea vitae ſubſidia. Tertia cauſa eſt ars typographica, cuius beneficio et facillime in infinitum multiplicari poteſt nouorum librorum deſcriptio, et libri facti ſunt adeo vilis pretii, vt etiam minus fortunati homines bibliothecam comparare ſibi valeant multorum librorum. Sunt igitur multi, qui poſſunt ſcribere libros. Sunt item multi, qui quod poſſunt, praeſtant cupidiſſime. Sunt denique multi, quibus volupe eſt multos libros coëmere. En tres multitudinis librorum hodiernae cauſas!

CAPVT VII.
DE NOTITIA AVCTORVM.

Σύνοψις.

De optima ratione ſcribendi vitas eruditorum, I. *Exempla Vitarum egregie ſcriptarum, item ſcriptores Vitae propriae*, II. *De Lexicis biographicis*, III. *De variis generibus eorum, qui ediderunt Vitas eruditorum*, IV. *De catalogis librorum, quos quisque ſcripſit*, V. *De auctoribus et collectoribus* ἐπικρίσεων *in eruditos eorumque libros*, VI. *De diuerſitate eruditionis reſpectu aetatis*, VII. *reſpectu nationis*, VIII. *de Primatibus literariis*, IX. *De tribus eorum ordinibus*, X. XI. XII. *De*

 fatis

ſatis eorum, XIII. *De conſiliariis literariis*, XIV. *Diſtributio auctorum in primanos, ſecundanos, ac tertianos*, XV-XX. *De auctoribus homonymis*, XXI. *De polygraphis*, XXII- XXVII. *De eruditis agraphis*, XXVIII. XXIX. XXX. *De Epiſtolographis literariis*, XXXI. *De Excerptis epiſtolicis literariis*, XXXII. *De ſcriptoribus Itinerum literariorum*, XXXIII. *De Obſeruationum ſelectarum collectoribus*, XXXIV. XXXV. *De auctoribus faeminini ſexus*, XXXVI. XXXVII. *De plagio literario*, XXXVIII. XXXIX. *Quodnam plagii genus non ſit turpe*, XL. XLI. *De doctis illuſoribus ſiue impoſtoribus*, XLII. XLIII. *Probatur, epiſtolas* Ignatii *omnes eſſe ſuppoſititias*, XLIV. XLV. *An* Io. Val. Andreae *fuerit conſictor Fraternitatis roſeae crucis*, XLVI. *De micrologis literariis*, XLVII.

I.

QVam vtile hominibus ad reip. gubernacula ſedentibus eſt, vitas lectitare imperantium; tam fructuoſum eſt (*a*) literatis, perluſtrare excellentium eruditione virorum vitas: quanquam perpaucae ita ſunt con-

(*a*) De vtilitate *Vitarum eruditorum* praeclare differit *Holſtenius* cap. I. *de vita Porphyrii.*

confectae, vti quidem confici debebant. Perfecta autem vitae deſcriptio fuerit, quae primo familiam viri docti, natiuitatem, educationem, (*b*) peregrinationes, munera, coniugium liberosque, fata ſingula caſusque ſingulares, morbos obitumque, praecipue vero ingenium (*bb*) et mores ac viuendi rationem deſcribit; deinde ſtudia eius literaria, commercium epiſtolicum, controuerſias literarias, ſcripta non edita ſolum, verum etiam inedita, itemque affecta, diligenter exponit. Oppido rarae ſunt hae aues.

(*b*) Sub *peregrinationum* titulum referri debent ſcholae et Academiae, in quibus literas excoluit.

(*bb*) Aliquando criticam eruditorum noſtrae aetatis eorundemque claritate nominis eminentium hiſtoriam deſcribere ſum aggreſſus, petito ex *Ciceronis* Orat. pro Archia cap. 12. titulo eam ita inſcripturus: *Effigies ingeniorum noſtri temporis expreſſae a. C. A. H.* Hic ex cuiusque ſcribendi materiis et in ſcribendo ſucceſſibus docturus eram, quanta in quoque inſit vis iudicii, quanta memoriae, quanta imaginationis. Sed praeterquam quod haec veritas haud obſcurum mihi paritura erat odium, etiamſi ſolos iam mortuos depinxiſſem, propterea etiam incepto deſtiti, quod artis characteriſticae conſulti meae operae non indigent, quibus quippe et facile et iucundum eſt, ſubinde exercere artem ſuam etiam in viris ingenio clariſſimis; et imperitis huius artis parum videbar profuturus, malignitatem mihi et ἀκρισίαν tributuris aequa menſura. Caeterum venuſtum huius generis ſpecimen edidit *G. S. Treuerus* diſputatione *de Lutheri charactere animi*: in cuius prima ſectione tota praeclare deſcribitur viri ſummi ingenium.

Nam, quae *Taciti* iuſta (*c*) eſt querela, *omnis aetas ſuorum incurioſa eſt.* Cuius rei ſi cauſam requiris, accipe eam *Velleii Paterculi* (*d*) verbis: *Praeſentia* (praeſentes) *inuidiâ, praeterita* (mortuos virtutemque exſtinctam) demum *veneratione proſequimur.* Ex quo factum, vt e. g. cauſa exilii Ouidiani, quae illo tempore vulgi erat fabula, vt ipſe (*e*) ſcribat: *Cauſa meae cunctis nimium quoque nota ruinae indicio non eſt teſtificando meo;* nunc ignoretur omnibus. Pari modo, *Archiam* poëtam fuiſſe prorſus eximium, et virum ſua aetate longe lateque per omnem Aſiam cunctamque Graeciam et Italiam celebratiſſimum: id quod *Cicero* nos docet in Oratione (*f*) pro eo habita; nunc non noſſemus, niſi forte fortuna accidiſſet, vt et Cicero illam nanciſceretur occaſionem ſcribendae pro eo orationis, et haec e tot deperditis conſeruata ſit.

II.

Non tamen deſunt, quae valde, nec immerito, collaudantur ab eruditis, Vitae (*g*) eru-

(*c*) Vita Agric. cap. I.
(*d*) Lib. II. cap. 92.
(*e*) Triſt. IV. 10. 99.
(*f*) Cap. 3.
(*g*) Harum pleriſque praefixa eſt effigies viri: quae ſi vera eſt, quantiuis profecto eſt pretii. Eſt enim omnino facies cuiusque index et animi et ingenii. Conf. *Apini*

eruditorum, e. g. *Attici Vita* a *Cornelio Nepote*, *Ciceronis* a *Plutarcho*, *Melanchthonis* a *Camerario*, *Peireskii* a *Gaſſendo*, *Lipſii* a *Miraeo*, *Pinelli* a *Gualdo*, *Carteſii* a *Bailleto*, *Lokii* et *Eraſmi* a *Clerico*, *Caſp. Sagittarii* a *Io. Andr. Schmidio*, *Hobbeſii* ab *anonymo*, *Reuchlini* a *Maio*, *Ge. Hier. Welſchii* a *Luca Schroeckio*, *Flacii* a *Rittero*, *Rich. Simonii* a *Bruzeno*, *Baelii* a *Desmaizeaux*, *Friſchlini* a *Langio*, *Tolandi* et *Haleſii* et *Serueti* a *Moshemio*, *Ioannis Caſae* a *Bembo*, *Grotii* a *Lehmanno*, *Morhofii* a *Mollero*, *Georgii Fabricii* a *Schrebero*, *Iobi Ludolfi* a *Iunkero*, *Vlrici Hutteni* a *Burckhardo*, *Gottfr. Arnoldi* a *Colero*, *Io. Gerhardi* a *Fiſchero*, *Dauidis Chytraei* a *Schutzio* ſcripta. *Quibus libris* (vtor *Corn. Nepotis* verbis e Vitae Attici cap. 18.) *nihil poteſt eſſe dulcius iis, qui*

Apini libellus de collectione imaginum doctorum virorum cap. V. §. 5. Adiici igitur ſemper oporteret certiſſimum teſtimonium, ex quo conſtet, veram et germanam eſſe illam, quae *Vitae* praefigitur, faciem. Alienae enim facies, qualem ſuae *Demonſtrationis Euangelicae* editioni Lipſienſi adiectam eſſe, in *Vitae* ſuae libro VI. p. 167. refert et indignatur *Huetius*, merito referuntur inter mendacia hiſtoriae literariae. Laudandus hic mihi eſt literatiſſimus bibliopola Norimbergenſis, *Rothſcholzius*, qui, vt veras facies clarorum ingenio virorum det orbi literato, nulli parcit ſumtui. Quanquam nec in hoc numero deeſſe falſas facies, ipſe ſum exemplum.

qui aliquam cupiditatem habent notitiae clarorum virorum. Scilicet qui alium *ſempiternae gloriae commendaturus eſt, is in eo commendando propriam ingenii gloriam*, (vti ex vero iudicat (*a*) *Cicero*,) *conſequatur* neceſſe eſt. E re vero foret publica, ſi ſinguli maioris famae eruditi de propria vita commentarios poſteritate relinquerent: id quod ex priſcis *Ouidius* (*h*) fecit, e recentioribus *Petrarcha*, *Thuanus*, *Buchananus*, *Cardanus*, *Morhoſius*, ac nuper (*i*) *Huetius*, *Peterſenius* et eius vxor, *Breithauptius*, *Thomaſius*, (cuius tamen hiſtoria nondum eſt omnibus perfecta partibus,) et *Val. Ern. Loeſcherus*: qui poſtremus in Epiſtola *Miſcellaneis ſacris Feuſtelii* annexa vitam ſuam (*ii*) literariam, ordinem

(*a*) Lib. V. ad famil. epiſt. 12.

(*h*) Lib. IV. Triſtium eleg. X.

(*i*) Quo quidem ſaeculi ſui anno fuerit in communem hanc lucem editus, non indicauit *Huetius*. Ex libro vero quinto *p.* 135. vbi narrat, ſeptuageſimum ſeptimum ſaeculi annum fuiſſe aetatis ſuae quadrageſimum ſextum, cognoſcimus, natum ipſum eſſe A. 1631. Caeterum futuris vitae propriae ſcriptoribus id potiſſimum imitandum reliquit *Huetius*, vt, quae quisque vel familiariter vel e ſcriptis cognita habet ſuae aetatis ingenia, de iis verum ſincerumque teſtimonium tradat poſteritati.

(*ii*) Etiam *Hier. Wolfius* compoſuerat *Hiſtoriam vitae ſuae*: quam non legi publice, dolendum eſt. Commemorat eam indeque aliquid profert *Iac. Bruckerus* in

dinem annorum ſecutus, concinne deſcripſit vsque ad annum aetatis ſuae quadrageſimum primum.

III.

Nec vero meum hic eſt, virorum ingenio celebrium vitas exponere, quippe quas ne volumen quidem vnum, quantumuis magnum, ceperit. Illud autem mihi datum credo negotii, vt ſcriptores vitarum generatim indicem, tyronesque ad *Struuianae Introductionis* caput ſeptimum allegem, vel ad *Indices*, quos ſuae *Bibliothecae* (*k*) *Bibliothecarum* ſubiecit *Phil. Labbaeus*. Primo loco nominandi videntur, qui *Lexica Hiſtorica* compoſuerunt, in iisque nec eruditorum omiſerunt mentionem, e veteribus *Callimachus*, cuius opus (*l*) vniuerſale de vitis et ſcriptis literatorum ingenti poſteritatis damno interiit; e medio aeuo *Suidas*, e recentioribus *Carolus Stephanus*, a *Loydio* auctus, *Hoffmannus*, *Morerius*, *Baelius*, *Buddeus*. Maxime hunc pertinet in locum *Lexicon biographicum*, auſpiciis *Menkenii* bis (*ll*)

in Progr. a 1732. edito *de familiae Fuggeriae meritis in rem literariam* p. 6.

(*k*) Hic liber tertiis curis auctior prodiit Lipſ. 1682. Eundem mire locupletatum nobis dedit *Teiſſerius* A. 1686. qui et *Auctarium* adiunxit A. 1705.

(*l*) Accurate et copioſe hoc opus nobis deſcribit *Ionſius* lib II. de ſcript. hiſt. philoſ. cap. 5.

(*ll*) editum, ſolorumque eruditorum memoriae conſeruandae deſtinatum: cuius veluti ſpecimen fuit *Bibliotheca* (*m*) *Koenigiana.* Etiam *Reimmanni* Index vniuerſalis in ſuam *Germaniae Hiſtoriam literariam* quoddam eſt Lexicon literarium biographicum. Haec Lexica etſi, *Baeliano* (*n*) excepto, minus accurata ſunt, non tamen carere iis poſſumus, ex iis quippe aetatem ſaltim perſonamque publicam cuiusque cognoſcentes, diſcentesque praeterea, qui libri plura cognituris adeundi ſint.

IV.

(*ll*) Tertia editio, quae a. 1733. prodiit prioribus auctior, *C. H. Ioecheri* induſtriae debetur: quanquam is multis ingratum fecit, cum allegationum, quas vocant, in ſuperioribus editionibus *Vitae* cuique ſubiunctarum numerum minuit.

(*m*) Hanc valde contemnit *Morhofius* Polyhiſt. liter. lib. I. cap. 18. §. 15.

(*n*) Hoc opus ego vocare ſoleo *Cornu copiae*, cuius tamen fructibus pulcherrimis admixtum eſt lolii nonnihil. Fuit autem *Baelio*, vt res docet, potiſſimum propoſitum, κριτικῶς deſcribere hiſtoriam Galliae et hiſtoriam veterum philoſophorum. Hoc *Dictionarium theſaurum iucundiſſima copia rerum elegantiſſimarum refertum* vocat *Fabricius* Cod. apocr. N. T. p. 393. *Incomparabile opus* appellat *Io. Frid. Mayerus* Diſſ. de Lutheri vxore §. XI. *Pfaffius* Introduct. in Hiſt. Theol. liter. T. I. p. 28: *Inter omnia Lexica,* inquit, *eminet illud Baelii, non propter multitudinem titulorum* (*ſelecti enim ſaltem hic apparent tituli,*) *ſed propter eruditionem prolixiſſimam, ingeniumque ſummum vbique emicans, rariſſimaque atque etiam phi-*

IV.

Hinc ſequuntur, qui certis voluminibus collectás plurium eruditorum vitas publicarunt, vt *Paulus* (*o*) *Freberus*, *Clarmundus*, (qui duo quidem ipſi Vitas a ſe vulgatas compoſuerunt,) *Bateſius*, *Smithus*, *Rollius*. Adde *Vitas ſelectas* Vratislauiae A. 1711. editas. Alii in vitis eruditorum deſcribendis adhaeſerunt *certae diſciplinae*. Ita *Diogenes Laërtius* vitas philoſophorum; *Adamus* (*p*) et *Wit-*

philoſophica argumenta hic tractata. A. 1711. *Reimmannus* edidit ſingulari libello *Cenſuram Dictionarii Baeliani*, quam ego quidem *Baelianam* appellandam cenſeo, quia iis tum laudibus, tum caſtigationibus excipit illud opus, qualibus ipſum *Baelium* credo proſecuturum id fuiſſe, ſi ab alio profectum auctore cenſuram ipſius ſubiiſſet. Nec ſtyli fluxu et amoenitate *Baelio Reimmannus* eſt inferior.

(*o*) Hoc *Freberi Theatrum* recens editum acerrima cenſura excepit *Thomaſius* in *Menſibus* anni 1688. P. II. p. 247. ſqq. Conf. *Baelius* Diction. v. *Agrippa* not. C. Mihi vero et *Freberus* et caeteri huius generis ſcriptores parcius caſtigandi videntur. Longe enim amplior eorum labor eſt, quam vt ſingula capita iuſtiſſimum in modum poſſint elaborare. Quare gratias iis habeant lectores, quod ingentem ab iis acceperunt materiarum ſyluam, et alius hanc, alius aliam *Vitam* ſeparatim ſuſcipiat exponendam, et quidem ita, vt ad perfectionem vix quicquam deeſſe videatur. Idque et iis dictum volo, qui *Menkenianum Lexicon biographicum* errorum eſſe refertiſſimum, clamitant.

(*p*) Pluribus de hoc *Adami* opere agit *Krauſius* P. I.

Wittenius (*q*) vitas recentiorum (*r*) theologorum, (*s*) iureconſultorum, medicorum, et philoſophorum, ſub quo nomine et philologos comprehendunt; alii vitas poëtarum, ediderunt. Refer huc *Colomeſium*, cuius extat et *Gallia* et *Italia* et *Hiſpania orientalis*; itemque *Wezelium*, qui quatuor in libris deſcripſit *Vitas hymnopoeorum.* Alii ſecundum (*t*) *Academias* et *ſcholas* deſcripſerunt vitas eruditorum: quo in genere exſtant *Meurſii Athenae Batauae*, *Zeumeri* et *Richardi Profeſſores Ienenſes*, *Motſchmanni Erfordia literata*, *Ludouici Hiſtoria Rectorum*, eiusdemque *Hiſtoria Coburgenſis Gymnaſii*, *Seelenii Athenae Lubecenſes*, mea ipſius *Hiſtoria Gymnaſii Gottingenſis.* Alii ſecundum *ſocieta-*

der Bücher-Hiſtorie p. 87. ſqq. Conf. *Baelius* loc. cit. not. F. fine.

(*q*) *Wittenii* exemplo *Pippingius* edidit Vitas LXX. theologorum, et in praef commemorauit ſcriptores de vitis recentiorum theologorum. Etiam *Dornius* in *Bibliotheca theologica* ſcriptores de theologorum vitis exhibet ſingulari capite, quod ſecundum eſt libri ſecundi.

(*r*) Recentiorum theologorum vitas etiam perſecutus eſt *Dupinius.* Vid *Acta erud.* A. 1720. p. 535. et Suppl. T. VII. p. 79. et. 100.

(*s*) Notitiam veterum ICtorum et Medicorum exhibet *Fabricius* Bibl. G. T. XII.

(*t*) Prae caeteris Academiis felix eſt hoc in genere *Altorfina*, quae iam editas habet Vitas ſuorum Procancellariorum, Theologorum, Medicorum, Philoſophorum et Philologorum, breui et Iurisconſultorum Vitas acceptura.

ſocietates ſiue *ſacras* e. g. *Bibliotheca Ieſuitarum*; ſiue *literarias*, e. g. *Creſcimbeni Vitae Arcadum.* Sic in *Hiſtoria Pariſienſis regiae Societatis literariae* ſingulorum ſociorum vita defunctorum elogia exhibentur. Alii ſecundum *nationes*, e.g. Vitae Germanorum, Gallorum, Hiſpanorum. Huc refer *Quenſtedii* (*u*) *Dialogum de patriis eruditorum.* Alii ſecundum *prouincias*, e. g. Vitae Francorum, Sileſiorum, Neapolitanorum. Alii ſecundum *vrbes*, v. g. Vitae *Gedanenſium.* Non tamen pertinent huc ſchedae ſub titulo *Hamburgi literati* etc. prodeuntes. In his enim ſola nomina exhibentur eorum, qui in Academiis verſati fuerunt, ſiue mediocriter, ſiue egregie, ſiue plane non eruditi ſint. Denique alii ſecundum *ſaecula.* Sic *Boeclerus*, *Miraeus* et *Teiſſerus* ſaeculi XVI. ſcriptores perſecuti ſunt; *Wittenus* in *Diario* (*x*) *biographico* ſcriptores ſaeculi XVII. Imo fuit, qui ſecundum *annos* deſcribendas ſuſciperet literatorum hominum memorias. Erat

u) De hoc libro iudicium vid. in *Labbei* Biblioth. Bibl. p. 214: quo quidem iudicio mihil indignius fieri poterat eo homine, qui ſe profitetur *ſodalem Ieſu.*

(*x*) Hoc *Diarium* laudat *Thomaſius* in *Menſibus* anni 1688. P. II. p. 266. ſqq. Plurima tamen eius operis παροράματα exhibentur in *Hiſtoria Bibliothecae Fabricianae* p. V. p. 389. Caeterum haud iuſtum indidit operi ſuo titulum *Wittenius.* Non enim exhibet

 biogra-

Erat is *Chriſtianus Grundmannus*, cuius exſtant *Oſſa et Cineres literatorum A. 1716. et 1717. defunctorum*. Verum laudabili huius viri inſtituto mors interceſſit. Idem tamen fit in Ephemeridibus literariis, quod ad eruditos illos attinet, qui eruditionis ſuae fama omnem Europam impleuerunt, quorum quippe vitae morte obita breuiter ibi deſcribi ſolent. Repertus etiam fuit, qui ſuccederet *Grundmanno*, *Chriſtianus Polycarpus Leporinus*, medicus Quedlinburgenſis ac Vitas ederet eruditorum Germanorum A. 1719. denatorum. Quanquam gratior eius opera eruditis futura erat, ſi methodo Grundmannianae religioſe inhaerens breuiores exhibuiſſet, et de multo pluribus, deſcriptiones. Quae nuper diuerſis temporibus edi coeperunt Lutetiae (y) a *Ni-*

ceronio,

biographias, ſed ſolum patriam cuiusque, munus publicum, et diem fatalem annotat. Vnde rectius id inſcripſiſſet *Diptycha literaria*, cum diei cuiuscunque emortuali adſcripſerit nomen et ſcripta ſua. Imitatione *Witteni I. G. Gellius* inſtituit componere *Diarium biographicum ſaeculi XVI.* eiusque ſpecimen edidit nuper in *Analectis Societ. Char.* T. I. p. 255. ſqq. Sed cum iam in promtu ſit *Boecleri Hiſtoria eius ſaeculi*, labor ille foret ſuperuacaneus. Operae vero ſuae pretium fecerit, qui Witteniani operis continuationi ſe accinxerit.

(y) Vid. *Acta erud.* 1727. p. 488; 1729. p. 369. et 406; 1730. p. 130. et 545. ect. Exſtant iam huius Operis Tomi ſeptem et viginti. A

ceronio, in Batauia (z) ab anonymo, (cui nomen eſſe dicitur *Gerhardo Outhoſio,*) Vitae doctorum virorum, eae ita placuerunt eruditis, vt diuturnum in hoc ſtadio curſum optent illis duumuiris.

V.

Dixi, in vitis eruditorum exponendis non minimam habendam eſſe rationem librorum (*a*) ab iis conſcriptorum, cum eorum, qui adhuc exſtant, (quorum et editiones (*b*) variae, item verſiones, recenſeri debent,

(z) Vid. *Gelehrte Zeitungen* 1731. p. 801.

(a) Quidam ipſi librorum a ſemet editorum catalogos confecerunt ediderun tque. Iam olim *Hieronymus* titulos operum ſuorum produxit in vltimo capite *Catalogi* ſui *ſcriptorum eccleſiaſticorum.* Idem poſtea fecit Auguſtinus luculentius in libris *Retractationum*, recentiorique aeuo *Campanella*, *Fort. Licetus* (cuius *libri duo de propriorum operum hiſtoria* excuſi ſunt Patauii 1634.) *Labbeus*, *Buddeus*, *Goezius*, *Ioach. Langius*, *Moshemius*, *Chriſtianus Wolfius*, aliique.

(b) Hic inquirere libet, quid exiſtimandum ſit de editionibus *Operum omnium* a polygraphis ſcriptorum, e. g. *Lutheri*, *Eraſmi*, *Caluini*, *Voſſii*, *Conringii*, *Launoi*. Facile igitur apparet, ita quidem conſeruari etiam minuta magnorum virorum ſcripta, illa quoque, quae rectius perirent; caeterum voluminoſa illa opera inſerure non tam vſui eruditorum, quam ornandis bibliothecis publicis et oſtentandae magnificentiae ciuitatis literariae. Docti enim viri, quos fere tenuiores eſſe conſtat, optimos quosque libros ſeparatim recudi optant, vt, quibus opus ipſis eſt, eos ſibi

bent,) tum deperditorum. Nec omittenda eſt diſtinctio genuinorum foetuum a libris ſuppoſititiis. Hoc in ſtudio *Voſſii* (c) induſtriam non aequauit ſolum, ſed ſuperauit *Ioannes Albertus Fabricius*, qui hodie principatum tenet inter hiſtoriae literariae profeſſores, et *Bibliothecarius reip. literariae optime meritus* vocari meretur. Ac *Bibliothecae* huius, *Latina* pariter et *Graeca*, merito pro monumentis habentur immortalitate dignis. Aemulatus eum eſt haud infeliciter *Ioannes Chriſtophorus Wolfius*, cuius *Bibliotheca Hebraica* magno meritoque fuit excepta plauſu. Vterque in *Praefatione* ſuos in hoc argumento anteceſſores in medium producunt: id quod et *Griſchouius* facit in *Hiſto-*

ſibi comparent. Ecquis doctorum hominum, vt *Conringii Antiquitates Academicas* aut *Voſſii de hiſtoricis* libros legat, tanto pretio ſua faciet eorum opera? Idem ſentio de collectionibus librorum et magnorum et ſatis obuiorum eiusdem argumenti. Vnas illas Syllogas laudo, quibus comprehenduntur ſcripta et minutiora et rariora, eademque bonitatis maximae. Eadem erat in ſententia Buddeus, cuius verba ſunt inſerta *Recenſionibus Ienenſibus* (*Monatl. Nachrichten*) A. 1726. p. 743. 745. 746.

(c) *Voſſius* primus vel inter primos in hoc genere elaborauit. Exſtant libri eius *de Hiſtoricis Graecis et Latinis*, *de mathematicis*, *de rhetoribus et oratoribus*, *de poetis*, *de philoſophis*: quorum operum duo poſtrema ſunt poſthuma et imperfecta.

Hiſtoria (*d*) *Philologiae*. Laudari hic etiam debet *Aſſemanni Bibliotheca* (*e*) *orientalis*, A. 1719. edi coepta. Speciatim eccleſiaſticorum (*f*) ſcriptorum monumenta perſequuntur, idque magna diligentia, *Wilhelmus Caueus* in *Hiſtoria literaria ſcriptorum eccleſiaſticorum*, *et Oudinus* in tripartito opere, cuius maxima eſt vtilitas in medii aeui (*g*) hiſt. literaria. Maiori ſtudio idem argumentum pertractat *Nic. Nurrius* in *Apparatu ad Bibliothecam maximam Patrum*. Subdititia Patrum eccleſiae ſcripta indicat *Andreas Riuetus* in *Critico ſacro*, *Robertus Cocus* in

(*d*) §. XCV. p. 389. ſqq.

(*e*) Vid. *Acta Erud.* Suppl. T. VIII. p. 1.

(*f*) Scriptores omnes de ſcriptoribus eccleſiaſticis recenſet *Fabricius* in Praef. libri quinti *Bibliothecae Graecae*. De *Trithemio* obſeruo, eius *ſcriptores eccleſiaſticos* eſſe ſcriptores eccleſiae Chriſtianae addictos, ſiue theologos, ſiue ICtos, ſiue medicos, ſiue grammaticos, ſiue geometras, etc.

(*g*) Hic etiam multorum Vitae copioſe deſcriptae exhibentur. Omiſit tamen neſcio quo caſu quosdam clariores, *Albertum M. Lanfrancum*, *Lambertum Schafnabrugenſem*, *Rupertum Tuitienſem*, *Ottonem Friſingenſem*, *Alanum M. Ioannem Scotum*, *Aegidium Romanum*, *Raymundum Lullium*, *Rab. Maurum*, *Lyrannm*, *Taulerum*, *Haymonem*, *Ruſinum*, *Oroſium*, *Odonem Cluniacenſem*, *Carolum M. Nicolaum Cuſanum*, *Iſidorum Peluſiotam*, Caeterum cur *Clericus* T. XIX Bibl. anc. et mod. p. 353. ſqq. parum aequum ſe praebeat Oudiniano operi, diſcas licet ex *Oudini* T. I. p. 986. ſqq.

Cenſura ſcriptorum eccleſiaſticorum, et *Vinc. Placcius* in *Theatro pſeudonymorum*.

VI.

Fuerunt etiam, qui eruditorum iudicia de celebrioribus ſcriptis eorumque auctoribus congeſſerunt. Iudicia de *Patribus* (*h*) *Eccleſiae* exhibet *Io. Gerhardus* in *Patrologia*; de priſcis *hiſtoricis Degoreus Whearus* in *Relectionibus hiemalibus*; de hiſtoriae Romanae ac Byzantinae ſcriptoribus *Martinus Hanckius* in duobus, quos de iis edidit, operibus; de omnis generis eruditis *Thomas Pope-Bluntius in Cenſura* (*i*) *celebriorum auctorum:* quod quidem opus poteſt ſubinde

(*h*) Quia Patres Eccleſiae non ſolum Pontificiis, ſed etiam multis noſtrae Eccleſiae ingens faciunt praeiudicium, hinc bene fecerit hiſtoriae literariae doctor, ſi hac occaſione auditores ſuos docebit, quid exiſtimandum ſit de eruditione praecipuorum Eccleſiae Patrum. Commendo hic *Dallaei* librum *de vſu Patrum*, *Clerici Hieronymiana*, et *Vitas* aliquot Patrum, quas in Germanicum traduci curauit et A. 1721. Praefatione ornauit *Thomaſius*; ipſius denique *Thomaſii Cautelas circa Iurisprudentiam eccleſiaſticam* cap. X. §. 24. ſqq. et cap. XI. XII. XIII. XIV.

(*i*) Iam ante *Bluntium* tale opus conſcribere in animum induxit *Chriſtophorus Adamus Rupertus*, eiusque ſpecimen reliquit in *Mercurio Epiſtolari* p. 720. ſqq. Exſtat et *Tho. Magiri* opus ſimile *Eponymologicum criticum* inſcriptum, et A. 1687. duplo auctius editum a *C. W. Eybenio*. Sed longe praeferendus eſt *Bluntius*. Caeterum quo quis clarior in orbe literato, eo facili-

de augeri ab induſtrio poſſeſſore. De *interpretibus* ipſe ſuum fert iudicium *Huetius* libro ſingulari; de poëtis *Scaliger* in Poëtice; de *hiſtoricis Lipſius in* (*k*) *Politica*; de *Commentatoribus in ſacrum Codicem Richardus Simonius* in ſeparato opere, itemque *Io. Frid. Mayerus* in *Bibliotheca Biblica*, quam pertexuit *Arndius*. Pari modo de *Patribus Eccleſiae* ſententiam ſuam dicit *Dupinius* in *Bibliotheca* ſua *eccleſiaſtica*; de ſcriptoribus Hiſt. eccl. N. T. veteribus et recentioribus *Weiſmannus* Prolegomenis ad ſuam *Hiſt. eccl.* p. 28 - 65; qui et de theologis omnium ſectarum, qui ſaeculo XVI. et XVII. celebriores fuerunt, accuratum exhibet iudicium in Tomo II. *Hiſtoriae* illius. Eodem

 in

facilius eſt complura eius reperire encomia. Vnde decem paginas impleuit praeconiis *Morhofio* tributis *Mollerus* Prolegomenis ad eius *Polyhiſtorem*. Imo totus liber ſecundus *Quaeſtionum Tullianarum Andreae Schotti* non niſi elogia eloquentiae *Ciceronis* continet. Pari modo *elogia Melanchthonis aut iudicia de eo qui compilare velit, librum grandem effecerit*, inquit *Seckendorfius Lutheraniſmi* lib. I. ſect. 34. addit. I. Quantum vero eiusmodi iudiciis tribuendum ſit, dicendi locus erit alius.

(*k*) Not. ad lib. I. cap. 9. Etiam in *Bibliotheca hiſtorica Fresnoio - Menckeniana* creberrima occurrunt de hiſtoricis iudicia. Sic et in *Ludouici le Gendre Nouvelle Hiſtoire de France* Tomo VI. Lutetiae 1719. edito exhibetur Catalogus hiſtoricorum, qui Galliae hiſtoriam ſiue vniuerſam ſiue particularem ſcripſerunt, et quidem adiecta ſingulis accurata *ἐπικρίσει*.

in genere commendari meretur *Adriani Bailleti* opus ita (*l*) inſcriptum: *Jugemens des Sçavans ſur les principaux ouvrages des Auteurs*; ac ſimile opus (*m*) *Giberti de ſcriptoribus rhetoricis*; item *Teiſſerii Elogia virorum doctorum ex Thuani Hiſtoria excerpta*, cum additamentis A. 1715. rurſus edita quatuor tomis. *Morhofianus* quoque *Polyhiſtor* plenus eſt ἐπικρίσεων, nec non *Boecleri Bibliographia Critica* ſupra iam laudata, itemque *Naudaei Bibliographia politica*. Non male huc retuleris libros, quos *ANA* vocant, vt *Sarcmaſiana*, *Menagiana*, *Patiniana*, *Naudaeana*, *Caſauboniana*, etc. cuius generis libros ſingularibus Diſſertationibus (*n*) exhibuerunt *VVolfius* et *Lilienthalius*.

VII.

(*l*) Melior huius eſt editio ſecunda, quae A. 1725. Amſtelodami prodiit vna cum annotationibus *Bernhardi de la Monnoye*, qui et in praefatione ſua et T. II. p. 371. profitetur, ſe id ſibi negotii dediſſe, vt corrigeret, quos *Bailletus* commiſiſſet in hiſtoria literaria errores. Inſerta et ſunt huic editioni caetera *Bailleti* opera, quibus illuſtrauit literariam hiſtoriam, itemque *Menagii Anti-Baillетus*, et *Giberti Judicia de rhetoribus*.

(*m*) Vid. *Acta erud.* A. 1714. p. 78; A. 1721. p. 257. et 298.

(*n*) De libris in ANA iudicium exſtat in Germanicis *Obſeruationibus Halenſibus* P. II. n. 8. Addenda huius generis libris ſunt *Verulamiana*, i. e. *Verulamii Sermones fideles*, et e priſco aeuo *Corydiana*, quae conſcripſerat *Lynceus* Samius, teſte *Athenaeo* lib. VI. p. 241. 145. 248.

VII.

Variant etiam de libris eruditorum iudicia pro diuerſitate aetatis et nationis. Vergente ſuperiori ſaeculo magna orta eſt contentio in Gallia, aliis (*o*) priſcos, aliis recentiores ſcriptores praeferentibus; quos recenſet *Kyſſelius* in *Menſibus* ſuis. Ego, quae alibi (*p*) iam dixi de hoc argumento, iis tria hic adiungo velut axiomata. I. *Quae ſtudia veteres magis excoluerunt, quam noſtra aetas, in iis veteres vtique noſtris hominibus praeferendi ſunt.* Poëtae igitur veteris Romae non parum praeſtant plerisque hodiernis. Poëſis enim erat illorum ἔργον, cum hodie ſit inter τὰ πάρεργα. II. *Quae ſtudia veteres modice excoluerunt, in iis recentiores ſunt praeſtantiores.* Stolidi igitur erant, qui Ennium Virgilio, Catonem Ciceroni anteponebant, notati merito a *Martiale* lib. V. epigr. 10. et *Quintiliano* Dialogi cap. XVIII. 5. et XXIII. 2. III. *Quae ſtudia veteres ex-*

Aa 5 *colu-*

(*o*) Iam ſaeculo decimo quinto diſputatum fuit, an veteres nouis ſcriptoribus ſint praeferendi: exſtatque ea de re liber *Ben. Accolti*, recenſitus in *Actis erud.* 1690. 510. ſqq. Haud iniuria vero inſanire dixeris *Lambinum*, cum in ſecunda ad *Lucretium* ſuum Praefatione *ſtultos et inſanos* vocat, qui hodie Grammaticam, Rhetoricam, vel Logicam ſcribant, edantque ac iudicat, nihil poſſe melius ſcribi, quam ſcriptum iam habeamus a veteribus.

(*p*) Im Politiſchen Philoſopho cap. VII. §. 18.

coluerunt acriter, et hodierna aetas itidem excolit ſtudioſe, in iis hodierni palmam (*q*) *merentur.* Nam primo poſteriores calcant viam iam praeparatam, adeoque iis facile eſt, progredi (*r*) longius; deinde hodie plura in omnis generis ſtudiis habemus adminicula, altiusque proinde eniti poſſumus in quouis literarum genere. Quare ſi quis e. g. in legendis Patrum eccleſiae ſcriptis aſſidue verſaretur, ſique totum *Ariſtotelem* totumque *Platonem* memoria comprehenſum haberet, non lectis noſtrae aetatis theologis ac philoſophis, non ab vllo habebitur, opinor, pro magno vel theologo vel philoſopho. Mihi quidem *Priſcianus* in praef. operis grammatici optime videtur litem illam diremiſſe, ſcribens, *grammaticae artis auctores, quanto ſint iuniores, tanto perſpicaciores et ingeniis floruiſſe et diligentia valuiſſe*, additque, *id omnium eruditiſſimorum iudicio confirmari.*

VIII.

(*q*) Quanto inferiores eruditione ſint veteres ſcriptoribus aetatis noſtrae, oſtenditur in *Bibliothu Angloiſe* T. XIV. p. 197. ſqq. Ibidem p. 199. iudicatur, lectionem veterum philoſophorum parum vtilem eſſe ad augendam eruditionem: et p. 200. ſq. medica *Hippocratis* ſcientia valde contemnitur. Etiam *Naudaeus* lib. de inſtruenda bibliotheca p. 100. iudicat, recentioris aeui ſcriptores eſſe antiquis meliores.

(*r*) Non iniuſte itaque *Mollierii* comoediae praeferuntur Plau-

VIII.

De nationum diuerſis ingeniis diuerſisque ingeniorum fructibus quae mihi aliisque cogitata et obſeruata fuerunt, exhibui in *Actis* (*s*) *Philoſophorum*. Eodem in opere (*t*) ſupplementa illius tractationis exhibui, ſimulque, quae doctus quidam vir de borealium ingeniis contra meam ſententiam protulerat, ἄνευ παθῶν expendi. Quod ipſum reſponſum etiam ad ſe pertinere putet velim inciuilis ille ciuilis Iuris conſultus, (ſi modo cantum hunc non alius gallus edidit,) qui (*u*) Suecorum (quam nationem vt ille aſſentatione, ſic ego veneratione proſequor,) ingenia ita defendit, vt petulantiſſimis conuiciis me lacerandum putaret. Solet ſcilicet hoc accidere adulatoribus, vt alte-

Plautinis. Vid. Gelehrte Zeitungen A. 1720. p. 525. Lepida ratio reuincendi antiquarios, hoc eſt, eos, qui recentiores omnes prae antiquis contemnunt, exhibetur in *Vita Huetii* lib. I. p. 21. Plane ſimilem hiſtoriam narrat *Lud. Viues* lib. I. de cauſ. corrupt. art. p. 34. Imo adeatur et *Phaedrus* lib. V. fab. 5.

(*s*) T. I. P. IV. cap. I. vbi §. 35. non ſtatuo, aëris tenuitatem ac cibi potusque teneritatem eſſe veras cauſas perſpicaciae ingenii; ſed hoc volo, craſſitiem aëris ciborumque impedire vſum ingenii, vti nebulae oculis noſtris ſunt impedimento, quo minus bene longeque proſpiciant.

(*t*) T. III. p. 828 857.

(*u*) Schwediſche Bibliothec, P. II.

alteram partem nimiis extollant laudibus, nimioque opere dealbent, alteram nimis denigrare ſtudeant. Caeterum ſciat idem ille, iudicia mea de ingeniis hominum ſeptem trionibus ſubiectorum plus commodi, quam ipſius aſſentationes, afferre reip. literariae. Cum enim ipſe frigidam ſuffundat ignauiae, ego contra diſcutio torporem non paucorum, et calcar aemulationis ſubdo nondum ſatis alacriter currentibus, poſtea vero eximie ornaturis rem literariam.

IX.

Venit hic mihi in mentem alia eruditorum claſſis, quam minime omnium, quae in hiſtoria literaria praetereatur, dignam exiſtimo. Eos innuo, qui ſe anteſignanos literati gregis praebuerunt, et *primi* ſiue vniverſam literarum culturam inſtaurarunt, ſiue certam aliquam diſciplinam excoluerunt, ſiue quacunque alia in re laudabili viae poſtea frequentiſſime calcatae duces fuerunt. Hos vocare mihi liceat *primates literarios.* De quibus antequam plura profero, paucis obſeruo, ſtatum literatorum toto orbe diſperſorum, etſi non eſt veri nominis reſpublica (*x*) ſocietasue, tamen ob ſimi-

(*x*) Reſp. literaria ratione formae ſimillima eſt *Eccleſiae inuiſibili.* Vti hic nullus monarcha, nullum ciuile impe-

ſimilitudinem non vnam appellari *rempublicam literariam.* In hac igitur republica alii ſunt *plebs* (*y*) *literata*, alii vocari merentur *optimates literarii*, quorum pars ſunt cuiuscunque diſciplinae doctores (z) profeſſoresque. Quemadmodum vero olim in Roma-

imperium, ſed ſumma libertas, ſola regnante S. Scriptura; ſic illic ſola regnat Ratio, nec quisquam in alterum quicquam habet iuris ciuilis. Ac libertas iſta adeo eſt reip. literariae anima, vt toto coelo errarit *Iac. Thomaſius*, cum *Progr. 41.* p. 469. ſcripſit, *formae regiminis monarchici nullam eſſe literariae reip. ſalubriorem.* Contrariam huic ſententiam paucis, ſed acute et eleganter, illuſtrat *Baelius* Dict. v. *Catius not. D.* Lectu quoque digna eſt *Chriſtiani Loeberi* Ienae A. 1708. edita meditatio *de forma regiminis reip. literariae*, in qua lucide probat, ſtatum literatorum vniuerſe conſideratum improprie vocari *rempublicam literariam*, adeoque ſocietati literatorum per totum orbem diſperſae nullam eſſe, ac ne *democraticam* quidem, *formam regiminis.* Idem docetur in den Unpartheyiſchen Gedancken über die *Iournale* p. 300. ſqq.

(*y*) Vetus iam eſt haec diſtinctio. *Canutium*, *Arrium*, et *Furnium plebi literatae* diſerte adſcribit *Quintilianus* Dial. de cauſ. corr. eloq. cap. XXI. 1. *Vulgus eruditum Plinius* commemorat lib. II. cap. 7. Sic et *Seneca* mediocriter eruditum hominem Epiſt. 10. vocat *vnum e populo.* Contra *Cicero* lib. de claris oratoribus cap. 79. *Calidium* eſſe ait *oratorem non vnum ex multis.* Etiam Virgilius a melioris venae poëtis ſegregat *Bauium* et *Maeuium*.

(*z*) Dico veri nominis *doctores.* Nam qui ſolo titulo ſunt

Romanorum ſenatu vnus erat *Princeps ſenatus*, ſic et literaria reſp. omnis aeui ſuos habuit et coluit ſenatus (*a*) literati principes. Et hi ipſi ſunt, quos antea dixi *Primates literarios*.

X.

Tres autem ſunt iſtorum *Primatium* ordines. In *primo* eos colloco, qui impetu quodam facto fortiſſime (*b*) disiecerunt tenebras literarias, et vniuerſam reip. literariae

ſunt *Doctores* ac *Magiſtri*, illis ſuus in *plebe* aſſignandus eſt locus, et quidem, quia id non ſunt, quod tam ambitioſe videri cupiunt, locus omnium vltimus. Non minus inter *plebeios* ſunt referendi, qui falſa eruditione onuſta gerunt pectora. Scimus, tempore *Lutheri* omnes Facultates Theologicas, quas vocant, ad vulgus literatum pertinuiſſe. Ac in vniuerſum notandum, *optimates* hic cenſeri non ex opibus ac ciuilibus honoribus, ſed ex ſola ſapientia et eruditione. Hic, vt *Hier. Oſorii* verbis e lib. I. *de gloria* p. 46. ſqq. vtar, *omnes homines ingenio praeſtantes, quamuis inopes ſint et obſcuris parentibus orti, in PRINCIPVM numero habentur: contra, qui hebeti ingenio ſunt et languori deſidiaeque dediti, quamuis in ampliſſima familia nati ſint, et res magnas adminiſtrent, PLEBEII exiſtimantur.*

(*a*) Hi *Primates* inter caeteros doctos eundem ferme in modum eminent, quo *Scaliger*, et poſt eum *Salmaſius*, in vrbe Lugdunenſi e numero gregariorum Profeſſorum exemtus, Apollinis cuiusdam inſtar colebatur a Muſis Batauis.

(*b*) Vnde eos alibi vocaui *fulmina literaria*. Vid. *Poeciles* T. I. lib. 4. p. 631. ſq.

riae faciem feliciter immutarunt. Sic olim in Graecia Primas theoreticae philoſophiae fuit (c) *Thales*, practicae et moralis *Socrates*; primus barbariei medii aeui ſe oppoſuit *Petrarcha*; primus et eloquentiam et philoſophiam et theologiam in Gallia emendauit *Faber Stapulenſis*; primus de barbarie literata in Germania triumphauit *Eraſmus*, de religioſa *Lutherus*; primus philoſophiam eclecticam, proſtratis priſtinis erroribus innumeris, in Germanicas Academias introduxit *Thomaſius*. Inter hos Primates multi vel a diſcipulis ac ſectatoribus ſuis, vel etiam ab ſemetipſis conſtituti ſunt *monarchae literarii*, vel potius, quia in rep. literaria non datur iuſta monarchia, tyranni, e.g. *Ariſtoteles*, *Carteſius*.

XI.

Secundus ordo eos complectatur, qui vnam duntaxat diſciplinam noua induerunt eaque laetiſſima ac pulcherrima facie. Hic igitur Primas Iuris naturae eſt *Grotius*, facile tamen ſocium admittens *Pufendorffium*; Hiſtoriae eccleſiaſticae (d) priſcis temporibus *Euſebius*, iunioribus *Flacius*; Medicinae olim

(c) Vid. *Acta. Philoſ.* T. III. p. 161. ſqq.

(d) *Lutheri* opinio, Comm. in *Geneſin* f. 349. *b.* rati, primum *Compendium hiſtoriae* ſcripſiſſe *Abrahamum* inde ab *Adamo* vsque ad ſua tempora, debito caret fundamento.

olim *Hippocrates*, nuper *Harueus*; anatomicae ſcientiae (*e*) *Veſalius*; Iuris publici *Conringius*; Primates Theologiae, iidemque profeſſores theologiae eclectici, *Lutherus*, *Zuinglius* et *Arminius*; Primates Iurisprudentiae ciuilis minus comtae (*f*) *Irnerius*, *Accurſius*, et *Bartolus*; terſioris politiorisque *Alciatus* et *Cuiacius*; Primates Philologiae in Germania *Reuchlinus* et *Eraſmus*, in Gallia (*g*) *Faber Stapulenſis*, in Hiſpania *Antonius Nebriſſenſis*; Primas ſcientiae chronologicae *Ioſephus* (*h*) *Scaliger*; Primas artis heraldicae (*i*) *Phil. Iac. Spenerus*; Primas poëtarum Graecorum *Homerus*, Latinorum *Virgilius*, Gallorum *Ronſardus*, Italorum *Dantes*, Germanorum *Opitius*; Primas Hiſtoriae literariae in Heluetia *Geſnerus*, in Gallia *Naudaeus*, in Belgio *Voſſius*, in Germania *Morhoſius*, eiusque ſucceſſor, *Fabricius*.

XII.

Tertii ordinis ii ſunt Primates, qui primi magnum aliquod ac memorabile facinus ediderunt in rep. literaria. Primum hic locum

(*e*) Vid *Stolli* Hiſt. medicinae P.II. cap. I. §. 21. p. 414. ſqq.
(*f*) *Grauina* lib. I. de orig. Iur. ciu. §. 143. et 144.
(*g*) Vid. *Sammarthanus* Elog. lib. I. cap. I.
(*h*) *Se primum inuaſiſſe hoc argumentum*, ipſe ſcribit in Dedicatione ſui operis *de emendatione temporum*. Et in *Prolegomenis* p. 8. dicit, *ſe omnia noua protuliſſe*,
(*i*) Vid. *Schmeizelii* Einleitung zur Wapen-Lehre Prolegom. Cap. VII. §. 6. p. 52. ſqq.

locum teneat *Moſes*, primus ille libri ſcriptor ex omni aeuo ex omnique natione. Poſtea primus in Graecia librum ſcripſit *Pherecydes*, in Germania (*k*) *Eginhardus*. Cumque hic Latino ſit vſus ſermone, primus inter Germanos Germanicum librum (*l*) compoſuit *Otfridus*. Sic primus Italiae profeſſor fuit *Pythagoras*, Graeciae (*m*) *Anaximander*. Primus Graecas literas in Italia docuit *Chryſoloras*, in Gallia *Tiphernas*, in Germania *Rich. Crocus*. Primus Hebraicae grammaticae ſcriptor e Chriſtianis eſt *Reuchlinus*; primus Madrigalici carminis ſcriptor in Germania *Caſp. Zieglerus*; primus Hiſtoriam philoſophicam ſcripſit *Ge. Hornius*; primus Nouellas politicas hebdomadarias *Theophraſtus* (*n*) *Renaudotus*, literarias *Ioan. Gottlieb Krauſius*.

XIII.

De hiſce Primatibus tria mihi ſuperſunt memoratu digna. Primo ſcilicet ii ex hoc numero,

(*k*) Hoc obſeruauit *Pag. Gaudentius* lib. de Romanorum philoſophia Cap. 196. *Conringius* quidem Comment. de ſcriptoribus ſaec. VI. cap. 5. p. 100. *Iornandem* vocat *primum Germanici generis ſcriptorem*. Sed obſerues, quaeſo, non patriam Germaniam ei tribui a *Conringio*, ſed genus Germanicum. Erat quippe Gothus natione.

(*l*) Vid. *Poecile* T. I. lib. 4. p. 641.

(*m*) *Acta Philoſ.* T. III. p. 181.

(*n*) Vid. *Acta erud.* 1732. p. 31.

numero, qui inueteratos errores tollere ſuſtinuerunt, criminoſo titulo appellitati ſua aetate fuerunt *nouatores*, quaſi aliquid ob id ipſum falſum ac deteſtandum ſit, quia *nouum*, ac viciſſim verum, quia *antiquum* et inueteratum. Deinde iidem non ſolum ludibriis aetatis ſuae et inſectationibus expoſiti fuerunt, ſed tanquam hoſtes reip. ac peſtilentiſſimi haeretici acerbiſſimis excepti (*o*) odiis. Denique id ante omnia velim animaduertas, renouari ſubinde et emendari faciem literatae reip. ſolere non caeco aliquo caſu, ſed auſpice et rectore DEO; cuius potentiſſima prouidentia ſaepius inde elucet, quod inſtrumentis vtitur eiusmodi, a quibus nemo exſpectaſſet tantam *μεταμόρφωσιν*. Quis, quaeſo, erat Socrates? Obſtetricis filius. Quis Eraſmus? Spurius. Quis Lutherus? Pauper monachus. Quis Faber Stapulenſis? Ruſtica proles. Vltimo loco addo, hos, quos dixi, Primates literarios dignos eſſe praeter caeteros, quorum vitae diligenter et copioſe exponantur poſteritatique tradantur, ac operae pretium facturum, ſi quis comprehenſas vno volumine edat *Vitas Primatum literariorum.*

XIV.

Habet vero et *conſiliarios* ſuos reſpublica lite-

(*o*) Vid. Diſſ. mea de martyriis philoſophorum in *Actis Philoſ.* T. III. p. 88. ſqq.

literaria, qui quodammodo inter primates literarios referendi ſunt, ſaltim hoc ipſo, dum ſe praebent conſiliarios, pro primatibus certi generis haberi ſe velle oſtendunt. Sunt autem illi conſiliarii alii boni, quos inter (p) haud vltimum locum obtinet *Verulamius*, alii mali et imperiti: in quem cenſum ſupra iam (q) retuli ſcriptorem *Germaniae milite deſtitutae*. Eſtque horum ſingularis quaedam ſpecies, quos *Vtopicos* vocare licebit, quorumque magnum videre erit numerum in *Vtopia* mea (r) *literata*.

XV.

Argumentum, quod adhuc tractaui, occaſionem mihi praebet dicendi de tribus eorum, qui libros ſcribunt, claſſibus. Diuidi videlicet ii veriſſime (s) commodiſſimeque

 poſ-

p) Huc pertinent *Thomaſii* Cautelae circa ſingulas diſciplinas, et *Vockerodti* Conſultationes ſcholaſticae.

(q) Cap. IV. §. 55.

(r) Primum huius libri caput iam edidi T. I. *Poecilis* lib. I. p. 95. ſqq.

(s) Iam veteres eruditam turbam diuiſerunt in primanos ac ſecundanos: id quod oſtendi in *Actis Philoſ.* T. I. p. 586. ſq. et T. III. p. 823. Locis e priſco aeuo ibi productis addo nunc *Diog. Laërtii* II. 133. et *Aeliani* IX. 15. Diuiſionem illam etiam *Rol. Mareſius* produxit pariter et ſcienter illuſtrauit lib. II. epiſt. 57. Clarius vero ac diſtinctius doceri, ſi tres faciamus tribus literatorum, maxime eorum, qui libros ſcribunt, res ipſa docebit. Ac Ciceroni quoque diſtributio haec placuit

poſſunt in *primanos*, *ſecundanos*, ac *tertianos*. *Primani* (*t*) ſunt, qui tanta pollent perſpicacia, vt non ſolum inueteratos errores acute cognoſcant, iisque laruam veritatis detrahant, ſed nouas quoque veritates in apricum proferant. Sunt hi ſoles coeli literati, quorum tamen nullus caret maculis: vt verius miracula literati orbis vocentur, quam oracula. *Secundanos* (*u*) voco, qui tanta quidem ingenii exſuperantia non ſunt, primanis tamen libenter vtuntur doctoribus, veritatesque ab iis propoſitas, niſi forte obſtant errores nimium muniti praeiudiciis, facile (*x*) amplectuntur, easque concinna methodo

placuit ita in *Oratore* cap. I. ſcribenti: *Prima ſequentem honeſtum eſt in ſecundis tertiisque ſubſiſtere.*

(*t*) Hi primani olim vocabantur *auctores claſſici*. Vid. *Gellius* VII. 13. et XIX. 8. Hos *tenere faſces ingenii*, concinne dixeris cum *Plinio* e Praef. Hiſt. natur.

(*u*) Eodem plane modo *Seneca* epiſt. 52. En verba eius! *Quosdam ait Epicurus ad veritatem ſine vllius adiutorio feciſſe ſibi ipſos viam; quosdam indigere ope aliena, non ituros, ſi nemo praeceſſerit, ſed bene ſecuturos. Egregium hoc quoque, ſed SECVNDAE SORTIS ingenium.* Scilicet alii eruditorum ſunt ſimiles fontibus naturalibus, qui e ſuo veluti pectore effundunt aquas; alii fontibus artificialibus, (patrio ſermone *fontaines* vocamus cum Gallis,) qui deriuatam aliunde aquam cum oſtentatione quadam emittunt, maioremque faciunt, quam naturales illi, admirabilitatem.

(*x*) *Illis* (inquit) *Quintilianus* Inſtit. orat. cap. vlt. eos dicens,

methodo diſerteque traditas (*y*) propagant. *Tertiani* denique ſunt, qui ſecundanis vſi magiſtris, nec induſtriá iis nec ingenio nec eloquentia pares, ſola ſcribendi ſedulitate ſunt notabiles, acceptasque ab iis (z) non ſolum veras, verum etiam falſas ſententias mordicus tenent, nouarumque ſiue verarum ſiue falſarum doctrinarum praecones hoſtiliter aggrediuntur.

XVI.

Facile apparet, in primo genere eminere (*a*) iudicium, in altero ingenium, in tertio memoriam. Facile item intelligitur,

 vlti-

dicens, quos *primanos* appello,) *haec inuenienda fuerunt*, *nobis* (*Secundanis*) tantum *cognoſcenda* et diſcenda *ſunt*. *Nobis*, inquit *Minucius* quidam apud *Liuium* lib. XXII. cap. 29. *quoniam prima animi ingeniique negata ſors eſt*, *ſecundam ac mediam teneamus.*

(*y*) De his ita ſcribit *Verulamius* lib. I. de augm. ſcient. p. 39: *Quidam in SECVNDIS tantum ſubſiſtere ſat habent, vel ſubtilis interpretis, vel antagoniſtae vehementis et neruoſi, vel methodici abbreuiatoris nomen ambientes: vnde reditus et vectigalia ſcientiarum augeri poſſunt, patrimonium et fundus minime. Romani etiam equites olim diuidebantur* in *primos* et *ſecundos*. Vid. *Gronouii* Obſ. lib. III. cap. 25. p. 673. ſq.

(*z*) Hac de cauſa non malos ſe praebent iuuenum ſtudioſorum doctores, imo ſaepe maximus fit ad eos diſcentium concurſus. Valet et hic diſtinctio *Ioan. Braunii*, doctum eſſe alium dicentis inter doctos, alium eſſe doctum inter ſtudioſos.

(*a*) Ita et *primani* ſunt in hiſtoria, qui et inueteratas fabulas,

vltimos ſibi videri primos, et magnopere praeterea coli ab iis, qui nullo ſunt numero; ac ne eo quidem vsque progreſſi, vt vel minimam ſcribendo laudem valeant conſequi. Facile denique cognoſcitur, ſecundanos vulgo haberi pro primanis, nec tam ſaepe horum, quam illorum, ſcripta vendi: id quod iam olim obſeruauit *Martialis* in *Lucano*, mediocri poëta, ſi cum *Virgilio* comparetur, ſed quem vulgus libentius legebat, quam *Virgilium*. Ita enim (*b*) loquentem inducit *Lucanum*: *Sunt quidam*, (eruditiſſimus ſcilicet quisque,) *qui me dicunt non eſſe poëtam*, ſed hiſtoricum metricum: *ſed, qui me vendit, bibliopola putat*, eſſe me praeſtantiſſimum poëtam, cum poëmata mea tot emtores, tot lectores inueniant.

XVII.

Admonet me hoc exemplum, *primanos* pariter ac *ſecundanos*, *tertianos*que diuidi oportere in *reales* ac *verbales*. Nam etiam poëtae et oratores trium ſunt claſſium: pri-

las obſeruant et pragmatice tractant omnem hiſtoriam; *ſecundani*, qui ex optimis ſcriptoribus colligunt hiſtorias, deprehenſasque ab acutioribus fabulas atro carbone notant; *tertiani*, qui ex hiſtoricis apographis addiſcunt res geſtas, ac veteres fabulas non ſolum propagant, verum etiam acriter propugnant.

(*b*) Lib. XIV. epigr. 194.

primanique ſunt, quos natura (*c*) fecit ſummos ſiue oratores ſiue poëtas; ſecundani, quorum ſcripta plus curae, quam naturae, habent; tertiani, qui ne his quidem arte pares ingenioque, nouiſſimum conſtituunt agmen vel oratorum vel poëtarum.

XVIII.

Debent vero cum ſecundani, tum tertiani rurſus in claſſes minores diſtribui. Alii ſcilicet e ſecundanis fontes, e quibus hauſerunt, fideliter monſtrant, ſuosque viae duces frequentiſſime laudant: alii, dum id non faciunt, mentiuntur, idque aliquando proſpéro ſucceſſu, primanos. Ad tertianos quod attinet, hi diuidendi mihi ſunt in doctiores et minus doctos. Priori claſſi adſcribo *Georg.* (*d*) *Hornium* et *Io. Chriſtoph. Becmannum:* quibus quam multi ſcriptores, etiam ex polygraphis, ſunt inferiores!

XIX.

De *ſecundanis* duo vt obſeruem, ſupereſt. Primo eos diuido in ſecundanos natura et in ſecundanos politicos. Hi, (nam quos ſignificem priori appellatione, perſpicuum

 eſt,)

(*c*) *Quintilianus* lib. XII. Cap. 11: *Quantum poëſis ab Homero et Virgilio, tantum faſtigium accepit eloquentia a Demoſthene atque Cicerone.*

(*d*) Conf. *Acta philoſ.* T. I. p. 1057. ſq.

eſt,) vt et infame nouatorum nomen et diras concertationes et ipſam denique egeſtatem effugiant, ſubſiſtendum ſibi cenſent in ſecundis, ſapientes cum primanis, loquentes cum ſecundanis, interdum etiam cum vulgo. Praeſtare quippe putant, ſcriptores eſſe κατ' ἄνθρωπον, quam κατ' ἀλήθειαν, fructuoſiusque eſſe ſentiunt, ciuitatis eſſe Placentinae, quam Veronenſis. Deinde et illud docet hiſtoria literaria interior, qui ſunt ſecundani natura, eos, quoties locum primanorum occupare audeant, hoc eſt, ſuopte ingenio vtantur ad inueſtigandum verum, nouasque, quae quidem ipſis videntur, veritates proferant, turpiter ſe dare et explodi a cordatioribus.

XX.

Exemplis quidem omnium generum afferendis perlibenter (*e*) ſuperſederem, ſed ne deſim hiſtorici officio, pauca proferam. Inter Theologos igitur primani (*f*) erant *Lutherus*, *Eraſmus*, *Chemnitius*; ſecundarii *Gerhardus*, *Calouius*, *Melanchthon*, *Witſius*, *Quenſtedius*: quanquam facile ſentio, fore, qui

(*e*) Certe noſtrae aetatis ſcriptores viuos ac ſpirantes in has claſſes diſtribuere non auſim, (vno excepto atque altero,) cum, vt vere *Velleius* lib. II. cap. 36. *ſtulta*; hoc eſt, periculoſa, *ſit inhaerentium oculis ingeniorum cenſura*.

(*f*) In exegetica theologia primanus eſt *Seb. Schmidius*.

qui poſtremum hunc tertianis adſcribant ſocium. Inter hiſtoricos eccleſiaſticos primani ſunt *Flacius*, *Dallaeus*, *Blondellus*; ſecundani *Spanhemius*, *Ittigius*, *Basnagius*; tertiani *Rechenbergius*, *Andreas Caroli*, *Iunckerus*. Inter criticos habes primanos *Lipſium*, *Caſaubonum*, *Io. Frid Gronouium*; ſecundanos *Gruterum*, *Graeuium*, *Iac. Gronouium*; tertianos pleroſque editores auctorum cum notis variorum: quo in numero cum ſit *Abr. Gronouius*, tres Criticorum claſſes habent in vna Gronouiana familia, quem ſibi aſſerant. In philoſophia primani erant *Puſendorfius*, *Lockius*, *Thomaſius*: ſecundani *Clericus*, (g) *Buddeus*; tertiani *Iac. Thomaſius*, *Bechmannus*, et reliquum Ariſtotelicorum vulgus. Inter antiquarios tertianum vnum nomino (*h*) *Io. Roſinum*, qui magno fructu iuuentutis e ſcriptoribus antiquitatum Romanarum ſecundanis concinnauit corpus haud inuenuſtum. Sed manum de hac tabula.

XXI.

Ad accuratam auctorum notitiam et hoc pertinet, vt diſcernantur auctores cogno-

 mines

(g) Hic certe fuit in omni literarum genere ſecundanus excellentiſſimus, veriſſimo nomine dicendus *eclecticus*

(*h*) Parem laudem eundemque locum meretur *Pitiſcus*, qui *Lexico* ſuo *Antiquitatum Romanarum* vtiliſſimum reipublicae literariae non ſcriptorem, ſed deſcriptorem ſe praebuit.

mines. Faciunt hoc diligenter *Laërtius*, *Meurſius*, *Ionſius*, *Fabricius*, cuius inſpiciatur *Bibliotheca Graeca* libro (*i*) quinto. Singulari autem libro, cui titulus: *Homonymoſcopia hiſtorico-philologico-critica*, iſtam nauauit operam *Ioannes Mollerus*. Reſtrictius alii de vno quodam genere auctorum homonymorum ſingulares compoſuerunt libellos, vt *Leo Allatius* de *Pſellis*, de *Nilis*, de *Georgiis*, de *Simeonibus*; *Io. Meurſius* de *Philoſtratis*; *Antonius* (*k*) *Sanderus* de *Antoniis*; *Andreas Sauſſay* de *Andreis*; *Io. Alb. Fabricius* de *Fabriciis*; *Erycius Puteanus* de *Eryciis*; *Franciſcus Nannius* de *Corneliis*; *Ioachimus Meierus* de *Meieris*; *C. F. Paulinus* de *Paulinis*: *Io Gottl. Milichius* de *Milichiis*; *Fridericus Quirinus Gregorii* de *Quirinis*; *Adamus Zahnius* de *Raymundis*; *Ge. Henr. Goezius* de *Schmidiis*; *Io. Theodorus Leubſcherus de Gryphiis*. Quanquam nec negari poteſt, multos ineptos quoque libellos de claris homonymis prodiiſſe in publicum, quod genus librorum iam olim riſit

(*i*) Cap. 6. p. 830. ſqq. Idem in Praefatione Tomi X. exhibet Indicem homonymorm in decem voluminibus *Bibliothecae* ſuae *Graecae* diſtinctorum. Conf. *Pag. Gaudentius* lib. de philoſophia Romanorum Cap. 24.

(*k*) Huius generis ſcriptores amore ſui nonnihil permotos ſcripſiſſe, bene obſeruat *Bailletus* Iudic. T. I. P. I. cap. 14. p. 111. ſq.

riſit (*l*) *Gellius*. Sic in *Deliciis Theod. Cruſii literariis* (*m*) exhibetur *Catalogus clarorum Cloſiorum*, a *Matthaeo Hanſio* congeſtus, in quo tantum abeſt, vt clara recenſeantur nomina, vt ne vnus quidem eorum, qui producuntur, claritudiue nominis *Cloſios antediluuianos*, ſi qui forte iam tum ſub ſole fuerunt, antecedat. Scilicet is eſt plerorumque huius generis ſcriptorum error, quod exiſtimant, libri ſui pretium pendere a multitudine homonymorum potius, quam a claritate et magnitudine. Mea vero ſententia maximum operae ſuae pretium faceret, qui e. g. *de claris Spanhemiis* in titulo promittens Diſſertationem, nonniſi de duobus *Fridericis* et vno *Ezechiele* ageret, reliquosque *Spanhemios* erudito ſilentio praeteriret: quem in modum *Phaedrus* doctos Thraces enumeraturus, ipſe Thrax, duos duntaxat laudat in Prologo (*n*) libri tertii, *Linum* et *Orpheum*. Prope omiſiſſem *Chriſtiani Franciſci Paulini*, quae minine omittenda videtur, Diſſertationem *de claris Aſinis et* (*o*) *Aſellis*, quae in eius doctiſſimo opere *de*

(*l*) Noct. Attic. lib. XIV. cap. 6.

(*m*) Vergnügung müßiger Stunden P. VII. p. 49. ſqq.

(*n*) v. 56. ſq.

(*o*) In hac tamen omiſſus fuit *Eryſichton*, cognomento *aſinus*, cuius meminit *Aelianus* Var. hiſt. lib. I. cap. 27. et rex *Ochus*, quem et ipſum cognominatum fuiſſe *aſinum*,

de aſino conſtituit Sectionis ſecundae caput ſecundum. Addo amici cuiusdam monitu, eundem *Paulinum* in ſua *Lagographia curioſa ſect. II. part. I. cap. III. p. 130. ſqq.* et in ſua *Lycographia part. II. cap. I. p. 80. 96. ſqq.* exhibuiſſe *claros Haſios* ſiue *Haſaeos*, et *claros Wolfios*.

XXII.

Auctores etiam (*p*) *polygraphi* commemorari pluribus merentur in hiſtoria literaria. Sunt autem hi non vnius generis. Alii dicuntur verius, quam ſunt, polygraphi. Tales ſunt editores magnae molis operum alienorum, e. g. *Goldaſtus*, *Graeuius*, *Gronouius*, *Burmannus*, (*q*) *Lunigius*. Tales item ſunt auctores librorum nec ingenio perfectorum

num, idem tradit lib. IV. cap. 8. Singularem addo ordinem monachorum, dictum *ordinem aſinorum*, quem memorat *Cyprianus* Apolog. Reform. cap. VII. §. 3. p. 871. In Italia quoque fuiſſe nobilem familiam *Aſinellorum*, didici ex *Schotti* Itinerario Italiae p. 160. edit. A. 1655. Adiungo *Aſellam*, piam feminam, quam laudat *Hieronymus* epiſt. 15. et 99; et *Aſellum Symmacho* commemoratum lib. IX. epiſt. 57; et alium *Aſellum*, cuius epitaphium producit *Fontaninus* in libro *de diſco votiuo* §. 14. p. 39; et clarum illum *Aſinum*, de quo *Simonius* T. IV. Epiſt. ſel. 29. p. 214.

(*p*) Vid. *Wowerius* Polymath. cap. 19. p. 216. ſq. et *Morhofius* Polyhiſt. liter. lib. I. cap. 22. §. 28. ſqq. et *Bailletus* Iudic. T. I. p. 418. ſqq.

(*q*) Polygraphus igitur hic Lipſienſis, de iure Germaniae publico

ctorum nec induſtria elaboratorum, ac tironum duntaxat vtilitati dicatorum, quos aliorum potius caeca admiratio, quam ipſorum auctorum voluntas, protruſit in publicum. *Lutherum* ac (*r*) *Melanchthonem* hic nomino, quorum ſiue ex ore (*s*) ſiue ex calamo quicquid effluxit, cupide exceptum a diſcipulis preloque ſubiectum fuiſſe, quis neſcit? Ii igitur demum ſunt habendi polygraphi, qui ipſi multa elaborarunt et luci (*t*) expoſuerunt publicae.

XXIII.

publico praeclare meritus, maiori iure *claros* inter *poligraphos* adſcribetur, quam inter *claros polygraphos*. Operum ab eo editorum catalogus exſtat in *Actis erud. Germ.* 69. p. 678. ſqq.

(*r*) Iudicium *Baelii* de πολυγραφίᾳ *Melanchthonis* vid. in eius Diction. v. *Melanchthon* p. 2096. edit. ſecundae.

(*s*) Non ſolum praelectionibus *Lutheri* in libros ſacros, e. g. in *Geneſin*, id accidit, ſed etiam eius ſermonibus familiaribus, quorum ingens volumen haudquaquam valet ad referendum *Lutherum* inter polygraphos. Vid. *Seckendorfius* Hiſt. Luth. lib. III. p. 187. *a.* Referri huc etiam *Spenerus* poteſt quodammodo, cuius in ſcriniis quicquid epiſtolarum theologici argumenti, quicquid concionum ſacrarum, poſt mortem repertum fuit, multis voluminibus publicam in lucem fuit editum.

(*t*) Editores librorum non inſcite diuiſeris in *ordinarios* et *extraordinarios*. Illos voco, qui totos ſe dant ſcribendis libris, et ſingulis annis, vel etiam ſingulis Lipſienſibus nundinis, nouum librum emittunt, editoque vno libro ſtatim ſe accingunt ad edendum alium.

Horum

XXIII.

Horum rurſus duo ſunt genera. Alii quippe mediocris eruditionis libros edunt, alii eruditiſſimos expolitiſſimosque. In priorem claſſem refero eos, qui tironum (*u*) in gratiam inſtitutiones edunt plurium diſciplinarum. Qualem quidem polygraphum dici ac polyhiſtorem, haud magna laus eſt. Cuilibet enim literarum profeſſori ea, quae didicit, ſuis exponere verbis, ſua proponere methodo, in promptu eſt, modo otium (*x*) ſuppetat et ſcribendi patientia. Quemadmodum igitur *VVagenſeilium*, virum aliis nominibus magnum, non fecit admirabilem *Pera* ſua *iuuenilis*, opus ſex voluminibus conſtans, et omnium paene diſciplinarum inſtitutiones exhibens; ſic nec miramur *Calouium* ob magnum illum librorum catalogum, quem effigiei eius *Bibliis illuſtratis* praefixae inſtar phylacterii Iudaici ſubnexum videmus. Qui enim aliquo tempore philologiae, hinc philoſophiae, atque ad

Horum induſtriam certos intra limites coercitam vult *Baelius* Diction. v. *Guil. Forbes* not. B.

(*u*) De diſtinctione, qua alii *docti* ſunt *inter doctos*, alii *docti inter ſtudioſos*, vid. *Acta Philoſ.* T. I. p. 1057. ſqq.

(*x*) Lege, quae Celeb. *Ioach. Langius* in praef. ad *Inſtitutiones* ſuas *ſtudii theologici literarias* differit de cauſis ſuae πρoλυγραφίας, vbi etiam exhibet librorum a ſe editorum catalogum.

ad vltimum theologiae quotidianus profeſſor eſt, in otioque viuit Academico, quam facile ei eſt, non indoctas conſcribere trium linguarum Grammaticas, totidem linguarum Lexica, Inſtitutiones Logicas, diſputatorias, Metaphyſicas, Rhetoricas, Poëticas, Epiſtolicas, Ethicas, Politicas, Phyſicas, Theologicas, praetereaque Hiſtoriam literariam, ciuilem, eccleſiaſticam, Conſilia et Reſponſa theologica, Corpus caſuum conſcientiae, Theologiam moralem, Theologiam polemicam, Commentarium in totam ſacram Scripturam, Conciones ſacras, Orationes, Diſputationes, Programmata, etc.

XXIV.

Tot libros qui mediocri cum ingenio, tum diligentia (y) compoſuerit, is profecto nomen profiteri ſuum poteſt inter polygraphos, licet magnos inter ſcriptores non item referatur a ſapientioribus. Tales ſunt omnes illi polygraphi, apud quos *in legem abiit*, vt *Morhofius* ait, *ſe mutuo exſcribere*: quo

(y) In hunc numerum referre audeo *Ciceronem*, eloquentia principem, eruditione non item. Ac nec quis me putet iniuria tantum Conſulem afficere, en confitentem reum lib. I. de. offic. cap. 1. hiſce verbis: *Philoſophandi ſcientiam concedens multis, quod eſt oratoris proprium, videor meo iure quodammodo vindicare.* Simile de *Corn. Celſo* iudicium eſt *Quintiliani* lib. XII. cap. 1. ſcribentis, eum, *mediocri licet virum ingenio*, tamen libros *conſcripſiſſe de omnibus artibus.*

quo quidem nomine celebrari nouimus in primis *Auguſtinum Barboſam.* Huius generis polygraphorum, quos a genitae prolis copia non male dixeris ſcriptores *proletarios*, plenam eſſe Germaniam noſtram, iamdudum (z) obſeruatum fuit. Scilicet cum vulgus non virtutis, ſed molis magnitudinem reſpiciens, Goliathum maiorem eſſe heroëm Dauide credat, et, quo quis plures grandioresque libros edidit, eo eum eſſe ſapientiorem eruditioremque, ſibi perſuadeat, factum eſt, vt quidam populari (a) huic errori ſeſe accommodantes feliciter obiecerint glaucoma oculis vulgi literati. Quanquam

(z) Vid. *Acta Philoſ.* T. I. p. 646. ſq. Datur igitur vitium aliquod eruditorum, quod *polygraphiſmum* vocare licebit. Perpetuus hic libros edendi pruritus cum inuadit iuuenes literis nondum ſatis excultos, id potiſſimum mali habet, quod impedimento eſt profectibus in eruditione ſolida. Labor enim libros componendi aſſiduus eripit iis tempus ad meditandum et ad plura diſcenda neceſſarium: vt adeo tales polygraphi pro *Docendo diſcimus* de ſe dicere debeant: *Docendo dediſcimus.*

(a) Aliter ſentit et ſapientius *Rol. Mareſius*, lib. I. epiſt. 50. ſcribens, *ſe breuis alicuius ſcripti, modo probi et exacte correcti, auctorem eſſe malle, quam eiusmodi inemendatorum, in quibus oblita modi milleſima pagina ſurgit, et creſcit multa damnoſa papyro. Thucydidem Lipſius* not. ad. lib. I. Politic. cap. 9. iudicat *res nec multas nec magnas nimium ſcripſiſſe, ſed palmam fortaſſe praeripuiſſe omnibus, qui multas et magnas.*

Sci-

quam laus haec non ſolet eſſe diuturna, talium ſcriptorum libris breui intereuntibus ob ſucceſſionem aliorum eandem cramben recoquentium: quod vel exemplum *Inſtitutionum theologicarum* manifeſtum facit. Conuenit in eiusmodi polygraphos, quod *Euripides* (*b*) *Alceſtidi* poëtae reſpondit, ſe centum verſus citius ſcribere glorianti, quam tres effunderet *Euripides*. *Sed hoc*, inquiebat, *intereſt*, *quod tui verſus* (*c*) *in triduum tantummodo*, *mei vero in omne tempus ſufficient*. Conuenit etiam in eos *Salomonis* (*d*) illud: *In multiloquio non deerit peccatum*. Vti igitur polygraphiam *Eraſmi* olim non laudabat *Io. Bapt.* (*e*) *Egnatius*, ſed vituperabat, ſic *Balbinus* (*f*) Ieſuita ingenue ad *Chriſtianum*

Scilicet, vt *Plinius* lib. IX. epiſt. 29. ait, *ſatius eſt*, *vnum aliquid inſigniter facere*, *quam plurima mediocriter*.

(*b*) Apud *Valerium Max.* lib. III. cap. 7. ext. 1.

(*c*) *Virgilius*, quaeſo, quot et quanta valuiſſet effundere carminum volumina! At iſto pacto male conſuluiſſet famae ſuae, minor futurus ipſa operum ſuorum magnitudine.

(*d*) *Prouerb.* X. 19.

(*e*) In *Goldaſti* Centuria epiſt. philol. n. 35. p. 151. Ipſum vero *Eraſmum* ſibi placuiſſe *polygraphi* appellatione, apparet ex *Colloquio*, quod *Charonta* inſcripſit. Ibi enim p. m. 579. ſe *polygraphum* vocat κατ' ἐξοχήν.

(*f*) In *Epiſtolis Weiſianis* A. 1716. editis p. 298.

num Weiſium: Tu non es, inquiebat, *ex numero parientium, ſed vomentium. Tot annis ſingulis* (g) *Comoedias, tot Tragoedias, tot Applauſus pangis, vt legitimum tempus ad concipiendum, geſtandum, et pariendum deeſſe videatur.* Acute *Danhauerus* in Dedicatione *Hodoſophiae* ſuae huius generis polygraphorum morbum vocat *logodiarrhoeam*.

XXV.

Inter hos ſemidoctos (*h*) ſcriptores alii memoria valent, alii ingenio. Ad prius genus refer praeter modo dictos; traductores librorum ex ignotiore lingua in notiorem, ſcriptores excerptorum (*i*) hiſtoricorum, et alios, qui (*k*) non tam famae, quam fami, ſcribunt. Poſterioris generis *Cardanus* eſt et (*l*) *Campanella*, et ſimiles nugarum

(*g*) Recordor hic poëtae Hiſpani, *Lupi de Vega*, mille et octingentarum comoediarum ſcriptoris: de quo *Bailletus* T. IV. Iudic. P. II. p. 61. ſqq.

(*h*) Nolim hoc quiſquam in contumeliam accipiat. Poteſt enim aliquis in vna diſciplina eſſe exactae eruditionis, in alia vix mediocris. Memini, A. 1709. in *Actis ſemieruditorum*, quae tum prodibant, etiam *Schurtzfleiſchium*, virum alioqui ſummis eruditiſſimisque annumerandum hominibus, libri neſcio cuius nomine comparere.

(*i*) E. g. *Eraſmus Franciſci, Chriſt. Franc. Paulini, Iac. Dan. Erneſti.*

(*k*) Inter hos tot Graecorum librorum interpretem, *Guil. Xylandrum*, refert *Huetius* de interpr. p. 278. ſq.

(*l*) Huius librorum catalogum vide in *Actis Philoſ.* T. I. p. 545.

rum harmamaxarii: quorum vnus *Quirinus Kuhlmannus* (*m*) futurus erat, ſi vita ei ſuppeditaſſet et opportunitas.

XXVI.

Ad polygraphos eruditiſſimi ingenii vt veniam, horum alii hiſtoricorum voluminum, alii philoſophicorum, (quo ſub titulo omnes proprii iudicii ingeniique felices foetus volo comprehenſos,) publicatione nobilitarunt nomina ſua. Inter priores quis non agnoſcit *Voſſium*, *Hottingerum*, *Morboſium*, *Fabricium*? inter poſteriores *Cuiacium*, *Petauium*, *Thomaſium*, *Clericum*? Vocat hos *Morboſius* (*n*) recte *heroas literarios*: quorum eſſe arbitror, ſcribere non ſcripta prius, vel ſaltim non ſatis ante elaborata perfectaque: qualium editione librorum plurimorum etiam (*o*) *Dallaeus* inclaruit, itemque *Conringius*.

p. 545. ſqq. Memoratu dignum videtur, *Campanellam* fuiſſe virum ſui nominis. Cum enim *Campanella* Italis ſignificet *tintinnabulum*, maiorem profecto in modum per orbem reſonuit nomen *Campanellae*, et ipſe ſtuduit, ſe decantari vbique terrarum ac gentium ſimilis *Apioni* Polyhiſtori, quem Tiberius *Cymbalum mundi*, Plinius *publicae famae tympanum* appellabat.

(*m*) Vid. *Morboſius* Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 20. §. 5. et lib. II. cap. 5. §. 63. ſqq.

(*n*) Lib. I. cap. 22. §. 37.

(*o*) Suopte hic exemplo docuit, non eſſe verum in vniuer-

XXVII.

Operae pretium facturus videor, ſi praeter eos, quos iam memoraui, celebriores omnis aeui polygraphos, quotquot quidem nunc recordor, in medium produxero. E priſco igitur aeuo magna nomina ſunt (*o*) *Epicuri*, *Chryſippi*, (*p*) *Varronis*, *Didymi* (*q*) grammatici, (*r*) *Origenis*, *Didymi* (*s*) *Alexandrini*, (*t*) *Chryſoſtomi*, (*u*) *Auguſtini*; ex aeuo medio *Ioſephi* (*x*) *videntis*, *Michaëlis* (*xx*) *Pſelli*, *Thomae Aquinatis*, *Alberti M.* *Alphonſi* (*y*)

vniuerſum, quod ſcripſerat lib. I. *de vſu Patrum* cap. 5. p. 139: *Doctiſſimi quique pauca ſcribunt*, inquiens, *neque alios fere, quam indoctos, inſanabile illud ſcribendi cacoëthes tenet.*

(*o*) A *Laërtio* lib. X. 26. vocatur *Epicurus* πολυγραφώτατος. Ibidem loci *Chryſippi* πολυγραφία memoratur: et §. 25. *Zeno* quoque Epicureus appellatur πολυγράφος ἀνήρ.

(*p*) *Multimoda ſatis verendus ſcriptorum numeroſitate Varro*, inquit *Sidonius Apollinaris* carm. 23. p. 376.

(*q*) *Hoc* Didymo *nemo plura ſcripſit*, inquit *Quintilianus* lib. I. cap. 13. fine.

(*r*) Vid. *Euſebius* Hiſt. eccl. lib. VI. cap. 32.

(*s*) Vid. *Hieronymus* Catal. ſcript. eccl. cap. 109; *Montefalconius* in Prolegom. ad *Palaeogr. Graec.* p. 22.

(*t*) De hoc omnino vid. *Suidas* v. Ἰωάννης.

(*u*) Vid. *Gennadius* de ſcript. eccl. cap. 38.

(*x*) Vid. *Hottingerus* Biblioth. quadrip. P. III. Cap. 2. p. 235. De hoc *Ioſepho* differens *Wolfius* Bibl. Hebr. §. 970. p. 564. non meminit eius πολυγραφίας.

(*xx*) Hunc *Allatius* lib. de *Pſellis* §. 33. vocat *omnium* πολυγραφώτατον.

ſi (y) *Toſtati*, *Dionyſii* (z) *Carthuſiani*; ex iunioribus (a) *Athanaſii Kircheri*, *Ioannis Caramuelis*, *Gregorii* (b) *Leti*, *Caluini*, *Coccei*, *Ioannis* (c) *Gerhardi*, *Ahasueri Fritſchii*, *Theophili* (d) *Raynaudi*, *Iacobi* (e) *Gretſeri*, *Abrahami* (f) *Bzouii*, *Alberti* (g) *Miraei*, *Barthol.* (h) *Kekermanni*, *Andreae* (i) *Tiraquelli*, *Caroli* (k) *Sorelii*, *Balthaſaris* (l) *Boni-*

(y) Hunc *copia librorum ſcriptorum omnes mortales ſuperaſſe*, credit *Caſaubonus* in *Caſaubonianis* a *Wolfio* editis p. 25.

(z) Vid. *Trithemius* de ſcript. eccleſ. Cap. 820.

(a) Polygraphos ſaeculi decimi ſeptimi recenſet *Wittenius* Praef. ad *Diar. biograph.* lit. C. fol. 4. Idem ad A. 1669. d. 24. Octobr. memorat Anglum polygraphum, *Guil. Prynnium*, quem *alterum* vocat *Alphonſum Toſtatum*.

(b) Vid. *Miſcell. Lipſ.* T. X. p. 27. ſq.

(c) Vid. *Fiſcherus* in Vita eius p. 368. et 374. ſq. *Gerhardum* hunc ob librorum ipſius inſignem multitudinem *Adamantium* (id eſt, *Origenem*) *Germanicum* vocat *Calouius* in Praef. gener. praemiſſa *Bibliis illuſtratis*.

(d) *Acta erud.* Suppl. T. VII. p. 104.

(e) *Miraeus* de ſcript. ſaeculi XVI. cap. 195.

(f) Ibidem cap. 161.

(g) Vid. ipſe *Auctar. ſcript. Eccl.* p. 108. ſq. et p. 113.

(h) *Wittenii* Diar. biogr. A. 1609. d. 25. Iulii.

(i) *Sammarthanus* Elog. Gall. lib. I. cap. 29.

(k) Hic ipſe edidit catalogum librorum ſuorum, annexum ſuae *Bibliotheque Françoiſe* p. 349. ſqq.

(l) Hic permagnum editorum ab ſe librorum catalogum exhibet

Bonifacii, *Chriſtoph. Cellarii*, *Io. Henrici Maii*, *Gothofr. Arnoldi*, *L. E.* (*m*) *Dupinii*, *Iacobi* (*n*) *Basnagii*, *Nic. Hier. Gundlingii*, *Io. Franc. Buddei*, *Io. Andr. Schmidii*, et, qui primo loco nominandus erat, (*o*) Papae *Benedicti XIII.* Ex iis, qui superſunt, non debeo ſilentio praeterire *Io. Alb. Fabricium*, *Chriſtoph. Matth. Pfaffium*, *Burc. Gotth. Struuium*, *Ioan. Marckium*, *Ioannem* (*p*) *Clericum*, *Val. Ern. Loeſcherum*, *Io. Chriſtoph. Wolfium*, *Io. Petrum Ludouici* ſiue *de Ludewig.*

XXVIII.

Caeterum cum non ſolum peccent eorum permulti, qui nimium ſcribunt, verum etiam nil ſcripſiſſe aliquando ſit in vitio, hanc arripio occaſionem, quaedam diſſerendi de (*q*) ἀγράφοις, vt ſic loquar, eruditis. Ex

exhibet *Hiſtoriae ludicrae* lib. XX. cap. 15. praemiſſa hac praefatiuncula: *Hac nos quoque vbertate donati inter polygraphos merito numeramur. Atque vtinam tam bonos, quam multos, ingeniolum noſtrum partus produxerit!*

(*m*) Vid. *Iournal literaire* T. I. p. 203.

(*n*) De quo vid. *Acta erud. Germ.* P. 130. p. 700.

(*o*) Eius catalogus librorum exſtat in *Bibliotheca Dominicanorum*, itemque in *Pinacotheca Beneuentana.*

(*p*) Hic de ſua ipſius polygraphia permodeſtum fert iudicium T. XVI. Biblioth. anc. et mod. p. 423.

(*q*) De doctis *agraphis* nonnihil reperies in *Matt. Hanckii*

Ex veteris aeui philoſophis *Pythagoras*, *Socrates*, et *Epictetus* ſolo ore docuerunt, rati non magis prodeſſe humano generi, qui libros ſcribant bonae frugis, quam qui totos ſe dent erudiendae iuuentuti, atque ita plures faciant idoneos ad praecepta ſapientiae tum viua voce, tum ſcribendis libris optimis propaganda. Inter agraphos recentiores *Franciſcum Roaldeſium*, ICtum Gallum, laudat (r) *Sammarthanus*, qui tamen, cum idem de *Petro* (s) *Daneſio* refert, erraſſe deprehenditur. Verius adiungit *Iacobum* (t) *Faium*, quem ideo ait a libris ſcribendis abſtinuiſſe, quod et vanae gloriae ſtudium fugiendum videretur, et ineptum ſit, poſt abſolutiſſimas tot veterum lucubrationes publicare libros nouos. Sed quam inepta ſit haec excuſatio, cum perſpicuum ſit, cumque ſolis iis ea placere queat, quos tenuitatis ſuae conſcientia tacere cogit, iis, qui ſcribere valent vtiliſſima lectuque digniſſima, illud *Ciceronis*

ckii Orationibus A. 1673. editis p. 203. ſqq. Et *Bierlingius* A. 1702. Rintelii emiſit Diſputationem *de cauſis, cur nonnulli eruditi nihil in lucem emiſerint:* in qua tamen exempla agraphorum omiſit. *Crenius* vero aliquot agraphos nominatim producit P. IV. Animaduerſ. philol. p. 228. ſqq.

(r) Elog. lib. VI. cap. 1.

(s) Lib. I. cap. 9. vbi vid. annatatio mea.

(t) Lib. IV. cap. 3. n. 11.

nis (*u*) obiicio: *Communis vtilitatis dereli-ctio eſt contra naturam*, hoc eſt, contra ius naturae. Ac, ne poëticum illud mihi quis occinat: *Bene qui latuit, bene vixit*, ſententiam audiamus (*x*) *Senecae*: *Illi latere ſciunt, non viuere. Multum autem intereſt, vtrum vita tua otioſa ſit, an ignaua.* Concludatur eiusdem Sophi praeclaro (*y*) illo: *Eruditionem nec iactare debes nec abſcondere.*

XXIX.

Sed redeo ad *Sammarthanum*, qui alium nobis ἄγραφον *lib. IV. cap. 13.* producit, *Claudium Puteanum*, quem eo magis dolendum eſt a ſcribendo abſtinuiſſe, quod, ſi *Cuiacio* (z) fides, *vir fuit et diſciplina omni inſtructiſſimus, et ingenio prudentiaque acutiſſimus.* Adiungo *Octauianum* (*a*) *Pantagathum*

(*u*) Lib III. de officiis cap. 6.

(*x*) Epiſt. 55. Audiamus et *Ambroſii* verba lib. I. Offic. cap. 3: *Si pro otioſo verbo reddemus rationem, videamus, ne reddamus et pro otioſo ſilentio.* Nec illud *Siracidae* praetermittamus cap. XX. 32: *Sapientia occulta* (Perpene *Lutherus*: Ein weiſer Mann, der ſich nicht brauchen läſſet,) *et theſaurus abditus, quae vtilitas in vtroque?*

(*y*) Epiſt. 19.

(*z*) Oſeruat. lib. XVII. cap. 20. Conf. *Kleſekeri* Biblioth. praecocium p. 303. ſq.

(*a*) De eo vid. Elogia *Teiſſerii*, et *Miraeus* de ſcript. ſaeculi

thum, quem eam ob cauſam, quod e doctrinae ſuae fonte vberrimo nihil profluere in publicum paſſus eſt, *Lipſius* (*b*) vocat *virum magnum, altum, et qui eſſe doctus eligeret, quam videri.* Nec omittendus *Fridericus Myconius*, qui hanc (*c*) afferebat ſuae ἀγραφίας excuſationem: *Scio, multos voluiſſe, vt cauſam Chriſti et Lutheri etiam ſcribendo et libris ac commentariis adiuuarem. Sed videbam, ad quid maxime vocatus eſſem, vt eſſem vox clamans ad parandam viam Domini. Et videbam, Spiritum S. nunc dediſſe ſcribam doctum, linguas eruditas et prorſus igneas: ita vt ſuperbia eſſet, ſi ego vellem poſt Lutherum, Philippum, Brentium fieri aliquis coruus aut graculus.* *Ludouicum* quoque *Tronchinum* huc refero, theologum Geneuenſem, de quo ita (*d*) *Turretinus*: *Fuit, liceat dixiſſe,* Cc 5 *fuit*

ſaeculi XVI. cap. 99. Huic *Pantagatho* cum acciderit, vt alii ipſius emendationes criticas publicarent ſparſim, obſeruo, etiam *Gatakerum* lib. II. Cinni ſui cap. 10. 11. et 12. duorum agraphorum, *Guil. Mañ* et *Io. Leifeldii* doctas aliquot S. Scripturae locorum interpretationes ab interitu vindicaſſe ſuoque muniiſſe ſuffragio.

(*b*) Comment. in *Tacitum* p. 98.

(*c*) In epiſtola ad *Eberum* A. 1546. ſcripta, et nuper a *Io. Ge. Iunckero* edita poſt *Ant. Probi* de Myconio *Orationem* p. 82.

(*d*) Opuſc. T. I. p. 277.

fuit vna eius virtus, quae publico commodo non parum noceret. Modeſtiam intelligo. Cum enim eximias lucubrationes magno cum literarum fructu potuiſſet emittere, tamen adeo modeſte de ſe ſuisque ſentiebat, vt nullum fere ingenii ſui monumentum reliquerit. Digna item eſt, quae legatur, *Mart. Schenckii* (e) epiſtola, qua et ſuam ἀγραφίαν excuſat et aliorum πολυγραφίαν reprehendit. Etiam *Mart. Ruarus*, qui tamen (f) *Sam. Naerani* ἀγραφίαν accuſat, voluit eſſe (g) vnus ex agraphis. Quanquam is ſcripſerat nonnulla, ſe mortuo edenda, quae vellem non periiſſent, (fuit enim vir inſigni et iudicio et eruditione et eloquentia et modeſtia praeditus: vt dolendum ſit, tot tantisque virtutibus coniunctam fuiſſe Socinianam haereſin:) ſi vere ſcripſit ipſius filius in praefatione ad *Epiſtolarum Centuriam ſecundam, ea ita comparata fuiſſe, vt nullius conſcientiam ſint turbatura, ſed ſolummodo ad mores corrigendos pietatemque colendam incitatura.* Denique illud memoratu dignum videtur, quod *Adrianus* (h) *Cattenburgius*, cum in locum *Lim-*

(e) In *Schelhornii* Amoen. lit. T. X. p. 1051. ſqq.
(f) Epiſt. p. 311.
(g) Vid. eius Epiſt. p. 192. et 195. Conf. *Zeltneri* annot. p. 2.
(h) Vid. ipſius Bibliotheca ſcriptorum Remonſtrantium p. 31. ſq.

Limborchii fieret Profeſſor theologiae, nullum adhuc librum ediderat, qui ex eo tempore praeclaris ſcriptis nobile conſecutus nomen eſt.

XXX.

Vltimo loco obſeruo, tres eſſe claſſes doctorum hominum τῶν ἀγράφων. Alii nec voluntatem habent ſcribendi nec facultatem: hique ſcriptores librorum, etiam eruditos, contemnere (*i*) ſolent, quaſi otio ſuo abutentes et ſupernacaneis fungentes laboribus. Ipſorum vero ſilentium prudentiae fructus eſt: quippe, vt habet tritum illud, *dum tacent, philoſophi* (*k*) *manent*. Alii et facultatem ſcribendi habent et voluntatem, ſed (*l*) otio et aliis opportunitatibus deſtituuntur: quos quidem nemo reos egerit peccati, modo vera ſit haec excuſatio. Denique aliis et facultas et otium ſuppetit ad ſcribendum, qui tamen ſiue ignauia ſiue timore

(*i*) Notat hoc agraphorum vitium *Frid. Spanhemius* in Praef. ad Dub. Euang. p. II. p. 2. Scilicet facilius eſt, orbi literato reddere *Zoilos*, quam *Homeros*.

(*k*) Id eſt, eruditi habentur a vulgo: cum contra alii illud *Alexandri* laudent apud *Curtium* IV. 14. 3: *Ob id ipſum, quod ignoti, ignobiles ſunt. Nunquam ignorantur viri fortes.*

(*l*) Vid. *Poecile* mea T. I. lib. 4. p. 540. ſq. Caeterum hi pulchre fecerint, ſi ſuas meditationes, quibus nouas veritates eruerunt, breuiter literis mandent, ac tum publi-

more quodam (*m*) auocantur ab augendis hac ratione reipublicae literatae commodis. Hos ego cum peccare non dubitem, tamen facile aſſenſerim, ſi quis, peccatum tantummodo veniale ab iis peccari in tanto ſcriptorum bonorum prouentu, contendere voluerit. Nec multum oratores agraphos peccare exiſtimo, *qui*, vt ait (*n*) Cicero, *putant, maiorem viſum iri ſuam dicendi gloriam, ſi in exiſtimantium arbitrium ſcripta ſua non venerint.*

XXXI.

Epiſtolographi quoque ſingularem conſtituunt auctorum claſſem, agitque de iis *Morhofius* (*o*) duobus in capitibus. Addatur *Buddei* Diſſertatio *de aucta inſigniter per recentiſſimas quaſdam epiſtolarum collectiones re*

publicent. Tantulum enim otii nemini deeſt. Ac talia publicandi occaſionem praebuerunt editores *Bibliothecae Bremenſis*, *Miſcellaneorum Lipſienſium*, ac ſimilium ſyllogarum.

(*m*) Has duas ἀγραφίας cauſas iam olim protulit *Plinius* lib. VII. epiſt. 25. *O quantum eruditorum*, inquit, *aut modeſtia ipſorum aut quies operit et ſubtrahit famae!* Acutius vero de talibus iudicat *Horatius* lib. II. ſat. 3. v. 13: *Inuidiam placare parant virtute relicta.*

(*n*) In *Bruto* cap. 24. Talis agraphus erat *Ge. Goezius*, Superintendens Ienenſis, qui nullam ſuarum concionum, quas tamen audientes admirabantur et magnifice praedicabant, edi paſſus eſt.

(*o*) Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 23. et 24.

re literaria. Multum ſane prodeſt epiſtolarum lectio in hiſtoria cum (*p*) literaria, tum et reliqua. *Hiſtoria epiſtolaris omnium certiſſima eſt*, inquit Alexander VII. P. M. apud *Pezium* in *epiſtola* (*q*) *apologetica contra Ieſuitas.* Scilicet epiſtolae ſunt colloquia familiaria, in quibus multa proferuntur, quae vel non ſuſtinemus narrare publice, vel libris inſerendi vix vllam habemus occaſionem: vt adeo epiſtolis eruditorum contineatur *hiſtoria literaria anecdota.* Vere *Lipſius* in Praefatione ad librum I. *epiſtolarum miſcellarum: Detegimur*, inquit, *in epiſtolis, et ſubiicimur oculis paene nudi. Noſſe me aut alium vis? Epiſtolas lege, quae depingunt. Ingenii mei, affectus, iudicii, imo et vitae, non vana imago iſtic. Alibi fucus et ſimula-*

(*p*) Adeo vtilis eſt lectio epiſtolarum in hiſtoria literaria, vt aperte fatear, me ex *Epiſtolis* illis *obſcurorum virorum* multa didiciſſe hiſtoriam illam vel illuſtrantia vel locupletantia. Aliquando etiam e *Sidonii Apollinaris epiſtolis* cognoui ſtatum rei literariae, qui fuit ſaeculo quinto in Gallia, ſimulque nomina virorum ingenio excellentium, qui illo temporis tractu magna doctrinae laude inter Gallos floruerunt. Lege praeclare de vſu epiſtolarum in hiſtoria literaria diſſerentem *Hottingerum* Biblioth. quadrip. P. I. cap. 6 p. 108. ſq. Ibidem conſilium dat p. 110. de inſtituenda Societate epiſtolica: quod etiam *Tenzelio* venit in mentem *Biblioth. curioſae* A. 1704. p. 200. ſq.

(*q*) Pag. 239.

ſimulatio habitat: hic candor, hic veritas, et nonniſi natiuus ille color. Conſequitur hinc, plura arcana literaria in illis reperiri epiſtolis, quas ſcriptor ſperat ab vno tantum lectum iri, quam in iis, quas auctores ipſi publicant. Vnde epiſtolae, quae poſt mortem demum ſcribentium eduntur, ſunt habendae pro teſtibus et fidelioribus et loquacioribus. Caeterum inter epiſtolas hiſtoriam literariam (α) illuſtrantes praecipuae ſunt epiſtolae *Eraſmi*, *Melanchthonis*, *Mureti*, *Eobani Heſſi*, *Petrarchae*, *Boxhornii*, *Rolandi Mareſii*, *Grotii*, *Voſſii*, *Scaligeri*, *Caſauboni*, *Lipſii*, *Salmaſii*, *Sarrauii*, *Reineſii*, *Patini*, *Richteri*, *Baelii*. Maiorem quoque in modum iure laudatur *Burmanniana epiſtolarum literariarum ſylloge*, quae in quinque maioris formae voluminibus Leidae publicata fuit A. 1727.

XXXII.

Ne vero tot ineptiis, totque inutilibus lectori rebus, quibus ſcatere ſolent epiſtolae

(α) *Baſilii M.* epiſtolae quam multum illuſtrent hiſtoriam ſaeculi quarti eccleſiaſticam, his verbis docet *Dupinius* Biblioth. eccl. T. II. p. 268: *In huius epiſtolis conſpicitur tota hiſtoria illius aetatis ad viuum depicta, varii ingeniorum characteres, ſingularum partium rationes oppoſitae, cauſae, propter quas agerent, et quibus artibus res ſuas ad optatum finem adducerent. Ibi ſtatus Eccleſiarum Orientalis et Occidentalis viuidis et natiuis coloribus adumbratus eſt.*

lae familiares, oneretur orbis literatus, ſed labor legentium compendifiat, ſapienter excogitatum fuit a quibusdam, vt ex epiſtolis literatorum nondum editis excerpantur et edantur ea duntaxat, quae cognouiſſe iuuat lectores, et quibus amplificatur hiſtoria literaria. Hoc modo *Tenzelius* (r) excerpta ex *Mutiani Rufi* epiſtolis protulit in primo *Hiſtoriae Gothanae* Supplemento, eiusque ſecutus eſt veſtigia *Struuius* in *Actis literariis*, *Ritmeierus* in *Conringianis epiſtolicis*, Editor *Nouae collectionis librorum rariorum* faſcic. III. p. 548. ſqq. Ipſe quoque talia excerpta epiſtolica edidi tum in laudatis *Struvii Actis literariis* faſcic. VIII. p. 30. ſeqq. et p. 67. ſqq. tum in *Poecile* mea, quam pluribus locis ornarunt eiusmodi excerpta, liberaliter mihi magna epiſtolarum Mss. volumina ſuppeditante illuſti illo *Vffenbachio*.

XXXIII.

Proxime ſe applicant merito epiſtolis his literariis *Itinera literaria*, quorum auctores ea diligenter deſcribunt, quae ſuis ipſimet oculis deprehenderunt ad literariam hiſtoriam pertinentia. Primo eſt hic loco memorandus *Baudeloti Dairualii* liber Gallicus, iterum A. 1693. editus Lutetiae, *de vtilitatibus itinerum literariis*: cuius argumenti et ſunt tres lectu digniſſimae *Orationes*, *Io. Fabri-*

(r) Vid. ipſe *Biblioth. cur.* A. 1704. p. 202.

Fabricii de vtilitate, quam Theologiae ſtudioſus ex itinere Italico capere poteſt, Altdorfii 1678; *Andr. Ad. Hochſtetteri de vtilitate peregrinationis Anglicanae*, Tubingae 1697; et *Bernh. Raupachii de vtilitate peregrinationis Danicae*, cum acceſſione multarum annotationum iterum edita Hamburgi 1717. Ipſorum vero huius generis Itinerariorum haec ſunt potiora. *Nic. Clenardi Epiſtolarum* (in itinere ſcriptarum) *libri* (s) *duo*, Mabillonii *Iter Germanicum*, Montefalconii *Diarium Italicum*, Benthemii *Iter Hollandicum literarium*, eiusdem *Iter Anglicum*, Burneti *Iter per Heluetiam et Italiam*, Iac. Sponii et Ge. Wheleri *Itinerarium*, Iac. Tollii *Epiſtolae itinerariae*, Maxim. Miſſonii *Iter Italicum*, Franciſci et Andreae Schottorum *Itinerarium* (t) *Italiae*, Turnefortii *Iter in orientem Regis ſui iuſſu* (u) *ſuſceptum*, Martenii ac Durandi, Congregationis S. Mauri monachorum, *Itineraria* (x) *literaria*, Iodoci Sinceri

(s) *Rariores* eſſe has Epiſtolas, obſeruat *Morhoſius* lib. II. Polyhiſt. liter. cap. 10. §. 35. Idem monetur in *Bibliotheca Reimmanniana* p. 949. vbi et accurata exhibetur earum recenſio. Meis in manibus eſt editio nitida Wecheliana anni 1606.

(t) Huius optima et locupletiſſima eſt editio Amſtelodamenſis anni 1655.

(u) Recenſetur in *Actis erud.* 1719. p. 195. ſqq.

(x) Vid. *Acta erud.* 1718. p. 488. et A. 1725. p. 54.

ceri (quo ſub nomine latere placuit *Iuſto* (y) *Zinzerlingio*,) *Itinerarium Galliae*, Argentor. 1617; Gotfr. Hegenitii *Itinerarium Friſio-Hollandicum et* Abr. Ortelii *Gallo-Brabanticum*, Lugd. B. 1630; Abr. Goelnitzii *Vlyſſes Belgico-Gallicus*, ibidem editus A. 1631. Adiungo Theophili Dasſiliandri *Commentarium itinerarium*, et Ioan. Raii *Iter per Germaniam, Italiam et Galliam*: quorum priore doctos Italiae viros eorumque opera laudari; poſteriore, quicquid ad viros doctos, rem literariam, et ſcripta doctorum pertinet, diligentiſſime deſcribi, teſtis eſt (z) *Morhoſius*. Denique addo, auctorem *Bibliothecae curioſae*, quae Treuoltii A. 1704. prodiit, tomi ſecundi quarto in capite admodum venuſtam exhibere ideam ſuſcipiendae per Italiam peregrinationis literariae p. 48 - 78.

XXXIV.

Sequitur, vt et eorum laudem inſtitutum, qui ad augendam ſcientiam humanam in omni literarum genere breues quidem illas, ſed rarioris argumenti accurateque elaboratas diſſertationes (a) coniuncte emiſerunt, partimque adhuc emittunt, ea ſcilicet

(y) Refert id *Ge. Richterus* Epiſt. p. 90.

(z) Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 21. §. 3.

(a) Addo, eiusmodi ſingulares obſeruationes ſubinde

 etiam

cet exponentes, de quibus vel nemo dum ſcripſit vel nemo ſatis erudite ſcripſit. Horum alii in ſocietatem coierunt, compoſitasque a ſociis lucubrationes per vices ediderunt; alii ſuas ſolorum meditationes eodem modo expoſuerunt et luci et cenſurae publicae. Ad ſocietates illas literarias quod attinet, naſci coepit A. 1700 ſylloge *Obſeruationum ſelectarum* Latinarum Halenſis, A. 1704. *Obſeruationes ſelectae* Germanicae, A. 1712. *Hiſtoire Critique de la republique des lettres*, A. 1716. *Miſcellanea Lipſienſia*, A. 1717. *Parerga Academica* Ienenſia, et *Societatis colligentium Wittebergenſis Apparatus literarius*, et *Memoires de literature de l' Academie Royale des Inſcriptions et des belles lettres*, A. 1718. *Bibliotheca nouiſſima Obſeruationum* Halenſis, et *Bibliotheca Bremenſis*, A. 1725. *Amoenitates literariae Schelhornianae*, et *Analecta literaria Societatis caritatis*, et *Bibliotheca Lubecenſis*, A. 1727. *Meletemata Thorunenſia*, et *Sylloge Beyſchlagiana*, A. 1728. *Muſeum Bremenſe*, A. 1733. *Miſcellanea Duisburgenſia*, A. 1734. Heßiſches Heb-Opffer, et (collectore *Io. Chriſtoph. Colero*) Nützliche Anmerckungen.

XXXV.

etiam occurrere in *Actis eruditorum*, in Rengeriana *Noua Bibliotheca*, in Italico *Diario literario*, in *Diario Loeſcheriano theologico*.

XXXV.

Ex altero ordine harum ſyllogarum A. 1697. edere coepit *Thomas Crenius Animaduerſiones philologicas et hiſtoricas*, A. 1699. *Io. Clericus* ſua *Parrhaſiana*, A. 1704. anonymus (*b*) *Bibliothecam curioſam* Treuoltienſem, A. 1706. *Nic. Hier. Gundlingius Otia*, A. 1707. idem *Obſeruationes ſelectas*, (quarum tamen primus duntaxat tomus exiit,) A. 1707. *Clericus Syluas philologicas*, A. 1713. *Theodorus Cruſius Amoenitates literarias*, (Vergnügung müßiger Stunden,) A. 1715. *Gundlingius Gundlingiana*, et *Sallengrius Memoires des literature*, et *Mich. Lilienthalius Selecta hiſtorica et literaria*, A. 1719. *Henr. Scharbauius Parerga ſacra*, A. 1722. ipſe *Poecilen* meam, A. 1723. *Petrus Zornius Opuſcula ſacra*, A. 1724. *Io. Mich. Weinrichius Obſeruationes hiſtoricas et theologicas*, A. 1725. *Io. Chriſtoph. Colerus Anthologiam*, et *Ioan. Gottfr. Lakemacherus Obſeruationes philologicas*, A. 1727. *Io. Frid. Chriſtius Noctes Academicas*, et *Io. Chriſtoph. Kruſickius Vindemias literarias*.

XXXVI.

Viris doctrinae fama conſpicuis, ad quorum notitiam abhuc viam monſtraui, adiun-

(*b*) Vid. *Acta erud.* Supplem. T. V. p. 184.

(*c*) Ne quis forte me barbariſmi reum agat, *auctoris* vox

iungo auctores (*c*) feminini generis, de quibus *Owenus* (*d*) veriſſimum fert iudicium his verbis:

Muſae ſunt generis muliebris, Apollo virilis:
Vnus enim Muſis praeſtat Apollo nouem.

Plures exſtant libri de doctis mulieribus, *Menagii, Lehmii, Gottfr. Olearii, Paſchii, Schulteti, Paulini, Iunkeri, Eberti, Meuſchenii, Omeiſii, Iac. Thomaſii.* Adde mea *Acta Philoſopharum*, et *Gynaeceum fanaticum Feuſtkingii*, et *Rolandi Mareſii* epiſtolam 52. libri ſecundi.

XXXVII.

Digna ſunt celebriores Muſarum cultrices, quarum hic producantur nomina. E priſco

vox generis vtriusque eſt. Apud *Virgilium* AEn. XII. 159: *auctor audendi* eſt Iuno. *Ouidio* Sappho vocatur *auctor* Epiſt. Heroid. v. 3. et Medea Metam. VII. 157; *Liuio* Theoxena XL. 4. Rurſus *Ouidius* in epiſtola Hypermneſtrae v. 110. *ſenectutem* vocat *auctorem*. *Macrobius*, lib. I. Somn. Scip. cap. XI. lunam vocat *mortalium corporum et auctorem et conditricem.* Atque *Auguſtinus* in *Grammatica* ſua p. m. 235. dicere nos iubet *hic et haec auctor, hi et hae auctores.* Hac occaſione et obſeruo, Agrippinam, Neronis matrem, vocari *conditorem Coloniae Vbiorum* a Tacito Germ. cap. 28.

(*d*) Lib. I. epigr. 60.

priſco igitur aeuo memorari merentur (*e*) *Theano, Sappho, Cleopatra, Arete, Leontium, Sulpicia, Zenobia;* ex medio *Proba Falconia, Hypatia, Eudoxia*, Theodoſii II. Imp. vxor, *Eudocia* Conſtantini Ducae Imp. (*f*) vxor, *Heloiſſa, Roswita, Anna Comnena;* ex nouo, quod vocamus, aeuo *Olympia Fuluia Morata, Argula (g) Stauffia, Aloyſia Sigaea, Rupeae*, mater (*h*) et filia, *Eliſabetha Ioanna Weſtonia, Caſſandra Fidelis, Elſtobia, Maria Iarſia Gornacenſis, Lucretia Marinella, Maria Sibylla Meriana, Helena Cornara, Hulieria, Schurmannia, Magdalena Scuderia, Murouia Guionia, Io. Eleonora Peterſenia, Antonia Burignonia, Anna Daceria, Sophia Eliſabetha (a) Brenneria, Chriſtiana Mariana Ziegleria.* Adiungimus extra ordinem, quippe ſummo laudandas loco, tres Reginas,

 Eliſa-

(*e*) Hanc etiam viris omnibus priorem ſcripſiſſe hiſtoriam aliquam philoſophicam, obſeruaui in *Actis Philoſ.* T. I. p. 178.

(*f*) De hac vid. *Montefalconius* Palaeogr. lib. I. cap. 9. p. 109. et lib. IV. cap. 5.

(*g*) Vid. de ea *Seckendorfius* in Indice Hiſt. Luth. et in Supplem. Indicis ſ. 74.

(*h*) *Sammarthanus* Elog. lib. III. cap. 24.

(*a*) Huius Vita exponitur in *Nouellis literariis* Kohlianis anni 1734. p. 818. ſqq.

(*i*) De

Eliſabetham (*i*) Angliae, *Margaritam* (*k*) *Valeſiam* Nauarrae, et *Chriſtinam* Sueciae: quae certe quidem non honoris gratia ob qualemcunque literarum guſtum, ſed ob ſingularem eruditionem maximo merito relatae ſunt in numerum mulierum literatarum.

XXXVIII.

Haud alienum fuerit, tribus veluti verbis attingere malae notae auctores, inter quos praecipui ſunt *plagiarii* ac *docti impoſtores*: quorum illi aliena vindicant ſibi, hi ſua venditant pro alienis. Scilicet etiam literarium coelum ſuos habet ſoles, lunas, ſtellas, et planetas. *Planetarum* nomen merentur docti impoſtores, vel potius *planorum*. *Soles* et *ſtellae* ſunt, qui ſuapte luce radiant, ac proprii ingenii face illuſtrant orbem literatum. *Lunae* denique *literariae* appellari poſſunt, qui nil propriae lucis habentes, aliena exſplendeſcunt, et aeque, vt naturalis illa luna, longe magis videntur, quam ſunt, lumina mundi. Hos vocare ſolemus *plagiarios*,

(*i*) De miris huius reginae in literis profectibus legi meretur *Vita Rogerii Aſchami*, quo ea magiſtro fuit vſa. Digna quoque, quae hoc loco laudetur, eſt infelix illa Anglorum regina, *Iana Graia*, cuius de amore erga literas quoque relatum legitur in *Memoires liter. de la Gr. Bretagne* T. XVI. p. 518. ſq. aeterna dignum eſt memoria.

(*k*) Vid. Elogia *Sammarthani* lib. I. cap. 17.

giarios, quos tamen aequum eſt diſtinguere in *craſſos* et *ſubtiliores*, hoc eſt, cautius peccantes. Poſterioris generis ſunt, qui e plurium libris congerunt, quicquid ſcribunt, *deſcriptores* verius, quam *ſcriptores*: qualium ſcriptorum plenam eſſe noſtram Germaniam, teſtis eſt (vtinam falſus!) ſub *Monzambani* perſona *Pufendorfius* in Praefatione. Hi graculo illi Aeſopio ſimiles, quam nudi et ridiculi euaſuri ſunt, ſi pauo ſuas quisque pennas repetierit!

XXXIX.

Sed hos quidem dimittamus, et ad alteros veniamus, qui totos aliorum libros inuerſis veſtigiis Caci iſtar Virgiliani faciunt ſuos. Hos inter famoſiores ſunt *Georgius Beckerus*, editor *Oratoris extemporanei*: *Petrus* (α) *Galatinus in Arcanis catholicae veritatis*; *Macrobius*; (*l*) *Laurentius a Villavincentio*; *Ouzelius* in notis ad *Minucium Felicem*. Incidi ipſe aliquando in eiusmodi ra-

 ptorem,

(α) De hoc vid. *Hottingerus* T. V. Hiſt. eccl. p. 98. ſqq.

(*l*) Hunc *perfrictae frontis plagiarium* appellat *Dupinius* in *Methodo* ſua *ſtudii theologici*. Conf. *Buddei* Iſagoge hiſt. theol. p. 13. et 14. Sed cauſam dicit pro illo *Laurentio* *Andr. Sam. Geſnerus*, in *Sylloge Beyſchlagiana* 762. ſq. manifeſtum faciens, eum tantum videri voluiſſe collectorem et ſimul emendatorem horum librorum, ac laudabili dolo, vt ſcilicet legerentur a ſuae ſectae hominibus, eorum auctoris haeretici nomen ſubtraxiſſe.

ptorem, cum Diſſertationem illam elaborabam, qua erroris conuici eos, qui credunt, Friderici Imp. collo pedem impoſuiſſe Pontificem. Scilicet offerebatur mihi eodem de argumento Diſſertatio *M. Io. Danielis Artopaei*, Lipſiae A. 1673. edita, quam et adducit *Caſp. Sagittarius Introd. ad Hiſt. eccl.* cap. XXIV. §. 39. p. 631. et ex hoc *Struuius Bibl. hiſt.* cap. VII. §. 14. p. 158. Quam quidem Diſputationem perlegenti mihi ſtatim apparuit, eius auctorem turpiſſimum commiſiſſe plagium. Deſcripſerat enim eam, vix verbis interdum, ſed leuiter mutatis aut transpoſitis, ex *Io. Gerbardi Confeſſione Catholica*, vbi in Praefatione eademque Dedicatione, libri ſecundi parti primae praefixa p. 336. 337. 338. et 339. editionis nouiſſimae tota illa Diſſertatio reperitur. *Artopaeus* autem ille ne prooemium quidem ſuum de ſuo adiecerat, ſed et hic *Gerbardi* compilarat ſcrinia: id quod cuiuis ex collatione manifeſtum poteſt reddi. Quo vero magis illa fraus lateret, ne ſemel quidem fecit mentionem nominis *Gerbardini*. Illud nimiae eſt impudentiae et plane inexcuſabilis, quod in fine ſuae Diſſertationis *DEO gratias agit pro conceſſis* (ad furandum ſcilicet) *viribus*. Memoratu etiam dignus eſt *Donatus Acciaiolus*, qui vitam Caroli M. ab *Eginbardo* compoſitam edidit pro ſuo ipſius opere; itemque *Frid. Gladouius*, de cuius plagio cum turpi

turpi ignorantia coniuncto exſtat ſingularis liber *Herbſtii*, an. 1718. editus; et, qui an. 1724. illuſtrem occupauit inter plagiarios (*m*) locum, *Maximilianus Wietrowskius.*

XL.

Vnum tamen habeo plagiarium, cui nolim atram notam inurere, *Cyprianum*, martyrem ſanctiſſimum. Is paene totum ſuum *de idolorum vanitate* libellum hauſit e fonte *Minucii Felicis*: verum ea re non ſibi gloriam, ſed lectoribus ſuis vtilitatem afferre ſtuduit. Cum enim *Minucii* libellus vix vllius eſſet in manibus, non ſibi religioni duxit martyr, ex eo decerpere, quae illa tempeſtate ciuibus ſuis cognitu neceſſaria iudicabat, et ſingulari concludere libello. Sanctus igitur viri ſcopus eius operam diſcernit ab eorum plagio literario, qui ſolam ſui nominis gloriam habentes propoſitam, alienas laudes impudenter in ſe transfundunt. Scilicet aegrotis mentibus mederi cupiens vir ſanctus, ſufficere putabat, ſi iis optimum propinaret medicamentum, licet

(*m*) Vid. *Acta erud.* Suppl. T. IX. p. 316. De *Gipbanio* queritur *Lambinus* in praefatione tertiae editionis *Lucretii*, eum eſſe impudentiſſimum ſuum plagiarium, ac tantum non omnia, quae in ſua editione habeat bona, e Lambiniana exſcripſiſſe. Commemorat etiam, doctos aliquot viros hoc nomine ſatyras mordaciſſimas compoſuiſſe in *Gipbanium*.

non aperiret iisdem, quo in prato natae ſint herbae ſuae, quoue in pharmacopolio praeparatae. Audiamus, quaeſo, quae eodem argumento *I. Fellus* differit, Oxonienſis epiſcopus, etſi excuſatio eius ioco videtur propior. *Non eſt diſſimulandum*, inquit in prima ſuarum ad iſtum libellum annotationum, *plurima e Minucio ad verbum huc eſſe traducta. Sed primis Chriſtianis cor erat vnum et anima vna, et nemo eorum, quae poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia; quemadmodum dicitur Actor. IV. 32. Adeo nulla de plagio actio eſſe potuit* (*n*). Scriptores denique *de plagio literario* (*o*) ſunt *Iac. Thomaſius*, *Almelouenius*, *Fabricius*, *Abercrombius*, *Crenius*, et, qui de hoc hominum genere philoſophatur, *Io. Conr. Schwarzius*.

XLI.

Caeterum quam excuſationem debemus literario *Cypriani* plagio, eadem digni mihi (*oo*) videntur ii ſtudioſae iuuentutis doctores,

(*n*) Eodem paene modo *Auguſtinus* lib. IV. de doctr. Chriſt. cap. 29. cauſam agit minus doctorum ſacerdotum, iubens eos aliorum conciones memoriae mandare ac dein e cathedra eccleſiaſtica recitare. Eodem modo *Lutheri* conciones vſurpari iuſſit *Vitus Dietericus* in *Bibliotheca Reimmanniana* p. 441.

(*o*) Vid. *Struuii* Introd. cap. VIII. §. 20.

(*oo*) Eadem vero dignus mihi non videtur *Ignatius Loiola*

res, qui non ſuae eruditionis ſpecimen edituri, ſed ſoli diſcipulorum ſuorum vtilitati ſeruituri, collectas ex pluribus ſcriptoribus theſes et obſeruationes iis proponunt. Ita *Thomaſius* in *Iurisprudentia* ſua *diuina* permulta ad verbum deſcripſit ex *Pufendorfii Officio hominis et ciuis*: idemque in primo *Philoſophiae* ſuae *aulicae* capite (*p*) ſecutus eſt κατὰ πόδα *Georgii Hornii* veſtigia. Pari iure defendetur *Buddeus*, qui *Inſtitutiones* ſuas *philoſophiae eclecticae* ex aliis compoſuit bonae notae libris, hoc ipſo praeſtans ſe *eclecticum*, hoc eſt, hinc illinc optima quaeque inſtar apis colligentem. Ac ipſe in Praefatione ad primum earum tomum rectiſſime: *Vbi*, inquit, *aliquid ab aliis, quod cum veritate conſentiat, dictum inueni, id aſſumere eclectico more non dubitaui: nomina autem illorum indicare, inſtituti ratio et conditio elementorum non permiſit.* Rurſus in ſecundi tomi prooemio: *Praeſtantiſſimos ſecutus ſum* (*q*) *auctores, quorum vbique indicare*

iola, Diuus ille canonicus, de cuius plagio manifeſto vid. *Saligii* Hiſt. Aug. Conf. lib. V. cap. 3. p. 77.

(*p*) Hoc ipſum iam commemoraui ac ſimul vitio carere dixi in *Actis philoſ.* T. I. p. 1045. Conf. excuſatio plagii *Capelliani* in *Placcii Theatro pſeudonymorum*, n. 549. *a*.

(*q*) E. g. totum Caput ſecundum Partis quintae *Philoſophiae*

dicare nomina ſuperuacaneum fuiſſet, neque, vt id hoc loco fiat, neceſſarium duco. Ita denique in praefatione tertii tomi profitetur aperte, *ſe, quae per clariſſimos auctores ſparſa erant, collegiſſe et in vnum rite coire corpus iuſſiſſe.* Etiam *Morhofius*, quo tempore ſuis diſcipulis recitabat doctrinam de quinque ingeniorum formis, *ex Richerii Obſtetrice animorum*, et quidem e *cap. IV.* §. *7.* decerptam, ac nunc in *Polyhiſtoris literarii lib. II. cap. 1.* §. *42-50.* occurrentem, nondum conſtituiſſe videtur publicam emittere in lucem, quae tum calamis excipienda praelegebat: libenter alioqui monſtraturus fontem ac magiſtrum ſuum. Debet ergo hoc *Morhofii* furtum eundem in modum excuſari, quo ipſe cauſam dixit *Berneggeri*, cum deprehendiſſet, eum aliquid ad verbum deſcripſiſſe e *Iac. Lectio.* *Ille*, (*a*) inquit, *has forſan extemporales et inter negotia deproperatas Orationes typis non deſtinauit. Nam filius illas poſt mortem viri citra controuerſiam doctiſſimi edidit.*

XLII.

---

phiae theoreticae, quod inſcriptum eſt *de legibus motus earumque ſuſpenſione*, paene ad verbum deſcripſit ex *Bern. Connori Euangelio Medici*, et quidem a *p.* 38-58: vt vel hinc appareat, non eſſe tam malum, quam nonnullis videtur, librum iſtum.

(*a*) Polyhiſt. liter. lib. II. cap. 6. extremo.

XLII.

Veniamus ad *doctos impoſtores*, quos rectius *illuſores* (r) vocaueris, qui libros alienis ſub nominibus componunt, nec religioni (s) ſolum, ſed etiam hiſtoriae peruertendae animos habent intentos. Tales ante ortam typographiam (quo quidem tempore facilius erat, ſuas merces exponere pro alienis,) fuerunt permulti, maxime primis Chriſtianae religionis (t) temporibus. Vnde tot ſcripta ſuppoſititia, de quibus *Riuetus* in *Critico ſacro*, et *Fabricius* in *Codice apocrypho Noui Teſtamenti.* Addantur, quae hic idem alibi tradit de *libris Sibyllinis*, de *oraculis Zoroaſtris*, de *ſcriptis Hermetis*, *Sanchoniathonis*, *Muſaei*, *Orphei*, aliisque

(r) *Muretus* Comment. ad *Ciceronis* Orat. II. Catil. cap. 4. hos appellari iubet *librorum ſubiectores*, quemadmodum iſto loco *Cicero* vocauit *teſtamentorum ſubiectores*, qui falſa teſtamenta ſupponunt pro veris.

(s) Huc refer peſtilentiſſimum doctorum impoſtorum genus eorum, qui medicamentum mentiti lectoribus ſuis venenum propinant. Hoc modo A. 1731. aliquis edidit praeſcripto Comitis *Boullainuillerii* nomine *Refutationem Spinozae*, quae non eſt refutatio, ſed acerrima Spinoziſmi propugnatio. Ac ſupra iam *Cap. VI.* §. 34. memoraui ſpurciſſimum librum quendam, hoc inſignem titulo: *Io. Meurſii Elegantiae Latini ſermonis.*

(t) Vid. *Dallaeus* lib. I. de vſu Patrum Cap. 4. *Acta Philoſ.* P. VII. Cap. 1. §. 15. *Conringius* lib. I. de Herm. medic. cap. 4. p. 39. et cap. 5. p. 44. 45. 48.

que huius furfuris turpiſſimis foetibus. Caeterum *de doctis impoſtoribus* ſingularis exſtat Diſſertatio *Struuii* , cum qua iungatur caput XIII. libri quarti *Bibliothecae Latinae Fabricii.* Ac ipſe iamdudum ſingularem de huius farinae hominibus edere volui libellum. Adeo multa (*u*) ſuperſunt, quae horum duumuirum obſeruationibus merentur adiici.

XLIII.

Literariorum horum illuſorum (*x*) praecipuos quosdam nominabo. E priſcis inſignis eſt *Ioſephus* (*y*) *Gorionides*, *Pſeudo-Ignatius*, *Pſeudo-Dionyſius Areopagita*, *Iſidorus*

(*u*) Inprimis commemorari meretur docta eademque religioſa illuſio Ieſuitarum, qua perſuadebant nonnullis Indiae Brachmanibus, vt fierent Chriſtiani. Exponit eam *Rich. Simonius* T. II. Epiſt. ſel. 32. p. 226. Scilicet Indis illi exhibebant Hiſtoriam religionis Catholicae ab antiquiſſimis inde temporibus deductam ſermone Indico, et chartae Pergamenae fumo infectae inſcriptam. Indi, antiquiſſimam religionem eſſe veriſſimam, perſuaſum habentes, ſimulque vetuſtatem chartae admirantes, ſtatim victas dabant manus, ſuaque nomina profitebantur inter Chriſtianos.

(*x*) *Harduino* Ieſuitae placuit, totum orbem literatum implere doctis illuſoribus. Sed hic nae facit intelligendo, vt nihil intelligat: ac ſcienter alii oſtenderunt, ipſum eo ipſo eſſe illuſorem turpiſſimum. Vid. *Bierlingius* de Pyrrhoniſmo hiſt. cap. I. §. 10.

(*y*) De hoc praeter caeteros vid. *Molleri* Homonymoſcopia Sect. II. cap. 2. §. 6. p. 232. ſqq.

rus Mercator, et Stoicus ille *Diotimus*, qui *Epicuro* plures affinxit epiſtolas: quibus adiunxi ſocium in *Actis* (z) *Philoſophorum* auctorem epiſtolarum ſub *Hippocratis* et *Democriti* nominibus editarum: qui quidem non diu ſolum impoſuit orbi literato, ſed tam etiam felici ſucceſſu, vt *Chriſt. Thomaſius* epiſtolis illis, ſalis ſcilicet ac ſapientiae pleniſſimis, apponeret annotationes philoſophicas. E viciniori aeuo habemus *Annium Viterbienſem*; *Sigonium*, cui *Conſolatio Ciceroniana* tribuitur, *Georgium Rüxnerum*, familiarum nobilium conditorem; *Curtium Inghiramum*; *Gueuaram*; *Muretum*, qui ſub *Trabeae* perſona impoſuit *Scaligero*; *Hieronymum Romanum de la Higuera*, qui *Dextri Chronicon* fabricatus eſt; *Franciſcum Nodotium*, qui *Petronio* fragmentum ſuppoſuit; *Veiraſium*, effictorem *Hiſtoriae Seuarambicae*; *Cyriacum* (a) *Anconitanum*, compoſitorem Inſcriptionum Romanarum; *Guenebaldum*, fictorem (*b*) Graecae Inſcriptionis. Adde mendacem auctorem epiſtolae Ioan-

(z) T. I. p. 670. ſqq.

(a) Vid. *Burmanni* Praef. *ad Gruteri Inſcriptiones*. Ea tamen huic viro laus debetur, quod primus omnium aggreſſus eſt colligere in vnum corpus Inſcriptiones priſcas: cuius rei teſtis eſt *Franc. Philelphus* Epiſt. fol. 35. b, et 36. a.

(*b*) De hoc vid. *Montefalconius* in Recenſione *Palaeographiae* ſuae §. VIII.

Ioannis, Electoris Saxoniae, morti proximi, de qua pererudita exſtat Diſſertatio *Mart. Schmeizelii.* Nec omitti par eſt ficta monumenta ſepulcralia, quorum feſtiuam copiam exhibui in *Poecile* (*c*) mea. Illud vero ſumme mirum, quod *Dupinius* hunc voluit in cenſum referri, adoptans ſibi atque edens pro ſua (*d*) *Baſnagii* viui adhuc ſpirantisque *Hiſtoriam Iudaicam.*

XLIV.

Ad *Pſeudo-Ignatium* quod attinet, eſt ſane, quod mirer, eſſe adhuc eruditiſſimos viros, qui ſputa eius lingant, nec agnoſcant fraudem tot manifeſtis proditam indiciis. Vide, quaeſo, quae dixi A. 1710. in *Actis eruditorum p.196.ſqq.* Atque haec tranſcribere dignatus eſt in ſuos *Commentarios de ſcriptoribus eccleſiaſticis* (*e*) *Oudinus*, qui et caetera argu-

(*c*) T. III. p. 175. ſqq. Addo nunc *Sardanapali* fictitium ſepulcrum e *Briſſonii* lib. I. de regno Perſarum §. 253; *S. Martinae* e *Pagii* Crit. Baron. ad A. C. 226; *Thomae* apoſtoli e *Crozii* Hiſt. Chriſt. Indiae lib. IV. p. 286. ſqq. *M. Furii Camilli* ex *Caroli* Memorab. eccleſ. lib. VII. cap. 44. p. 373. ſq.

(*d*) Vid. *Baſnagius* in Praefatione editionis ſecundae, et lib. IV. cap. XI. §. 2. et 3. p. 236. vbi iudicat, ſimile exemplum impudentiae vix vllum occurrere praeterea in hiſtoria literaria. Sunt tamen, qui putant, (nec ego impetrare a me poſſum, vt aliter exiſtimem,) factum id eſſe inſciente *Dupinio* a turpilucricupido bibliopola.

(*e*) T. I. p. 139. ſqq.

argumenta profert, quae credere nos cogunt, epiſtolas illas nulla excepta eſſe foetus ſubdititios. *Clericus* quidem in *Arte* ſua *Critica* (*f*) iudicat, *Pearſonium eo ſucceſſu defendiſſe* Epiſtolas Ignatii, *vt bellum illud certa ac perpetua victoria confecerit.* Verum tam acuti viri oculos, credo, praeſtrinxit auctoritas Epiſcoporum Angliae, quorum animos diſſenſione ſua (α) offendere non ſuſtinebat. Contrarium edoceri poteſt, qui legere voluerit editas Rothomagi a. 1674. *Matthaei Larroquani Obſeruationes in Ignatianas Pearſonii Vindicias:* quas nuper *Colerus* recenſuit in *Bibliotheca* ſua (β) *theologica.*

XLV.

Mihi quidem haec potiſſima videntur ac certiſſima τῆς νοθείας indicia: 1. ſcopus harum epiſtolarum, id ſpectantium, vt in immenſum augeatur auctoritas ac maieſtas Epiſcoporum. Id quod indicio eſt, vel poſt *Cyprianum* ſcripſiſſe illarum auctorem epi- ſtola-

(*f*) P. III. Sect. 2. cap. 6. §. 9. p. 520. edit. 1697.

(α) Obſeruatum quibusdam eſt, multa feciſſe *Clericum* in gratiam Epiſcoporum Angliae, metu ſcilicet adductum, ne quando inuſta haereſeos nota Batauis cogeretur terris excedere, ſperantemque, fore tum, vt ſacri Angliae proceres ſe reciperent in ſua tabernacula.

(β) Parte LXXI. p. 1071. ſqq.

ſtolarum. Ac obſeruauit (*g*) *Dodwellus*, *non eſſe ouum ouo ſimilius, quam Ignatianae totam Cypriani de epiſcoporum auctoritate ratiocinationem*; 2. ſilentium de his epiſtolis per tria priora ſaecula; 3. cognomen *Theophori* in epiſtolarum harum inſcriptionibus nomini *Ignatii* adiunctum; 4. fabulae iunioris aeui, e. g. in *Epiſtolae ad Epheſios* §. *XIX*; 5. ipſa peregrinationis (*h*) ratio, in qua ſcriptae dicuntur hae epiſtolae. Addo, illud quoque eſſe indicium fabulae, quod Romam ibi miſſus dicitur *Ignatius*. Eccur vero Romam, quaeſo? An forte ciuis Romanus fuit *Ignatius*? Nam *Plinius* narrat, ſe Romanum miſiſſe Chriſtianorum illos, qui ciues eſſent Romani. At nec Romanus ciuis fuit *Ignatius*, nec vlla cauſa fingi poteſt, cur Romae potius, quam Antiochiae, interfectum eum voluerit Traianus. 6. ipſa ſtyli facies. Certe quotiescunque has legi epiſtolas, (legi autem ſaepius,) deprehendi, omnia in illis eſſe frigida, ieiuna, inepti tumoris affectataeque grandiloquentiae plena, et nimis viuide ſpirantia vanum ac planum Graeculum. 7. auctoritas ſummorum

(*g*) Diſſert. Cypr. VII. §. 13. et 33. Conf. *Rigaltius* ad *Cypriani* Epiſt. 66. p. 168.

(*h*) Vid. *Riuetus* Critici ſacri lib. II. cap. I. p. 179. Simili paene modo planus quidam compoſuit *Epiſtolas Themiſtoclis*.

rum Criticorum. Euſebius quidem (*i*) eas epiſtolas, et quidem primus, venditauit pro genuinis. Verum quis moueatur auctoritate hominis criticae prudentiae tam expertis, vt vel Abgari et Chriſti mutuas epiſtolas pro veris amplexetur? Quis non potius eos ducat ſequendos, qui poſt ſuſceptum illarum epiſtolarum examen cenſuerunt, eas ad vnam omnes a Graeculo quopiam declamatore confectas et confictas fuiſſe? Dixerunt autem hanc ſententiam *Centuriatores Magdeburgici*, *Mart. Chemnitius*, *Io. Gerhardus*, *Ge. Gallixtus*, *Tenzelius*, (*k*) *Zeltnerus*, *Caluinus*, *Blondellus*, *Salmaſius*, *Dallaeus*, *Rob. Cocus*, *Rob.*

(*i*) Hiſt. eccleſ. lib. III. cap. 36.

(*k*) Is ita in notis ad *Ruari Epiſtolas* p. 105. cenſet: *Argumenta certe, quae contra earum* epiſtolarum γνησιότητα *congeſſit ſexaginta ſex omnino* Io. Dallaeus, *eiusmodi ſunt, vt neque* Pearſonianas Vindicias neque *Hammondianas omnes illis incidiſſe neruos exiſtiment, quotquot, Epiſcoporum cauſam agere, non multum intereſt.* Eodem modo *Io. Sudorius* (*le Sueur*) indicat Hiſt. eccl. T. I. p. 218. ſcribens, Epiſtolarum *Ignatii* νοθείαν ad vnam omnium tam clare demonſtraſſe *Dallaeum*, vt omnibus veritatis amantibus ſatisfeciſſe videatur, vtque plurimum ei debeatur pro tam grauis erroris locupletiſſima refutatione. Nuper etiam *Stollius*, vir emunctae naris, in ſua *Hiſtoria Patrum Eccleſiae* aſſenſus eſt, falſum in his epiſtolis loqui Ignatium.

Rob. Parkerus, *Sam. Baſnagius*, *Albertinus*, *Matth.* et *Dan. Larroquani*, *Frid. Spanhemius*, *Lampius*. Omnium vero primo loco poni oportet *Photium*, qui, dum in ſua *Bibliotheca* Epiſtolas Ignatii non recognouit, tacitus clamat, ſibi dubium haud eſſe, quin nomen eae gerant falſiſſimum.

XLVI.

Operae quoque pretium fuerit, paucis inueſtigare, an iure *Gottfridus* (*l*) *Arnoldus* habeat *Io. Valentinum Andreae* pro conditore pariter et exauctoratore, vel, ſi mauis, pro auſpice pariter atque veſpillone *Fraternitatis roſeae crucis*. In *Fama* quidem *fraternitatis* huius, A. 1614. edita, ſtylum eſſe ſimillimum ſtylo illius *Valentini*, non audet negare (*m*) *Fiſchlinus*. Ipſe ille *Valentinus Andreae*, etſi nusquam ſe profeſſus eſt huius libelli ſcriptorem, tamen et in *Confeſſione* ſua et in *Turre Babel* et in *Theophilo*

(*l*) Hiſt. eccleſ. lib. XVII. cap. 18. et P. IV. Sect. III. n. XI, p. 623. ſq. Conf. Apologia illius Hiſt. eccl. ſub tit. Hiſtoriſch = Theologiſche Betrachtungen edita p. 292. ſq. et 577. ſqq. Aſſentitur *Arnoldo Buddeus* Diſp. de alchemia §. 16, et iterum in Iſagoge hiſt. theol. p. 1366. itemque *Chriſt. Thomaſius* in *Bibliotheca Thomaſiana* T. I. p. 633.

(*m*) Memor. Theol. Würtemb. P. III. p. 202.

philo p. 39. et in *Menippo cap. 12.* docet, totam illam rem eſſe fabulam ſiue comoediam, *Fraternitatemque* illam duntaxat fictam (α) eſſe a Fama. Eius etiam inſignia, *Theophilo* ipſius Lipſiae A. 1706. recuſo praefixa, *crucem* habent *Andreanam*, in cuius interuallis ſingulis *roſa* iacet. Ego quidem ex his et ex iis, quae alii (*n*) de hac quaeſtione in vtramque partem ſcripſerunt, ſatis intelligere mihi viſus ſum, veram eſſe *Arnoldi* ſententiam, ſed hoc addendum, *Io. Valentinum Andreae* puduiſſe (*o*) poſtea iuuenilis erroris, eoque non ſolum dimiſſo, ſed etiam publice damnato in orthodoxiae caſtra bona fide ſe recepiſſe.

Ee 3 XLVII.

(α) Etiam Theologi Leidenſes in edito a. 1625. *Iudicio de ſecta Fratrum Roſeae Crucis* (quod exhibet in ſua Summa Controuerſ. p. 1001. ſqq. *Hornbeckius*,) ſub finem ita ſcribunt: *Hanc ſectam, ſi non potius commentum eſt capitis cuiusdam male feriati, Fraternitatem huiusmodi ementiti*, caetera.

(*n*) Vid. *Iaegeri* Hiſt. ſaec. XVII. Dec. 6. lib. 4. cap. 3. p. 58; *Caroli* Memorab. eccl. lib. II. cap. 25. et 39; *Bierlingii* de Pyrrhoniſmo hiſt. cap. 5. §. 3. p. 255. ſq. *Weismanni* Hiſt. eccl. T. II. p. 1133; *Miſcellanea Leibnitiana* p. 222; *Kazaueri* Diſp. de Roſaecrucianis, A. 1715. edita; *Bibliotheca Reimmanniana* p. 736. et ſeq.

(*o*) Simile habemus exemplum *Chriſtiani Thomaſii*. Nam et

XLVII.

Antequam quieſcere iubeo calamum, et huic *Synopſi Hiſtoriae literariae vniuerſalis* finem impono, libet commemorare ſcriptores (*p*) *micrologiae literariae*. Eos dico, qui curioſa magis, quam vtili, opera ſingularibus libellis propoſuerunt *doctos Principes, theologos natalibus nobiles, doctos coelibes, doctos pueros* ſiue *ingenia praecocia, doctos* αὐτοδιδάκτους, *doctos ſpurios, doctos caecos, ruſticos, ſutores, mercatores, milites, correctores; doctos magiae vel commercii cum ſpiritu familiari ſuſpectos, doctos pedantiſmi vel charlataneriae reos; doctores publicos ingenti auditorum numero ſtipatos;* (*q*) *etc.* Ipſe ſub titulo *caecorum videntium* illos deſcripſi

et is iunior captus fuerat amore *theologiae myſticae*, annis et ſapientia prouectior in poſteriori ad *Poireti Eruditionem* praefatione ipſe ſe refutauit, ſimulque grauiſſimos Myſticorum errores indicauit atque proſtrauit.

(*p*) Hoc περὶ μικρῶν λέγειν vocat *Aelianus* Var. hiſt. lib. XI. cap. 12.

(*q*) In *Theod. Cruſii* Deliciis literariis (Vergnügung müßiger Stunden) P. XVI. p. 291. ſqq. exſtat diſſertatio de poëtis, qui iidem pictores fuerunt; et P. XIX. p. 576. nominantur ſcriptores micrographici de

ſcripſi eruditos viros, qui inde a puero viſu caruerunt; et ſub *macromicrorum* titulo eos, qui corpore proxime a Pygmaeis, animo et ingenio proxime a gigantibus abfuere. Nec *clari* mei *Diaboli*, quos in *Poecile* exhibui, alia merentur in claſſe locari. Integrum corpus *Micrologiae literariae* A. 1718. Francofurti edidit *Io. Adamus Bernhardus*, recteque inſcripſit **Curieuſe Hiſtorie der Gelehrten.** Eodem anno *Io. Gottofredus Buchnerus* Lipſiae emiſit librum *de vitiorum inter eruditos occurrentium ſcriptoribus:* at non eos ſolum exhibet, ſed ſimul *Cap. I.* §. *1-6.* et *Cap. III* §. *2. et 3.* itemque *Supplem.* §. *2. et 3.* caeteros nominat ſcriptores micrologiae literariae: vt adeo *Buchnerianus* iſte liber (*r*) appellandus videatur *Bibliotheca micrologico-literaria.* Caeterum non eſt diſſimulandum, quod et (*s*) *Buchnerus*, quem modo laudaui, agno-

de Medicis. Huc pertinet *Io. Henr. Ackeri Hiſtoria pennarum*, quibus docti viri vſi ſunt, Altenburgi A. 1726. edita.

(*r*) Vid. eius *Index* v. *Eruditi.*

(*s*) Supplem. p. 8. et 9. Non poſſum facere, quin hic repetam ſerium pariter ac feſtiuum monitum *Menkenii*, quod nuper legi in eius *Orationibus Academicis* p. 321. *Frenandum* ſcilicet ducit *iuuenum in haec ſtudia pruritum, qui ita ſe horum dulcedine ineſcari patiantur, vt, ſpretis*

agnoſcit, ad ſcriptores huius generis dici oportere: *In tenui labor, et tenuis quoque gloria vobis.*

ſpretis atque inſuper habitis ſeuerioribus ſtudiis, ad ſummum ſe literarum culmen perueniſſe putent, ſi ſciuerint, quot vxores Calouius *duxerit, vel quot pocula exhauſerit* Baudius, *aut ſi ad vnguem edidicerint, quot annis eodem calamo vſus fuerit* Leo Allatius; *quod baculi ictibus* Scioppius *iuſſu legati Anglici fuerit laceratus; vel quot pilos* Franc. Philelphus, *grammatica lite ſuperior, e barba* Timothei, *aduerſarii, euulſerit.*

INDEX.

Maior numerus Caput, *minor* paragraphum *ſignat.*

A.

Abælardus. (a) IV. 33. 34.
Abbreuiaturae Hebraeorum, Romanorum, Graecorum. III. 11.
Academiae quo ſaeculo ortae. IV. 36.
Academiarum nomen quo tempore acceperint ſcholae vniuerſales. IV. 36.
Academias cur Papa ſibi ſubiecerit. IV. 36.
Academiarum Cancellarii cur Epiſcopi. IV. 36.
In Academiis cur philoſophis tributus ſit locus vltimus. IV. 36.
Academicae quatuor Facultates quomodo ortae. IV. 39.
Academici gradus ſiue tituli quando ſint orti. IV. 39.

(a) Eorum duntaxat nomina hoc in *Indice* proferuntur, de quibus aliquid ſingulare commemoratur.

Academiae tandem Pontifici Romano factae ſunt noxiae. IV. 40.
Academiarum hiſtoria. IV. 41.
Academia Argentoratenſis. IV. 54. Bononienſis. IV. 43. Gottingenſis. IV. 65. Heidelbergenſis. IV. 43. Louanienſis. IV. 50. Osnabrugenſis. IV. 55. Petroburgenſis. IV. 65.
Academiae Muhamedanorum. IV. 75.
Accentuum Graecorum & Hebraicorum origo. III. 14.
Accoltus. IV. 47.
Acta eruditorum. VI. 5.
Adamantius an ſit cognomen honorificum Origenis. IV. 17.
Adamantius, grammaticus. IV. 17.
Adiuratio librariorum. III. 17. bibliopolarum. III. 18.
Aegyptiorum ſtudia literaria. IV. 5.
Aeſopus. IV. 8.
Agraphi. VII. 28. ſqq.
Albanus, Cardinalis. IV. 72.
Albertus cur appelletur *Magnus*. IV. 42.
Alexandria literarum ſtudio florens. IV. 10.
Alexandrina ſchola Chriſtianorum. IV. 16.
Alexandrini verſus. V. 16.
Alexandrinum Muſeum. IV. 10.
Alexandri Doctrinale. V. 8.
Alfonſus, rex Neapolitanus. IV. 46.
Alfredus M. IV. 30.
Allenius. VI. 35.

Alphon-

Alphonſus X. IV. 41.
Amiotus. V. 13.
Ammianus Marcellinus, IV. 24.
Anaſtaſius bibliothecarius. IV. 30.
Andreæ Io. Val. VII. 46.
anonymi libri. VI. 36. 39.
Antiochia literis clara. IV. 12.
Aprigius. VI. 10.
Arabum ſtudia literaria. IV. 37.
Ariſtoteles, IV. 8.
de *Ariſtotele* poëma rariſſimum. VI. 32.
Arius Froda. IV. 32.
Arndius Car. II. 14.
Artis cogitandi quis auctor. VI. 39.
Artiſtae. IV. 39.
Aſiae populorum ſtudia Graeca. IV. 12.
Aſini clariores. VII. 21.
Athenae literarum ſtudio clariſſimae. IV. 9.
Athenaea vnde dicantur ludi literarii. IV. 9.
atheorum libri. VI. 33.
atramentum. III. 9.
auctorum claſſicorum variae editiones. VI. 23. ſqq.
Auguſtinus. IV. 18. 21.
Auſonius. IV. 24.
autographa MSSta. VI. 14.

B.

Baelius. VII. 3.
Beckerus Balth. IV. 60.
Beda. IV. 26.
Behaimius. IV. 48.
Benedictus XII. Papa. IV. 72; VII. 27.

Benedictinorum monachorum ſtudia litteraria. IV. 62.
Bentiuolus, Cardinalis. IV. 72.
Berengarius. IV. 33.
Bernardus, poëta. IV. 33.
Berneggerus. III. 16.
Bertramus. II. 17.
Berytenſis ſchola. IV. 23.
bibliotheca ſelecta. VI. 12. Gudiana. IV. 61. Hanouerana. IV. 61. Heidelbergenſis. IV. 61. Ienenſis. IV. 61. Kraftii. IV. 68. Mazariniana. IV. 61. Menkeniana. IV. 68. Io. Mori. IV. 68. Oppenheimeri Iudaica. IV. 63. Roſtgardi. IV. 68. Thuani, IV. 61. Vffenbachii. IV. 68.
bibliothecae eccleſiarum. IV. 16.
bibliothecarum origo. III. 22; IV. 13. auctiones approbantur. IV. 61.
Bierlingius. IV. 60; V. 51.
Bochartus. VI. 5.
Boeclerus. VI. 3.
Boëthius. IV. 26.
Bonatus Guido. IV. 42.
Boullanuillierius. VII. 42.
Brocardica vnde nomen gerant. IV. 33.
Bruckerus. V. 22.
Budaeus. IV. 53.
Buddeus. IV. 70; V. 50; VII. 20. 41.
Burnetius Thomas. VI. 34.

C.

Cadmus. III. 7.
Calixtus Georgius. IV. 60.

Campa-

Campanella, VII. 25.
Canonici Iuris hiſtoria. V. 49.
Cantemirius, Princeps. IV. 72.
capitum, in quos libri diuiduntur, origo. III. 15.16.
Cappellus Lud. III. 14.
Carolus M. IV. 28.
Carolus Caluus. IV. 28.
Carthaginenſes ſcriptores. IV. 11.
Caſaubonus. IV. 60.
Caſſiodorus. IV. 26.
caſtratio librorum. VI. 19. ſqq.
catalogi librorum Francofurtani quando orti. VI. 2.
Cellarius. II. 15; VI. 23.
cenſura librorum typis exſcribendorum quo tempore orta. IV. 63.
Chaldaeorum ſtudia literaria. IV, 1.
chartae hodiernae origo. III. 9.
Chriſtianorum prima ſtudia literaria. IV. 16. primae ſcholae. IV. 16.
Chriſtius V. 44, VI. 33.
Chryſoloras. IV. 47.
Cicero. IV. 14.
Claſſici cur dicti quidam auctores. VI. 23.
Clemens XI. Papa. IV. 72.
Clericus Ioannes. IV. 19; V. 10. 11; VII. 27.44.
Colerus Io. Chriſtoph. II. 11; V. 50; VI. 29.
Collatinus Petrus Apollonius. IV. 47.
Confucius quo tempore vixerit. IV. 74.
Connorus. VI. 34; VII. 41.
Conringius. II. 8. 9.
Conſiliarii reip. literariae. VII. 14.
Conſtantinopolitana ſchola. IV. 23.

Corteſius Paulus. IV. 47.
Crenius pſeudonymus. VI. 38.
criticae artis hiſtoria. V. 10. imperitia in Patribus Eccleſiae. IV. 20.
cryptographia. III. 19.
curioſitas literaria, vitium. I. 5.
Curtii rariſſima editio. VI. 32.
Cyprianus martyr. VII. 40.

D.

Damaſcenus Ioannes. IV. 26. 38.
Danhauerus. IV. 60; V. 11.
decifratoria ars III. 19.
Delphini in vſum editiones. VI. 23.
dictatores, id eſt, poëtae. V. 13.
diſciplinae cur aliae feruide colantur, aliae frigide. V. 2. ſqq.
Diſputationes Academicae. VI. 28.
diſtinctiones. Vid. *Interpunctiones*.
Ditmarus epiſcopus. IV. 33.
docti impoſtores. VI. 42. ſqq.
Doctrinale Alexandri. V. 8.
Dornius. II. 6; V. 50.
Dupinius. VII. 43.

E.

Eberhardus Bethunienſis. V. 8.
editiones librorum optimae. VI. 17. in vſum Delphini. VI. 23. auctorum claſſicorum variae. VI. 23. ſqq. Operum omnium. VII. 5.
editionum auctorum claſſicorum magnum vitium. VI. 23.
effigies clarorum virorum. VII. 2.
Eginhartus. IV. 30.

Eh-

Ehrenbergerus. III. 5.
encauſtum. III. 10.
Eobanus Heſſus. IV. 56.
ephemerides literariae. VI. 4. ſqq.
Epiſcopi Academiarum Cancellarii. IV. 36.
epiſtolographi literarii. VII. 31.
epitaphia ſuppoſititia. VII. 43.
Erasmus. IV. 51.
Erigena Ioannes. IV. 30.
eruditionis ſumma vtilitas in rep. V. 52. ſqq.
Ethicae hiſtoria. V. 22. 30. ſqq.
Ethnicorum eruditionis finis et exitus. IV. 24.
Euthymius Zigabenus. IV. 33.

F.

Faber Iacobus. IV. 53.
Fabri Lexici imperfectio. V. 9.
Fabricius Io. Albertus. VII. 5.
Fabricius Io. Andreas. III. 19.
Facultates quatuor Academicae quomodo ortae. IV. 39.
Falſterus. IV. 13. 14.
Farnabius. VI. 24.
Flacius. IV. 53.
Franciſcus I. IV. 52.
Fraternitatis roſeae crucis auctor. VII. 46.
Freherus Paulus. VII. 4.
Freyerus. II. 15.
Friſius Io. Iacobus. II. 5.
Funccius Io. Nicolaus. V. 7.

G.

Galateus Antonius. IV. 53.
Gallorum ingenia. IV. 7.

Galterus, poëta. IV. 33.
Gaudentius Paganinus. IV. 13.
Gerdeſius H. W. I. 8.
Gerhardus Ioannes. IV. 60.
Germani quo tempore ſcribere didicerint. III. 7.
Germanicae eloquentiae primus cultor. V. 12.
Geſnerus Io. Matthias. VI. 26.
gladius Studioſorum inſigne. IV. 55.
Grammaticae hiſtoria. V. 7.
Graecae linguae vſus olim ampliſſimus. IV. 11.
filia eſt Latina. V. 7.
Graeci e Turcia ſaeculo XV. exules. IV. 46. 47.
Graeciae ſeptem ſapientes. IV. 8.
Graecorum veterum ſtudia litteraria. IV. 7. ſqq.
et hodiernorum. IV. 73.
Graeuius. II. 14.
Gratius Ortuinus. IV. 53.
Grauerus. IV. 60.
Gregorius M. IV. 25.
Gueuara. IV. 53.
Gundlingius. II. 12.
Gymnaſia noſtrae aetatis. IV. 56.

H.

Harueus. V. 48.
Haſſenſteinius. IV. 48.
Hebraeorum ſtudia literaria. IV. 1.
Hebraicorum vocalium et accentuum origo. III. 14.
hermeneuticae artis hiſtoria. IV. 11.
heroës literarii. VII. 26.
Hieronymus. IV. 16. 19. 21. 25.
Hippolithus a Lapide quis. VI. 37.
Hiſpaniae ſcholarum ſtatus hodiernus. IV. 67.

Hiſto-

Hiſtoria literaria vnius libri. I. 8.
Hiſtoriae literariae definitio. I. 1. imperfectio. I. 2. corruptio. I. 2. vtilitas. I. 4. abuſus. I. 5. partes. I. 6. diuiſiones. I. 7. 8. amplitudo. II. 1. duplex methodus. II. 2. ſcriptores. II. 5. ſqq. diuiſio in antiquam, mediam, et nouam. IV. 4.
Hiſtoriae hiſtoria. V. 44. 45.
Hobbeſius. IV. 58; V. 41.
Homerus. III. 21.
homonymi ſcriptores. VII. 21.
Huetius. VII. 2.

I.

Ieſuitarum ſtudia literaria. IV. 62.
Ignatii epiſtolae omnes ſunt ſuppoſititiae. VII. 44. 45.
impoſtores. Vid. *docti impoſtores*.
Indices librorum expurgatorii. VII. 20.
ingenia delirantia. IV. 70. nationum diuerſa. VII. 8.
Inſcriptionum veterum vetuſtiſſimae. VI. 15.
interpunctionum origo. III. 12.
Ionſius. I. 2; II. 6.
Journals. Vid. *Ephemerides*.
Irenaeus. IV. 20.
Irnerius ICtus. IV. 33.
Italiae ſcholarum ſtatus hodiernus. IV. 66.
itineraria literaria. VII. 33.
Iudaeorum ſtudia literaria. IV. 35. 73.
iudicia de libris et auctoribus. VII. 6.
Iulianus Imp. IV. 16.
Iunckerus. VI. 25.
Iunius Franciſcus. IV. 53.
Iuriſprudentiae ciuilis hiſtoria. V. 49. naturalis hiſtoria. V. 22. 37. ſqq.

Iuſtinus martyr. IV. 20.

K.

Koblius. II. 16.
Kranzius Gottl. II. 9.
Krauſius. II. 16; IV. 64; VI. 3; VII. 12.
Kriegkius. IV. 12.
Kuſterus. II. 14.

L.

Lactantius. IV. 17.
Lambecius. II. 4. 7.
Lambinus. VII. 7.
Langius Ioach. I. 7.
Latina lingua quando in vſu publico eſſe deſierit. IV. 27. eius ortus e lingua Graeca. V. 7.
Laurentius Medices. IV. 46.
Legenda aurea. IV. 42.
Leisnerus. II. 16.
Leo Sapiens. IV. 29.
Leonini verſus. V. 15.
Lexica hiſtorica. VII. 3.
Lexica optima. V. 9.
Lexici *Fabri* imperfectio. V. 9.
liber *de tribus impoſtoribus*. VI. 33.
libertatis philoſophandi vtilitas. IV. 59.
librarii veterum. III. 10; IV. 32.
libri anonymi. VI. 36. 39. boni criteria. VI. 10. 11. caſtrati. VI. 19. ſqq. damnati. VI. 35. deperditi. IV. 25. excuſi e MSS. VI. 18. excuſi ſaepiſſime. VI. 11. in ANA. VII. 6. irreligioſi. VI. 34. optimi in quoque genere. VI. 12. poſthumi. VI. 40. prohibiti. IV. 63. pſeudonymi. VI. 36. rari. VI. 11, 27. ſqq.

ſqq. ſeditioſi. VI. 35. ſuppoſititii. III. 3. VI. 5. veterum cur ſuperſint optimi. IV. 14. vetuſtiſſimi vtrum ſoluto, an ligato ſcripti fuerint ſermone. III. 20.
de libris iudicia qui ſcripſerint. VII. 6.
librorum a ſe editorum catalogum qui ſcripſerint. VII. 5. hodiernae multitudinis cauſae. VI. 43. indices expurgatorii. VII. 20. notitiam parandi tres viae. VI. 2. ſqq. recenſiones menſtruae. VII. 4. ſqq.
Lichtenbergerus. IV. 49.
Lilienthalius. II. 11. 13.
Lilius. V. 8.
literae, id eſt, eruditio. Vid. *Eruditio.*
literae antiquiſſimae. III. 7.
literarum origo. III. 2.
Liuius explicatur. III. 12.
Loeſcherus. III. 14; V. 7.
Logicae hiſtoria. V. 22. ſqq.
Ludouicus Gottfr. III. 15.
Lupus Ferrarienſis. IV. 28.
Lutherus. III. 14; V. 12; VII. 20.
Lyranus Nic. IV. 44.
Lyſerus Polyc. IV. 38.

M.

Machiauellus. VI. 33.
Madrigalica carmina. V. 16.
Maecenas. IV. 13.
Maianſius. IV. 67.
Malabarum ſtudia literaria. IV. 76.
Mamon, Arabum Maecenas. IV. 37.
Mancinellus. V. 8.

Manuſcripta αὐτόγραφα. VI. 14.
manuſcriptorum codicum notitia. VI. 13.
Marſiglius. IV. 71.
Mater Studiorum quo ſenſu vocetur Academia Bononienſis. IV. 43.
Matheſeos hiſtoria. V. 6.
Matheſis an Theologiae noxia. V. 6.
Maurocordatus, Princeps. IV. 72.
Maximilianus I. Imp. IV. 52.
Medicinae hiſtoria. V. 22.
Meurſius. VI. 34.
micrologia literaria. VII. 47.
Minellius. VI. 24.
Minellianae notae in auctores claſſicos. VI. 25. 26
Montefalconius. III. 9.
Morhoſius. II. 10; VII. 41.
Moshemius. II. 15.
Muhammedanorum Academiae. IV. 75.
mulieres doctae. VII. 36.
Muſaeus Ioannes. IV. 60.
Muſageta. IV. 13. 41.
Muſeum quid proprie ſignificet. IV. 10.
Muſeum Alexandrinum. IV. 10.
Muſicae hiſtoria. V. 17. ſqq.

N.

Neumannus Caſp. V. 7.
Nicolaus V. Papa. IV. 46.
Notae Tironis et Senecae III. 10.
notarii veterum. III. 10.
nouellae literariae. II. 16. hebdomadariae politicae quando ortae. V. 46.
nummorum vetuſtiſſimus quis ſuperſit. VI. 16.

O. *Ob-*

O.

Obſeruationum ſingularium editores. VII. 34. 35.
Operum omnium editores. VII. 5.
optimates literarii. VII. 9.
Origenes. IV. 7.
Oroſius. IV. 17.
Oudinus. VII. 5.

P.

Palingenius. VI. 20. 36.
palma, ſcribendi materia. III. 9.
Pandectae Florentinae. VII. 13.
papyrus. III. 9.
Paſchius. II. 3.
Pater Paulus. III. 23.
Pater eccleſiae quis primus fuerit appellatus. IV. 21.
Patres eccleſiae Graeci et Latini. IV. 17. eorum principes. IV. 21.
Patrum eccleſiae eruditio. IV. 15. 18. 19; VII. 6.
Pedantismus vnde nomen ſuum habeat. V. 8
Pelagius. IV. 22.
Petrarcha. IV. 45; V. 35.
Petrus, Ruſſorum monarcha. IV. 65.
Pfaffius. I. 7; V. 50.
philologiae cultura cur rara. V. 5.
philoſophiae cultura cur rara. V. 4.
Phoenices librorum. VI. 32.
Photius. IV. 29.
Phyſicae hiſtoria. V. 22.
picturae antiquitas et origo. III. 4.
plagiarii. VII. 38. ſqq.
Platinae praenomen *Bartholomaeus*. IV. 47.

Plinius

Plinius. III. 20.
Poëſeos hiſtoria. V. 13.
ποιητής quid proprie ſignificet. III. 20.
Polentonus. IV. 47.
Politicae hiſtoria V. 22.
politici verſus. V. 14.
polygraphi. VII. 22. ſqq.
Pontificiorum ſtudia literaria noſtra aetate. IV. 63. diuiſio in genuinos et Nicodemicos. V. 55.
Pontificii ſuam lucem literariam debent religioni Lutheranae. V. 54. 55.
poſthuma ſcripta. VI. 40. ſqq.
praefationes eruditiſſimae. VI. 12. iniuſte omiſſae. VI. 21.
primani ſcriptores. IV. 70; VII. 15.
primates literarii. VII. 9. ſqq.
Priſcianus. V. 8.
pronuntiationis ſigna in Grammatica deſiderantur. III. 12.
Prophetarum ſcholae. IV. 2.
Pſellus. IV. 33; VII. 27.
pſeudonymi libri. VI. 36.
Pufendorfius. V. 42.

Q.

Quenſtedius. VII. 20.
Quirinus, Cardinalis. IV. 72.

R.

Rainoldus Ioannes. *IV.* 53.
rari libri. *VI.* 11. 27. ſqq.
Rauennas Petrus et Ioannes. *IV.* 47.

Refor-

Reformatio Lutheri meliora fecit ſtudia literaria Pontificiorum. V. 54. 55.
reginae doctiſſimae. VII. 37.
Reimmannus. II. 13; VI. 1. 29. 33; VII. 3.
reſp. literaria quid ſit. VII. 9.
Rhetoricae hiſtoria. V. 12.
Roleſinkius Wernerus. IV. 48.
Romanorum ſtudia literaria. IV. 13.
Romanum Archigymnaſium. IV. 54.
rophalici verſus. V. 14.
Rothius. II. 15.
Ruarus. VII. 29.
Ruhlius. VI. 26.

S.

Saeculi decimi miraculum literarium. IV. 31.
Sancti titulus. IV. 23.
Schmeizelius. II. 17; VII. 43.
Schmidius Seb. VII. 20.
Schoetgenius. III. 10.
Schola Conſtantinopolitana. IV. 23. Salernitana. IV. 39.
Scholae Prophetarum. IV. 2. Chriſtianorum. IV. 16.
Scholarum hiſtoria. II. 8. Italiae ſtatus hodiernus. IV. 66. et Hiſpaniae. IV. 67.
Scholaſticorum eruditio qualis. IV. 36. 38. hiſtoria. IV. 38.
ſcribendi artis hiſtoria. III. 2. ſqq.
ſcriptor omnium primus. VII. 12.
ſcriptores anonymi. VI. 39. homonymi. VII. 21. ordinarii et extraordinarii. VII. 22. polygraphi. VII. 22. ſqq. pſeudonymi. VI. 36.
ſcriptorum diuiſio in primanos, ſecundanos, et tertianos. VII. 15. ſqq.
ſcriptores vtrum recentiores, an vetuſtiores, praeferendi. VII. 7.
ſecundani ſcriptores. IV. 70; VII. 15.
Septalius. V. 32.
ſepulcra ſuppoſititia. VII. 43.
Sincerus Emanuel quis. VI. 26.
Sinenſium ſtudia literaria. IV. 74.
Societas Teutonica Lipſienſis. V. 13.
Societates Regiae ſcientiarum. IV. 57.

Sorbonae origo. IV. 41.
Spencrus. IV. 60.
ſteganographia. III. 19.
Stollius. II. 2; V. 48.
Struuius B. G. II. 11.
Studitarum collegium. IV. 29.
Syllogarum editores. VII. 34. 35.
Syluester II. Papa IV. 31.
Symmachus. VI. 24.
Syrorum ſtudia literaria. IV. 12.

T.

Tachygraphia. III. 10.
Tacitus explicatur. V. 14.
Tarſenſium ſcholae. IV. 12.
tertiani ſcriptores. VII. 15.
Theodorus ſtudita. IV. 29.
Theologiae hiſtoria. V. 50.
Theologorum vulgarium odium erga literarum et ſcientiarum incrementum. IV. 36.
Theophilus ICtus. IV. 23.
Thomaſius, Cardinalis. IV. 72.
Thomaſius Chriſtianus. IV. 58. 70; V. 43. 51; VII. 41. 46.
Tolomeus, Cardinalis. IV. 72.
Trithemius. VII 5.
Turcorum ſtudia literaria. IV. 75.
typographica ars. III. 23; IV. 46. 75.
typographorum optimorum notitia. VII. 17.

V.

Verſus *rophalici.* V. 14. *politici.* V. 14. *Leonini.* V. 15. *Alexandrini.* V. 16.
verſuum, in quos capita librorum diuiduntur, origo. III. 15. 16.
Verulamius. II. 13; V. 36; VII. 14.
Virgilius. V. 14.
Vitae eruditorum. VII. 2. ſeqq.
Vitae propriae ſcriptores. VII. 2.
Vockerodius. I. 2.
Vtopia literata. VII. 14.

W.

Weismannus. IV. 17.
Welt-Weißheit vnde dicatur philoſophia. IV. 85.
Whitby. IV. 20.
Wolfius Chriſtianus. IV. 70. 74; V. 36.
Wolfius Io. Chriſtoph. III. 14; VII. 5.

X.

Ximenius, Cardinalis. IV. 52.

Z.

Zamoſcius. IV. 55.
Zeltnerus. III. 12.
Ziereldus, V. 7.

❧)o(❧

SPECIAL 87-B
944

THE GETTY CENTER
LIBRARY

48; 440, (16) pp.
cc
JL 7/86
So (M) 6/86

IND